HAYVAN OLMAK

bir insanın
hayvana dönüşmesinin
izini sürmek

CHARLES FOSTER

Charles Foster, Cambridge Üniversitesi'nde veterinerlik ve hukuk eğitimi aldıktan sonra, hukuk ve biyoetik alanında doktorasını aynı üniversitede tamamlamıştır. Halen Oxford Uehiro Center for Practical Ethics'de araştırma görevlisi olan yazar, Oxford Üniversitesi'nde Sağlık Hukuku ve Etik dersi vermektedir. Foster altı çocuğu ve karısıyla Oxford'da yaşamaktadır.

HAYVAN OLMAK

Bir İnsanın Hayvana Dönüşmesinin İzini Sürmek

CHARLES FOSTER

Kolektif Kitap ~ 85

Hayvan Olmak
Bir İnsanın Hayvana Dönüşmesinin İzini Sürmek

Özgün Adı:
Being a Beast: Seeing becomes an animal to become a man

© Charles Foster, 2016 ~ © Kolektif Kitap, 2016

ISBN: 978-605-5029-14-2

Türkçesi: Ece Bulut, 2016
Yayına Hazırlayan: Eda Doğançay
Sayfa Düzeni: Kolektif Tasarım
Kapak Tasarımı: Deniz Akkol

1. Baskı, Eylül 2016, İstanbul
Sertifika No: 25574

Baskı ve Cilt: Berdan Matbaacılık
Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 215-216
Topkapı, İstanbul - 0212 613 11 12
Sertifika No: 12491

kolektif. kitap, bilişim ve tasarım ltd. şti.

Caferağa Mah. Sarraf Ali Sok. Eren Apt. No: 26/1 - Kadıköy, İstanbul
www.kolektifkitap.com - info@kolektifkitap.com
T: 0216 337 05 18 - F: 0216 337 03 18

Bu kitabın hakları Anatolialit Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır. Yayıncının izni olmaksızın elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılamaz ve iletilemez. Tüm hakları saklıdır.

HAYVAN OLMAK

Bir İnsanın Hayvana Dönüşmesinin İzini Sürmek

CHARLES FOSTER

Türkçesi: Ece Bulut

Elindeki plastik torbada arabaların çarptığı bir hayvan olmadan eve asla gelmeyen, cam gözlerim ve formalinimin parasını ödeyen sevdiğim ve onurlandırmak istediğim babama.

"Hayvan nedir?" diye sormak, başka bir ifadeyle, bir çocuğa küçük bir köpekle ilgili bir hikaye okumak ya da hayvan haklarını desteklemek, önünde sonunda onlar ve biz ayırımını nasıl anladığımıza varır. Esasen, "İnsan nedir?" diye sormakla aynıdır.

Jonathan Safran Foer, *Hayvan Yemek*

İçindekiler

Yazarın Notu *13*

1 ~ Hayvanlaşmak *19*

2 ~ TOPRAK / I: Porsuk *41*

3 ~ SU: Susamuru *91*

4 ~ ATEŞ: Tilki *129*

5 ~ TOPRAK / II: Alageyik *165*

6 ~ HAVA: Ebabil *199*

Sonsöz *225*

Teşekkür *231*

Kaynakça *233*

VAHŞİ BİR VARLIK OLMANIN nasıl bir his olduğunu bilmek istiyorum.

Mümkün de aslında. Üstelik sinirbilim kadar, felsefe ve John Clare şiirleri de yardımcı olabilir buna. Vahşi olmak, daha çok evrim ağacının alt basamaklarından Welsh tepeliklerindeki bir çukura dek inmek, Devon Nehri'nin kayalıklarının altında olmak, hafifliği anlamak, rüzgarın şeklini öğrenmek, can sıkıntısı, burnunuza ve omuzlarınıza yapışıp kalan malç ve ölen şeylerin çıtırtıları demektir.

Doğa yazını genellikle etrafı sömürgeci adımlarla arşınlayan ve iki metrelik mesafeden yeryüzünde gördüklerini anlatan insan hikayelerinden ya da hayvanların giyindiğini savunan insanlardan ibarettir. Bu kitap dünyayı, çıplak Welsh porsukları, Londra tilkileri, Exmoor susamurları, Oxford ebabilleri, İskoç ve West Country alageyikleriyle aynı düzlemde görerek anlatmak üzerine bir çabadır. Aynı zamanda koklama ve işitmenin görme duyusundan daha işlevsel olduğu bir yaşam alanında hareket etmenin nasıl bir his olduğunu öğrenmenin de hikayesi... Bir nevi edebi Şamanizm, ve itiraf etmeliyim ki, çok ama çok eğlenceliydi.

Ormanlık alana girdiğimizde, duyusal verileri (ışık, renk, koku, ses ve benzerleri) o alandaki diğer tüm canlılarla paylaşırız. O canlılardan herhangi biri, acaba bizim orman tarifimizi onaylar mıydı?

Her canlı zihninde farklı bir dünya resmedip o dünyada yaşıyor. Milyonlarca farklı dünya var etrafımızda ve her birini deneyimlemek ayrı bir nörolojik heyecan ve edebi bir zorluk.

Sinirbilimdeki gelişmeler küçümsenemeyecek kadar ilerledi; bir porsuğun odun eşelerken burnunda ve beyninin kokuyla ilintili kısımlarında neler olup bittiğini artık biliyoruz ya da benzer türlerin karşılaştırılmasıyla zeki tahminler yürütebiliyoruz. Porsuğun odunu kokladığı anda beyninde hangi bölümlerin yandığını MRI üzerinden haritalandırmakla, gerçekte önünde duran odunu nasıl gördüğünü resmetmek birbirinden farklıdır.

Geleneksel doğa yazınını kuşatan iki büyük günah vardır; insanmerkezcilik ve insanbiçimcilik. İnsanmerkezciler dünyayı insanların algıladığı şekilde tasvir eder. Kitapları insanların okuması için yazdıklarını düşünürsek, bunu iyi bir satış taktiği olarak değerlendirebiliriz. Yine de renksiz ve eksik olduğunu kabul etmek gerekli. İnsanbiçimcilerse hayvanların insanlar gibi olduğu yargısı üzerine hareket eder; hayvanlara gerçek insan kostümleri (Beatrix Potter gibi) veya mecazi giysiler (Henry Williamson gibi) giydirir, hayvanlara insana ait duyu reseptörleri ve bilme yetisi verirler.

Bu günahların ikisinden de kaçınmaya çalıştım ve tabii ki başarısız oldum.

Dolaştığım arazileri bir porsuğun, tilkinin, susamurunun, alageyiğin ve ebabilin algıladığı gibi tarif etmeye çalıştım. İki yöntemim vardı. İlki kendimi fizyolojik araştırmalara vererek bu hayvanlarla ilgili laboratuvar deneylerinden elde edilen bilgileri keşfetmekti. İkincisiyse kendimi doğrudan onların dünyasına gömmekti. Porsuk olduğumda bir çukurda yaşayıp solucanlarla beslenirken, susamuruna dönüştüğümde dişlerimle balık yakalamaya çalıştım.

Fizyolojilerini anlatırken karşılaştığım asıl zorluk sıkıcı olmadan anlaşılır kalmaktı. Solucanlarla beslenmemi edebi bir anlatımla aktarırken deli ya da tuhaf duyulmamaya çalışmak gerçekten kolay değildi.

Hayvanların sahip oldukları duyular, çevrelerini algılamada herhangi bir insanın sahip olabileceğinden daha geniş bir yelpaze sunu-

yor. Toprakla kurdukları yakınlık, Neolitik Çağ'dan beri toprakla uğraşan ve her türlü sorunu alt etmiş bir çiftçinin bile duyabileceğinden daha kuvvetli bir otorite sağlıyor.

• • •

Bu kitap dört kadim element çerçevesinde şekillendi, her bir element bir hayvanla temsil ediliyor; toprak (yeraltı tünelleri açan porsuk ve toprağın üzerinde adımlayan alageyik), ateş (ışıltılı şehir tilkisi), su (susamuru) ve hava (geceleri yükselen termal hava akımlarında spiraller çizerek kanatları üzerinde uyuyan ve çok ender yere inen ebabil). Dört temel elementi dengeli olarak bir araya getirip bir simya yakalamayı amaçlıyorum.

Birinci Bölüm bu yaklaşımın beraberinde getirdiği sorunlara göz atarken bazılarıyla baş etmenin de yollarını arıyor. Eğer ilginizi çekmiyorsa, doğrudan Ikinci Bölüme ilerleyin ve porsuk deneyiminden başlayın.

Ikinci Bölüm porsukları keşfediyor. Farklı mevsimlerde haftalarca kaldığım Wales bölgesindeki Black Mountain'da geçiyor. Seneler içinde Wales'da ve başka bölgelerde olmak üzere yeraltında altı aya yakın zaman geçirdim. Bu bölüm deneyimlerimin bir kolajını, geçirdiğim birkaç haftayı ve geri dönüşümü anlatıyor.

Uzun bir bölüm oldu. Yeni bakış açıları sunmaya çalışırken, takip eden bölümlerde görme yerine koklama duyusuyla inşa edilen doğa algısı gibi işlevsel olacak bilimsel fikirleri aktardım. Bu bölümün uzunluğu nedeniyle diğer bölümler aslında beklenenden kısa oldular.

Üçüncü Bölüm susamurlarını anlatıyor. Onları uzun mesafe yürüyüşçüleri olarak adlandırabiliriz. Onlar için "yerel" kavramı, bu kitapta incelenen diğer hayvanlardan çok daha geniş bir alanı kapsıyor. Zemindeki çukurlar ve tepecikler üzerinde dalga dalga ilerliyorlar. Hareketlerini takip etmek dünyanın nasıl bükümlendiğini anlamaya yardımcı oluyor. Dünyanın suya yakın alanlarında yaşıyorlar, her ne kadar farkında olmasak da biz de aynısını yapıyoruz.

Susamurlarının da bizim de atalarımız denizden geldiler, onlarınki geri döndü, ancak dönüşlerini tam olarak tamamlamadılar. Bu yüzden onları balıklardan daha iyi anlıyorum.

Dördüncü Bölüm modern insana bir tilkinin burnu, kulakları ve gözlerinden bir bakış sunuyor.

Benim de senelerce oturduğum Londra'nın Doğu Yakası'nda geçiyor. O dönemde, pek çok gece tilki aileleri bulmak için sokak sokak gezdim.

Beşinci Bölüm'de alageyiklerin arasına karışıp Exmoor'a ve İskoçya'nın batısındaki dağlık arazilere geri döndüm.

Alageyikleri araçlarımızın pencerelerinden görünce, yere tünel kazıp çukurlar açan canlılardan farklı olduklarını düşünürüz; mitolojik hikayelerimizse bu yargıyı hem onaylar hem de reddeder. Bilinçaltımızda dörtnala giden boynuzlu tanrılar onlar. Büyükler ve saklanmaya ihtiyaçları yok; yine de göz göze gelirsek koşarak uzaklaşırlar.

Hayatımın çoğunu alageyik öldürmeye çalışarak geçirdim. Bu bölüm başka bir avın hikayesi; kalbin iki yüz metre çevresinde dolaşmak yerine zihnin içindeki bir kovalamaca.

Altıncı Bölüm ebabillerin Orta Afrika ve Oxford arasındaki hava sahasında geçen hikayesini anlatıyor.

Ebabiller başka hiçbir canlıya benzemeyen hayvanlar, mikroskobik denizanaları kadar hafifler.

Küçük bir çocukken de düşkündüm ebabillere. Oxford'daki çalışma odamın çatısında yumurtaları çatlayan bir çift var, yazları çığlıklarla göç eden sürüler tam göz hizamdan uçuyorlar. Avrupa'dan Afrika'nın doğusuna uzanan yolculukları boyunca takip ettim onları.

Bu bölüm pek çok kişinin tartışmalı ve taraflı diyebilceği "olgularla" açılıyor. Bu yargıların çoğunun sert bir şekilde topa tutulduğunu biliyorum. Yine de bana müsaade edin ve birlikte gidebildiğimiz yerlere bir göz atalım.

Ebabilleri seçerek kendimi başarısızlığa mahkum ettiğimi biliyorum, hiçbir varlık ve sözcük onları açıklamaya yeterli olamaz.

Bu söylediklerimi tercihlerimi mazur gösterecek açıklamalar olarak kabul etmenizi umuyorum.

Sonsözde beş farklı evrende geçen seyahatlerimi özetliyorum. Deli saçması mıydı her şey? Kendi kafamın içinde mi dolanıp durdum sadece?

Kendimden çok az, hatta hiç bahsetmeyen bir kitap yazabilmeyi umuyordum, çok toy bir umut olduğunu gördüm. Tersine, kendi vahşileşmemin hikayesi, öncesinde kabul etmeyi reddettiğim vahşi tabiatımla yüzleşme ve kaybettiğim vahşiliğe bir ağıt oldu. Özür dilerim.

Oxford, Ekim 2015

1*
HAYVANLAŞMAK

BEN BİR İNSANIM. En azından ebeveynlerimin ikisinin de insan olması beni bir insan olarak tanımlar.

Bu durumun birtakım sonuçları var, mesela bir tilkiyle çocuk yapmam mümkün değil. Kendi koşullarımı kabullenmeliyim.

Fakat istediğiniz biyolog ya da şamana sorabilirsiniz; türler arası sınırlar tam anlamıyla yanıltıcı değildir, ancak asla keskin olmadığı gibi bazen de geçişlidir.

Porsukla aynı atayı paylaştığımız zamanlar otuz milyon yıl öncesine denk gelse de, üç dört milyar yıldır evrilmekte olan Dünya için aslında sadece bir göz kırpması kadar kısa bir süredir. Kırk milyon yıl geriye gittiğinizdeyse sadece porsuklarla değil martılarla da aynı aile albümünü paylaştığımızı göreceksiniz.

Bu kitapta yer alan tüm hayvanlar yakın aileden. Eğer bu gerçek gelmiyorsa hislerimizin biyolojik olarak köreldiğini söylemeliyim. Yeniden eğitilmeye ihtiyaçları olduğu kesin.

İncil'in Yaratılış bölümünde iki yaratılış anlatısı vardır. Eğer bu anlatıların tarihe karıştıktıklarını düşünmeyi tercih ediyorsanız, en azından birbirleriyle uyuşmadıklarını unutmamalısınız. İlkine göre, insan en son yaratılan canlıdır. İkincisiyse insanın ilk yaratılan canlı olduğunu söyler. Öte yandan hayvanlarla ilişkimiz üzerine her ikisinin de ilginç şeyler söylediği kesindir.

İlk Yaratılış hikayesi, insanın altıncı günde, karada yaşayan canlılarla aynı zamanda yaratıldığını anlatıyor. Çok fazla ortak yönümüz olmalı, nihayetinde aynı gün doğmuşuz.

İkinci yaratılış hikayesi, hayvanların Adem'e arkadaşlık etmek üzere yaratıldığını söyler. Yalnız olmak Adem'e iyi gelmeyince Tanrı da hayvanları yaratmış. Maalesef işler planlandığı gibi gitmeyip hayvanların arkadaşlığı da kafi gelmeyince Havva'ya gerek olmuş. Havva'yı gördüğünde, "En sonunda!" diye haykırmış Adem; pek çoğumuzun hayatımızın bir noktasında haykırmayı umduğu gibi. Yalnızlık kediler için bile kolay baş edilir bir his değildir. Tüm bunlar Tanrı'nın planının geri teptiği anlamına gelmez, hayvanlar tamamen umutsuz yoldaşlarımız değildir. Köpek mamasındaki çeşitlilik bile aksini düşündürmeye yeter.

Adem bütün memelilere ve kuşlara isim vererek, hem kendi varoluşuna hem de hayvanların kökenine ait bir bağ yarattı. Adem'in ilk kelimeleri hayvanlara verdiği bu isimlerdi.[1] Söylediklerimiz ve isimlendirdiklerimizle kendi sınırlarımızı belirleriz, Adem de kendisini ve sınırlarını hayvanlarla ilişkisi üzerinden belirledi. Bu ilişki ve sınırlanma basit tarihsel olgulardır. Bebek odalarımıza giren hayvanlarla büyürken, onlardan yürümeyi, sakinleşmeyi, emeklemekten paytak adımlara geçmeyi öğrendik. Hayvanlara verdiğimiz ve onlar üzerindeki kontrolümüzü ima eden kelimeler de onların sınırlarını çizdi. Bu sınırlandırma hem göz ardı edilemeyecek kadar belirgindi hem de çoğu zaman hayvanlar adına felaketlerle sonuçlandı. Hayvanlarla sadece genetik atalarımızı ve DNA'mızın büyük bir kısmını paylaşmakla kalmıyoruz, tarihimiz de ortak. Aynı okulda büyüdük, ortak dillerimizin olması belki de şaşırtıcı değildir.

Köpeğiyle konuşan bir insan türler arasındaki eşitliği kabul etmiş demektir. Şaman olma yolunda en büyük ve en önemli adımı atmış sayılır.

1. Adem'in ilk *kayıt altına* alınmış sözleri Yaratılış 2:23'de yer alsa da Yaratılış 2:19-20 şöyle yazar, "Tanrı yerdeki hayvanların, gökteki kuşların tümünü topraktan yaratmıştı. Onlara ne ad vereceğini görmek için hepsini Adem'e getirdi. Adem her birine ne ad verdiyse, o canlı o adla anıldı. . . . Adem bütün evcil ve yabanıl hayvanlara, gökte uçan kuşlara ad koydu. Ama kendisi için uygun bir yardımcı bulunmadı."

Yakın geçmişe kadar insanlar Dr. Dolittle gibi davranmaktan tatmin olmuyordu. Hayvanlarla konuşabilirlerdi evet, onlar da cevap veriyordu, fakat bu yeterli değildi. Hem aradaki ilişkinin sıcaklığını tam olarak göstermeye yetmiyordu hem de kullanışlı olduğunu söylemek zordu. Ayrıca hayvanlar yağmur yağmazsa sürünün nereye gideceği, ya da kuşların neden gölün kuzey kısmındaki bataklığı terk ettiği gibi çok elzem ve tehlikeli sırları paylaşmıyordu. Bu tip önemli bilgilere ulaşabilmek için atalarımızın ortaklığı konusunda ısrarcı olmak zorundaydınız. Hem sizi bu dünyadan ayıran hem de diğer canlılarla aranızdaki sınırları belirleyen zarı ortadan kaldırdığı bilinen yöntemler arasında, su kaybından burnunuzun kılcak damarlarından kan gelene dek ateş etrafında dans etmek, ruhunuzun kusma hissiyle birlikte ağzınıza dolduğunu hissedene dek donmuş bir nehirde ruhani şarkılar mırıldanmak, ya da sinek mantarı yiyip tepenizdeki ağaç dallarının üzerinde uçmayı beklemek var. Zarın delinmesi için coşkuyla emek harcadıkça, o sizi içine alacak, kapsayacak ve doğumdan önce anne karnında içinde durduğunuz amniyotik kese gibi saracak. Ve oradan bir kurt ya da antilop olarak doğacaksınız.

Bu dönüşümler en eski sanat eserlerinin temalarını oluşturur. Üst Paleolitik dönemde, insan bilinci evrimin etkisiyle çalı çırpı misali dağınık duran nöronlar arasından baş gösterdiğinde, insanlar mağaraların soğuk rahimlerine girip hayvan ve insan figürlerinin birleştiği "teriantroplar" çizdiler duvarlara. Canavar kafalı ve toynaklı insanlar ya da insan elli ve kalkanlı canavarlar.

Din, Mısır ve Antik Yunan'ın gelişmiş ve sistemleşmiş yapılarında bile teriantrop çizimlere ilişkin bir mevzu olarak kalmaya devam etmiştir. Yunan tanrıları ölümlüleri yakından izleyebilmek için sürekli hayvan kılığına girip çıkmış ya da Mısır'ın din temalı resimleri insan ve hayvan bedenlerinin birbirine eklemlenmesinden meydana gelmiştir. Gelenek, tabii ki Hinduizm'le devam ediyor. Ben bu satırları yazarken fil başlı tanrı Ganeş'in bir heykeli duruyor karşımda Milyonlarca insan için hem suda hem de karada yaşayayıp farklı dünyalar arasında gezebilen amfibik tanrılar tapınmaya değer bulu-

nuyor. Gezdikleri dünyalar da hayvan ve insan biçimleriyle anlatılıyor. Hayvanlarla insanların dünyasını birleştirmeye yönelik kadim ve samimi bir arzu mevcuttur.

Bu arzuyu en iyi anlayanlar arzuyu yetişkinlerden daha az kaybetmiş olan çocuklardır. Köpek kostümleri giyer, yüzlerini kaplan gibi boyar, uyurken oyuncak ayılarına sarılır, odalarını hamsterlarıyla paylaşırlar. Anne ve babaları onlara insan kostümlü hayvanların hikayelerini okur uyumadan önce. Tavşan Peter ve Puddleduck yeni teriantrop şamanlarıdır onların.

Ben de hiç farklı değildim, çaresizce hayvanlara daha yakın olmak istiyordum. Nedense benim bilmediğim ve ihtiyaç duyduğum bazı şeyleri biliyorlardı çünkü.

Bahçemizde yaşayan bir karatavuk vardı. Sarı-siyah gözleri çok bilge bakardı. O bilge bakışlar çıldırtırdı beni. Kendi bilgeliğiyle hava atarken benim cehaletimle dalga geçer gibiydi. Benim için gözlerini her kırpışı gizli ganimetleri işaret eden bir korsan haritasıydı. Gömütlerin olduğu yerde parıl parıl bir işaret olduğunu biliyordum; içindekiler, eğer ulaşabilirsem, hayatımı değiştirecekti, hissediyordum. Fakat ne yaparsam yapayım işaretin yerini belirleyemiyordum.

Bildiğim ve tanıştığım insanlardan öğrendiğim her yolu denedim. Bir yerden sonra karatavuk dışında başka bir şey konuşmayan inanılmaz sıkıcı bir çocuk olup çıktım. Kütüphaneye gidip karatavuklar hakkında bulabildiğim her şeyi okudum, notlar çıkardım. Çoğunlukla şehirdışında kalan yuvaları belirledikten sonra her gün, oturabileceğim bir sandalyeyi de yanıma alıp ziyaret ettim birer birer. Bir deftere dakika dakika neler olduğunu yazdım. Odamda bir çekmecede bir sürü karatavuk yumurtası vardı. Sabahları, gün içinde karatavuğun kuluçkadaki zihnini daha iyi anlamayı umarak, akşamları da rüyamda bir karatavuk olduğumu görebilmek için yumurta parçalarını kokladım. Arabaların çarpıp öldürdüğü kuşlardan kalma bir sürü bacakla birlikte sürüyle karatavuk dili vardı, onları kuruttuktan sonra içine pamuk yerleştirdiğim kibrit kutularında saklıyordum. Hayvan postlarını doldurma, yani tahnitçilik, diğer büyük tutkumdu. Yatağımın üzerinde tavandan sallanan

iplerin ucunda kanatlarını germiş karatavuklar uçuyordu, vücudu fazla zarar görmüş olanlar odayı boydan boya saran dallara yerleştirilmişlerdi.Yatağımın hemen yanında formalin içinde bir karatavuk beyni duruyordu. Kavanozu avucumda çevirerek bir karatavuk zihninin içinde olmanın nasıl bir his olduğunu anlamaya çalışırdım, çoğu zaman da kavanoz elimde uyuyakalırdım.

Yine de işe yaramıyordu. Ne yaparsam yapayım, karatavuk anlaşılmazlığını koruyordu. Aydınlığa kavuşmayan gizemi çocukluğumdan kalan en büyük miraslardan biridir. Bir an bile olsa tüm bu gizemi çözmem büyük bir felaketle son bulurdu, eminim. Kendimi yetişkin hayatında benzin istasyonu çalışanı, bankacı ya da pezevenk olarak bulmamış olmam hep bu gizemin sürmesinden. Erken gelen kavrayış ve ustalık insanları canavarlaştırıyor. Sırlarla dolu karatavuklar egomda bir yerlerde hüküm sürmeye devam ediyor, belki bana tüm canlıların, en çok da insanların nefes kesici ulaşılmazlıklarını hatırlatarak...

Tabii tüm bunlar benim çocukluğumda karatavuklarla başardıklarımdan daha fazlasını başaramayız anlamına gelmiyor, elbette yapabiliriz.

Bir an için bile gerçek şamanik dönüşümleri reddetmiyorum. Bilakis kendim de bunları deneyimledim; başka zaman anlatmayı tercih edeceğim bir karga hikayem var mesela. Fakat şamanik ritüeller, bana sorarsanız, hem çok fazla beceri istiyor hem de benim için fazla korkutucular. Pek çok kişi de sonuçlarının inandırıcılığını yeterli bulmuyor. Evinin salonunda halüsinojen kullanarak deneyimlediklerini yazdığı bir kitapta, porsuk olmayı anlatan birini okumak için pek çok sebep olabilir, fakat bu sebepler arasında porsukları ya da yaşam alanlarının nasıl olduğunu bilmeye dair bir arzu olduğunu sanmıyorum.

Sözlerim, *The Peregrine*'de benim burada beş farklı tür için yapmaya çalıştığımı tek bir tür üzerinde deneyen J. A. Baker ve sözde şamanlığı için de geçerli. Gökdoğanları, aralarına karışmayı ve hatta kendi varlığından vazgeçmeyi umarak takip etti. "Bu kış gökdoğan nereye giderse gitsin, ben de onunla gideceğim. Av hayatı-

nın korkusunu, büyük heyecanlarını, can sıkıntısını onunla birlikte yaşayacağım. Onun harikulade gözünün görebildiği çiçek dürbünü renkler benim gözlerimi korkutmayana dek takip edeceğim onu. Benim pagan kafam kuzeyin karları arasına gömülmeli ve umuyorum ki o hâlde arınmalı."

Baker'a bakacak olursak, işe yaramıştı. Kendisini, şuursuzca gökdoğanın hareketlerini taklit ederken bulmuş ve kendisinden ben diyerek bahsetmeyi bırakıp, ikinci çoğul şahsı, bizi kullanmaya başlamıştı: "Biz bu günlerde açık arazide, aynı korkunç ve coşku dolu hayatı yaşıyoruz."

Kimse Baker'a benden daha fazla hayran olamaz. Yine de onun yöntemleri bana uygun değil. Onun umutsuz mutsuzluğu, kendinden geçme ve yok olma arzusu yok bende. Ağır şiddetin olduğu, bol bol boyun kopartmalı, bebek bağırsağı deşmeli doğal hayatın insanların sahip olduğundan daha iyi bir ahlaka sahip olduğuna dair bir inanca da sahip değilim. Yok olmak, yöntem olarak da çok zor. Eğer Baker yok olarak doğayla bütünleşecekse, öyküyü kim anlatacak? Eğer doğaya yok olma noktasında karışmıyorsa neden bu hikayeyi okuyoruz? Baker bu sorunun altından (Robert Macfarlane'in gözlemlediği gibi) yeni bir dil yaratarak kalkıyor: Kanatsız isimler boyunlarını içeri çekerek süzülmeye başlıyor, yeraltından giden fiiller salto atıyor, zarflar utanmadan savruluyor. Tuhaflığından çok hoşlansam da Baker'ın kitabı bana gökdoğanlar hakkında verdiği bilgiden daha çok bir dil öğretiyor. Sürekli "Şu anda konuşan kim?" sorusuyla baş başa kalıyorum. Cambridge eğitimi almış bir gökdoğan mı? Ya da doğanlaşmış olan Baker mı? Hiçbir zaman tam emin olamadığımdan kullandığı metot bizi ikna etmeye yeterli olmuyor. Kendisini çıplak gösteremediği için şiirin doğasına tutsak kalıyor.

Şamanik dönüşümü bir kenara bırakırsak, muhtemel ben ve hayvanlarım arasında hep bir sınır kalacak. Bunu dürüstlükle kabul edip, en azından birlikte hareket edebilmek adına sınırı resmetmek daha iyi olacaktır. Kitaptaki her paragraf için, "Okuduklarınız bir insan-porsuk'tan dile gelen aşkın söylemlerdir" yerine, "Bir hayvan

hakkında yazan Charles Foster'ı okuyorsunuz" demek, belki daha renksiz ve sıradan, fakat daha az kafa karıştırıcı olduğu tartışmasız.

Kullanacağım metot, insanla hayvan arasındaki mevzubahis sınırın son çizgisine dek gidip, elimde hangi alet varsa onunla diğer tarafa bakmak olacak. Bu basitçe izlemekten oldukça farklıdır. Sıradan bir gözlemci, elinde dürbünüyle bir köşede gizlenirken Anaksimandros'un baş döndürücü "Şahin ne görüyor?" sorusunu sormayı bir yana bırakın, aynı sorunun modern, genişletilmiş, nörobiyolojik çevirisi olan, "Bir şahin duyu reseptörlerinden gelen bilgiyi beyninde, genetik mirası ve kendi deneyimleri ışığında işlerken nasıl bir dünya kurguluyor?"la da ilgilenmez. Bunlar benim sorularım.

İnsan ve hayvan arasındaki sınıra iki noktadan daha çok yaklaşabiliriz. Biri fizyoloji diğeri de yaşam alanı olan bu noktalara kendi gözlem sığınaklarımı kurdum.

Fizyoloji: Evrimsel kuzenliğimiz sağ olsun; bu kitaptaki hayvanların hepsine çok yakınım, en azından duyu reseptörlerimizin ortaklığı noktasında. Yakın olmadığım noktalarda da, farkları tarif etmek ve (kabaca da olsa) listelemek mümkün oldu.

Hem memeliler hem de kuşlar, uzayda ve boş alanda vücut bölümlerinin nerede durduğunu anlayabilmek için Golgi tendon organlarını ve Ruffini cisimciklerini; "Sıcak!" veya "Korkunç!" diye bağırabilmek için de sinir uçlarını kullanırlar. Ben de memelilerin ve kanatlıların büyük çoğunluğuna benzer şekilde, ham duyusal veriler topluyor ve bunları iletmeyi denedim.

Çeşitli tiplerdeki reseptörlerin yoğunluğunu ve dağılımını inceleyerek beyne ulaşan bilginin türünü ve büyüklüğünü kestirebiliriz. Kumda solucan arayan bir poyrazkuşunun gagasıyla yeri delik deşik etmesine bakalım. Gaganın ucunda Merkel hücreleri, Herbst ve Grandry korpuskülleri, Ruffini cisimcikleri ve serbest sinir uçları vardır. Yeri delik deşik ederken ıslak kuma şok dalgaları gönderilir ve reseptörler de, bir denizaltı radarı gibi, geri dönen sinyalde, solucanın varlığına işaret edebilecek süreksizlikleri belirler. En ufak titreşime duyarlı kimi reseptörler solucanın toprak altındaki deliğine sürtünen kıllarından yayılan dalgaları toplar. İnsani deneyimlerden

hiçbiri buna seks kadar yakın olamaz. Sünnetin zararlarından bahsederken öne sürülen bir argüman da poyrazkuşunun gagasındakine benzer bir hassasiyetin kaybına neden olduğudur. Sünnet derisinin içinde kalan penis başının poyrazkuşunun gagasındakine benzeyen ve cinsel birleşme sırasında etkilenen Merkel hücreleri ve diğer reseptörler varken, aynısını sünnet sonrası çok fazla temasa maruz kalarak hassasiyetini kaybeden penis başı için söylemek mümkün değildir. Sinyalin yalın yoğunluğuna bakıldığında, kıyıkuşları poliketa halkalı kurtları avlarken oldukça güçlüdür. Market koridorlarında daimi bir ereksiyon ve arayış içinde binlerce ürün arasından ilerlerken hedefiniz olan mısır gevreğini görmenizle orgazm olmanız gibi.

Ama tabii ki öyle değil! Her şey merkezi işletim sisteminde biter. Bildiğiniz en şehvetli Alman porno yıldızının serebral korteksini yok edin, bir daha asla orgazm olamaz. Erkeklerin beyinlerinin pantolonlarının içinde olduğu da doğru değildir. En aşağılık ve düşünme yoksunu kadın tacizcisi bile sadece ve sadece zihninde sevişebilir. Poyrazkuşu da solucanları ancak zihninin içinde hissedebilir.

Benim sorunum da burada: Sinyalin harekete ve hisse dönüşmesi. İçinde var olduğum evren zihnimin bir ürünü. Bir insanla yakınlaşmak aslında yabancı birini dünyanıza bakması için davet etmek demek. Yalnızlık hissi de, bu tip davetler vermekte ne kadar iyi olursanız olun, kimsenin içeridekileri tam olarak göremeyeceğini bilmenin verdiği ezici hisse tekabül eder.

Denemeye devam etmek zorundayız. İnsanlıktan vazgeçersek sefil mizantroplarız demektir. Eğer doğal yaşamdan umudumuzu kesersek, yan geçitler inşa eden, porsukları kızdıran ya da sadece kendimizi düşünen sefillere dönüşürüz.

Yapabileceğimiz şeyler var. Bir sürü fizyoloji kitabı okudum ve hayvanlarımın, vücut bölümlerini beyinde kapladıkları alana eş düşen boyutlarda gösteren somatotopik resimlerini çizmeyi denedim. İnsan çizimlerinde eller, yüz ve üreme organı kocaman oluyor, gövde gözden çıkarılabilir hâle geliyor. Farelerin ön dişleri, bir mağara adamının kabusunda karşısına çıkan kaplanın dev dişleri gibi heybetlenirken, ayakları ve bıyıkları ciddi yer kaplıyor.

Sinyallerin işlenişinde takip edilen yol ya da sonucun kendisiyle ilgili hiçbir şey söylemediklerinden somatotopik resimler konusunda dikkatli olmamız gerekir; ana bellekte bıyıkların çok yer kapladığını söylerler sadece. Bu, farenin bıyıklarla yönlendirilen bir dünyada yaşadığı anlamına gelmese de algıdaki farkın boyutlarını anlayabilmek için iyi bir başlangıçtır.

Bazı durumlarda, ihtiyatlı olmak kaydıyla, kendi verdiğimiz tepkilerden yola çıkarak da paralellikler kurabiliriz.

Evet, tamamen bilginin işlenişinden bahsediyorum; fakat sonuçta ben ve bir tilki dikenli tele bastığımızda birbirine çok benzeyen "deneyimler" yaşarız. Söz konusu tilki olduğunda tırnak işaretlerinin önemi büyüktür. Bu konuya geri döneceğim, fakat şimdilik şu kadarını söyleyebilirim: Tilkinin ve benim ayağımdaki acı reseptörleri aşağı yukarı aynı şekillerde uyarılır, birbirinin neredeyse aynısı olan kanallardan, çevresel ve merkezi sinir sitemleri üzerinden işlenmek üzere elektrik dalgalarını beyne ulaştırır ve her iki canlıda da beyin, eğer erken çalışan bir refleks daha öncesinde ayağı kaldırmadıysa, "Ayağını oradan kaldır" mesajını gönderir kaslara. Tüm bu işlemin sonunda beyin, "Dikenli tele basma; iyi olmuyor!" mesajını bir ders olarak içselleştirir. Tilki ve benim deneyimlerimizin tartışmasız ortak yanlarından biridir bu. İkimiz de aynı nörolojik yöntemle deneyimledik durumu, ikimiz de daha önce dikenli tele basmamış insanların ve hayvanların bilmediği bir şey biliyoruz. Bir hayvanla ortak deneyimlediğim pek çok nörolojik kesit olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Tilkiyle birlikte uzandığım bir vadide rüzgar esmeye başladığında hislerimizin benzeştiğini biliyorum. Bu hislerden çıkarımlarımız tartışmasız farklı olacaktır; tilki ilerideki ağaçlar arasında tavşanların dolaştığını önemserken, ben üşüdüğümü ve bir kat daha giyinmenin iyi olacağını düşüneceğim. Bu rüzgarı aynı şekilde hissetmediğimiz anlamına gelmez, hissettik. Farklı önemler atfetmemizse, o zamana dek yaptığımız gözlemlere dayanır.

Biz insanlar tüm vahşi canlıların vahşi yaşamda bizden daha iyi olduklarını düşünerek kendi duyusal evrenimizi küçümsemeye meyilliyizdir. Sanırım bu şehir hayatı içindeki varlığımızı temellendir-

me ("Ben merkezi ısıtması olan bir evde yaşamalıyım ve besinlerimi konserveler içinde almalıyım çünkü ağaçta sincap yakalayarak yaşayamam") ve bilişsel kapasitemizin hayvanlarınkinden daha yüksek olduğuna kanıt bulma çabamızdan ("Hayvanlar tabii ki bana göre daha iyi koku alıyor ve duyabiliyor çünkü ben bu basit beyin fonksiyonlarından uzaklaştım, onlar yerine çok daha işlevsel bir düşünme kapasitesi geliştirdim") ileri geliyor. İşin aslına bakacak olursanız hiç de fena değiliz. Küçük çocuklar yirmi bin hertz üzeri sesleri duyabiliyorlar. Kırk bin hertz duyabilen bir köpeğe çok da uzak değiller ve kesinlikle iki bin hertz duyabilen bir ördekten ya da çoğunluğu sadece beş yüz hertz duyabilen balıklardan çok daha iyiler. Düşük frekanslı seslerde pek çok memeliden daha yetenekliyiz. Gece kulüplerinden uzak durmak için makul bir sebep, değil mi? Hatta medeniyetle hadım edildiğini düşündüğümüz koku duyumuz bile oldukça sağlam ve kullanışlıdır. İnsanların üçte biri kendilerine verilen üç tişört arasından hangisinin kendilerine ait olduğunu koklayarak seçebilir. Yarıdan fazlası verilen on tişört arasından kendisininkini bulabilir. İster hoşlanın ister hoşlanmayın, bizler, ormanlık alanda süzülen, parlayan ya da titreyen şeyleri algılayan kuzenlerimize uzak olmayan, çok fonksiyonlu duyusal hayvanlarız.

Bizim de elimizde avantajlar var. Hayvanlara benzeyen ve onlardan farklı olan yanlarımızı tanımlamaya yardım eden, kendi bilişsel yeteneklerimizi ve fizyolojik farklılıklarımızı gözlemlemeye ve karşılaştırmaya zemin yaratan zihinsel avantajımız bunlardan biridir. Fakat bu kitabı yazanın bir mirkat değil de insan olmasının elbette başka sebepleri de var.

Bizler, hem etçil hem otçul olduğumuz için iyi fizyolojik genellemeler yapabiliyoruz. Bir mirkat kitap yazamayacak kadar koku duyusunun içinde yaşıyor. Ayrıca görüş açısına da sahibiz. Atalarımız Doğu Afrika düzlüklerinde ilk defa arka ayakları üzerinde yükseldiğinde birkaç adımdan daha uzun boylu bir yolculuğa başlamış oldu. Aniden çimenlerin ya da yerdeki kurumuş toprağın hizası yerine ufuk ve yıldızlar oldu dünyalarını sınırlayan; yepyeni bir yolculuk başladı. Yaratılış anlatısı aniden gerçek oldu, insanın sürünen

ve dört ayak üzerinde giden canlıların üzerinde görsel bir otoritesi vardı artık. Onların onu göremediği bir açıdan bakabiliyordu hepsine; canlılar onu görebilmek için yukarı bakmak zorundaydılar, o da onlara tepeden bakıyordu. Çalıların arasından giden hayvan izlerini daha önce görmediği gibi gördü, yerdeki canlıların sırtlarını, aldıkları yaraları, hayatlarının gittiği yönleri görebildi. Bir bakıma, onların kendilerini gördüklerinden daha iyi görebiliyordu artık. Bu sadece iki ayak üzerine dikelmenin sonucuydu. Belki o anda belki de daha sonrasında artan bilme yetisini de iki ayak üzerinde durmasına borçluydu.

Çok yönlü bilme yetisi, size antilobun gelecek hafta ne yapacağıyla ilgili pek çok fikri ve olasılığı ortaya atma ve test etme imkanı verir; hem de dışarıdaki ok, yay ve toynak arasında kıran kırana geçen mücadeleden uzak, kendi mağaranızın rahatlığında. Bilgisayar programlarının yazılım ve işletim sistemlerini andırır. Sürekli yaptığımız bu faaliyete düşünme adını veriyoruz. Bu sayede avcı insan, antilobun gelecek perşembe ne yapacağıyla ilgili, antilobun kendisinden daha fazla bilgi sahibi olabildi. Hatta ilk bakışta, nişan aldığı ilk denemede hedefini vuran bir mızrak atışının, avcının avını çok iyi tanıdığı anlamına geldiğini söyleyebiliriz. Atalarımız inanılmaz avcılardı.

Bilme yetisiyle birlikte, (her ne kadar sadece basit işlem gücüyle olmasa da) Zihin Kuramı gelir. Bu kuram, "antilop haftaya perşembe ne yapacak," düşünce zinciriyle aynı kanalı takip etmez ve insanın kendisini bir başkasının yerine koyabilme yeteneğine sahip olduğuna işaret eder. Kadınlar erkeklere kıyasla Zihin Kuramı'nda daha başarılıdırlar. Bu sayede yemek masasında ego tartışmalarına girmeyen, savaş çıkarmayan daha iyi insanlar olurlar.

Zihin Kuramı'nı, kendini başkasının yerine koymak, başkasının yolunu yürümek olarak sınırlamaya da gerek yok. Kendini başkasının yolunda sekerken, zıplarken yada yüzerken düşünmek de mümkündür. En geniş anlamıyla, her şeyin birbiriyle olan alakasını ve ilişkisini takdir edebilme yeteneğini ihtiva eder. Ortaçağ'da kilisenin, cadıları cezalandırmaya karar verdiğinde yaktığı ateşleri harlayan

da odur. Kilisenin erkek büyücülerden daha fazla cadı yakması ya da cadıların hayvanların bedenlerine girebilme güçleri olduğunun iddia edilmesi şaşırtıcı değildir. Şamanik dönüşümler yüksek Zihin Kuramı yeteneğinin doğal bir sonucudur. Eğer bir başka canlının zihninin içinde ne olduğunu düşünebiliyorsanız, derisinin içinde olmanın nasıl olduğunu da hayal edebilir ve sonunda kollarınızdan çıkan tüyleri ve kanatları görebilirsiniz.

Avcı topluluklarda şamanlar, hayvanları bulmak ve öldürmek için çok önemli olduklarından, bu değişim ve kendini başkasının yerine koyabilme yeteneği büyük bir ikilem yaratır. Durumun içinden çıkabilmek için gerçek bir kaybın ve mahrumiyetin hissedildiği, zorlayıcı bir ritüel gereklidir. Zihin Kuramı sayesinde avlarıyla buluşabilen tüm medeni avcılar, çocuklarıyla empati kurar ve ölümün yasını tutar. Kadim bilgi aksinin tehlikeli olduğunu söyler. Yeryüzünün boynuzlu tanrıları bizi yargılamasa da, toprak ana modern ekolojik intiharımızla verir cevabını.

Ben silahlarımı bırakıp onların yerine elime tofu aldım, fakat geçmişte dağları ve ormanları ağır silahlar kuşanıp dolaştığım günler oldu. Bu satırları yazarken başımın üzerindeki Afrika antilobu üzgün ve yargılayıcı gözlerle bilgisayarıma bakıyor. Her Ekim ayında İskoçya'nın kuzey dağlıklarında alageyik peşinde koşabilmek için trene atlardım. Somerset'in karacalarına ve Kent bölgesinin tuz bataklıklarındaki av kuşlarına karşı soykırımsal bir iştahım vardı. Ben tavşan peşinde koşarken karımın silah askısı görevi gördüğü pek çok zaman geçirdik. Kızım on yaşına girdiğinde ona 410 kalibre bir el tabancası aldım. Tilki ve geyik avı köpeklerini daha hızlı koşmaları için kırbaçladım. *The Shooting Times*'da her ay yazdığım bir köşem bile vardı. Ingiltere kırsalında bazı av evlerinde ismim altın plakalarda yazılı. Lincolnshire'da ölü güvercin tepeciklerinin yanında suratımda kocaman bir gülümsemeyle çekilmiş fotoğraflarım var. Kintyre'da alabalık yakalamak için bütün bir geceyi uyanık, su başında geçirdiğim oldu ve hâlâ Royal Dee'de somon peşindeyken öğrendiğim olta hilelerini yapabiliyorum. Kraliyet Tazı Yarışması'nda öğrendiğim hâliyle "Dido, Bendigo" söylüyorum birahanelerde.

Hâlâ Game Fair'e katılıyorum ve ceviz ağaçlarından tüfek kabzalarını şehvetle okşuyorum.

Bu anlattıklarımın çoğundan utanıyorum ve hepsinden pişmanım. Beni duyarsız ve nasırlı bir insan hâline getirdiler; pek çok nasır gibi iyileşmesi zaman alıyor. Hepsinden çok fazla şey öğrendim aynı zamanda. Yerde sürünmeyi, çıt çıkartmadan uzanmayı ve beklemeyi öğrendim. Argyllshire'da bir nehirde üç saat yakamdan içeri girip paçamdan dışarı çıkan akıntıya serdim bedenimi. Bulgaristan'da elimi ısırmak için sıraya giren atsinekleri arasında oturup bekledim, Namibya'da bileklerimden kasıklarıma doğru tırmanan sülüklerin içinde yattım. Bir sürü güne bataklıkların içinde, gözlerim yerden bir yaban ördeği boyu kadar yukarıda başladım. Somerset Levels'da kışın, firavun inciri dalları dans ederken gölgelerinin nasıl göründüğünü bile biliyorum; neden yılan balıklarının River Isla'yı terk edip Isla Abbots yakınındaki bir su birikintisine gittiklerini de; ve Ilminster yakınında yaşayan iki erkek karacanın boklarının kokusu arasındaki farkı da.

Yaptıklarım duyularımı geri kazandırdı bana. Elinde silah tutan bir adam, elinde kuş kitabı ve dürbün olan bir adamdan çok daha fazlasını görür, duyar, koklar ve sezer. Neredeyse, bir hayvanın ölümü ya da ölmesi ihtimali, çok eskiden gelen ve derinde yer etmiş bazı kanalların açılmasına sebep olur. Tamamen hayatta olabilmemiz için ölümün ortalıkta dolaşması gereklidir. Zararsız otoburların peşine yüksek hızlı silahlarla düşmeden önce, her avın avcının da hayatını kaybetmesiyle sonuçlanabilecek olmasındandır belki de bu. Avcıyı hayatta tutmak için tüm sinir uçlarının uyanık ve tetikte olması gereklidir. Belki de ölümün, hiç koşulsuz ve uyarısız tüm canlılarla paylaşacağımız yegane şey olmasındandır. Veya dünyayı avın algıladığı gibi algılayabilme yeteneğinin birbirine paralel iki sinir sisteminin, avcının ve avın sistemlerinin harmonik uyumunun ilk meyvesi olmasından.

Avcılık evrimsel ve gelişimsel saatleri geriye alıyor; atalarınızın hislerini duyabiliyorsunuz, onlar aynı zamanda çocuklarınızın da hisleri. İzin verilirse çocuklar sürekli avlanırlar. Benimkiler dur-

maksızın iz sürüyor, kokluyor, taşların altını araştırıyor ve sevdikleri hayvanları bulmak için keşifler yapıyor. Büyük oğlum şu anda sekiz yaşında. Aramızdaki lakabı "kurbağa avcısı." Onu daha önce gitmediği bir araziye bile götürseniz önce etrafına bakınıyor, sonra yürümeye başlıyor, belki kilometrelerce gittikten sonra bir taş tutup kaldırıyor ve altındaki kurbağayı buluyor. Bunu nasıl yaptığını sorduğunuzdaysa tek cevabı, "Bir şekilde biliyorum işte," oluyor. Birkaç bin yıl önce bu becerisi ya onu kurban eder ya da dilediği kadını kazanan şişman ve saygıdeğer biri yapardı. Hatta becerisinde genetik bir cevher olduğu da düşünülürse, ki hiç şüphesiz var, piyasa değeri daha da artardı. Aynı beceri pek çoğumuzda var ama aktif değil. Doğal seleksiyon bu yeteneği bir bilanço tablosu okuma becerisine kıyasla daha itinayla muhafaza etti. Ve beyaz yaka ordusunun en önde gelen militanında bile uyandırılıp etkin hâle getirilebilir.

Bizler avcıyız, kürkleri için hayvanların peşine düştüğümüz gibi dünyalarına da adım atabiliriz, hem de aynı becerileri kullanarak.

Fakat harikulade bilişsel yeteneklerimiz av konusunda her zaman işlevsel olmaz. Yani ben bir tilkiden çok farklı şekillerde kendimi eğlendirir ya da sıkılırım.

Tilkiler günün çoğunu uykuyla uyanıklık arasında, korunaklı bir alanda ve yerde yatarak geçirirler. Tilki bölümü için ben de aynısını yaptım. Benim tilkilerim şehir hayatına uyum sağlamış olduklarından onlar gibi Bow'da bir arka bahçede, günü yemek yemeden, olduğum yere işeyerek ve geceyi beklerken civar evlerdeki insanlara düşmanca davranarak –ki bu hiç zor olmadı– geçirdim.

Bomboş, harcanmış bir gün olduğunu söylemiyorum; bana bir tilki olmakla ilgili epey şey öğretti. Fakat zihnimi kurcalayan düşüncelerin çoğu aslında tilkininkilere benzemiyordu. Yerdeki taşlara dayadığım yüzümün hemen dibinde bir koloni inşa eden karıncalara hayran kaldım. Aralarındaki ilişkileri çözmeye çalışmaktan ve nasıl iletişim kurduklarını anlamaya çabalamaktan kendimi alamadım. Tilkiler büyük ihtimalle bunu yapmıyordur. Çitlerin ötesinden gelen Hint yemeği kokusunda zerdeçalın payı olduğu hususunda haklı

mıydım merak ettim, bir tilkiyse sadece yan evde yemek olduğunu ve daha sonra çöp kutularına bakması gerektiğini yazardı kafasına. Ve çok sıkıldım. Dikkatimi dağıtacak en ufak şeye muhtaçtım: Bir kitap, bir sohbet ya da ilgimi çekecek herhangi bir şey.

Hayvanlar da sıkılırlar. Arabanın arka koltuğundaki bir köpek, eminim çayırda tavşan kovalamayı tercih ederdi. Fakat yapacak hiçbir şey olmaması bizden daha fazla stres yaşamalarına yol açıyor. Belki de daimi bir yok oluş, seks ya da yemek ihtimali uzun ve uykusuz günlerine bir tat katıyordur. Ben Londra'da kendi pisliğimin içinde yatarken bu ihtimaller bana biraz daha uzak ve daha az gerçek göründüğünden hayatım cehenneme dönebiliyordu.

Bilinç konusunun etrafında dönüp durdum. Elbette, nasıl yaklaşınam gerektiğini bilmediğimden dönüp duruyorum, ki pek çok insan da benimle aynı durumda. Hayvan algısı üzerine yazılmış hemen hemen her kitapta, Amerikalı filozof Thomas Nagel'ın, "Bir yarasa olmak ne demektir?" sözleriyle karşılaşırsınız. Nagel insandışı varlıkların bilinçleriyle ilgili yazmanın zorluklarına işaret ettiği için ironik bir sorudur bu. İlk olarak cevabı bilmiyoruz. Pek çok türün bilinci var mı, emin değiliz (ya da belli türlerin belli üyeleri bilince sahip mi? Narnia Günlükleri'nde olduğu gibi konuşan ya da konuşmadan kendine ilişkin düşünebilen hayvanlar olabilir mi?). İkinci olarak, ki bu Nigel'ın temel çıkış noktasıdır, bilinç herhangi başka bir şeye benzetilemez, bu sebeple mecazla açıklamak imkansız, metaforlarla açıklamaksa alengirli bir hâle gelir.

Bilinç özneldir, bana göre diğer tüm canlılardan farklı bir Charles Foster var. Bu farklılık, bilincim ve bedenim arasında da var. Zihnimde kuvvetli bir inançla varlığına kani olduğum Charles Foster, vücudumun olduğu şeyden biraz daha farklı. Vücudumun şu andaki hâlini oluşturan hücrelerden pek çoğu geçen hafta yoktu ve gelecek hafta da olmayacaklar, ama ben yine de, Charles Foster'ın bugün Somerset'de bir patikada yürüyüş yaptığını, haftaya da Atina'da olacağını söyleyebiliyorum. Bunu söyleyebilmemin sebebi, vücudumun içinde yaşayan öz bir ben olduğunu düşünmem. Sanki ruhumdan bahsediyorum gibi gelmiyor mu kulağa?

Henüz kimsenin bilincin kökenleriyle ilgili elle tutulur bir fikri yok. İndirgemeciler sinirsel yapılanmanın doğal sonucu olduğunu, beynin yarattığı bir olgu, açığa çıkardığı bir madde olduğunu iddia ediyorlar. Fakat kimse ortaya çıktığı ilk ânı belirleyemediği gibi, neden doğal seçilim tarafından tercih edildiğini de açıklayamıyor.

İnsan tarihinde bilincin parmak izlerini bulmak zor değildir. Bilinç, Üst Paleolitik dönemde ortaya çıktı. Sembolizmin giderek yaygınlaşması ve "Sen değil ben" diye bağıran şeylerin giderek artması bu döneme denk gelir.

Göz ardı edilemeyecek bir iddiaya göre, farklılaştırılmış bilinç düzeylerinin münzevi pratiklerle, aşırı yorgunlukla, susuzlukla, veya vücuda halüsinojen alımıyla tetiklenmesi bilinci ortaya çıkaran süreci hızlandırdı. Her ne kadar ilgi çekici bir sav olsa da bilincin doğasını, nesilden nesile aktarılmasını ve bulunduğu yeri açıklamıyor. T. H. Huxley, elektrikle yüklenen hassaslaşmış dokunun, Alaaddin'in lambasını ovuşturduğunda cin çıkması misali bilinci ürettiğini gözlemledi. Günümüz sinirbilimiyse bu gözleme herhangi bir katkı sağlayamıyor.

İndirgemeciler için tahammül edilemez bir sorun çünkü bilincin ne için olduğunu, ya da nasıl bir sürecin yan ürünü olarak ortaya çıktığını açıklayan bir fikri yoktur kimsenin. Doğal seçilimin şart koşacağı hiçbir yetenek için bilinç elzem değildir. Avlanmak ya da eşleşmek için temel gereklilik bilinç değildir. "Ben" kavramı, peşinize düşen bir düşman tarafından bedeninizin parçalanması ihtimalini azaltmaz. Zihin Kuramı az da olsa bir avantaj sağlayabilir, fakat onun için de bilinç bir gereklilik değildir. Bilincin olmadığı durumlarda görsel ayrım yapmamız bile mümkündür. Lawrence Weiskrantz'ın deneylerinden birinde sol görme alanının korteksinde hasar olan bir hasta vardır. Gözü görmeye devam etmesine rağmen beyninin sol görsel korteksinde ve kortekse giden sinirlerde bir faaliyet yoktur. Bu nedenle görüş alanının solunda kalan objeleri göremediğini söyleyen hasta, göremediğini söylediği alanda yer alan objeyi tarif etmeye zorlandığında bile beklenenden daha net cevaplar vermektedir. Dikey duran bir yazıyı, birbirinin üzerine dizilmiş harf-

ler olarak tanımlayabilmekte, sol alanda kalan ve "görünmez" olan birinin ifadesini anlatması istendiğinde başarıyla aktarabilmektedir. Daha öncesinde hiç bilmediği bir dünyada yolunu gayet başarıyla bulan hastanın, kendisini tanımlarken "ben" diye betimlediği varlık, sol görüş alanını tanım dışı bıraksa da, vücudu bu alanı da kapsayacak şekilde işlemektedir.

Bazı hayvanlarınsa bilinçleri olduğu kesindir. Örneğin Yeni Kaledonya kargalarının kendilerini tanıdıkları pek çok deneyle kanıtlandı. Aradıkça daha çok karşımıza çıkıyor bilinç. Dünya, bilincin serpilmesi için iyi bir bahçe gibi. Fakat bildiğim kadarıyla, bilinç bugüne kadar bu kitapta yer alan canlıların hiçbirinde rastlanmadı. En azından tilki ve porsuk için konuşursam, yokluğu beni şaşırtırdı, fakat var olduğunu varsayarak hareket etmedim (tüm çocuk kitaplarının ve bazı yetişkin kitaplarının da yaptığı gibi). Bilinç olsaydı ve kanıtlanabilseydi, yine de elinizdeki kitap için büyük bir fark yaratmazdı. Insanlarda olduğu gibi, bilincin varlığının kanıtlandığı durumlarda bile, işleyişi sadece roman yazarları ve şairler tarafından incelenebilir. En iyi yazarların ve şairlerin de size söyleyebileceği gibi, insan karmaşık ve zor bir varlıktır. Aynı türün üyeleri olarak birbirimize baktığımızda bile karşımızdakinin bilincinin nasıl şekillendiğini ve işlediğini net görememizden bellidir bu. "Bilinçli bir tilki olmak ne anlama gelirdi?" sorusunun cevabı şiir âleminin derinliklerinde bir yerde; ve onu bulabilsek bile, bize tilkilerle ilgili genel bir bilgi vermeyecektir.

Sıradan, duyusal bir tilki olmanın ne anlama geldiğini açıklamak çok ilgi çekici ve bir o kadar da zordur.

Bu kadar fizyoloji yeter. Hayvanlarımla birçok ortak fizyolojik özelliğimiz var, olmayanları da tutarlı tahminlerle öğrenebilirim. Buluştuğumuz ikinci nokta, yaşam alanlarımız. Oldukları yerlere gidebilirim, aynı yağmur ikimizin de üzerine yağar, aynı dikenli çalı ikimizin de canını yakar, kamyonlar yoldan geçerken yerde aynı titreşimi hissederiz, uzaktan aynı çiftçiyi görürüz elindeki tabancayla. Tartışmasız bunların hepsinin benim ve onlar için farklı anlamları var. Silaha baktığımda aklıma ölüm gelmez. Solucanların yağmurla

toprak üstüne çıkıyor olmasının, benim için olduğundan çok daha değerli bir bilgi olduğu tartışmasızdır porsuk için. Tüm farklılıklara rağmen, porsuğun ve benim nesnel ve ilginç bir ortaklığımız var. Evet, kendi dünyalarımız kafamızın içinde eşi benzeri olmayan nörolojik yazılımlarımız tarafından biçimlenip yaratılıyor ve evet, bataklıktaki bir kayanın başka bir canlıya nasıl göründüğünü ikimizin de bilmesi imkansız. Fakat bu durum, kayanın nesnel varlığını inkar etmeyeceği gibi insan olmayan bir canlının duyu reseptörleriyle kayayı algılama çabasını da anlamsız kılmaz.

Hayvanlar ve ben ortak bir dil konuşuyoruz; nöronların cızırtısı olarak tanımlayabiliriz bunu. Onlar, anlaşılması tamamıyla imkansız olmasa da zor bir lehçeyle konuşuyor. Söyledikleri anlaşılmadığında da konuşmanın bağlamı yardımcı oluyor. Bağlamıysa hep üzerinde yaşadığımız toprak belirliyor.

Hayvanlar topraktan doğar. Sıradan bir porsuğun moleküllerinin her biri, doğduğu yeri çevreleyen yüz elli hektarlık çemberin içinden gelir. Annesinin doğum kanalının ardından, loş toprak bir kanalı geçerken yapar diğer yolculuğunu. Büyük bir ihtimalle buna benzer bir tünelden geçerek son yolculuğunu yapıp toprağın altında ölecek, aynı toprak onun mezarını saracak. Vücudu yeraltının bir parçası hâline gelip solucanlara yem olacak. O solucanlar da bir iki nesil sonraki porsukların bir parçası olacaklar. Hayvanlar ve toprak arasında doğurgan ve verimli bir uyum var, ve çok az hayvan yarattıklarını ihraç eder.

Yerel bağlarım bir porsuğunki kadar kuvvetli değil. Moleküllerimin büyük kısmı Çin ve Tayland'dan geliyor. Dünya ve toprakla porsuğunkine benzer bir uyum yakalamam için daha çok çalışmam gerekli. En azından bana da yardımcı olabilecek tarih kitapları, çiftçi atalarımın nağmeleri, bir porsuğun sırtına yapışan toprak misali zihnimde yer eden hikayeler var. Ben de zamanla toprağın hem bana hem de porsuğa seslendiği mitolojik dili çözebilirim. Nöral lehçelerimiz ikimiz de bocalasak da sınırlı bir diyalog kurmak için yeterlidir.

Bu dili öğrenmekte arsız bir hippi olmanın da faydaları var. Frank Fraser Darling, iki buçuk santimetre kalınlığındaki botunun

tabanından doğanın ve toprağın titreşimlerini hissetmenin imkansız olduğunu söyleyerek senenin her günü pek sevdiği adasında çıplak ayak dolaştı; ve sırf bu yüzden benden çok daha iyi bir zoolog olduğunu söyleyebilirim. Demek istediğim o ki, ekipman yerine hislerimizi kuşanmanın vakti geldi. Beatrix Potter ve Alison Uttley'in kitapları haricinde, hayvanlar giyinip kuşanmazlar. Gore-Tex sadece sizinle daha az kürklü hayvanların dünyayı algılayışları arasında duran bir katman daha. Bir tanıdığım, İngiltere topraklarını çıplak yürüyerek katetti. Mavi kanlı İngilizler onunla karşılaştıklarında alışılmadık bir durum olduğunu kabul etmek yerine, ona her sabah "İyi günler" dilemekle yetindiler. Dalgıç kostümleri, hayal gücünüzün ırmaklar tarafından döllenmesini engelleyen prezervatiflerdir. Eski nağmeler öğrenin, yaşadığınız yerde yetiştirilen besinleri tüketin. Bir tarlanın köşesinde sadece etraftaki sesleri dinleyerek öylece oturun. Kulak tıkacı takın ve gözlerinizi kapatıp sadece koklayın. Her şeyi koklayın. Her yeri burnunuza çekin. Beyninizdeki koklamaya ilişkin tüm noktaları çalıştırmaya çabalayın.

Evrimsel biyoloji, yaşayan canlıların birbirine bağlı olduğunu gösteren mistik bir beyan, bir nevi *advaita*dır[2]: Sadece bilmekle kalmayın, aynı zamanda hissedin. Tam olarak bilebilmek için hissedin.

Hayvan nedir? Onu meydana getiren ve üzerinde yaşayıp beslendiği toprağın devam eden muhabbetidir. İnsan nedir? Hammaddesi ve kaynağı olan toprağın devam eden, vahşi hayvanlara kıyasla doğallıktan nispeten yoksun, tutuk muhabbetidir. Muhabbetler uzayıp hikayelere dönebilir ve karakterlerin biçimini, zevklerini alabilirler. O zaman sevdiğimiz hayvanlara ve yemek masalarında yanlarına oturmak istediğimiz insanlara dönüşmüş olurlar. Toprakla daha anlaşılır bir dilden konuşabilmek istiyorum. Bana göre bu sadece kendimi daha iyi tanımanın yollarından biri ve kendime olan merakım bu yolda harcayacağım tüm çabaya değer olduğunu söylüyor. Diyaloğu geliştirmenin yollarından biri tüylü, kanatlı, pullu, haykıran, avına pike yapan, çığlık atan, uğuldayan, gurulda-

2. Bir Hindu öğretisi. –yhh

yan, hırlayan, nefesi hızlanan, yüzgeçleri açılıp kapanan, osuran, yerde sürünen, paytak yürüyen, tırıs giden, şahlanan, koşan, toprak üzerinde coşkulu yaşayan hayvan dediğimiz tüm canlılarla daha fazla konuşmaktır.

Konuştukça daha iyi konuşmaya başlıyorsunuz. İlişki kurdukça, ki bu vakit alıyor, daha iyi bağlar oluşturuyorsunuz. Karşınızdakine ilişkin bilmeniz gerekenler de oluyor, o yüzden fotosentez hakkında, taşlar, kil tortuları, dışkı ve koku hakkında kitaplar okuyorum. Kitaplarımın sayfaları arasına yapraklar yerleştirdim, zaman zaman açıp onları okşuyorum. Kuş sesleri hakkında sesli kitaplar aldım, Paddington ve Farringdon arasında gidip geldiğim metroda, çıkardıkları sesleri dinleyerek bir kuşun karakteri hakkında pek çok şeyi anlayabileceğimi fark ettim. Hangi kuş olduğunu tam bilemeden (kimi sesli kitaplar kuşun cinsini kulağınıza sokmak için tekrar edip durmuyor), mavigerdanın geçici yaz gölgelerinde, gökyüzünde ölümü bekleyerek ürkekçe dans ettiğini, en incelikli ameliyat penslerini andıran gagasıyla sinekleri yakaladığını, tüylerini kabartıp yaygara çıkardığını, sonra da diğer kuşlardan daha erken güneye göç ettiğini öğrendim.

Gelecek bölümde tanışacağımız çiftçi arkadaşım Burt tüm bunlar için, "kendini beğenmiş birinin ağzından çıkan mistik boş laf sürüsü," yorumunu yapıyor. Haklı. Farringdon ve Paddington arasındaki metro hattında aslında tüm bunların çok da şaşırtıcı olmadığını fark ettim; Rusların, Rusça alışveriş ve hava hakkında konuşmalarına kulak kabartıp Rus politikası ve tarihiyle ilgili tutarlı tahminler yapmak mümkün bence. Tek kelime anlamasanız da, hatta bilakis tek kelime bile anlamadığınız için.

Aslına bakarsanız, ben genelde boş boş ortalıkta dolanıp durdum. Bataklıkta çıplak oturup titreyerek bulutların toplanmasını izledim. East Lyn Nehri'nin içindeki yılan balıklarının yaşadığı karanlık deliklere yüzerek girdim. Welsh bayırlarında bir çukur kazıp içinde yaşadım. Büyük bir otobanın kenarında, her tır geçtiğinde sarsılarak ve farlarından gelen ışığa sinirlenerek yattım. Ve herkes gibi pazar günü üzerime bir palto geçirip parktaki çocuklarla birlik-

te ördekleri besledim. Yavaş yavaş birkaç kelime öğrendim ve kelimeleri seslendirdiğimde duyulduklarını anladım.

Wittgenstein eğer bir aslan konuşabilseydi bile, dünyası bizimkinden çok farklı olduğu için tek bir kelimesini bile anlayamacağımızı söylemişti. Yanılıyor. Yanıldığını biliyorum.

2*
TOPRAK / I
Porsuk

AĞZINIZA ATTIĞINIZ BİR SOLUCAN, hissettiği sıcaklığı kötü bir alamet olarak yorumlar. Özgürlüğü için çabalayıp, genellikle sonunda evinde ve güvende hissettiği karanlığı tercih edeceğini ve yemek borunuza doğru ilerleyeceğini düşünebilirsiniz. Ama o öyle yapmaz. Dişleriniz arasındaki boşluklara yönelir. Benimkiler arasında bolca boşluk var, 1970'lerde Sheffield'da kimse diş teli takmıyordu çünkü. Solucan da yemek borusuna yönelmek yerine vücudunu ip gibi inceltip dışarıya bir yol bulmayı dener. Eğer diş köprülerine benzer şeylere çarpar ve paniklerse gövdesinin bir ucunu kıvırır, döndürür ve diş etlerinize küçük darbelerle vurmaya başlar. En sonunda, hâlâ panik içinde, dil bağınızın altındaki ıslak bölgeye kıvrılıp yatar. Ağzınızı tekrar açarsanız yerinden fırlar, alt damağınıza bastırarak depara hazırlanan bir koşucu gibi kuyruğunu ittirir.

Tüm bu anlattıklarım tiksindirici, değil mi? Ölülerin yakılması daha iyi bir fikir gibi duyuluyor.

Bir solucanı ısırdığınız ilk anda, tüm olta balıkçılarının çok iyi bilip de nefret ettiği hareketi, yani bükülüp oltanın ucundan uzaklaşacağını beklersiniz. Fakat öyle olmaz. Hatta benim gibi solucanı köpek dişlerinizle kesmeye kıyamayıp dişetleriniz ve dudaklarınızın iç kısmıyla ezmeye karar verseniz bile sonuç düşündüğünüz gibi olmaz. Ezilen hayvanlar kendilerini bırakırlar sadece. Acı çekiyormuş

gibi görünmezler. Bir gün koluma büyük bir taş parçası düştüğünde biraz olsun acımamıştı canım. Acı yerine, açılmış derinin altından fırlayan kemiğin ve kopmuş damarların görüntüsünün yol açtığı afyon etkisiyle garip bir hissizlik ve endorfin fazlası hissettim. Belki solucanlarda da benzer bir mekanizma vardır. Pek sanmıyorum gerçi, bu evrim adına çok müsrif bir hareket olurdu. Her neyse, nihayetinde solucanın her iki başı da mücadeleyi bırakır ve ben de onu ağzımın içinde çevirerek çiğnerim.

Solucanlar balçık ve toprak tadında olur. Hem en temel yerel gıdayı onlar oluşturur hem de şarap severlerin söyleyeceği gibi, "esansları" çok belirgindir. Chablis solucanlarında diğerlerinden farklı olarak hafif metalimsi bir tat; Picardy solucanlarındaysa ağır küf ve kereste tadı olur. Yüksek Kent Weald bölgesinin solucanları tazedir fakat pek bir numarası yoktur, ızgara ayakkabı tabanıyla servis edilmeleri tavsiye edilir. Somerset Levels solucanlarındaysa pek davetkar olmayan bir tür deri ve siyah bira tadı vardır. Hepsi bir yana, Welsh Black Dağları'ndaki solucanların tadını tarif etmesi pek kolay değildir ve açıkçası ben de bu konuda kendime hiç güvenmiyorum.

Gövdenin tadı diğer bölümlerine nazaran öne çıkar. Sümüğümsü salgılarının tadı gövdenin tadından oldukça farklıdır ve türler arasında da farklılık gösterir. Gövdeden aldığım esans kesinlikle onda yoktur. Emerek tadına bakabileceğiniz salgı, Chablis solucanlarında bahar aylarında limonotu ve domuz boku tadında olur, Weald'deyse daha çok yanık kablo ve ağız kokusu gibidir.

Tatlar mevsimlere göre farklılık gösterir, ama düşünüldüğünden daha az. Değişen mevsimler tadı veren maddelerden birini öne çıkarır; tabiri caizse ses perdesini değiştirir, o kadar. Norfolk tarafında Ağustos'ta, Ocak ayına göre uykulu çarşaf tadı parafin tadından daha baskın olur; ama aslına bakarsanız her ikisini de sürekli taşır içinde.

Sıradan bir porsuğun beslenmesinin yüzde seksen beşi solucanlardan oluşur. Bu durum porsukların karizmasından götürürken, aynı zamanda onları heyecan verici şekilde anlaşılması güç kılar.

Hayvan olmaya başlamak için porsuklar hem iyi hem de kötü bir seçenektir. Kötü olmalarının sebebi onları tanıdığımızı sanmamızdan. Çocukluğumuz insan nitelikleriyle resmedilen porsuk karakterlerle dolu ve yetişkinlikte hayata daha gerçekçi bakmaya başlasak bile bu karakterler inandırıcılıklarını korumaya devam ediyorlar. Kapan misali ağızlarında pekala bir pipo hayal edebiliyoruz. Çingenelerin tütsülediği ve kuruttuğu etler, kilometrelerce yürüyüp solucan ve bitki kökleri ararken kadife pantolonun arka ceplerinde ne kadar da iyi duruyor, değil mi? Kuvvetlice toprak kazmak ve et parçalamak için yaratılmış ön ayakları bir pazar gezmesinde giyilen yeleğin düğmelerini açabilecekmiş gibi. Sığınakları dayanışma ve bilgeliği yansıtan kaleler gibi yüzlerce yıldır ayakta. Kavgacı hayvanları onaylamadıklarında gri çizgili kafalarını sağa sola sallamaları da cabası.

Bir yandan da başlamak için mükemmel bir hayvandır, çünkü örneğin bir balıkçıla göre seni kolayca karşına alabilir, ki bu yüzden ben de çok daha az bir duygusal bağ geliştirdim. Porsukları takip etmek duygularınızı köreltmenin en iyi yolu. Mükemmel öğretmenler. Karanlık bir ormanın ortasında size bilgece bakıp kafalarını kaşır, sonra yüzünüzde boydan boya bir yarık açarlar.

• • •

Benim için porsuk, dostum Burt ve Black Mountains demekti. Porsuk denilince akla doğrudan Mid Wales geldiği için değil, Somerset, Gloucestershire veya Devon daha uygun olurdu bunun için. Asıl sebep Burt'ün bir iş makinesi olmasıydı.

Burt'le dostluğumuz eskiye dayanır. Birlikte kan akıttık, acı çektik, küfrettik ve kendimizi gezegendeki en tatsız yerlerde yan yana bulduk. Burt bugünlerde British Isles üzerindeki en verimsiz ve dik arazilerden birinde çiftçilik yapıyor, peltek peltek konuşuyor ve yavaş adımlarla yürüyüşlere çıkıyor. Taş dolu ve sık sık toprak kaymasına maruz kalan tarlalardan, kökleri tarihin derinliklerine uzanan geniş yapraklı bitkilerle dolu ormanlık alanlardan para biçmesine

engel oluyor. Burt'ün pek de umurunda değil. Ev yapımı içkiler, ev yapımı sevişmeler ve manzara için paraya ihtiyacı yok.

Abergavenny Istasyonu'nda bizimle buluştuğunda yanımda kendi yavrum vardı. Tom, o zaman sekiz yaşındaydı. Porsuklar son derece sosyal, aileye bağlı canlılardır. Yalnız bir porsuk düşünülemez. Tom'un disleksi hastalığı var, dolayısıyla dünyaya inanılmaz bütünsel ve derinlemesine ilişkisel bakabilme kabiliyetine sahip; ki bu bence bir porsuğa benden çok daha fazla yakınlaştırıyor onu. Bendeki engel, gördüklerimin ancak onları bir önerme hâline getirebildiğim müddetçe benim için anlam ifade etmelerine neden olan trajik patoloji onda yok. Porsuklar son derece ustaca ve sık iletişim kuruyorlar, tabii tahmin edilebileceği gibi soyutlama derdi olmadan. Soyutlamak için yazılı dilin söylenenleri olduklarından başka şeyler hâline getiren laneti gereklidir. Yazılı dil "kök" kelimesini alır ve bir sürü nüansla öyle kalın bir anlam tabakası altında boğar ki, ilk anlamı kaybolur. Tom hâlâ kökün ne olduğunu biliyor, hep de bilecek. Kökleri yemekten hoşlanan fakat soyutlamalarla karnını doyurması imkansız olan porsuk için de aynısı geçerli. Tom, "Tom'u" ekolojik olarak, (diğer insanlarla ve tüm dünyayla) kendisini var eden ve var olduğu bir ilişkiler ağı olarak tanımlıyor. Bu daha sağlıklı, ilginç ve daha porsukça olmanın yanı sıra zihnimde canlandırdığım "benden" daha doğru bir portre çiziyor. Diğer yandan, Tom bir metre kırk santimetre boyunda. Görüş açısı porsuğunkine benimkinden çok daha yakın. Uzun boylu çimenler porsukların yüzüne değdiği gibi Tom'un da yüzünü okşuyor. Burnu, onun, benim ve tüm porsukların bir gün parçası olacağımız yaprak yığını ve altındaki solucanların kalesi olan toprağa daha yakın.

Burt'ün Land Rover'ına doluştuk, istasyondan uzaklaştık, sonra istasyona geri dönüp düşürdüğümüz arka tamponu alıp, sıkıca bağladık; solucan yemeyi dört gözle beklemediğimizden yakınlarda bir lokantaya gidip tıka basa doyurduk kendimizi, sonra da çiftliğe doğru yol aldık.

Seneler önce, başka bir hayvan olabilme ihtimalimi ciddi ciddi düşünmeye başladığımda Burt'ün mutfağındaydım. Bunun, onun

hem karada hem suda yaşayabilen amfibiler gibi insan ve hayvan hayatı arasında gidip gelmesiyle alakası yok, Burt'ün bunu yaptığını hep biliyorduk, çekiciliği de buradan geliyor. Mutfağının yaban doğa ve Peppa Pig arasında gidip gelmesiyle de alakası yok. Sebep, bir cadı olan karısı Meg.

En tatlı cadı odur. Insanlara zarar vermek için vudu bebeklerine iğneler batırmak yerine, şifa için insanların vücutlarına iğneler batırıyor. Ama şeyler arasındaki ilişkileri, cadı avları zamanında ateşe verilmesine neden olacak biçimde algılıyor.

Burt onun için bir kocadan çok, ailevi bir kan bağını ifade ediyor. Türler arasında rasgele çizilen o sınırlardan birinin ötesinden gelen, yontulmamış, boş boş dolanan ve zamanında ayağını bir kapana sıkıştırmış olmasına rağmen mutlu bir dost.

Burt ve ben on beş sene önce Sahra Çölü'nde fosforlu yeşil tenis ayakkabılarıyla koştuğu Sables Maratonu'nda tanıştık. Ayakkabılarını çıkardıktan sonra ayağından geri kalan şeye iyot sürdüm, o da beni çiftlik evine davet etti.

Bu vadide doğduktan sonra yolunu, Namibya'daki elmas madenlerinden, Cambridge'e, Etiyopya'daki veteriner kliniklerine, Afganistan'a ve Gazze'ye düşürmüş, Meg'in harikulade eteğinin altına girmeyi başarmış ve yün kırpma kulübesinde sonlandırmıştı.

Mutfakları zamanın ötesinde yolların kesiştiği bir dört yol ağzı. Dağlar yerdeki kilime sızıyor. Bilgisayarın hemen yanında Bronz Çağı'ndan kalma bir balta asılı. Tibet'in Ölüler Kitabı'nın yanında Jamie Oliver'ın yemek tarifleri kitabı duruyor. Tavuk parçalarının yanında bir çömlek halüsinojen ot var.

Meg benim ya da herhangi birinin bir hayvan olabileceğinden emindi.

"Tüm medeni kültürlerde insanlar bunu hep yaptılar. Şamanlar birbirlerinin, ayıların, ineklerin ya da başka bir hayvanın vücudu arasında dolmuş işletiyor. Uçmak mı istiyorsun? Sırtından kanatlar çıkaracak bir sürü kokteyl var, bazılarının tarifi de orada duruyor," derken başıyla kitaplığı işaret etti.

"Tilki mi olmak istiyorsun? Karanlık bir odada bir mum ve bir

tavukla biraz pratik yapman gerek. Bu canlılar en nihayetinde evrim nehrinde bizden sadece birkaç kürek boyu ilerideler. Ben bazı kayıkçılar tanıyorum, sen de yeterince zekiysen nehrin akışını tersine bile çevirebilirsin."

Bir an için bile şüphe duymadım, şimdi de duymuyorum. Çok istemekle birlikte bir o kadar da korktum. Fizyoloji kitapları veya empati kurma meselesi değildi beni korkutan. Sadece beni bir porsuk olmaya ne kadar yaklaştırabileceklerini görmek istiyordum.

• • •

Tepe noktası tepsi gibi olan bir dağın yamacına kazmaya karar verdim çukurumu. Dağın tepesinde eskiden babalar oğullarını öldürürlermiş. Porsukların bunu yapmaya ihtiyaçları yoktur, tanrıların almak istediklerini köpekler, kamyonlar, tüberküloz ve açlıkla alacağım bilirler.

Bebek sunağından aşağıya doğru kayalıklar dökülür, eğimin azaldığı yerlerde taşların dibinden çimenler başlar, sonrasında çaresizce yerini eğreltiotuna bırakır, yolun sonunda nehrin yakınında meşe, dişbudak, kayın ve mürver ağaçları başlar. Mürverler su için, porsuklar da mürverler için gelir. Çocukların cips yemesi gibi yerler meyveleri ve boklarından çıkan çekirdekler sayesinde mürverler ve porsuklar birlikte yaşayıp giderler. Genellikle suyun yakınlarında porsuk yuvaları bulabilirsiniz, fakat bunun asıl sebebi mürverlerdir. Hiç nehirden su içen bir porsuk görmedim (aslında içmek zorundalar), kanca gibi elleriyle suyun içinden balık yakalamayı da bilmezler; tüm su ihtiyaçlarını solucanlardan karşılarlar.

Nehir yükseldiğinde üzerini kasvetli yosunlar ve bataklık keteni kaplar, hâl böyleyken çullukların gösterdiği heyecanıysa hiç mi hiç hak etmezler. Çullukların çıkardığı kabarcıklardan sekiz kilometre aktıktan sonra ancak kurtulur nehir. Porsukların bulunduğu vadiye vardığındaysa bilgi dağarcığını genişletir; farklı seslere, sohbetlere kulak misafiri olur. Birbirinden farklı kulakları olan birçok canlı, dinlemeye ve konuşmaya gelir nehre. Aksi hâlde porsuklar orada

olmazdı. Sohbet ve yemek bizim için olduğu kadar onlar için de elzem. Porsuklar çullukları değil, ekosistemi yerler.

Porsukların Bronz Çağı'ndaki bebek katillerinden önce bu vadiye geldiklerine inanmak için pek çok sebep var. Toprağın altında büyük porsuk kaleleri kazılı, labirentler çizen koridorlar, karanlık tanrılar yedikleri çocukların tatlarını beğenmeyip tepinirlerse yer gök çınlasın diye boşaltır dağın içini.

Buranın sakinleri kadim ve soyutlanmış bir topluluk; ovalardaki porsukların dedikodularından uzakta yaşarlar. Eş arayışıyla dolaşan azgın yaban domuzları bu araziye kolay kolay ulaşamaz. DNA havuzu senelerdir durgun, sadece kendi içinde dönmeye devam eder. Kazı yığınında çıkan kafataslarının birinin alt çenesi tuhaf şekilde kaymış, bir diğerinde papağan benzeri bir çıkıntı vardır. Porsuk yollarındaki bazı ayak izlerindeyse altı ya da yedi parmak görülür.

Porsuklar genellikle yerin altında ailelerinin yanında ölür ve öylece gömülürler. Vücutları yerin altında yeni bir kabarıklık oluşturur. Büyükannenin vücudu, gelecek birkaç neslin nasıl olacağını da belirler. Bizse ölülerimizi, hayatımıza hiç karışmamaları için çevreyolunun öteki tarafına atarız.

• • •

Hile yaptım. Artık kullanılmayan bir porsuk inini genişletmeyi düşünüyordum ama polisi porsuk peşinde olmadığıma ikna edebileceğimden emin değildim, bir de Mid Wales'in tozu toprağıyla birlikte bir kova dolusu tüberküloz mikrobunu ciğerlerime doldurmak kulağıma hiç de hoş gelmedi. Tabii bir de karım, kazacağım herhangi bir tünelin Tom'un üzerine çökmesi durumunda ne kadar çok bürokratik işlemle uğraşmam gerektiğini hatırlattı, sağ olsun. İş makinesi bize tünel açamadı, sadece tepenin içine doğru geniş bir siper kazmamıza yardımcı olabildi, yine de yeterliydi. Tepesini dallar ve eğreltiotuyla örttük, toprakla mühürledik. Burt bizi, balıklı kraker yemek ve *Susam Sokağı* izlemek üzere bırakıp gitti. Biz de inimizin içine kıvrıldık, biraz olsun otantik bir deneyim olmasını diliyorduk.

Her ne kadar pek çok porsuk ini sesin yankılandığı, kayaçların ve sert toprak parçalarının çevresindeki solucanlar gibi kıvrıldığı labirentler olsa da, bazıları öyle değildir. En basitleri, geçici korunma yerleri olarak inşa edilen yalın tünellerdir. Ortaçağ tünelleri gibi, her türlü işgalcinin koşarken hızını kesmek için düz değil de sağa ya da sola bükülen koridorlardan oluşur. Girişinden bir metre kadar sonra bir tarafa kıvrılan, bir süre düz devam ettikten sonra sonuna yakın bir noktada yine kıvrılıp ardından uyumak için açılmış nihai bölüme varan ve burada sonlanan tüneller. Bizimkisi de bunlar gibiydi. Patilerimiz ve çocuklar için yapılmış bir kum küreğiyle (küçük ve dar alanlarda çalışmak için birebirler) kazdık. Kazınca çıkan toprağı arka ayaklarımızla dışarı iteklemeye çalıştık ama tavan takdire şayan oranda alçak olduğundan başarılı olamadık (pek çok porsuk ini yarım daire şeklindedir, genişliği yüksekliğinden daha fazladır). Tom üzerimizdeki eğreltiotundan örtüyü biraz çekiştirebildi ama benim için imkansızdı. Ve sürekli hapşırdık. Kükreyen, inleten, aralıksız hapşırıklar. Kuvvetle muhtemel, porsukların burunlarının hemen girişinde büzerek kontrol edebildikleri bir kas parçası var, toprağı eşelerken kapatıyor olmalılar. Bizde yok bu ve o kuru Temmuz havasında, tünelin tepe noktasında içler acısıydı durumumuz. Porsuklar burunları toprağa gömülü, av peşinde nefes alıp verirken ve kokuları takip ederek ilerlerken, gerçek bir nimet olan o kas parçasını kokunun gitmesi gereken yerlere ulaşabilmesi için gevşetiyor olmalılar. Ardından, büyük aksırmalarla burunlarına kaçan tozu dışarı atıyorlar. Kazmaya devam ettikçe, hapşırıklar arasında biz de yaptık aynısını. Tom bir haftada peçetelerce salya ve kan boşaltıyordu.

Kafa lambaları kullandık. Porsukların retinalarında bizimkinden fazla fotoreseptör hücre olduğu gibi, gözlerinin içinde tapetum denilen, araba farlarıyla karşı karşıya gelince gözlerinin parlamasına sebep olan ve kullanılmayan fotonları retinaya geri yollayan bir katman var. Porsuklar bize kıyasla çevrelerinden aldıkları ışığın daha büyük bir kısmını beyinlerine ulaştırabiliyor. Dünya onlara herkes kadar ışık verirken, onlar ellerindekiyle daha fazlasını başa-

rabiliyor. Tünelimizin gün ortasındaki yarı aydınlık hâli onlar için baş döndürücü olurdu eminim.

Baya ağır işti, fakat sonunda başarmıştık. Emekleyerek nehre gittik, sülüklerin dudaklarımıza el salladığı bir göletten su içtik, emekleyerek yuvamıza geri döndük, tünelin sonuna yan yana uzandık. Alanı en verimli kullanma şekli buydu. İyi birer porsuk gibiydik.

Uykumda kasvetli, bilincin hemen altında gizlenen rüyalardan birini gördüm. Tropik bir yerlerde, yeşil ve altın rengi tavandan asılı pervanenin ritmiyle salınarak daldığınız bir uykuda görebileceğiniz tipte bir rüya. Gerçi buradaki ritim, Tom'un başımın hemen yanında atan kalbiydi. Ritmin melodisiyse tepenin hafif uğultusu ve nehrin küçük bir kız çocuğununkine benzeyen sesiydi.

Porsukların o veya bu şekilde bilinçleri olduğundan bir an için bile şüphe etmiyorum. Bunun sebeplerinden biri onları uyurken görmüş olmam. Çok bariz bir şekilde uykudayken kafalarından geçen şeyler var. Kollarını kulaç atar gibi hareket ettirip, kesik kesik homurdanırlar. Mimik dağarcıkları yüzlerinden okunur. Bir çeşit hikaye sahnelenirken, ana karakter porsuktan başka kim olabilir ki? Uyku diyarı, kendi içinizde genelde bastırılan, reddedilen ve kötü davranılan pek çok benliğin emin adımlarla dolaştığı ve sesini duyurduğu yerdir.

Uykudaki porsuğun bir önceki gün ya da geceden kalan bilgileri, tartışmasız evrimsel nedenlerle, gelecekte karşılaşacağı zorluklara karşılık vermek üzere işlemeye çalıştığı kesindir. Bu kuru ifade kesinlikle benliği yok saymaz. Benlik, cevaplamaya çalıştığımız sorunların temel taşıdır.

Sık sık uykunun bilgisayarda çalışan disk birleştirme programlarıyla aynı işi yaptığını düşünürüm. Dosyalar, gün içinde savrukça atıldıkları kutulardan, ait oldukları ve daha kolay aranıp bulunabilecekleri raflara yerleştirilir. Kendi kendimi hipnotize ettiğim zaman, hipnozun REM uykusuna öykünmesi sonucu göz kapaklarım titrer, aynı disk birleştirme programı çalışırken yanan küçük kırmızı ışık gibi. Yalnız aralarında şöyle bir fark var: Disk birleştirme programlarının hikayelere ihtiyacı yoktur, uyuyan porsuklarsa hikayele-

re, hikayeler de öznelere ihtiyaç duyar.

Bilinçdışına intikal etmiş bir canlı için rüya görmek ne anlama gelir? Ya da uyumak ne demektir? "Bilinç" kaybolduğunda kaybolan nedir? Uyku örtüsünün altındaki canlıya eşlik eden nedir? Eğer porsuklar bizim karşılaştırmalar üzerinden kavrayabileceğimiz türde bir bilince sahip değilse, uyurken gülümsemeleri ve irkilmeleri bilincin kendisinden bile daha esrarengiz olmalı. Ben şahsen daha az gizemli olanı tercih ediyorum.

• • •

Alakarganın tıkırtısından ve onu bile bastıran makine sesi yüzünden yavaş yavaş uyandık (ya da vahşi doğa dışarıda olup bitenler yüzünden sizi asla tam olarak uyutmadığı için nispeten ayıldık da diyebiliriz). Gelen Burt'tü ve elinde balıklı turtalar vardı.

"Sahtekarlık, biliyorum. Kimseye söylemem."

Aslında sahtekarlıkla alakası yoktu, porsuklar görebileceğiniz en fırsatçı, hem et hem de ot yiyen hayvanlardandır. Hiçbir porsuk balıklı turtaya hayır diyemez.

"Bak sana ne diyeceğim," diye devam etti Burt, "Bunu telafi etmek için birkaç saate gelip köpekleri üzerinize salarım. Sonra da hep birlikte otoyola gideriz ve sizi ezmeyi denerim."

Çok komik. Yine de söylemeye çalıştığı gayet önemli. Ben porsuğun hayatının orman renklerinde geçtiğini düşünüyordum. Yakında bu tonları kendim de görebilmeyi umuyordum. Fakat hesaba katmadığım daha koyu bir renk vardı, korkunun rengi. Zihnimin gözlerinde açık, canlı bir mavi canlanıyor korku için. Korkunun rengini çayırlarda yol alırken insan kokusu aldığı için aniden olduğu yere çakılıp kalan porsuğun kabaran sırt tüylerinin uçlarında ya da çiftlik köpeklerinden daha yakında duran bir köpeğin kokusunu aldığında havaya kalkan kulaklarının sivriliğinde görebilirsiniz.

Tüm kurtları öldürerek kendimizi porsuğun en büyük işkencecisi mertebesine getirdik. Eğer porsuklar rüya görebiliyorlarsa, zamanda geriye gidip atalarından kalma bir dürtüyle bir kurttan kaçıp bir

meşe kovuğuna son anda saklandıkları rüyalar dışında en korkunç kabuslarındaki düşmanları bizleriz. Hatıralar vahşi zihinlerde uzun süre yaşar. Her ne kadar aslanlar bir tehdit olmayı bırakalı çok olsa da, eğer alageyiklere aslan dışkısı koklatırsanız paniğe kapılırlar.

Aslına bakarsanız, porsukların kurt rüyaları gördüklerinden şüpheliyim. Hayatlarını kurtsuz koşulların getirdiği düzene alıştırabilmek için çok fazla değişim geçirdiler, bunun psişelerine de yansımış olmasını beklerim. Kurtların olduğu yerlerde (örneğin Avrupa'nın doğusunda) yaşayan porsuklar buradakiler gibi hareketli, kalabalık gruplar hâlinde yaşayan hayvanlar değillerdir. İyi drene edilmiş tepelerin yamaçlarında atalarından kalma yerleşkeleri yoktur. Bunun yerine daha küçük, samimi ve daha az oyuncu gruplar hâlinde yaşarlar. Etrafta kurtlar varken, ortalıkta fazla dolaşmadan, gitmeleri gereken yere ulaşan en kısa ve düz yoldan ulaşarak başka porsuklarla karşılaşma ve sosyalleşme ihtimallerini azaltırlar ve bu da bölgedeki porsuk sayısını azaltır. Doğrusunu söylemek gerekirse, kalabalık porsuk ailelerinin yuvaları pit bull sahibi psikopatlar tarafından eğlence kaynağı gibi görülür. Fakat psikopatlar kurtlara kıyasla daha başarısız avcılardır ve otoyollardan fazla uzaklaşmayı da sevmezler. Wales, porsuklar için renksiz bir ev olabilir ama yine de Belarus'tan daha huzurludur.

Eğer topluluk yapısı kadar temel bir etmen, baş düşmanın değişmesiyle değişebiliyorsa, rüyaların da değişeceğini düşünüyorum. Porsuğun rüya âlemi eğer ormanın duygusal renklerini yansıtıyorsa, kurtların olduğu bir ormanın renkleri kırmızı-siyahtır.

Profesyonel hayvan biyologları hayvan duyguları hakkında konuşmayı sevmez. Duygu kelimesini dile getirdiğimiz anda akademik dil erbaplarından bir iç çekiş yükselir, kaşlar kalkarken hışırdar, cahil konuşmacının akademik çevrelerden olmadığını anladıklarını belirten acıma dolu bakışlar atarlar birbirlerine. Hayvan bilinci üzerine konuşmaksa aynı etkiyi yaratmaz; davranışbilimcilerin sıkça kullandığı yegane metafor olan *bilgisayar* üzerinden gerçekleştiğinden, sorun yaratmayan bir konuya dönüşür. Bir hayvanı ana belleğe benzetin, ya da işlemci olarak niteleyin, bir sürü gülümseme toplar-

sınız. Refah endeksleri, yani mutsuz (özür dilerim, stresli) ineklerin kortikosteroid seviyeleri hakkında konuşmak son derece normaldir. Fakat hayvanların duyguları üzerine atıp tutmak olacak iş değil!

Bu memnuniyetsizliği paylaşmayan bir biyolog vardı. Harika bir natüralistti, sempatik fakat aşırı duygusallıktan uzak iyi bir gözlemci ve üniversite yıllarında Darwinci indirgemecilikle terbiye edilmemiş biriydi. Harikulade fakat çok az okunmuş, *The Expressions of Emotions in Animals* adlı bir kitap yazan bu adamın adı Charles Darwin. Bakın burada palavracı bir ânında söylediklerinden bir bölüm var:

> Sir C. Bell, insan ve alt kademe hayvanlar arasında olabildiğince geniş bir ayrım yapmak ister; ve "alt kademe hayvanların kendini ifade edemediğini ancak en basit hâliyle istem veya içgüdülerden bahsedilebileceğini belirtir. Buna yüzlerinin "belli başlı hiddet ve korku ifadeleri gösterebildiğini" de ekler. Fakat, insan hiçbir koşulda kulakları inen, dudakları sarkan, vücudunu eğip büken ya da sahibini gördüğünde kuyruğunu sallayan bir köpek kadar saf belirtilerle sevgi ya da tevazu ifadeleri gösteremez. Köpekteki bu hareket ve ifadeler eski bir dostunu gören bir adamın gözlerinin içinin parlaması ve gülümsemesinden daha açıklanamaz değildir. Sir C. Bell, köpekteki şefkat göstergeleriyle ilgili sorulara tabi tutulsaydı, hiç şüphesiz bu hayvanın, insana ayak uydurmasını sağlayan özel içgüdülerle yaratıldığını ve konuyla ilgili bu noktadan daha derine inecek bir incelemenin fuzuli olacağını söylerdi.

Bu alıntı Darwin'in oldukça uzun kitabının başlarında yer alır. Ona göre hayvanların duygularıyla ilgili derinlikli incelemeler hiç de fuzuli değildir. Bu bir paradigma içine kapanıp çalışmak yerine, dışarı çıkıp gerçek, hırlayan, acı çeken, sevinen dünyada biyoloji çalışmanın son derece olağan bir sonucudur.

Keyifli bir uyarıcıyla karşılaştığımda yüzümdeki kaslar belirli bir şekilde gerilir. Verdiğim tepkiyi bir kıyas unsuru olarak alırsak, bir

köpek kendisine yararlı olabilecek bir uyarıcıyla karşılaştığında yüzündeki kaslar aşağı yukarı aynı şekilde gerilir. Akademi'nin dilini kullanırken ne kadar dikkatli olduğumu görüyorsunuz. Çok absürt değil mi?

Occam'ın usturasını sallayıp kırmızı kalemle yapılan düzeltmelerden kurtulsak ve hayvanların zevk alıp almadığıyla ilgili konuşsak nasıl olur?

Ve madem zevkten bahsetmeye başladık, diğer duyguları da mevzubahis etsek?

Köpeklerin oyun oynamasını, kedilerin sırnaşmasını, kırlangıçların sadece çığlık atabilmek için gösteriş yaparak kendilerinden geçercesine keyif aldıkları, termodinamik kurallarını zorlayan uçuşlarını izlemiş herhangi biri az önceki tartışmayı hayretler içinde okumuş olmalı. Dikkatli bir muhakeme sonucunda, hayvanların tehlikeli olarak tanımlayacağımız bir uyarıcıya bizimkine benzer bir tepki verdiğinde, "duygusal" düzeyde bizim deneyimlerimize benzer bir deneyim yaşadıklarını çıkarsadığımı söylememe ihtiyaçları olmayacaktır. Eğer doğal seçilim neticesinde hislerimiz sadece etrafımızdaki dünyanın bir sonucu olsaydı, bu inanması çok güç bir gerçeklik olurdu.

Yine de bu, insanbiçimcilik için bir ön koşul değildir. Bir şeyin karşılaştırılabilir olduğunu söylemek, o iki şeyin aynı olduğunu söylemekten farklıdır. Bu belki de özellikle korku konusunda geçerlidir. Benim korkumun rengi, fark edilebilir bir biçimde diğer insanların korkularının rengiyle bile aynı değildir.

Her ne kadar bir porsuğun korkusunun rengi acı acı bağıran, tiz ve unutulmaz bir mavi olsa da, onların dünyasındaki baskın renk bu değildir. Bu belki de yuvarlanmaları, açlıkları ve arzuları etrafında bir gölgedir; aynı gri renkli nihai yok oluşumun benim etrafımı sarması gibi.

Onlar da bireysel yok oluştan korkuyorlar mı? Bir teriyerin buruşuk yüzünden de okunacağı gibi, ölmek istemediklerine eminim. Fakat asıl durmak istemeyen nedir? Porsuk ve genleri arasında kabaca, "Sen bizim taşıyıcımızsın, eğer düşersen bizim için de iş bit-

miştir. O hâlde lütfen, hepimizin iyiliği için, elinden geleni yap, olur mu?" "Ah öyle mi? Pekala o hâlde dediğin gibi olsun," diye uzayan mistik bir diyalog mu gerçekleşir? Biyoloji açık açık söylemese de böyle olduğunu varsayar.

Ben porsuğun gerçekten benlik hissi ve muhakeme edeceği, acılarını telafi eden hakiki zevkleri olduğunu kabul eden daha basit ama revaçta olmayan bir açıklamayı tercih ediyorum. Porsuklar filozoftur. Yaşanılası hayata dair bir fikirleri vardır, bu da o hayatı yaşaması gerekli bir benliğin de olduğu anlamına gelir. Bu benlik kucaklarına sokulan yavrularının, çimenliğe yayılan vahşi sarımsak kokusunun ya da solucanların dillerinin üzerinde dönmesinin verdiği zevkleri kaybetmek istemez. İstediğiniz kadar tüm bunların kuvvetli çene fenotiplerini korumaya yönelik yapılanan genlerin bir sonucu olduğunda ısrar edebilirsiniz. Sorun değil. Israrınız benliği ya da benliğin sürdürdüğü tatlı hayatı yok edemeyecektir.

• • •

Balıklı turtaları plastik bir torbaya yerleştirdikten sonra soğuk kalması için nehrin içine koyuyorduk. Paketlemenin çok da porsukça olduğunu söyleyemeyeceğim. Porsuklar her ne kadar maceracı canlılar olsalar da, çok çürümüş olanları kurtçuk garnitürüyle birlikte mideye indirilmesine rağmen leşlerini taze severler ve siz bu kurtçukların porsuklar için dondurma üzerindeki çikolata parçaları gibi olduğunu sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Zehirlenme ihtimalinin onları durdurduğunu sanmıyorum. Porsukların bağışıklık sistemleri masumiyetini çabuk kaybeder ve hayatlarını çimenliklerin içine kusarak geçirmezler. Bana kalırsa tüm sorumluluk sahibi ebeveynler, çocuklarının sütüne biraz solucan katmalı, astım ve egzamayı engelleyeceği gibi gelecekteki olası bir Hint yemeği zehirlenmesi ihtimalini de ortadan kaldırır. Porsuklar da pek çok başka hayvan gibi gerekli gördükleri zaman fazla zorlanmadan kusabilir, ritimlerini bozmadan yürümeye devam edebilirler. Ben de bu kadar yetenekli olmak isterdim.

Yemeği uygun şekilde muhafaza ettikten sonra nehir kenarı boyunca ilerledik ve yaprak örtüsü altında bir yuva eşeledik. Kökler başımızın üzerinde yıkılmış bir katedralin kolonları gibi sarkıyordu. Aralarından süzülen yeşil ışık Tom'un yüzünde ve boynunda dalgalanırken oğlumun derisini çürüyormuş gibi gösteriyordu. Daha az şiirsel bir şey daha oldu, koyun kenesinin teki tişörtünün içine girdi. Keneler hep acele içindedir. Tişörtünü kaldırıp ne tarafa gideceğini izlemek istedim. Benim vücudumda olsa kasık ya da koltukaltını tercih ederdi, fakat çocuklarda gövdenin daha görünür yerlerine yapışmayı seviyorlar. Belki de daha az sinir ucu olması hissedilme ihtimallerini azaltıyor, oynayan eklemlerin ya da testis torbalarının salınımları olmadığı için sürtünme de olmuyor. Bu kene de koltukaltının ideal nemlilikteki mahremliği yerine bir kaburgayı tercih etti. Tırnaklarımın arasına alıp ezdim. Tom'un yanımda olması beni kenelere karşı koruyordu çünkü hep onu tercih ediyorlardı. Muhtemelen kokuyla ilgili bir tercihti, bana gelip hafif yağlı kalabalık bir kıl ormanı ve kalın bir deriyle mücadele etmek yerine, Tom'un direnci az ve yumuşak derisine gitmeleri gerektiğini biliyorlardı.

Porsukların çoğunda kene olur. Daha çok koyunlarda, kirpilerde ve köpeklerde görülen kenelerle aynı tip kenelerdir. Gerçi sandığınız kadar da çok değildir. Kayış gibi derileri başlı başına bir zorluktur; bu yüzden keneler, köpeklerde kafa derisine, kulakların çevresine, göbekteki ve bacakların iç kısmındaki ince deriye yapışmayı tercih ederken, porsuklarda anüs ve bacak arasını tercih ederler.

Pek kabul edilebilir olmasa da, gündüzleri yuvanın dışında ortalıkta sere serpe yatmanın porsukça olmadığı söylenemez. Porsuklar da zaman zaman, bizim şu anda yaptığımız gibi, günü sık bitkilerin arasına uzanıp günbatımını ve sonrasında gelecek koklama turlarını bekleyerek geçirirler. Nedenini bilmiyoruz. Belki evde bir gerginlik vardır ve bir dakika daha acınası, inatçı, adı batasıca bilmem kimin yanında durma düşüncesi bile tahammül edilemezdir. Tabii güneş doğduğunda evden çok uzaklaştıklarını anlayıp köpeğini yürüyüşe çıkaranlarla karşılaşmak istemedikleri zamanlar da olabilir. Özellikle yavrular gündüzleri dışarıda oynarlar. Tıpkı gecenin geç sa-

atlerine kadar dışarıda kalmak isteyen insan yavruları gibi bu da porsukların ergenlik isyanıdır. Gerçi açık havada geçen günlerin öyle pek de huzurlu olduğunu düşünmüyorum. Yuvanın etrafının saran havada hep bir tehlike kokusu olsa da topluluk içinde de yüz yüze kalınan ve eski usul stratejilerle karşılık verilen bir sürü tehlike vardır. Yalnızlık, yenilik ve günışığı porsukların kutsal olmayan üçlüsüdür. Porsuklar tümüyle sosyal, konuşkan ve karanlıkta yaşayan canlılardır. Günışığı onları dondurur. Neredeyse duyularını körleştirir. Gündüz karşınıza çıkan bir porsuğun dibine kadar girebilirsiniz, donup kalmış gibi görünecektir. Porsuklar iki tür davranış sergilerler, geceleri açılıp gündüzleri kapanırlar. İkisinin arasındaysa sonu belli olmayan, tehlikeli bir boşlukta var olurlar. Orası öyle zahmetli bir yerdir ki, gönülsüz olmaya gelmez kesinlikle.

Tom'un uyuması gerekiyordu, o da toprağı kazmaktan kahverengi olmuş ellerini çenesinin altına koyup otların üzerinde cenin pozisyonu alıp uyudu. Benim de uykum vardı, ama uyumadım. Onun yerine güneş çarpmasına maruz kalan porsuklar gibi aslında izlediğim belirli bir şey olmadan etrafa bakınan, etten yapılma bir bilgisayarın içinde yarı çalışır hantal bir yazılım gibiydim.

Bunu ormandayken sık sık yapıyorduk. Kendi ritmimizi porsuklarınkine göre değiştirmemiz gerekiyordu, bu da gündüzleri uyumak demekti; fakat ben başlarda kazdığımız ini huzurlu bulmadım. Belki de gömülme korkusuyla ilgili bir endişeydi. Eğer öyleyse, oldukça ilginç bir korku. Canlı canlı gömülme sık uygulanan bir öldürme yöntemi olmadı hiçbir zaman. Atalarım da binyıl boyunca mağaralarda yaşadı. Gömülmenin ölümle birebir bir ilişkisi var, fakat pek çoğumuz ölümün kendisinden değil ölmekten korkarız. Fiziksel olarak yok olma fikri korkutucu olmaktan çok ilginçtir pek çoğumuz için. Yenerek ve sindirilerek yok edilme fikrini benimsemek için psikolojik olarak kendini hazırlamaya ihtiyaç duyan muhafazakar hayvanlar olsak da, bu sonsuza dek sürecek ve ruhumuzu biçimlendiren bir korku değildir esasında. Daha çok, uzun bacaklarımızın gösterdiği engin manzarayı yitirme korkusu; geniş ufukları ve o ufuklarla gelen sonsuz seçenekleri kaybetmeye dair bir endişedir.

Var olmak görmek, görmek adım atmak, adım atmak karar vermek demektir. Klostrofobinin getirdiği panik bile, ki onu Derbyshire yakınında bir yerlerde daracık bir taş tünelden ilerlemeye çalışırken yaşadım, seçeneklerin ortadan kalktığı büyük bir mutsuzlukla ilişkilidir.

İnimizin duvarları, ana rahmi gibi ancak asla onun kadar rahat ve huzurlu değildi, üstüme üstüme geliyorlardı. Altımdaki ve etrafımdaki toprak bükülüyor, dağılıyor, parçalanıyor ve filizleniyordu. Ağzıma bir solucan düştü. Bir porsuk olsa, koltuğunda uzandığı yerden cariyesi tarafından üzümle beslenen bir paşa gibi kabul ederdi onu. Her ne kadar yuttuğu solucan yuva yaptığı toprağa karışmış büyükannesinden bir parça taşıyor olsa da... Bense sessizce öğürdüm. Sonra da uzanıp yüzümü yapraklara gömerek uyumaya çalıştım.

Yeraltında geçen ilk birkaç gün ve gece bana çok şey öğretti. Her ne kadar yontulmamış ve düzen bozucu görünsem de, oldukça şehirli bir canlıydım. Sürekli değişen ve dönüşen, topraktan hakiki doğal bir duvar yerine beyaz boyalı ev duvarlarını, gerçek bitkiler ve yapraklar yerine çiçek baskılı duvar kağıtlarını tercih ediyordum. Aslına bakarsanız her şeyin hakikisi yerine konfeksiyondan çıkmış yapay hâlini istiyordum, ki bu da sorunun ta kendisiydi. Porsuklar ve vahşi hayatla ilgili kendi fikirlerimi, porsukların ve vahşi hayatın gerçekliğine tercih ediyordum. Çok daha az talepkarlardı, daha basit ve uysallardı. Kendi yetersizliklerimi de yüzüme bağırmıyorlardı.

Bağışıklık geliştirdiğimi sandığım bir hastalığın belirtisiydi tüm bunlar: Sömürgecilik. "Sudaki balıklar, havadaki kuşlar, büyükbaş hayvanlar, toprağın kendisi ve üzerinde sürünen canlıların hepsine hakim olmalısın," diye öğretildi bize. Baştan aşağı bir felaket senaryosu. Eski Ahit'ten başlayıp genetiği değiştirilmiş organizmalı tohum pazarının lideri Monsato'nun yönetim kuruluna yol alın, arada küçük molalarda et tüketimi için katledilen sürülerin yanında piknikler yapın, nitrat tozu içinde yetişmiş salatalıklardan bir kase yiyin, 1967'de İngiltere açıklarında içindeki tüm petrolü denize saçarak batan *Torrey Canyon*'u hatırlayın, eriyen buzulların kenarın-

dan dünyanın manzarasına bakın, hep aynı senaryoyu göreceksiniz. Ayrıca, tüm yolculuk boyunca spor için avlanan yerlileri de pencereden izleyebilirsiniz, ki hiçbiri Tanrı'nın suretinden yaratılmadı, öyle değil mi?

Böylesi sapkın dini bir inanca karşı başı bandanalı bir savaşçı olarak görüyordum kendimi. Şu geldiğim noktadaysa sinirli sinirli yattığım inimin içinde, teorik olarak midemi bulandıran tüm bu fikirleri geçiriyordum aklımdan. Oysa ki kendimi vahşi tabiattan daha büyük, daha ileri, onun yüksek bir modeli, evrimin doruk noktası sanırdım.

Başka şeyler de öğrendim. Tüm insanlar o veya bu şekilde sömürgecilikten daha iyi bir yol olduğunu, insan gösterişinin saçmalığını biliyorlar. Kanıt mı istiyorsunuz? Gıcır gıcır, takım elbiselerini giymiş bir bankacıyı düşünün, Stuttgart veya Zürich'ten gelen taptaze bir bankacı. O bankacıyı bir ormana bırakın. Bembeyaz, pamuk gibi avucunun içine, açıklamanızı yaptıktan sonra mis gibi bir tutam porsuk boku ya da mükellef bir tilki dışkısı yerleştirin. Avucunun içindekileri koklayıp özenli ve saygılı bir şekilde inceleyecektir. Bir de eline evcil bir köpeğin marifetini koyuverin. Avucundakini bir an önce fırlatıp inanılmaz paralar döktüğü öğle yemeğinin hepsini kusacaktır. Vahşiliğin ve yabaniliğin saygınlığını kabul eden içgüdülerinin onarılamaz şekilde silinmediğine dair bir kanıttır bu, ya da kendisinde de olan asil vahşilikle ilişkilerini tamamen koparmadığının bir göstergesi. Köpek boku, evcil olan her şeye karşı duyduğu ilkel nefretin bir sembolüdür.

Zevklerimizde, korkularımızda ve görüşlerimizde hakiki, kalıcı bir değişimin mümkün olduğunu da öğrendim. Bu değişimin aynı bu sıralamada gitmesi gerektiğini de. Önce içine girdiğim deliği sevmeyi öğrendim. Alışkanlık inanılmaz kuvvetlidir, hemen hemen her şeyi mümkün kılabilir. Düzenli bir şekilde kazdığım tünelin sonuna kadar gidip, tam vücudumun şeklini almış odacıkta zaman geçirmek yeraltında yaşamakla ilgili zevklerimi değiştirdi neredeyse. O alçak zeminden takdirin daha yüksek noktalarına sıçrayabildim. Tünelin ucunda dünyanın aydınlattığı pencerenin şeklini sevmeyi;

tozlu bir örtü yatağından bir saman yığınına doğru sürünürken burnuma çarpan koku dalgalarına ve akıllara durgunluk veren çeşitliliğine hayranlık duymayı; eğreltiotlarından bozma bir yataktan çıkıp küflenen yaprakların arasından sürünerek doğum kanalını andıran toprak bir tünele girip nefes nefese dışarı çıktığımda mürver, meşe ve Tom küçük bir kundakçı olduğu için beliren yanmış odun kokusunu burnuma doldurmaktan keyif almayı öğrendim. Ve sonra, insanın sevdiği şeyden korkması zor olduğundan atalarımdan gelen tüm o korku ve panik yok oldu. Gerçek ve mecazi anlamlarıyla arka ayaklarım üzerinde durmadığım, uzakları gözlemleyip uzun zamanlara yayılan planlar yapmadığım sürece hızlı nefes alıp vermeye ihtiyacım yoktu. Karanlıkta, bir gün beni yiyecek olan hayvanların toprak kazıma, homurdanma, eşeleme sesleriyle çevrelenip uzanmak sorun değildi. O noktadan sonra yenme fikrinden korkmamaya başlamak sadece küçük bir adım oldu; aynı şekilde, yenilme pozisyonunda olmak ya da yenilebilecek durumda olmak da önemsiz ve anlamsız hâle geldi. Bir kere o noktaya vardığınızda, kendi yerinizi bilerek tüm ekolojik sömürgeciliği bir kenara koyduğunuzda, gerçek bir ekolojistsiniz demektir. Ancak ondan sonra, uzun ve yorucu metafiziksel yolun sonuna geldiğinizde porsuk olmaya başlayabilirsiniz.

Porsuk olmak, toprağın bir porsuğa yaptığının aynısını bize de yapmasına izin vermek demekti çoğu zaman. Yağmurda toprağın altında kaldığınızda, porsuk zaman dilimleriyle hareket etmek, toprağın altında iki büklüm yatmak, ayakkabılarınıza sürtünecek otların yüzünüze sürtünmesi el ele verip sizin için gerekli tüm koşulları hazırlar; ayrıca toprağın altına girmişken ve etrafınızı çevreleyen toprak bacaklarınızı ezerken, ufalanarak gözlerinize, ağzınıza dolarken, yeryüzünün sizin hükümran ayaklarınızın altına serildiğini düşünmenin imkanı olmaz. Yine de bizi porsukların dünyasının dışında bırakan birkaç fizyolojik engel vardı. En güçlü olanıysa kokuydu.

Tabiatım görseldir. Büyük gözler ve onlara uygun oranda beyinde yer kaplayan bir görme alanımız var. Eldeki yetilerimle sahip olduğum dünya algısı fazlasıyla görsel verilere dayanır. Bu verilerin

çoğu bilişsel kabiliyetler sonucu ilave edildi; öyle ki ben bir tepe görüyorum dediğimde, herkesin gördüğünden daha farklı bir tepe tarif ediyorum. Tepeyi daha "ileri düzey" kortikal filtrelerden geçirerek "görüyorum." Mitolojiler, önyargılar, hatıralar, karşılaştırmalı referanslar, yanılsamalar. Bu filtrelerden kurtulmanın yolları vardır. Yıllar içinde kullandığın filtrelerin pek çoğu Doğu'dan gelir. Bir çiçeği görmek mümkün, fakat zordur. Başardığınızda bu yine *görmekten* başka bir şey değildir.

Porsuklarda koku önce gelir. Içinde yaşadıkları dünyayı inşa eden tuğlaların çoğu burnunda üretilir. Çevresinin fiziksel sınırları da kokuyla çizilir, her porsuğun boku ayrı koku taşıdığından dışkılamayla sınırlandırılır mıntıkalar. Hepimizin alt katmanını her daim bakteriler oluşturur ve hayatının bir noktasında aynı tren kompartımanında iyi yıkanmamış, deodorant kullanmayan bir ergenle yolculuk etmiş herhangi birinin bilebileceği gibi, bakteriler hepimizde bazen küçük bazen de dramatik değişiklikler yaratır. Porsuklar için de aynısı geçerlidir, her birinin kuyruk bezlerinin ürettiği kekremsi salgıdan ve bakterilerin çalışmalarından doğan özgün bir kokusu vardır.

Önemli olan sadece içinde yaşadığı çevre değildir elbette. Burunlar sadece çevrenin haritasını çıkarmaz, porsuğun hayatını da şekillendirerek renk ve karakterle doldurur. Görme duyusu zayıf olan porsuklar için ekşi yonca kokusu, ekşi yoncanın kendisidir. Göğe yükselen bir karaağaç sıcak bir günde kendisini çevreleyen koku sarmalının ve etrafında oluşan girdabın, toz bulutunu havaya kaldırarak bir gölgelik gibi üzerinde topladığı bir paraşüte, soğuk bir gündeyse mayhoş bir yosun örtüsünün mütevazı kamburundan çıkan belli belirsiz bir soba bacasına benzer. Ölü bir kirpi, önce porsuk şeklindedir, sonra yeşil kokunun, işkembenin, şekerin, domuz dilimlerinin ve sonra da bir böceğin şeklini alır. Tüm bunları anlatmanın en doğru yolu sinestetlerin, renkleri koklayabilen ya da sayıların tadını alabilen veya harflerin her birinin kendisine ait renklerini gören insanların deneyimlerini aktarmaları olacaktır. Maalesef konuyla ilgili yazıların hepsi (sinestezi hakkında sürek-

li yazan Nabokov'u da dahil ederek) şaşılacak derece şiirsellikten uzak olduğu gibi pek dışavurumcu da sayılmazlar. Sanki dünyayı pek çok farklı şekilde algılama yeteneği, onu aynı çeşitlilikte tasvir etme yeteneğini engelliyormuş gibidir. Belki de onların dünyaları kelimelerin ötesindedir. Gerçi o ihtimal de bu kitap ya da en uç noktadaki başkalıkları anlatmayı amaçlayan herhangi kitap için iyi bir dayanak sağlamaz. En güzel tınlayan ve başarısızlıktan en uzak olan girişimse, birbiri üzerine düşen iki farklı algı mekanizmasıyla yaşamanın nasıl olduğunu gösteren bir müzikal denklem yaratan Olivier Messiaen'e aittir.

Porsukla karşılaştırdığımızda, insanlar koku alma duyularında neredeyse kördürler. Biz bırakın kokuları ve kapladıkları alanları sınır çizgileriyle algılamayı, ancak üst üste yığılmış ve hatları belirsiz tuğlalar gibi duyabiliriz. Şehrin sokaklarından birinde yürürken figürler ve yüzler yerine baş döndürücü hatlarıyla ekoseli bir halı gördüğünüzü hayal edin. Bizim koku algımız aşağı yukarı bunun gibidir. Fakat ben yelkenleri hemen suya indirmedim. İnsanların elastik canlılar olduğunu ve kör insanların ses dalgalarıyla konumlarını ve çevrelerindekileri algılama yeteneği geliştirebildiklerini hatırlattım sürekli kendime. Tabii ki yarasaların güvenilir tasvirini yapabilecek hâle gelmeyi beklemiyordum, fakat duvarlara çarpmamı engelleyecek kadar geliştirebileceğimi umuyordum. Körlerin kullandıkları beyaz bastonun yaptığı da budur aslında; engellere dokunarak önünde duran dünyayla ilgili bilgiyi kabaca bir araya getirmek için beyne mesajlar yollamak. Bir de aklıma auraları görebildiğini iddia eden ve ışık frekansı algılama aralığı üç yüz otuz beşle bin yedi yüz arasında, yani insanların genelinden bin nanometre farklı olan Jack Schwartz geldi. En çok da Schwartz'ı teste tabi tutan psikolog John Adams'ı düşündüm. Schwartz'ın sonuçlarından etkilenerek kendisini test edip görmenin teknik olarak imkansız olduğu söylenen kızılötesi aralığını kendisinin görebildiğini fark etmişti.

Kendimi koku duyusu gelişmiş bir canlıya dönüştürmeyi gayretle denedim. Gözleri bağlı şarap tadırını yapan bir gruba üye oldum ve diğerleri gibi bol bol anlamış gibi yapıp yaratıcı sıfatlar üretmeye

çalışıp durdum. Evin her odasında farklı bir tütsü yakıp beynimde kokuyla şekillenen bir harita yaratmayı, eşyaların yerlerini o harita üzerine yerleştirmeyi ve evdeki hava akımının nasıl sarmalandığını anlamayı denedim. Gözlerimi kapatıp çocuklarımın eşyalarını kokladım. Önce odanın her köşesine başka bir peynir koydum, sonra odadaki tüm eşyayı boşaltım; gözlerimi bağlayıp kendi etrafımda dönerek yönümü kaybettikten sonra sadece koklayarak odanın ne tarafına doğru ilerlediğimi anlamaya çalıştım. Orta sınıf bir merhabalaşma yöntemi olarak yanaktan her öptüğümde karşımdaki insanı derin derin kokladım. Her gün farklı yapraklar koparıp geceleri yastığının altına koydum. En önemlisi de, tüm gün burnumu kullanarak açık havada yattım. Kokunun gün içinde, mevsime göre ve ayaklarım üzerinde durduğumda zeminle burnum arasındaki mesafede nasıl farklılaştığını öğrendim.

Su kokuyu açığa çıkarır. Kıyı kasabalarında fırtınadan sonra ölü karideslerin kokusu dolar burun deliklerinize. Dünyanın geri kalanının nefes almasını sağlayan da sudur. Bu botaniğe dair herkesçe bilinen bir gerçekliktir, doğru, fakat duyusal bir olgudur da aynı zamanda. Yaz aylarında sabahın erken saatlerinde toprak nispeten soğuktur, üzerinde yoğunlaşan su, toprağın kokusunu yayar. Kurumaya başlayan toprak fark edilmeyi bekler. Gün içinde ısı arttıkça, ki bu bazen çok hızlı olur, avcıların çok sevdikleri, av köpeklerini sarhoş eden "göğüs hizası koku" ortaya çıkana dek toprak ayaklanır. Bu katıksız koku, bir av köpeğinin omzundan ya da porsuğun baş hizasından daha yukarıya yükselmez. Güneşin toprağı ayaklandırdığı noktada, artık hava da fırıl fırıl dönerek ilerlemeye başlar; bir porsuk boyunun ötesinde, hiçbir şey yerel değildir. Bir Haziran sabahı saat yedi civarlarında, bütün geceyi solucan peşinde geçirmiş bir porsuk, ağaçların en tepesindeki dalların ve vadinin diğer tarafındaki su otlarının kokusunu alabilir.

Kışlar daha farklıdır, toprakta havaya karışmasını sağlayan canlandırıcı element eksiktir. Koku da, yeraltına saklanabilen her canlı gibi, toprağın içine gizlenir. O hâlinde bile cansızdır koku. Biz Aralık ortası deliğimizi kazdığımızda, soğuk hava kokuyu bastırmıştı.

Belki de sadece burunlarımızı anestezi etkisi altına almıştı; nöronlar düşük derecelerde pek iyi çalışmaz çünkü. Hiçbir tadı olmayan hafif bira üreticileri, son derece akıllıca bir şey yaparak biralarının buz gibi soğuk içilmesi gerektiği konusunda, ancak o zaman hiçliğin tadı fark edilmediği için ısrar ederler.

Akşamları sıcaklık düştüğünde, tüm gün boyunca kalorileri emen toprak, havanın üzerine battaniye misali serilip kokuları toprağın yüzeyine sıkıştırarak ısısını havadan daha uzun süre muhafaza eder. Bu genellikle toprağın yüzeyindeki ve hemen altındaki şeylerle ilgilenen porsuklar için oldukça iyidir. Porsukların güneş battıktan hemen sonra ortalığa çıkmalarının sebeplerinden biri de budur.

Benim kokuların dünyasına girme çabam kısmi bir başarıyla sonuçlandı. Fakat varlığı yadsınamaz ve göz ardı edilemez kısıtlamalar vardı. Kokuya daha fazla önem vermeye başlayabilirdim, ki öyle de oldu. Kokuyla resmedilen çevrenin nasıl görüneceğiyle ilgili imgesel parıltıların farkına varmaya başladım. Fakat bu parıltılar, gerçekten algıladıklarımın yaratıcı yorumlamalarıydı sadece. Başlıca kısıtlayıcı etmen algılayabildiklerimin boyutuydu. Duyu reseptörlerimin sayısını bir porsuğunkine yaklaşacak kadar artırmanın hiçbir yolu yoktur. Tek yapabildiğim, "Eğer, x kadar veriyle bu şekilde algılıyorsam, onun bin katı kadar veriyle nasıl algılardım?" diye düşünmekti.

Bunları birbirlerine ilişkilendirmek kolay olmadı. Yastıktaki çobançantası ya da ormandaki civanperçeminin kokusunu tarif ederken kullandığım sıfat ve mecazların hiçbir anlamı yok aslında. Bunlar benimle ilgili şeyler anlatıyor olabilirdi, fakat porsuklar ya da orman hakkında hiçbir şey söylemiyorlardı.

Porsuklar sıfat kullanır mı? Dünyayı kendilerine tarif ettiklerini düşünüyorum, o hâlde kullanıyor olmalılar. Dünya, sıfat bekleyen devasa ve rutubetli bir isim değil, koca bir "olmak-lık" fanusudur. Sıfatlar da, sadece keskin bir algının ayrımına varabildiği tonlar arası geçişlerin doğal sonuçlarıdır.

Mecazlarda durum daha farklıdır. Çok fazla bilişsel kabiliyet gerektirirler. Porsuklar kafi derecede bilişsel kabiliyete sahiplerdir, fa-

kat ellerindekini dünyadaki kıyaslanamaz şeyler arasında bağ kurmak ve bu bağları kullanmaktan ibaret olan mecaz endüstrisinden daha önemli şeylere kullandıklarına eminim. Porsuklar rutinlerine bağlı yaşayan canlılardır; uyur, uyanır, esner, yaşam alanlarının sınırlarında ya da daha önceden belirlenmiş doğal klozetlerden birine dışkılarlar; solucan yer, uyur, aynı sırayla bu rutini tekrar eder dururlar. Bu süreçte yol boyunca ağaçların annelik yaptığını söylememeyse gerek yoktur sanırım.

Anlattıklarımın hepsini, kaçınılmaz biçimde bir porsuğun koku dünyasını onun yaşamında hiç karşılık bulmayan şeyler üzerinden anlatacağımı söylemek için sıraladım. Tüm yorumlarım insan olmamdan ileri geliyor. Özgünlükten yoksunluğun temel sebebi de budur.

Belki de düşündüğüm kadar kötü değildir. Belki de başka pek çok canlı gibi porsuk da bizatihi civanperçemiyle ilgili değildir. Civanperçemi kokusu onun için, "Dün gece bu noktaya geldikten yirmi adım sonra hafif sağdaki bir kütüğün altında şişman solucanlar vardı. Birazını yedim ama belki hâlâ biraz daha vardır," düşüncesinden fazlasını ifade etmiyordur. Aniden burun deliklerine dolan civanperçemi kokusunun bir porsuğun beyninde ne gibi süreçlerden geçtiğini tam olarak bilemem, ama bu gerçekten önemli mi? Kokunun ne *ifade ettiğine* dair oldukça tutarlı çıkarımlar yapabilirim. Duyularımı eğitmek için belli bir noktadan sonra yapabileceğim hiçbir şey yoktur (gerçi girdileriyle beynimin ne yapacağıyla ilgili onu eğitebilirim), fakat ne yaparsam yapayım dışsal uyarıcıları porsukça kelimelerle ifade edemem.

• • •

Burt bizi yeni yaşam alanımıza bıraktıktan birkaç gün sonra havadisler ve sucuklarla birlikte çıkageldi. Haberler milli hasılaya ilişkin birtakım rakamlar ve yakınlaşan bir fırtınayla ilgiliydi. İlerleme göstergesi olan bu rakamlarla daha az ilgilenemezdim, fakat fırtına çok ilgimi çekti.

Dönmek üzere Land Rover'ına adımını atarken, "Unutmayın, çıplak olmanız gerekiyor, anadan doğma çıplak!" dedi Burt.

Çıplaklığa övgülerimi Birinci Bölüm'de sıraladım ve Fraser Darling'in yalın ayaklarına methiyeler düzdüm. Söylediklerimin her kelimesinin arkasındayım, fakat Burt yanılıyordu. Porsukların dış kısmında içteki ince kıl tabakasını kaplayan sık bir kıl tabakası vardır. Her ikisi de havayı mükemmel şekilde hapseder. Porsuk aslında bir sıcak hava balonu içinde dolanır etrafta. Soyunmak beni porsuğun algı dünyasının çok uzağına götürürdü. Eskimiş deri ayakkabılarım ve tüvit paltomun içindeyken porsuğa daha yakındım. Burt gider gitmez de dediğini yapmadan inimin derinliklerinde uykuya çekildim.

Ormanda yaşamaya başlayalı çok olmamıştı, yine de hemen sahiplenmiştik. Sabahları yuvamızın önüne çıkıp burnumuzu havaya dikerek koklamamızın sebebi çevreden gelebilecek tehlikeleri anlamak değil, mal sahipliğinin verdiği histi. Sahipliğin sınırlarındaki ihlaller, her şeyin tehlike gibi hissedilmesine neden olur.

Yataklarımız artık yerin altındaydı. Her sabah yeraltından çıkıyor ve günün tamamını ona yakın geçirmeye çalışıyorduk. Ellerimiz ve dizlerimiz üzerinde dolaşmanın fazla iddialı olacağını düşünürdüm önceleri ama artık başka türlü hareket etmenin tahammül edilemez bir kibir olduğunu söylemem mümkün. Sadece o da değil, ayakta durduğumuzda neler kaçıracağımıza dair bir fikrimiz de vardı artık. Arka ayaklarımız üzerine dikilip yürümek, ahırlardaki en iyi koltuklarda oturmak varken ormanı evde televizyon ekranından izlemek gibi olacaktı.

Sarsak anatomimiz, deliğimizden çıkmak için emeklerken, kafalarımızı bir porsuk gibi sağa sola sallamaya mecbur ediyordu bizi. Gereksiz yere uzayıp giden kollarımız ve bacaklarımız, kesilmiş uzuvlar kadar sınırlayıcıydı. Eğreltiotları, sazlıklar ve kaba çimlerle dolu yollarda ilerliyorduk. Porsuk dünyasına girmek için bir metre kısaldık ve belki milyonlarca yıl geri gittik. Şu anda en çok işime yaradığını düşündüğüm koku ve işitme duyularım, bir porsukla karşılaştırıldığında oldukça acınası durumdalardı. Porsuk dünyası-

nı neredeyse fırın eldivenleriyle tutup algılıyordum diyebilirim. Bu hâliyle bile kendi dünyamdan daha ilgi çekiciydi. Yerin yirmi santimetre altında, bir metre seksen santimetre üzerinde olan bitenden çok daha fazlası yaşanıyordu.

Doğal seçilimin neyi neden tercih ettiği çok açıktır. Yerin altında gözlerin pek bir anlamı yoktu. Bir iki santimetreden ilerisini zaten göremiyordum. Kafatasının içindeki her bir milimetrenin emlak değeri bu kadar yüksekken, gereğinden fazlasını görsel işlemlere harcamak anlamsız olurdu. Gözlerim karanlıkta bile bir porsuğunkinden daha iyiydi. Kafamı kaldırdığımda meşelerin dantelleri arasında görünüp kaybolan yarasaları, nehrin karşı kıyısında duvarın üzerinde hayalet gibi duran peçeli baykuşu, geceye hazırlanırken titizlikle yerlerine yerleşmeye çalışan tahtalı güvercinleri görebiliyordum. Bunların hiçbirine porsuğun gecesinde yer yoktur. Porsuklar bu havadar zevkler yerine daha karanlık, yapışkan, sümüksü, nemli ve sert zevkleri tercih ederler. Başımı eğmek, Schubert çalan bir konservatuardan çıkıp hasbelkader bira bardağından yatağa giden yolu bulmaya çalıştığınız mum ışıklı bir kerhaneye gitmek gibiydi. Porsuk deneyimi için bir kelime seçmem gerekse *samimi* derdim. Yüzünüzü çalı ve eğreltiotu kökleri yalar; yeni bir yol açmak istediğinizde her adım bir doğum gibidir. Öte yandan kökler bedeninizi sıyırır, su gözlerinizi otlarla kırpıştırır ve her yer kaygandır. Kayın, zıplayın, acele edin. Etrafınızdaki dünyayı sadece duyumsamazsınız, onu yaratırsınız. Her yöne doğru tınlayan korkuyu da yaratan sizsinizdir.

Porsuk yuvasından çıktığında hedefi yiyecek bir şeylere denk gelmektir. Ormanla yaşadığı arsız ilişki onu diğer tüm canlılardan daha fazla orman hayvanı yapar. Biz de homurdandık, dirseklerimizle ittirdik, burunlarımızla yeri eşeledik. Hatta çimenlerde koşuşturan kemirgenlerin narenciye kokulu çişlerini, salyangozların arkalarında bıraktıkları sümükteki belirgin su yosunu kokusunu, kurbağanın defne yaprağı aromasını, gerçek kara kurbağalarının tozunu, gelinciklerin keskin kekremsiliğini, susamurlarının yoğun esansını ve sinestetlere kırmızı kokan tilkileri duyabildik. Fakat

hepsinden çok mütevazıca yeryüzü dediğimiz yaprakları, kurumuş hayvan dışkılarını, çürüyen gövdeleri, evleri, yağmuru, yumurtaları ve korkuyu kokladık.

Bu saydıklarımı çoğunlukla tek başına kelimeler, çok ender olarak da kısa cümleler olarak algılarız. Porsuklarınki gibi burunlarımız olsaydı eğer, her biri bir diğerinin içinden dalgalanarak geçen, ünlemleri ihtimal ve heyecandan oluşan çetrefil hikayelerle karşı karşıya olurduk.

Tom'la ormanda burnumuzu çeke çeke yürüdüğümüz ilk birkaç gecede, görme duyumun beni kapana kıstırdığını hissettim. Ormanın esansları burnuma ilişmeye başladıkça o ana dek neler kaçırdığımı tahmin edebilir hâle geldim ve hislerim tam anlamıyla panik, pişmanlık ve esir alınmış bir insanın kederine dönüştü. Kaçıp kurtulmak için gülünç, mistik planlar yaptım; hepsi başarısızlıkla sonuçlandı. Duyusal klostrofobim hiç azalmadı. Artık kefaretim için dua ettiğim zamanlarda, taleplerimin en üst sıralarında özgür bir burna sahip olmak geliyordu.

• • •

Porsukların işitsel dünyasına girmekse o kadar zor değildi. Yüksek frekanslara bizden çok daha hassas olan porsuklar, muhtemelen altmış bin hertze kadar çıkan sesleri duyabilirken, işitme duyusu ileri düzeyde olan insan yavruları bile yirmi beş bin hertzin ötesine geçemez, ki yetişkinliğinin sonunda pek çok insan sekiz bin hertze kadar düşer. Porsuklar kıyı şeridindeki kemirgenlerin çıkardığı ve bize ulaşmayan seslerin çok büyük bir kısmını duyabilirler. Kemirgenlerle dolu bir evde yaşadığım için neyse ki bir kemirgenin ciyaklamasını hayal etmek pek zor sayılmazdı. Porsukların tek duyabildikleri ciyaklamalar da değildi. Porsukların işitebildiği bant genişliğinin tamamını olmasa da, çoğunu biz de duyarız. Onlar da sülünlerin çayırlarda aniden köpürmesini, evden gelen jeneratör homurtusunu, orman çıvgınlarının ötüşünü, dikenli tele takılan koyunun korkusunu, çok uzaklardaki fırtınanın içinden kopan gök gürlemesini

duyarlar. En azından kulakları bu sesleri algılar, hemen ardından da beyinlerinin işitme alanında elektriksel bir hareketlenme olur. Porsuğun kulak zarındaki değişen basınç sonucu tam olarak ne duyduğunu sorarsanız, hiçbir fikrim yok. Mozart'ın benden başkasına nasıl tınladığını bilmiyorum (benim duyduklarım bile bağırsak sistemimin günden güne değişen haletiruhiyesine göre farklılaşabiliyor). Bu fizyolojik bir sorun değil. Yetersizliklerimiz nedeniyle fizyolojik olduğunu düşünüyor ve merkezi işletim sisteminin karmaşık tabiatını özümsemedeki zorluktan ötürü farklı olanı bilemiyoruz. Yalnız olup olmadığımızı bilemeyiz. Bence çocuklarım ve en yakın arkadaşlarımla benzerliklerimizin olduğunu iddia etmem tamamen yalnız olmadığıma inanmak istememle alakalı. Aynı şekilde, porsuğun da sülünleri sadece ses olarak algılamak yerine duyduğuna inanmayı tercih ediyorum. Çocuklarım ve arkadaşlarım söz konusu olduğunda, inancını bir dereceye kadar destekleyen EEG ve MRI taramaları var (bildiğim kadarıyla porsuklar için böyle veriler henüz yok gerçi). Yine de ileri sürdüğüm fikirleri destekleyen veriler çok az ve kimseleri benimle aynı inancı paylaşmadıkları için de suçlayamam.

Her şekilde porsukların jeneratörle çok da ilgilenmediklerini söyleyebiliriz. Özellikle tehdit içermeyen uzak seslere kolayca duyarsızlaşırlar. Ses dalgaları kulak zarının titreşmesini sağlar, bu yadsıyamayacağımız fiziksel bir sonuçtur; fakat beyin bu dalgaları göz ardı eder. Beyin, içinde yaşadığı ortamı inşa ederken o tuğlayı kullanmamayı tercih eder. Hüzünlü orman çıvgınlarının yeri vardır, fakat bilinçli işitme seviyesinde değildir. Onlardan gelen ses, ormanın kendi uğultusuna aittir. Seslerinin tonundaki değişiklik bir farklılık alameti olsaydı bir anlamı olur ve porsuğun dikkatini çekerdi. Ben sıradan orman çıvgını sesinin ve orman uğultusunun ne olduğunu bilmediğimden bir porsuktan daha fazla dikkat kesiliyordum. Bu anlamda benim ormanın, bir porsuğunkinden daha büyük ve karmaşıktı. Porsuklar hayatta kalmayı kariyer edinip bunun için çok çaba harcarlar ve onca şeyin ortasında estetiğe zaman ayırdıklarını söylemek epey zordur. Porsuk estetiğinin ilişkisel ve büyük oranda

kabaca sezgisel olduğu tahmin ediyorum. Yavrularıyla toprakta yuvarlanmayı ve güneşte göbeklerini kaşımayı seviyorlar.

Kendilerini değiştiremeyecekleri anlamına gelmez bu. Eğer ben duyusal becerilerimi ve zevklerimi geliştirebiliyorsam bir porsuk neden yapamasın? Hâl böyleyken müzik akla ilk gelen fikir oluyor. Pan konuşmaktan çok mızıka çalardı. Eğer Bach içinde yaşadığı baş döndürücü çevrenin seslerini basit formüllerle hafızasına kaydediyorsa (ki şüphesiz ediyordu) Welsh ormanlarında şaşırtıcı şeyler yapmasını beklemez miydiniz? Eğer benim DNA'mda bir titreşim yaratabiliyorsa, benimkine çok benzeyen porsuk DNA'sında yaratamaz mıydı?

Denemedim değil. Çok da inanmayarak ve ikna edici sonuçlara ulaşamadan da olsa denedim. Dinleyicilerim çoğu zaman yağmurun ya da biten pillerin azizliğine uğradı. Gerçi klasik müzik seven pek çok köpek sahibi, bu konuda benim tarafımı tutacaktır. Sahibinin sesini dinleyen Jack Russell, beraberinde bir avuç dolusu aferin bisküvisi ve kafa okşamaları olmasa da, Bach'ın B Minör'ünü, sahibinin sesi kadar sevmeyi öğrenmiştir. *The Weeping Camel* adlı filmde, yavrusunu emzirmeyi reddeden deve, eski bir Moğol tınısıyla aniden mutlu ve uyumlu hâle gelir; yavru annesini emerek hayatta kalır. Anne yavrusunun emmesine izin vererek anne olarak hayatta kalır. Müzik her şeyi olması gerektiği gibi sahneye koyar; dünya, anne deveyle birlikte müziğe eşlik eder. Müzik kalp şoku veren cihaz gibi dünyanın yeniden ritme girmesini sağlar. Harikulade müzik, harikulade sanat, harikulade herhangi bir şey, en temel elementlerin bir araya gelmesinden oluştuğu için harikuladedir. Bu sayede krallara, sıradan halka, porsuklara ve orman çıvgınlarına hitap ederler. Sonuç olarak haddimi aşarak da olsa inandığımı söylemeliyim: Bir porsuğa B Minör çalarsam o porsuk o B Minör'ü duyar ve dinler.

Porsukların sadece işitilebilir bant genişliği değil seslere duyarlılıkları da bizimkinden daha fazladır. Daha keskin kulaklara sahiplerdir. Pek çok kuş gibi porsukların da yeraltım eşeleyen solucanların gıcırtısını duyabildikleri farz edilir.

Bunu işitebilen bir hayvanda, yakındaki motorlu bir araç sesinin yaratacağı tsunami etkisini hayal etmeye çalışın. Zihninizde canlanıyor, değil mi? Bir gece açık havada boş bir alanda oturun. Müzik çalarınızı bir seferlik evde bırakın. Sonra yola doğru yürüyün. İlk yaklaşan arabanın çıkardığı gürültü bir bölük tank sesine denk gelecektir. Önce kendinizi sonra da doğayı hırpaladıklarını düşüneceksiniz. Muhtemelen şaşkınlık içinde, hem sizin hem de doğanın ortak hırpalanışında bilinmedik bir dayanışma olduğunu fark edeceksiniz. Hatta belki de, dışarıda geçirilen geceler insana biraz mistik bir hava kattığından doğanın ve sizin bir *kimlik* paylaştığınızı düşüneceksiniz. Şoförden tiksintiyle nefret edeceksiniz. Aslında, klimalı kozası içinde radyo kanallarının sunduğu konserve sesleri dinlediği için ona acıyacaksınız. Onun ne yitirdiğini fark ettiniz ve onun kaybı sizde hâlâ mevcut. Porsuğun motorun uğuldamasını kulaklarının içinde duyduğunda, yolun titremesini tabanlarında hissettiğinde, tüm vücudu bu tecavüz, saldırı, istila ve baskı tarafından bombalanırken yaşadığı hiddeti anlayacaksınız. Porsuklar düşük frekanslı sesleri ayaklarında hissederler. Gece düşerken ormanda uzaktan gelen kuvvetli bir ayak sesi tabanlarında yankılanır. Kendilerini güvende hissedene dek donakalırlar, ki bu onlara doğru gelen bir tehdit karşısında çok da iyi bir strateji değildir esasında. Ormanın içindeyken güvenlik sıradanlıktan gelir; ufak tırmalama sesleri, hafif hışırtılar güvenlik hissini geri çağırır. Arabalarla dolu bir yolun hiç kimse için bir güvencesi yoktur.

• • •

Yeni İskoçya'da daha önce görülmemiş büyüklükte dev bir kara bulut üzerimize doğru yuvarlanıyordu. Snowdon civarında ürperdikten sonra Atlantik'ten yüklendiği tuzlu suyun bir kısmını boşaltıp elektrikli örtüsü ormanın üzerindeki göğü keskin yeşile boyayana dek dönerek yükseldi. Kızgın ve yaşlı hareketlerle yağmuru, tozu, kuş tüylerini ve böcek kanatlarını içine alarak devam etti. Yüklendiklerinin hepsini plastik bir torbaya koymak yerine elektrikli ör-

tüsüne hapsetti. Tom ve ben, burnumuz toprağa gömülüyken fırtınanın gelişini ensemizde hissettik. Güneş, yoğun ve hasta görünen göğün karşısında pes etti.

Ormanda olağandışı koşullar kapıya dayanmadan önce günlük alışkanlıkları devam ettirebilmek için bir telaş vardı. Koku duyusunu geliştirmeye çalışan benim gibi saplantılı bir öğrenci için hızlandırılmış bir kurs gibiydi. Işığın kaybolmasıyla birlikte dokunma ve koklama duyularımızın hakim olduğu tünellerde bulduk kendimizi. Tünelin dışındaki dünya sesten meydana geliyordu. Biz içeriye doğru emeklemeye ve havayı koklamaya devam ettikçe uzaklaşıyor ve önemsizleşiyordu. Nihayet yağmur başladığında etrafımızı çevreleyen yaprakların başlattığı yaylım ateşi dışarıda olan biteni bertaraf etti. Artık yandaki boş arazide kıpırdanan tahtalı güvercinleri duymanın imkanı yoktu. Sadece başlarımız ve onları çevreleyen on beş santimetrenin yarattığı hare içinde kalan hışırdama, kırılma, çatlama, gümbürdeme ve koku vardı. Yağmur toprağı yarıp geçti ve koku öyle bir hızla yayıldı ki burnumuzun dibine kadar geldi. Toprak, arkasında bıraktığı yazın hikayesini anlatmaya başlamış gibiydi. Bir porsuğun burnu ormanda sahnelenen her hikayenin tüm aktörlerini tanıyabilirken bizimki çamurlu bulanık bir sahneye tanıklık ediyordu, ki o bile heyecan vericiydi. Aktörü olmayan bir oyun olmayacağını biliyorum; ayrıntılar budandığında elde sıradan bir hikaye dahil hiçbir şey kalmaz; ve sıradan olan, uzaklaşmak için ormana sığındığım o ucube soyut dünyadır. Yine de burnuma erişen kokunun yaz mevsiminin esansı olduğunu düşünmekten kendimi alamıyordum, ya da herhangi bir çıkarım yapmak hiçbir sonuca varamamaktan daha iyi hissettiriyordu.

Yağmurun toprakla buluştuğunda çıkardığı ses, geçit törenlerindeki davulcuların kitleleri toplanmaya çağırması gibi solucanları bir araya topladı. Toprak açıldı ve solucanlar burnu mum misali akan bir çocuğun sümükleri gibi tepeden süzülmeye başladı.

Bu yağmurla gelen solucan bereketi porsuğun zihninde acılı bir ikilem yaratıyor olmalıydı. Orman koca bir açık büfe hâline gelirken yiyeceklere dalabilmek için sırılsıklam olmayı göze almak gere-

kir. Porsuklar konfor seven canlılardır, rutinlerinin en önemli etkinliği başka porsuklarla kuru toprağın derinine kazılmış bir delikte eğreltiotu örtüsü üzerinde yatmaktır. Her şey askıya alınıyor gibi görünse de, bu bile çok çaba gerektirir. Solucanlar o gece rahat bir uyku uyudu. Biz de geceyi bir delikte geçirmek üzere porsukların izinden gittik.

• • •

Ben deliğin yeryüzüne açılan girişinde yattım. Küçük Çin lokantalarında tuvalete giden koridora koydukları boncuklu perdelere benzeyen bir yağmur perdesi vardı eşikte. Yıldırımın gökyüzünde çatlaklar açtığı anlar dışında tamamen karanlıktı, en azından benim gözlerim için. Buna rağmen her bir yağmur damlası, bir retina gibi ışığı toplayıp tepenin içinden bakan gözlerime yansıtıyordu.

Bizim yuvamız iki yandaki kayın ve üzerimizdeki meşe ağaçlarının köklerinin kenetlenmiş parmaklar gibi birbirine geçtiği noktadaydı. Rüzgar ormanı kırdı geçti, yerin altı ya da üstü diye bir şey kalmadı. Bizi çevreleyen ağaç kökleri bir teknenin tahta gıcırtıları gibi ses çıkarırken beşiğimizde sallanıp durduk. Muhtemelen çökmüş bir tünelden fırlayan bir orman faresi, ne yaptığını bilemez hâlde Tom'un diz kapağında buldu kendini.

O fare olmasaydı uyumam mümkün değildi. Fare bana olabileceğimiz en güvenli yerde olduğumuza dair güvence verdi, ben de dalgalı denizde bir uykuya daldım. Tom yorgun olduğu için derin uyuyordu. Porsuklar da fırtınada aynısını yapıyor olmalıydı.

Fırtına ezip geçmek yerine daha çok ayrıştırdı. Yüzsüzce fazla yükseğe uzanan dallar kibirle koparıldı. Güneşten aldıkları besini kökleri yerine yapraklarına harcayan bazı ağaçlar, rüzgarın gücüyle sarsılıp kendine geldi. Nehir kahverengiye döndü, ölü bir karga, taş toprak yığını üzerinde bir leş yiyene denk gelebilmek için suyun akışıyla sürüklendi. Yeni İskoçya'nın en sert fırtınası yine de o kadar da kötü değildi.

Yuvamız hiç hasar görmemişti. Sağlamlığına duyduğumuz minnet ve beraberinde gelen gururla fırtınadan sonraki ilk sabah iyileş-

tirme çalışmalarına başladık. Rafları da olan yeni bir oda kazdık, çatıyı destekledik ve girişe topraktan bir kemer ekledik. Hepsi bittiğinde, Tom tamamen kendi keyfi için toprak eşelerken ben deliksiz bir uykuya daldım.

Bu gündüzleri uyuma, geceyi dışarıda geçirme rutinine alışmanın zor olacağını sanıyordum. Zamanımı yavaş yavaş düzenlemenin mümkün olduğunu biliyordum elbette. Kortizol seviyesiyle ilgili basit bir ayarlamaydı en nihayetinde. Zorluğun daha çok psikolojik olacağını, günışığı görememenin ve gece gezen bir canlı olmanın tüm içgüdülerime karşı aşırı yorucu bir mücadele olacağını sanıyordum.

Öyle olmadı. Kortizolün dengesini bulması dört gün kadar sürdü; üzerinden iki gün daha geçtiğindeyse tamamen boyun eğmiştim. Bununla ilgili övünecek pek bir şey yok, meraklı bir turistin alelade arzusu diyelim. Her şeye burnumu soktuğum o ilk gece, her ne kadar sinir bozucu olsa da ormanın içinde, insanın alışık olduğu duyusal veya sinirsel araçlarla keşfedip kavramasının mümkün olmadığı, baş döndürücü gariplikte ve çok çekici bir evren olduğunu göstermişti (hayır, "göstermek" çok görsel bir kelime; "sinyallerini vermişti" nasıl ? Çok soyut. Göstermenin kokuya hitap eden bir benzerine ihtiyacımız var ve maalesef öyle bir kelime yok, biz şimdilik örneklemişti diyelim). O evrene girebilmeyi çok istedim.

Bilinme arzusuyla diğerini bilmek isteyen dokunaklı bir gerçek aşk arayışının parçası değildi bu. Yeni bir dünya keşfetmek için duyulan Elizabethvari bir arzuydu. Yuvadan emekleyerek çıktığım her gece Plymouth Hoe'dan batıya, günbatımına doğru farklı bir haber, heyecan ve hepsinden önemlisi yeni bir yaşam alanı için yol aldım.

• • •

Burt, sözde arkadaşını ve yavrusunu tarihi bir fırtınada ormanın ortasında bırakmış birinden beklenmeyecek kadar rahat bir haletiruhiyeyle çıkageldi. Bu sefer sucuk değil lazanyayla.

Yemek beni endişelendiriyordu. Endişeleniyordum çünkü aslında umurumda değildi. Porsuğun hayatının belirsizliğini taklit etme-

miz imkansızdı. Elimizden gelenin en iyisini yaptık ve solucanları ve diğer midemize sokmaya cesaret edebileceğimiz yolu vadiye düşmüş ufak tefek canlıların hepsini hem çiğ hem pişmiş yedik. Üzerinden araba geçmiş bir sincabı otobandan kazıdık ve biraz yabani sarımsak ve ekşi yoncalarla mideye indirdik. Fakat Meg'in geri çeviremeyeceğimiz hediyeleri vardı. Ne o kadar kabaydık ne de yeterli disipline sahiptik. Sonuç olarak sırt çantalarımızın dibinde, suçluluk duygusuyla birlikte konserve sardalyalar, ton balıkları ve fasulyeler yatıyordu.

Biraz okumanın da faydası oldu. Porsuklar genellikle fevri ve aceleci avcılar değillerdir. Açlık etkili bir ölüm sebebidir, fakat çoğunlukla yavrular için. Temel besin kaynağı olarak solucanlar iyi bir tercihtir. Kuraklığa bile dirençli olan solucanlar, İngiltere'nin ormanlık alanlarında toprak ağırlığının büyük bir kısmını oluşturur. Toprağın üst katmanı toza dönüştüğünde solucanlar daha derine dalar, porsuklar da kazmaya koyulurlar. Kuru geceler daha uzun ve olaylı geçer, fakat kuraklık üreme başarısını etkilese de (şüphesiz huzursuz bir karaktere sebep olurlar) çok nadir ölüme sebep olur. Kısacası, o lazanyayı daha az suçluluk duyarak yiyebilirdik.

• • •

Bir hafta kadar sonra Burt, "Bu ormanı bir porsuğun tanıdığı şekilde tanıyabileceğini düşünmek delilik," dedi. "Benim kadar bile tanıman mümkün değil ve bir porsuk da burayı benim gibi tanıyor, sadece çok çok daha iyi biliyor. Biz aşağı yukarı sadece beş yüz yıldır buradayız, ona rağmen bana yetişmen imkansız. DNA'sı yarım milenyumdan beri ormanla iç içe olan bir adam bile porsukların dünyasını senin etraftaki çalı çırpıyı koklayarak gezindiğinden daha iyi biliyor."

Uyuz oldum. Ormanın en azından bir parçasını Burt'ün elinden almak istiyordum, porsuk parçasını seçmiştim. Zor olmamalı diye düşünüyordum. O sadece bir insan. Bense yarı porsuk sayılırdım.

Her strateji için en önemli ilk adım nerede durduğunuzu bilmek-

tir. Bir haritaya ihtiyacınız vardır, bir de neyin mümkün olduğunu ve neyin mümkün olmadığını bilmeye. Ikinci adım kolaydı. Burt'ün beynini nesillerdir devam eden tarımsal indirgemecilik bozmuştu. Bizse peynirlerle yetimizi geliştirdiğimiz zorlu bir koku eğitiminden geçmiştik; burnumuzu yerden porsuk yüksekliğinde tutuyorduk ve alçakgönüllüydük. Çok alçakgönüllüydük. Burt'ün atalarından gelen genel toprak anlayışını, üzerinde çalıştığımız koku yeteneklerimizle elinden alabilirdik.

Hâl böyleyken, haftalar süren tırmalama, kıvranma, kazıma sonrası ormanın bize ait bir haritasını oluşturduk. Bu bir koku haritasıydı ve sınırları fiziksel çizgilerden oldukça farklıydı. Kasabanın içinden yürürken üzerinde delikler olan tuğlalardan bir yığın görürsünüz, borularla nüfuz edilmiştir ve kiremitler meylediyordur üzerlerinde. Biraz düşündükten sonra bunlara "ev" dersiniz. Az daha düşünür, pencerelerinin şekli ya da tuğlaların açısı nedeniyle farklı tarzda evler olarak değerlendirirsiniz. Gözünüz aracılığıyla, saniyenin binde birinde bir yığından Plato misali bir soyutlamaya dönüşürler. Bir süre sonra burunlarınız da, görsel verilerle beynimizde depolanmış metaforları kullanarak soyutlamalar yapmaya başlar.

Eğreltiotu örtüsü, devasa fakat birbirinin aynı gri binaların kokusal eşdeğeri olan büyük, tumturaklı, yeknesak bir yığın meydana getirir. Tatmin edici olamayacak kadar kuvvetli ve tekdüze bir kokusu vardır. Bizimkilerden daha iyi burunlar eğreltiotu köklerinin etrafını saran seyrek bitki örtüsünden koku alabilir, biz bile zamanla pencere pervazları, çatı kaplamaları ve kapıların etrafındaki işlemelerde ufak tefek farklılar keşfetmeye başladık.

Tüm meşe ağaçları, en ufak olanlar bile, birbirinden farklıydı. Bir zamanlar Afrika'da gördüğüm, sistematik bir köhnelikle fil boku ve insan kemikleriyle birbirlerine tutturulmuş otlar, aynalar, sörf tahtaları ve *Proceedings of the Linnean Society*'nin eski sayılarıyla inşa edilmiş bir evin düzensizliğindeki düzeni taklit ediyorlardı.

Birbirine yakın ağaçların kokularının benzer olacağını sanırsınız, en azından birbirine uzak ağaçlardan daha çok benzeşeceklerini. Pek de öyle değildi ya da olmak zorunda değildi. Tepeye çıkan

patikadaki bir ağacın kokusu, nehir kenarındaki bir ağacın kokusuna çok benziyordu. Biz de gözlerimiz bağlı emeklerken kokuyla yolumuzu bulmayı öğreniyorduk. "Tünelden çıkınca sağa dön. On, on beş metre sonra çiğ tütün kokusu, daha çok Türk tütünü gibi. Düz devam et, yarım dakika sonra limon duvarı ve mide bulantısı. Sola doğru deriyle ovulmuş portakal, sağa doğru bol parmesan ve mantarlı İtalyan pilavı kokusu. Usulca tepeden aşağı in. Pul pul dökülen eyer ve sığır ayağı yağı kokusu. Aşağıya doğru devam edince örümcek ağları ve sarımsak macunu."

Her bir dişbudağın kokusu diğerinden farklıyken, o kadar belirgin değildi. Çoğu Sussex Downs'daki elişi atölyeleri gibi kokuyordu. Kayınlar arasında ayrım yapamadık (Brompton Road'daki malikaneler), mürverler (sarı tuğla, plastik pencere, şirket arabasının gittiği kırmızı asfalt yol) veya akçaağaçlar (Bradford terasları). ("Allah aşkına!" dedi Burt, "Seninle tanışana kadar metaforları severdim.")

Öbekler ne kadar yekpare olursa, vadinin hakimiyeti için diğerleriyle girdikleri mücadelede o kadar kuvvetli kozları oluyordu. Meşelerin hiç şansı yoktu, onlar öbekten sayılmıyordu bile. Sıcak yaz aylarında, eğreltiotunun eli güçleniyordu. Sonbahar geldiğinde kayınlar, don aylarında tahtlarını mürverlere bırakmak üzere ormanın hakimi oluyordu.

Bu sert kuralların pek çok istisnası vardı. Hep birlikte kocaman bir düdüklü tencerenin içindeydik. Koku zaman zaman belirli bir ağaçtan uzaya fırlatılan bir roket gibi yükselir, sonra garip bir yol izleyerek ağacın gölgesine değmeden yere inerdi. Ormanın sınırları, bilhassa kısa boylu çalılar, kokudan arındırılmış gibiydi. Ya da koku avcılarına içinden çıkması imkansız derecede muğlaktı. Etrafında cılız, ürkek ve lezzetli şeylerin gezindiği, keskin dişlerin üzerindeki siyah burunlara kokmayan nispeten güvenli koridorlardı.

Bütün sahillerde olan, hem güçlü hem de sağı solu belli akıntılar gibi, ormanın da kendi gelgitleri vardı. Güneş yükselirken hava ve onunla birlikte koku da vadinin yamaçlarını içine çekiyordu. Mürverler, Macbeth'in Birnam Ormanı'ndaki gibi kayınların ve eğreltiotu örtüsünün içinden geçip öğle saatlerinde vadinin ağzına ulaşıyor-

du. Günü orada dinlenerek geçirdikten sonra güneşin batmasıyla birlikte nehre geri dönmeye başlıyorlar, sabah üç civarındaysa evlerinin yolunu bulmuş oluyorlardı.

Nihayet koku haritamızda ilerleme kaydettik. Fakat karnımın üzerinde geçirdiğim birkaç haftanın ardından umutsuzluğa düştüm. Değişmesi imkansız görsel bir dünyaya sahiptim. Şekiller ve renkler üzerinden düşünmeye başlayıp kokuları ve sesleri sonradan ekliyordum. Koku bazen çok kuvvetli olabiliyordu; beni olduğum yerden alıp görsel hafızanın gücünün asla yetmeyeceği bir hışımla geçmişe götürebilen kokular vardı. Beyin sapındaki en kadim noktalara işlemiş koku duyusu, bana atalarımın balık ve sürüngen oldukları zamanlarda kurduğu hakimiyeti kolaylıkla hatırlatabiliyordu. Bazen hafızamdaki bir sesin her şeyden önce yükseldiği de oluyordu. Fakat koklama ve işitme, sihirli şapkadan dünyaları önümüze seren görme duyusunun asistanları oldular her zaman. Gözleriniz bağlı koklayarak yemek üzere olduğunuz şeyi tahmin ettiğiniz oyunların hiçbiri bunun aksini iddia etmek için yeterli değildir. Sorunun kaynağı burnumun duyarlılığıyla değil, içinde yaşadığım evrenin mimarisiyle ilgiliydi. Porsukların yaşadığı evren benimkine paralel bile değildi, aralarındaki açıyı tarif edebilecek bir geometrik şekil olduğunu bile sanmıyorum.

Ernest Neal'ın klasikleşmiş kitabı *The Bagder*'dan iki örneği ele alalım.

İlkinde adamın biri sabah on birde bir dakika boyunca avucunu bir porsuk izine yerleştirir. Akşam on olduğunda izin bırakıldığı yoldan geçmek isteyen erkek domuz, avucun yerleştirildiği yeri kokladıktan sonra başka bir yola saparken, aynı yolu yürüyen dişi domuzsa yoluna devam etmek yerine yavrularını alıp geri döner.

Ormanda kalırken öğrendiğim dili kullanarak bu durumu açıklamaya çalışırsam şöyle anlatırdım: Yol üzerinde, ölü yaprakların damarlarına ve ezilmiş solucanların cesetlerine yapışmış koku taneciklerinden oluşan bir duvar var. Erkek domuz için ebatları ve sınırları belirli olan duvarın etrafından dolaşıp ardındaki dünyaya devam etmek mümkün. Annelik içgüdüsüyle daha ürkek ve koru-

macı hâle gelen dişi domuz içinse duvar sonsuza dek uzanıyor ve arkasındaki dünyayı düşünmesi mümkün değil.

Neal'ın ikinci örneğinde, porsuklar bu defa yeşil bir tarlada iz bırakır. Daha sonra tarla sürülüp, mısır ekilir. Fakat, porsuklar kusursuz bir biçimde hep aynı yolu takip ederler.

Benim yorumum: Porsukların yürüdüğü yol, iki yüksek fakat saydam ve geçirgen duvar arasında kalır ve her birinin iki boyutu vardır: Fiziksel ve zihinsel. Duvarı fiziksel olarak meydana getiren koku parçacıkları yerin derinliklerinde olmalarına rağmen mısırların arasından göğe yükselen ve porsuğun beynini sarıp sarmalayan psişik bir alan yaratır. Porsukların takip ettikleri yol, uzun zamandır var olmayan ancak burun-belleğinde kaydedilmiş engeller etrafında dolanır.

• • •

Sekiz yaşında bir çocuk, eski alışkanlıklarından kolayca vazgeçebilecek esnek bir burna sahiptir. İlk haftanın sonunda, uğurböceklerini küçük kanatlı böcekleri ezerken izleyen Tom aniden, "Fare kokusu alıyorum," dedi ve burnunu yere yakın tutarak göğsüne kadar gelen çimenlerin içinden ilerlemeye başladı. Neredeyse haklıydı. Küçük kemirgenlerin izlerinin kesiştiği, dışkılarının, çişlerinin ve kemirip bıraktıkları bitki köklerinin olduğu bir yeri koklayarak buldu. Asıl ilginç olan takip etme şekliydi. Saniyede birkaç sefer nefes alıp vererek çok seri kokluyordu. Bunun daha sonra kokuyla hareket eden memelilere ait bir yöntem olduğunu öğrendim. Normal nefes alış ve veriş havayı doğrudan ciğerlere gönderirken, "koku örnekleme" adı verilen yöntem burundaki epitel dokuya ulaşan hava miktarını artırıyor. Ben de denedim, inanılmaz işe yarıyor. Artık şarap tadımlarında çok daha farklı ve pek de hoş olmayan sesler çıkarıyorum.

Eğer evrim ağacının gökyüzüne yakın dallarından feragat edemeyecek kadar müşkülpesentseniz, nörolojik olarak aşağı inmenin pek bir anlamı yoktur (çok usulsüz hiyerarşik bir dil kullanıyorum). Neyse ki bana mâni olan engellerin çok azı Tom'a etki ediyordu.

Mesela sonraları tıbbi olarak tavsiye edilmediğini öğrensem de salyangozları yaladı ("Büyük siyah olanlar biraz acı, ne kadar büyüklerse o kadar acı oluyorlar"), bir çekirgeyi kıtır kıtır çiğnedi ("Tadı hiçbir şeye benzemeyen jumbo karidesler gibi"), dilini bir kırkayağa ısırttı, burnunu karıncaların istila etmesine izin verdi ve solucanları spagetti gibi dudaklarını büzüştürerek ağzına doldurdu ("Büyük olanlar kıllı ve ben bundan pek hoşlanmıyorum").

Esnek olan sadece burnu değildi. Her bir parçası porsuk olmaya adım adım yaklaşıyordu. Eğreltiotlarının arasından elleri ve dizleri üzerinde ilerleyebilmesi için aşil tendonu esnedi, bilekleri ve boynu kalınlaştı. Ağaç gövdelerindeki deliklere sıkışan ağaçkakanın gagasından çıkan sesi duyabildiğini söylerdi. "Gerçekten duyabiliyorum, tırnak törpüsünün çıkardığı fısıltıya benziyor." (Hayal edebiliyorum Tom, asıl düşünemediğim senin bunların hepsini unutman için okula gitmeni nasıl sağlayacağız?) Gece ağaç köklerine kadar indiğinde, yanlarına gidip parmağıyla karanlık kütleleri hareket ettirip fırıl fırıl döndürebildiğine, birazının da eline bulaştığına yemin ederdi. Yuvamızın içindeyken ya da gün ortasında kayaların üzerinde yatarken, gövdesi taşların üzerinden akan bir sıvı gibiydi. Ağaç dalları ona hiçbir zaman bana battığı gibi batmadı.

• • •

Memelilerin büyük bir bölümü zamanlarının çoğunu uykuda geçirirler. Porsukların yaptığı gibi biz de normalden daha fazla uyuduk. Hareketsizleştikçe daha yorgun hissetmeye başladık, bunu tahmin etmemiz gerekirdi. Çok daha fazla şeye dikkatimizi yoğunlaştırmak zorundaydık artık, duyulmak için yaygara koparan bir sürü sesi dinleyip anlamlandırmaya çabalamak yorucuydu. Normalde, doğaya gittiğimizde görme yetimiz zamanla iyileşir. Yürüyüş yaparken atılan her adım yeni ve bilişsel olarak zorlayıcı bir manzaradır. Sol ayağımızın basmak üzere olduğu taşların dizilimi ve bir adım sonra sağ ayağımızın deneyimleyeceği farklı dokular daha önce rastlamadığımız bir görüntüdür. Bir ağacın dalındaki yaprakların dizilimin-

den bahsetmiyorum bile, onlar evrenin tarihi boyunca daha önce hiç o şekilde sıralanmadılar ve asla o düzene tekrar kavuşamayacaklar.

Sıradan bir günde gördüklerimiz aslında olabildiğine tuhaf ve acayip sıkıcıdır; odanın köşesindeki sandalyeler, askılığın üzerinde duran fotoğraf, açık havada geçen (her şekilde sandalyelerden daha iyi olan) bir saniyenin, en azından ardından gelecek milyonlarca farklı parçacığı yakalamak üzere tasarlanmış retinayı bir parça olsun rahatlatan durgun nüshası. Çoğumuzun saniye saniye deneyimlediği tek görsel değişim ekranda hareket eden karakterler ki onları da görsel olarak algılamıyoruz bile, doğrudan temsil ettikleri soyutlamaları görüyoruz. Zavallı aç bırakılmış beyinlerimizin kendilerine sunulan tüm değişiklikleri sonuna kadar tüketmesine şaşırmamak gerek. Basit bir doğa yürüyüşü bile duyuları harekete geçiren uyarıcıların fazlalığı nedeniyle aslında heyecan verici ama bir o kadar da yorucu bir deneyimdir. Değişim yağmuruna tutuluruz. Her şey karşılık bekler. Olağandışı bir dikkat sergilememiz gerekir. Sanırım bu yüzden insanlar temiz havanın ardından daha iyi bir uyku çektiklerini söylüyorlar.

Şimdi ormanın sadece gözlerinizle değil, kulaklarınızla, burnunuzla ve teninizle de algıladığınızda nasıl bir yer olacağını bir düşünün. Ve bu algı kapılarından, aralarındaki bağlantının sadece mistik yollarla gerçekleştiği farklı evrenlere geçebildiğinizi hayal edin. Düşünmesi bile yorucuyken deneyimlemesi insanı tüketecektir. Çok fazla bilgiyi işlemek ve sindirmek gerekir. Bu yüzden porsuklar ve yogiler çok uyuyorlar, biz de aynısını yaptık.

Porsuklar kör değildir; duyusal olarak gözlerini ve görme yeteneklerini çok kullanmazlar sadece. Gözleri, içinde yaşadıkları ormanın nispeten biçimsel bir yorumunu ortaya çıkarır. Daha çok siluet yaratmak gibidir diyebiliriz. Porsukların görsel hafızaları o anda elde var olan silueti daha öncekileriyle karşılaştırarak işler. Yani aslında ormandaki değişimi görmeye çalışırlar. Ormanın ortasına Empire State binasını koyun, çarşamba günü akıllarını kaybederler; bina korkunç kokular kusmadıkça ya da değişmedikçe perşembe itinalı davranır, cuma alışkanlıktan görmezler.

Biz günışığında tartışmasız daha iyi görebiliriz. Gece inmeye başladıktan sonra bile görsel nüansları porsuklara kıyasla daha uzun süre algılayabiliriz. Buna rağmen, aynı görsel oyun alanında olmamız porsuklar için bir fark yaratır, bizler onlar için birer siluetiz. Bu yeteneği kullanabilmemiz için onların sahip olduğu hatırlama ve birbiri ardına gelen görüntüleri karşılaştırma kapasitesine ulaşmamız gereklidir. Aşina olduğumuz bir odada ufak bir değişiklik olduğunda, "bir şeyler değişmiş," deriz. Sadece bu bile olası tehlikelerle dolu bir dünyada yaşıyorsanız çok önemlidir. Değişikliğin tam olarak ne olduğunu söyleyemiyor olsanız da, bir değişiklik olduğu bilgisi sizi yerin altında pençelerden ve dişlerden uzak tutar. Porsuklar genellikle daha fazlasını becerebilirler. Önce değişiklik olduğunu fark eder, sonra hafızalarındaki eski görüntü arşiviyle o andaki görüntüyü karşılaştırarak değişikliğin nerede olduğunu tespit eder ve ardından burunlarını ve kulaklarını hedefe yönlendirerek daha fazla bilgi elde ederler.

Bu yakın bir bağ, porsuğun zamanda ve mekanda vücuduyla orman arasında kurduğu ilişkiye vakıf olmayı gerektirir. Her şeyin ötesinde bu bağı kurmayı umuyordum. Ummaktan da çok, tüm benliğimle bunu yapabilmeyi istiyordum.

Alan Garner'ın basitçe ve harikulade ifade ettiği gibi, "Garner'lar Cheshire'da bir tepede *olurlar.*" Bütün kitapları, kelimeleri ve kudreti bu gerçek üzerine inşa edilmiştir. Tepenin titreşimleri Fundindelve'in tınıları, geceleri Elidor'un sönen ışıklarıdır. Garner'ı, ona bu cümleyi yazdıran yeteneğini çok kıskanıyorum. Foster'ların *olduğu* hiçbir yer olmadı.

Bu durumla baş etmek için iki seçeneğimiz vardı. İlki (benim tercihim) her yerde evdeymişiz gibi davranmaktı. Bu tahmin edebileceğiniz gibi acı bir şekilde kifayetsiz kaldı. Gerginlik, yüzeysellik ve buhranlarla sonuçlandı. İkincisi (ailemin geri kalanının genel tercihi), nerede olursak olalım orasının ev olmaması önemsizmiş gibi davranmaktı. Bu tercih, beraberinde kendimizi açık denizdeki adalar olarak kurguladığımız bir stoacılıkla sonuçlandı. Taşıdığımız isimden başka ortaklık bulamadığımız için de pek üretken ilişkiler

kuramadık. Günlük hayatta bunun karşılığı birlikte çok fazla televizyon seyretmek oldu.

Porsuklar bir yere aidiyet duyar ve bu aidiyet yüzünden sahiplenirler yaşam alanlarını. Tepelere kazdıkları imparatorlukları insanların en eski, en yaşlı ailelerinden daha uzun süre ayakta kalır. Vücutları birkaç dönüm alanın geri dönüşümüdür. Toprağın derininde var oldukları için yeraltı dünyasında olan biteni bilirler. Toprakla, sadece içine girerek ulaşılabilecek bir samimiyetleri vardır. Hayatla bağları kuvvetlidir, porsuklar öldürmesi ya da yerinden etmesi çok zor canlılardır. Kafatasları kalındır. Alanına giren bir teriyerin boynuna dişlerini geçirdikten sonra çenesini tekrar açabilmek için kırması gerekir.

Bana kalırsa, porsuklar koruyucu ruhun beden bulmuş hâlidir.

Eski Avrupa'dan bildiğimiz pek fazla porsuk tanrı yoktur; ama biri, Moritasgus ("Büyük Porsuk") Côte d'Or'dan kalma bazı Kelt yazıtlarında anılır. Apollo ile ilişkilendirilmiş ve bu yüzden de şifa veren bir tanrı olarak kurgulanmıştır. Bu ilişkinin dinsel tarafı net olmasa da tahmin etmesi zor değildir. Bir porsuk, toprağın içinde kaybolduğunda, şamanik bir yolculuğa çıkar. Eğer ritüel doğru yapılırsa, geniş omuzlarında insanların arzu ve dileklerini taşıyabilir. Porsuk bu istekleri İlahi Olan'a götürür ve İlahi Olan da eğer yerine getirmeyi uygun görürse porsuğu sunduğu nimetlerle yeryüzüne yollar.

Fakat her zaman olduğu gibi bu hikayenin de pek çok katmanı vardır. "Moritasgus"un kökündeki "tasgys" büyük ihtimalle eski İrlandacadaki *tadg* kelimesinden gelir. Şair için kullanılan pek çok kelimeden biridir. (*Tadg* belki de porsuk için modern İngilizcede kullandığımız "badger", kelimesi içinde korunmuş olabilir.) O dünyada sözcüklerin gücü öylesine iyi bilinirdi ki, şair ve şamanın işlevleri ve anlamları iç içe geçmişti. Her şeye rağmen, porsuğun anlam taşıyan, söz ustası ve büyücü olarak tasavvur edildiği çok açıktır. Bence porsuk, aşağıdaki dünya ve yukarıdaki dünya arasında gidip gelerek, birinden diğerine kendilerini anlatan kelimeler taşıdı. Her bir dünyanın diğerini anlamlandırmasına ve bu sayede dünyaların

kendi anlamlarını bulmalarına yardımcı oldu. Bir dikiş makinesi gibi çalışarak iki dünyayı birbirine bağlayan düğümler attı ve bu sayede başka türlü büyük bir anlamdan yoksun kalacak bir bütünlük yarattı. Hâlâ da bunu yapmaya devam ediyor.

Bu bir porsuk için mümkün olabiliyorsa belki bizim için de mümkün olabilir. Hatta ben bile yapabilirim belki.

Ormanda geçirilen birkaç hafta sizi ormanın yerlisi yapmaz. Yerel olmak toprağa karışan atalarınızın etrafında dolaşmak demektir. İnsanlar olarak, o kadar çok yaşadık ve deri değiştirdik ki. Ataların karıştığı toprak, somut olmalı, mecazi değil. Fakat bir yere yerleşebilirsek, yaşadığımız her ânı bütünlüklü ve tam olarak yaşar, öldüğümüz her anda bütünlüklü ve tam olarak ölebilirsek, etrafımız cesetlerimizle dolar, sonra da yaşama alanımızı bu mezarlara göre tayin edebiliriz. Ben Devon'da bir bataklıkta yaşamaya çalışıyordum ve bu aynı yerde ölmeye çalıştığım anlamına da geliyordu. Porsuklar bana çok şey öğretti ve bu sayede devam ediyorum gelişmeye.

Ormanı asla Burt'ün tanıdığı gibi tanıyamayacağımızı kabul ediyorum. Birkaç yüzyıl boyunca cüce meşelerle komşu olursak elimizde olmadan müşterek bir bilinçdışı paylaşırız. Zamanla komşularımızla iç içe geçeriz. Paylaştığımız her nefes DNA'larımızı birbirine karıştıran bir birleşmedir. ("Sevgili dostum, sen gerçekten çok rahatsız bir adamsın," dedi Burt.) Ormanda geçirdiğimiz kısa sürede bile biz ormana, o da bize karıştı. Ayağımızın kaydığı ve dengemizi kaybettiğimiz her sefer, açıklaması zor ve biraz da ürkütücü bir kesinlikle yuvamıza giden en kestirme yolları buldurdu bize. Fani vücutlarımız toprağı hissetti, eşeledi, toprak da bizi her geçen gün biraz daha kazıdı. Gereken noktalarda derimiz nasırlaştı, düşmüş ağaç gövdelerinin üzerinden kayarak kolayca geçebilmek için bacaklarımız kaslandı ve esnekleşti. Bu rotaları gözümüz kapalı, hiç sektirmeden sürekli takip ettik. Porsuklar da böyledir, sınırları belirli yolları vardır ve bu yollardan başkasını kullanmaya kolay kolay ikna olmazlar. Bu sınırlar Bağımsızlık Savaşı'nda ölen porsukların kokularıyla çizildi ve değişmeleri için ya toprak kaymalı ya da bir buldozer talan etmelidir etrafı.

Yaban doğa fetişimin temelindeki arzunun toprakta iz bırakmak olduğunu fark ettim. Porsuklar kendi alanları içinde kalan nesneleri ter bezleri ve dışkılarıyla işaretlerler. Bokumla nispeten daha az sağlıklı bir ilişkim var, fakat kendimi defalarca sevdiğim taşların köşelerine elimi sürter ve sonra taştaki parlaklığı beğenirken yakaladım. Bu da benim işaretleme yolumdu. Orada olduğumu bilmem ve belirtmem gerekiyordu. Bunun sahiplenme arzusuyla alakası yoktu, bu benim beni çevreleyen doğaya ait olduğumu ve doğanın da benimle birlikteliği olduğunun bir göstergesiydi. "Ben" çok kuvvetli duyuluyor, biliyorum. Fakat bir porsuk yavrusu alır ve bir kümese koyarsanız, telaş içinde etrafı işaretler ara vermeksizin. Kendi kokusunu yeterince alabildiğinde ve bu sayede kümesin ve kendisinin ortak bir geçmişleri olduğuna kâni olduğunda sakinleşir ancak. Benim için de durum aynıydı.

Karen Blixen Kenya'dan ayrılmak üzereyken, "Afrika düzlüklerinin çiçekleri benim giysilerimin renklerinde mi açacak?" diye sormuştu. Hayır cevabını kendisi vermişti ve kendisini yok eden bir kurtuluş sezinleniyordu sözlerinde. Andrew Harvey çok daha açıktı: "Nihayetinde bizi kurtaranlar aslında bizi umursamayan şeylerdir." Blixen'in vardığı sonuç yanlıştı. Ngong Tepeleri, o aralarında nefes alıp verdiği ve kırmızı elbisesiyle dolaştığı için geri dönülmez biçimde değişmişti. O haklıysa bile Harvey'nin yanıldığını düşünmek zorundayım. Eğer dedikleri doğruysa, herhangi bir şeyle ilişki kurmanın imkanı yok ve o yüzden de bir kurtuluş mümkün değil. O düşünceyle ne yaşayabilir ne de huzur içinde ölebilirsiniz. Yıkılmış ağaç gövdesinin yanındaki taşa elimi bir kere daha uzatırken aradığım kurtuluş, işte öyle bir kurtuluştu.

• • •

Kışın gelmesiyle yaz mevsimi kuluçkaya yatarken, soğuk hava Ağustos'un en güneşli gününü ardında bırakıp porsukları yuvalarında yakaladı. Koklama ve köklenme çalışmalarına farklı bir telaş hakimdi. Fındık fıstık türleri ve meyveler, solucanlarla sümüklü bö-

ceklerin yanında tüketiliyordu, yağ üretmek için bire birlerdi.

Biz de kışın geldiğini biliyoruz. Yılın tamamının soğuğa teslim olması pek çoğumuzun inkar edemeyeceği bir gerçeklik. Yazın günlük planları ve düşünce bulutları, karanlığın yaverlerine dönüşüyor.

Bu şeytani teslimiyete karşı elimden geldiğince direniyorum fakat Ağustos günlerine, Ağustos'a rağmen karşı koymak kolay değil. Ne kadar kuvvetle direnirsem, mutlak yenilginin o kadar şiddetli olacağını hissediyorum. Porsuklar gibi ben de delicesine ortalıkta dolanıp ısıyı vücuduma hapsetmeye çalışıyorum. Ne kadar çok delirirsen, ardından gelen depresyon da o kadar derinleşiyor. Aslında Ocak ayındayken bile kendini beğenmiş hareketsiz bir parazit gibi yaşayabilmeliyim Temmuz'un sırtında. Porsukların yaptığı bu. Kış uykusuna yatmıyorlar fakat Kasım'dan Mart'a kadar olan sürede güncelerinde uyku, ara sıra yakalanan solucanlar, esneme hareketleri, kısa hava değişiklikleri ve gebelikten başka pek bir şey yok.

Mayısın ilk haftalarında dünyanın normale dönmüş gibi göründüğü, dirilişin muhtemel ve mutlak hâle geldiği bir zaman vardır. Fakat bu his çabucak uçup gider. Temmuz ortası gibi, delikte yaşamaya başladığımız günlerde, karabaşlı ötleğenin çağrısına sızan güneş bile kötü bir şaka gibi gelmeye başlar ("Yakında gidecek, çok yakında gidecek"); anılmak istenmeyen bir tanıdığa dönüşür yavaş yavaş.

• • •

Porsuk dünyasına yolumu, yalayarak, öğürerek, koklayarak açtım. Bazen yaklaştığımı hissettim ama sonra fark ettim ki aslında bu kibir, hiç olmadığım kadar uzakta olduğumu gösteriyordu. Geceleri porsukların eğreltiotu üzerinde çıkardıkları hışırtıları duyduk. Ara sıra tozun ve karanlığın içinde aniden parlayan ışığın ardında gözüken kafa çizgileri ya da içi boş bir kütüğün içine giren bir porsuğun gölgesini görebildik. Sık sık onlara yaklaşmaya çalıştık ve bunda ustalaştıkça ani duraksamalarının sesini ayırabilmeye başladık. Endişelerini dindirmek için kendimizi seslice kaşıdık. Deliğimizden çıkar çıkmaz ön patilerimizi ağaçlara dayayıp esnettik. Onların görebile-

ceği yerleri seçip dışkımızı bıraktık. Burnu benzin ve yağ kokusuyla hissizleşmiş Burt'ün bile iğrenebileceği kadar ağırlaşmıştı kokumuz. Tom kuru ve sıcak havada önümden ilerlediğinde ardında bıraktığı koku izini yirmi dakika boyunca takip edebiliyordum.

Burt'ün gelip bizimle dalga geçtiği ve yemek getirdiği ziyaretleri seyrekleşmeye başladı. Vadinin bizi özünden oluşan bir kabukla kaplayabilmesi için baş başa kalmıştık. Sonra uzun zaman önce terk edilmiş bir evde tuhaf ışıklara denk geldik. Çiftlik köpeklerinin seslerini duyduğumuzda ensemizdeki tüyler kabarmaya başladı. Başka bir yerlerdeki naylon giymiş belli belirsiz siluetler ay kadar uzaktı ama onun kadar önemli değildi. Bulutların ağırlığını, yaprakların rengini ve sineklerin açlık durumunu önemsedik biz. Yuvamızın girişinde bir dala bir porsuk kafatası taktık, bunu neden yaptığımızı hâlâ tam olarak bilemiyorum. Çok nadir yıkandık, onu da baştan savma yaptık. Ağızlarımızda çamur ve duman tadı vardı. Bir çalıkuşu, ölü menekşelere uzanmış horul horul uyuyan Tom'un bacağına bir kırkayak bıraktı. Ben bunu kırıcı buldum ve kırkayağı plastik bir torbaya koyup küçük bir merasimle gömdüm. Saygı duruşunda bekledik. Islık çalarak yolcu ettik onu.

O yaz için elimizdekiyle yetinmemiz gerekiyordu. Bir şekilde, belki de sadece birkaç dakika için porsuklarla aynı yerde yaşamıştık.

Bundan ibaret olduğunu sanıyorduk yaptıklarımızı.

• • •

Gömdüğüm saati olduğu yerden kazıyıp çıkardım. Başarısız olduğumuzu düşünerek Abergavenny İstasyonu'na geri döndük. Başkalığın cini her zaman olduğu gibi yanıp sönen yeşilliğin içine doğru sekerek uzaklaştı.

Kasaba gürüldüyor, tıksiniyor, yan gözlerle aşağılayarak bakıyor ve çatırdıyordu. Yuvamızın önündeki yapraklarda tüm kasabada olduğundan daha fazla çeşitlilik vardı. Herkesin aynı renkte olduğu kasabada insanlar havayoluyla taşman besinleri tüketiyordu. Fut-

bolcuların eşlerini aldatmaları ve nota okuyamayan şarkıcılar hakkında konuşuluyordu. Koku duvarları çok yüksek ve ahmakçaydı; sendeliyor, salınıyor ve böğürüyorlardı. Şok, sıkıntı ve kulakları sağır ederek dalgalanan koku katmanlarından midem bulandı. Biri bana bankamatiğin yerini sordu. Sanki burnumun dibinde avazı çıktığı kadar bağırıyor gibi geldi. Neredeyse çatıdan atlayıp yere devirecektim adamı. Ve düşünün ki burası benim içinde her zaman mutlu olduğum, en nezih insan yerleşkelerinden biriydi.

Umutsuzca vadiye geri dönmek istiyordum. Trende kulak tıkaçlarımı takıp motor yüzünden hızla azalan mesafelere üzülerek pencerenin önünden kayıp giden tarlaları izledim. Sonra tıkaçları çıkarıp kuş sesi kayıtları dinlemeye başladım. Çok kısa bir süre önce sahip olduğum fakat şu anda elimde olmayan bir şeyi çok özlüyor ve ihtiyaç duyuyordum.

Öyleyse ilk önermemi açıklıyorum: Daha iyi bir *insan* olabilmek için daha fazla porsuk olmalıydım.

• • •

Eve döndüğümde hızla bir sürü şeyi unuttum. Burnum eski tembelliğine geri döndü ve hayat dediğimiz hengameye tekrar alıştım. Yine de her şeyi yitirmedim. Uzakların ve sürgünün belli belirsiz huzursuzluğunu taşıyordum. Dünyaya sadece bir ya da iki değil, birden fazla düzlemde dikkat vermenin ve bu bir kez başarıldığında algılayabileceklerimizin sadece yogayla değil duyusal rutinleri değiştirmekle mümkün olduğunu biliyordum.

Tom'la birlikte kış ortasında kazdığımız yuvaya geri döndük. Girişi örümcek ağlarıyla doluydu, ki bu biraz içimizi acıttı. Ben en azından tilkilerin sahipleneceğini umuyordum. Ağaç dalına takıp kapıya diktiğimiz porsuk kafatası yerli yerindeydi, sadece baktığı yönü değişmişti. Artık toprağa değil, tepenin yukarılarına doğru bakıyordu; bakışları yaşlı bir adamın ellerine benzeyen meşe köklerinde gezindikten sonra karga yuvasına uğruyor, oradan Burt'ün o yaz inşa ettiği, Meg'in *Mabinogion* okuyarak ve etraftaki tüm çocukları

etkileyen ishal ve kusma salgınım yok sayarak elma şarabı kaynattığı eve yöneliyordu.

Açtığımız yollar hemen hemen hâlâ oradaydı. Bahara bu yollardan eser kalmayacaktı, fakat emekleyerek ormanda dolaşmak istediğimizde en ideali yine onların izinden gitmek olacaktı. Yere uzandığımızda yas renginde can acıtan bir soğuk aniden nüfuz ederek kaburgaların arasından göğüs kafesini dolduruyor, oradan bacaklara doğru çağlıyordu. Toprak acıkmış gibi bizi emmeye ve ufak ufak kemirmeye çalışıyordu.

Orman, yapraklarından su damlayan eğreltiotlarıyla yazın olduğundan daha büyük görünüyor, mesafeler ve boyutlar çok daha önemli hâle geliyordu. Zaman zaman gökyüzü berraklaşıyor ve farklı ağaçlar bitiyordu. Kış porsukları da mesafeli yapıyordu. Toprakla kurduğu, burunların ve yaz sıcağının aracılık ettiği lezzetli ilişki bozuluyordu. Soluk kış güneşi topraktan koklayabileceğimiz küçük taneciklerin oluşabilmesi için beyhude bir çaba sergiliyordu. Yaprak küfü ve henüz tamamlanmamış çürüme kokusu dışında bir şey yoktu. Orman kışın alışık olduğumuz gibi tekdüzeydi, yaz aylarındaki hâliyle alakası yoktu.

Kulaklarımız kendine geldi. Uzun mesafeleri görebilmek, kulaklarımızı uzaktan gelen seslere daha açık kılıyordu. Kıpırdayan, hareketli yaza kıyasla, şimdi işittikleri her sese daha detaylı dikkat kesiliyorlardı.

Ormanın gerçek porsukları etrafta dolanıyor, fakat çıt çıkarmıyorlardı. Dışkıladıkları yerlerde taze boklar vardı, dikenli tellerde beyaz ve gri kıllar bulduk ve geliş gidiş rotaları üzerinde çamura yeni açılmış pati izleri gördük. İşlemeyen tren garlarında genleşme yüzünden istemsizce ses çıkaran raylar misali homurtular yükseliyordu. Şimdi, yaz boyunca etrafı kaplayan kalın yeşil örtü horultularını dindirmediğinden ve hava yaz aylarının keşmekeşi yerine sadece bir baykuş sesine ev sahipliği yaptığından dolayı porsukları daha yakınımızda ve erişilebilir hissetmemiz gerekirdi. Fakat hiç olmadıkları kadar uzak gibiydiler. Çok daha az paylaşabiliyorduk. Paylaşacak daha az şeyleri vardı ya da cömert Temmuz'a kıyasla

paylaşma istekleri çok daha azdı.

Yuvamız serin kollarıyla sardı bizi. Korkutucu bir ağzın içinde gibiydik. Bizden yayılan ısı solucanları çekti ve çenelerden fışkıran kıllı diller gibi etrafımızda belirmeye başladılar.

Tom, kendini ısıtamayacak kadar ince bir uyku tulumunun içinde titrerken, "bundan hoşlanmıyorum," dedi.

"Ben de" diye cevap verdim. "Hadi gidelim." Öylece eşyalarımızı topladık, nehri geçtik, ay ışığında öğle ışığında olduğundan daha iyi seçilebilen bir yol bulup çiftliğe geri döndük.

Bizi uğurlamaya gelen bir porsuk olmadı. Onlar bizim güvenle girebileceğimizden daha derin ve sıcak yuvalarında uyuyorlardı.

3.
SU
Susamuru

HER SABAH KAHVALTIDA bizi izleyen beş su samuru vardı. Ayaklarının altında yatan balıkların üzerinde atına binmiş bir albayın gururuyla dikilirlerdi. Viktoryen yöntemlerle içi doldurularak tahnitlenmiş, kürkleri beyazlatılmıştı. Viktorya döneminde insanlar beyaz susamurları olsun isterlerdi. Herkes dilediği gibi susamurlarına sahip olur. Henry Williamson (*Tarka the Otter*) susamurlarını, mecazi anlamda, tarumar edip ortaya çıkanı hem gerçek hem de hayal ürünü yaralara sürmek ve Kuzey Devon'u yeniden yaratmak için kullandı. Gavin Maxwell (*Ring of Bright Water*) soğuk ve yalnız Hebrid gecelerinde sarılabileceği, hayat dolu, umursamaz, gürültücü susamuru dostlar edinmek istedi. Benimse gerçek susamuru yazarlarına kıyasla tek bir kozum vardı, o da susamurlarını hiç sevmiyor olmamdı.

Susamuru olmak uyuşturucu etkisinde olmak gibidir. Şehir hayatında yasal sorun çıkarmayacak tercihlerle bunu yapmanın tek yolu, birkaç gece her saat başı *double espresso* içip soğuk duşun altına girmek, ardından hâlâ kıpırdayan balıklarla yapılmış koca bir sushi tabağını kahvaltı niyetine mideye indirip, kısa bir uykunun ardından yeniden başa dönmek ve bunu ölene dek tekrar etmek olabilir. Gerçek bir susamurunun şehirdeki ölümüyse otoyola atlayıp iç kanamaya sebep olacak bir araba kazasına kurban gitmek ya da karın-

dan alınacak bir yara sonucu septisemi geçirmekle mümkün olurdu.

Diğer hayvanlarla kıyaslandığında, susamurları hakkında yazmak, daha çok muhasebeciliğe benzer. Kısıtlı imkanlarla var olmaya çalışan metabolizma şirketleri olarak tanımlayabilirim onları. Susamurları ömürlerinin dörtte üçünü uyuyarak geçirirler. Günde on sekiz saatten fazla uyku demektir bu. Geriye kalan altı saati şuursuzca öldürmekle geçer. Benzer büyüklükteki hayvanlarla karşılaştırıldığında, hareketsiz ve dinlenir hâldeyken bile metabolizmaları yüzde kırk oranında daha hızlı çalışır. Metabolizma hızları bilhassa soğuk suda yüzerken büyük artış gösterir. Yüzen bir susamurunun metabolizması koşan bir köpeğinkinden dört ila dört buçuk kat daha hızlı çalışır. Tam olarak böyle değil tabii ki, fakat siz köpeğinizin etrafta koştururken kalp atışının normalin beş katına çıktığını hayal edin. Göğüs kafesi inip kalkmaz, daha çok içine çırpınıp duran bir kuş kaçmış gibi hareket eder. Bu şekilde çalışan bir makine, azami miktarda benzine ihtiyaç duyar, bu da susamurunun toplam ağırlığının aşağı yukarı yüzde yirmisine denk gelir.

Ben doksan beş kilo civarındayım. Bu denklemi besin ağırlığı üzerinden kuracak olursak, susamurunun ihtiyacı kadar yemeği tüketmem için her gün seksen sekiz adet Big Mac (her üç katmanı, içindeki köfteleri, peyniri, göbek marulu, turşuları, soğanları ve o garip pembe sosu dahil) ya da üç bin sekiz yüz paket patates cipsi, iki yüz yirmi dokuz orta boy kahvaltılık fasulye veya yedi yüz doksan iki pirzola veya balık köftesi yemem gerekir.

Uyanık geçen altı saat içinde seksen sekiz Big Mac yemek demek, saat başı on beş, her dört dakikada bir tane demek. Susamurlarının derin düşüncelere dalacak vakti neden bulamadığını şimdi daha iyi anlıyorum.

Susamurlarının vücudu fiziksel yapıları gereği kıvrımlıdır. Akışkan gövde estetiklerini öven bir sürü şiir vardır, fakat bunlar esasen susamurlarına değil suya düzülmüş övgülerdir. Susamurları sivri canlılardır. Metafizikle açıklayabileceğimiz nedenlerden dolayı canlıların içinde yaşadıkları çevreyle akışkan bir ilişkide olmasını bekliyoruz. Fakat gerçek susamurlarında durum bu değildir. Akış-

kanlıktan ve su yüzeylerinden bahsetmek isteriz ama asıl konuşmamız gereken dikenli tüyleri, sertçe kapanan çeneleri ve savurdukları pençeleridir. Susamurları medeni hayvanlar olmamakla birlikte sürekli istila hâlindedirler. Yüzlerine konmuş minik masum burunlarını sertçe ittirirler suda. Nehri yaran birer kama gibidirler. Balıkları akıntının tersine doğru sürerler. Suya ait canlılar olduklarını söylemek de zor. Bizim onları hayal ettiğimiz gibi mitolojik su canlıları olmaya yetecek kadar uzun süre suda yaşamadılar. Susamurları kaim olalı yedi milyon yıl, ya oldu ya olmadı.

Susamurları aslında su oyunlarını başarıyla oynayıp, çevrelerini kuşatan koşullara fazlasıyla bağlı kalabilen kara canlılarıdır. Foklardan ziyade kakımlara daha yakındırlar. Evrim bu ilkel kakımların kafataslarını düzleştirerek, gözlerini ve burun deliklerini hayatlarını kolaylaştıracak şekilde hafifçe yukarı kaldırarak, kuyruk ve parmak aralarına gevşek perdeler yerleştirerek iyileştirmeye başlayalı çok olmadı. Sonra da onları evrimin soğuk ve derin dünyasına fırlattı ve korkunç termodinamik hesaplarla karşı karşıya kalan susamurlarına başlarının çaresine bakmalarını söyledi.

Susamurları sürekli hesap kitap peşinde koşarak gezgin bir hayat yaşarlar. Alçak bölgelerdeki bereketli nehirlerde on kilometre yol giderek bulabildikleri besinler yeterlidir onlar için. Verimsiz Iskoçya sularındaysa yiyecek peşinde kolaçan edilmesi gereken mesafe elli kilometreyi bulur. Rakamlar da onları hırçınlaştıran bir başka meseledir. Davetsiz bir misafire tek bir balık kaptırıldığında dahi bütçe dengeleri tehlikeli bir değişim gösterir. Sevimli oyunlarla vakit geçiremeyecek kadar ölümcül bir değişimden bahsediyorum. Otopsisi yapılan susamurlarının yarıdan fazlasının kavga nedeniyle öldüğünü biliyoruz. Yaralarıysa hiç de iç açıcı değildir; su içinde kavga eden susamurları birbirlerinin yumuşak karnına ve üreme organlarına saldırırlar. Göbekler yırtılır ve bağırsaklar etrafa saçılır. En korkunç yaralar bizim göremediklerimizdir çünkü onlar kaybeden tarafı en kısa sürede öldürüp nehir kenarında ya da suyun dibinde başka canlılara yem olması için terk ederler. Biz sadece bir kamyon çarpmasını görecek kadar uzun süre yaşayabilen susamurlarını görebiliyoruz.

Metalik sesler çıkaran, düşmanca hırıldayan, kükreyen, seğiren, dikkat bozukluğu mağduru bu hayvanlara yakınlaşmak için ne yapmalıyım? Onlar gibi benim de evrimsel olarak karmaşık olmaktan uzak, basit, erken dönem bir mekanizma olduğumu ve zaten dar olan dikkat aralığımla varoluş felsefesinin sarp kayalıklarının kıyısında durduğumu kabul etmeliyim öncelikle. Sonra da yaşadıkları yerlere gidip kendi fiziksel dünyamın sınırlarını susamurlarının dünyasına yaklaştıracak şekilde yontabilirim. Bu da haritalara ilişkin raptiyeler demektir.

Haritamızın merkezinde Devon'da bir bataklığın kıyısındaki gri bir kulübe var. Eğreltiotlarının arasından tepenin zirvesine tırmanınca Bristol Kanalı üzerinden Wales ışıkları görülüyor. Kuzey gümüş martıları alageyiklerin anüslerinden keneleri ayıklıyor. Biz suyumuzu kulübenin yanından akan nehirden alıyoruz. Akıntı hızlanarak meşe yapraklarını önüne katıyor ve etrafındaki kayalıklara çikolata sosu gibi bataklık kömürü bulaştırarak porsuk topraklarından geçiyor. East Lyn Nehri'yle birleşmeden hemen önce sanki tepeden ayrılmakla ilgili tereddüt ediyormuş gibi yavaşlıyor, yolun yakınında isteksizce dikleşip Lynmouth'a yaklaştığındaysa aşağı yuvarlanıyor.

Fakat yanımıza geldiğinde küçük tatlı bir pınarcık oluveriyor. Arada durup ufak gölcükler bile oluşturuyor. Üzerinde çıvgınlar dolaşıyor, kurbağa doğumhaneleri ve yavru kurbağa yatakları dantel örtüler gibi duran yosunların arasında yerlerini alıyor. Patronluk taslayıp etrafa emirler yağdıran, kuvvetli ve gül yanaklı bir bozkır bizimkisi. Caddis sineği larvaları kabuğunda toz taneleri yerine büyük taşlar kullanıyor. Tüm bunları basit, pastoral sarhoşu hikayeler gibi düşünmeyin. Mangrovlara benzer ağaçlar uzatıyorlar başlarını. Çocuklarsa salyangoz kabuklarını yosun hamaklarında yatanlara adak bırakmadan eve girmiyorlar.

Vadinin tepesindeyken, bizim çay sehpamıza beş altı kilometre mesafede, nehrin bozkırın eteklerinden döküldüğü yerde, susamuru dışkısına rastlamaksa bir ayrıcalıktı bizim için.

Susamurları dışkılamayı, "burası benim alanım" ya da "bu gölette az önce avlandım, zamanını boşa harcama" gibi mesajlar bı-

rakmak için kullanırlar. Bölgesel işaretlemenin tek yöntemi bu olmayabilir (idrarın yanı sıra hassas ve ince dokulu bağırsaktan sert balık kılçıklarının geçişini kolaylaştıran marmelat kıvamlı anal jelin de etkili olduğuyla ilgili tartışmalar sürüyor). Yine de en belirgin olanın dışkı olduğu tartışmasız. Çevrede susamurları olduğunun tek göstergesi genellikle dışkılardır fakat dışkı üzerine yapılan tüm çalışmaların susamurlarının biyolojisini yanlış yorumlamamıza sebep olduğu da açıktır. Susamurlarından çok dışkılarını incelediğimizi söylemek en doğrusu olacak.

Susamuru dışkısı neşeli bir uzmanlık alanıdır. Profesörler ellerine not defterlerini ve peynirli sandviçlerini alıp nehir kıyılarında neşeyle dolaşıp dışkılara bakarak bol bol değerlendirme yaparlar. Maalesef çoğu anlamsızdır. Bok, üzerine yüklediğimiz bilimsel çıkarsama yığınını kaldırmaz. Bokuma bakarak hayatımı yeniden inşa edemezsiniz. Susamurunun bağırsak hareketlerinin de metabolizması kadar hareketli olacağını düşünüyorsanız, haklısınız. Hans Kruuk, Shetland'de dışkılama alışkanlıklarını gözlemlemiştir. Dışkılamanın çok daha sık olduğu kış aylarında susamurlarının saatte ortalama üç kez dışkıladığını kaydetmiştir, ki bu sadece nehir kıyısına yapılmış olanların sayısıdır. Mutlaka gözden kaçırdığı veya su içine bırakılan dışkılar olmuştur. Altı saatlik uyanık kalma süresini düşünerek hesaplayacak olursak bu günde on sekiz kez dışkılamaya denk düşer. Bu da fazlaca mesaj bırakmak anlamına gelir. Oldukça konuşkan ve çalışkan bağırsaklardan bahsediyoruz. Çocuklarda gün başına bir buçuk bağırsak hareketlenmesi olduğunu varsayarsak, bir susamurunun benim çocuklarımdan her birinin on iki günlük tuvalet mesaisini bir günde yaptığı sonucuna varırız.

Çocuklarıma dışkılamakla ilgili kısa bir ders verdikten sonra onları vadiye yolladım. "Kaka yapın ama içine düşmeyin. Akşam yemeği saatine de dönmüş olun," diye de uyardım.

Büyük bir başarısızlıkla sonuçlandı elbette. İnsan yavruları bağırsak hareketlerini sıralı ve kontrollü yapamıyorlar. Sadece bu kitabın başarısı için çocuklara pirinç krakeri yanında bir de kabız ilacı vermek, düşüncesiz olduğu kadar kanunen de yasaktır herhalde.

Mecburen komutları değiştirmem gerekti. "Ne zaman kakanızı yapmanız ya da işemeniz gerekse, nehre gidip kendinize bir yer beğenin ve o beğendiğiniz yeri sahiplenecek şekilde hareket edin."

Çocuklar yeni görevleriyle çıkıp gittiler. Avrupa'daki susamurlarının dışkılama davranışını takip ederek tam da onların seçeceği ortalık yerdeki stratejik taşları seçtiler. Taş olmayan yerlerde, aynen susamurlarının yaptığı gibi topraktan ya da yapraklardan küçük "kaleler" yapıp kıymetli dışkılarını bu kalelerin üzerine minik yastıkların üzerinde sergilenen nişan yüzükleri gibi bıraktılar.

Sonraki adım her bir dışkının ne kadar kendine has olduğunu anlamaya çalışmak ve kökenlerini anlaşılabilir şekilde aktarıp aktarmadığını incelemek oldu. Çocuklarım aynı şeyleri yiyerek beslense de birbirinden farklı kakalar üretiyorlar. Kimin nasıl dışkıladığını yazmak kibar kaçmayacak. Bu yüzden dış hatları belirgin olan A'nın safra tuzlarını kendine has yöntemlerle sindirdiğini, B'nin kakalarınınsa yaprak şekilli ve balsamlı olduğunu söylemek daha doğru olacak. Beşimiz birlikte (karım memnuniyetsizce evde oturup hayat kalitesi ve lüks tüketimle ilgili dergiler okurken) gözlerimiz kapalı koklama denemeleri yaptık ve yüzde seksen gibi bir doğruluk oranı yakaladık.

Şu ana kadar hep taze boktan bahsettik. Boklar uzun süre güneş ışığına maruz kaldıktan sonraysa tahminlerimiz hassasiyetini yitirdi. Düşük ısının da porsuğun koku dünyasında olduğu gibi, olumsuz etkisi oldu. Aradan bir hafta geçtikten sonra bok sadece boktu ve üzerine bir şeyler söyleyebilmek için tekrar dışkılamak gerekti. Susamurları da yağmur, güneş, yükselen sular yüzünden kırılan işaret zincirini yeniden oluşturabilmek için yemekten hemen önce ya da sonra tam olarak bunu yaparlar.

Dışkılarımız bize (bir süre) kimin nehirde olduğunu ve nereye izlerini bırakmaya karar verdiğini söyledi. Ufak ve tedirgin C, kendi fiziksel ve karakter özelliklerini yansıtan ufak bir alan belirledi. D belirli bir gölün çevresine müstehcen bir mizahla eğreltiotlarının ya da sazlıkların altında özenli küçük tapınaklar oluşturdu. Agresif bağırsaklara sahip A ve B kendi bölgelerini bozkıra kadar genişletme-

ye çalışarak diğerlerine eklemlendi. Birbirlerinin dışkılarını bulup ya nehre attılar ya da üzerlerini kendi dışkılarıyla kapattılar.

Eğer çocuklarımızı bugün daha farklı besliyor olsaydık, sekiz saat öncesinin öğününü yerden bulup bir araya getirmemiz mümkün olurdu. Fakat tüm bu bilgiler aslında yetersiz kalıyor. Çevreye bıraktıkları tüm dışkılar birey olarak benim çocuklarım hakkında hem de genel olarak insan yavruları hakkında çok az şey söylüyor. Ayrıca bugüne kadar susamuru biyolojisiyle ilgili yayımlanmış tüm bilimsel çalışmaların çoğunun bok gibi olduğunu da belirtmeden geçmeyelim.

• • •

Ben haddimden fazla eğleniyordum. Onların dünyasında neşe olağan değildir. Susamurları eğlenmez. En azından böyle baskı dolu günlerde eğlenemezler. En son balık ve su yüzeyinde gezinen bakteri tabakası da tükendiğinde nasıl sonuçlanacağını asla bilmeksizin mücadele edip dururlar. Henry Williamson'un *Tarka the Otter*'ın alt başlığında vurguladığı gibi, Tarka'nın yaşamı "Suyun Neşeleri - Yaşam ve Ölüm..."den ibarettir. Eğer Williamson haklıysa, Tarka alışılmışın dışında, patolojik seviyede neşeli bir susamurudur. Neşeli porsuklardan, geyiklerden ve ebabillerden söz edebiliriz mesela. Fakat neşeli susamuru çok azdır. Onların duygusal yükselişler için zamanı yoktur. Bizimkisi gibi bir ekonomide, daimi avcı olmak daimi bir av olmak anlamına da gelir. Ve bunu sadece zaman çizelgelerine, minik soğuk gözlerine ve kortikosteroid seviyelerine baktığınızda görebilirsiniz.

Susamurlarının su seviyesinden başka ufukları yoktur. Onları kürklü solucanlar olarak düşünebilirsiniz. Uzak mesafeleri görebilmek herhangi bir anlam ifade etmez. Suyun ve denizin içinde tüneller açar ve köstebeklerin solucanları öldürmesi gibi, açtıkları tünellerde yaşayan başka şeyleri öldürürler. Tünellerinde yaşarlar, ki psikolojileri için yapmaları gereken de budur. Ben de susamuru gibi endişe ve panikle ele geçirildiğimde, görsel olarak boğucu bir tünelin içine giriyordum. Susamuruna göre yerden çok daha yük-

sekten bakabilmeme rağmen onun kadar az şey görebiliyordum. O hâldeyken Ashmolean'daki Rönesans Galerisi'ni geziyor olmamla, gözlerim yağmur suyu, burun deliklerimse ölüm gerçeğiyle doluyken ıslak inek boku içinde sürünmem arasında hiçbir fark yoktu. Saf bir biyoloğun oyuncu bir keyif olarak görebileceği dikkat dağınıklıklarım, hissettiğim acıyı unutmak için giriştiğim başarısız teşebbüslerden ibaretti. Biyologsa çırpınışımı ve çabamı görüp başarısızlığımı gözden kaçıracaktı. Çocuklarımla, benim gibi olmamaları umuduyla, onları içinde olduğum tünelden uzak tutmak için oyun oynuyordum.

Susamurları eğilebildiği gibi uzanıp yukarı da bakabilirler. Baktıklarında önlerinde yükselen yeşil nehir kıyısını ya da dişlerini bileyen ısırganotlarını, dişbudak dallarının ördüğü kemeri ya da dulavrat otuna tırmanmaya çalışan bir sümüklü böceği görebilirler. Gökyüzünün üzerlerinde olduğunu bilir fakat izlemek istemezler. Onların yaşam alanı vücutlarına sürtünür, bir pençe darbesi dünyaları önlerine serer. Yüksek tepeler yoktur çünkü o bakış açısından ve o hızla bakıldığında yükseklik mefhumu diye bir şey kalmaz. Sürekli çıkışlar ya da inişler yoktur. Bu hayvanlar anda yaşarlar fakat âna bel bağlamazlar. Talihsiz, umutsuz, gergin bir açlık ânıdır söz konusu olan. Hemen ardından öncekine benzer bir an daha gelir. Ve bir tane daha. Kafasının içindeki bu noktalar bir hikaye oluşturacak şekilde birbirine bağlanmaz. Aşırı gerginlik ve endişe benliklerini aşındırır. Susamurları devre kartları gibi yaşar, sadece o kadar.

C. S. Lewis hayvanların çektiği acıların tanrının iyiliğine ya da kadimliğine dair endişe verici bir işaret olarak düşünülmesine karşıydı. Çünkü bizim gibi gerçekten acı çekebilmek için bir zaman nöronların panikle ateşlendiği A ânının nöronların panikle ateşlendiği B ânına bağlanması ve aynı şekilde C ânına da zarar verici şekilde sirayet etmesi gerekir. Endişe, olacakları öngörmeye çalışmakla ve ona eşlik eden sevimsiz beklentiden kaynaklanır. Acının öznesi olan "ben"den yoksun ve şimdiki zamanın berbat hissiyle geleceği mahkum etmek için gerekli nöron altyapısından mahrum olan hayvanlar acı çekmezler.

Ben hep bunun saçmalık olduğunu düşündüm. Hâlâ da öyle düşünüyorum. Fakat bu fikri kabul etmeye en fazla yaklaştığım zamanlar, benlik yapısını oluşturabilecek herhangi bir şey bırakmaksızın tüketim arzusuyla coşan susamurlarını izlerken geçirdiklerimdi.

Susamurları hakkında bunu nasıl biliyorum? Bilmiyorum, tabii ki. Nörobiyolojik herhangi bir dayanağım yok. Porsuklarla Beatrix Pottery benzeri bir ilişki içine girip ardından yakın kuzenleri susamurlarının acı çekme ihtimali olmadığını iddia etmek hiç bilimsel değil elbette. Fakat içgüdülerimin söylediklerini duymazlıktan gelemiyorum. Bununla ilgili üzgün hissetmediğim gibi özür dileme ihtiyacı da duymuyorum (genelde de pek duymam).

Susamurlarıyla ilgili böylesine korkunç şeyler yazdığıma çok şaşırıyorum. Eskiden eleştirmeksizin ve duygusal bağlarla severdim onları. Senelerce yatağa oyuncak susamurumla girdim ve Glastonbury'de ikinci el ıvır zıvır satan bir dükkandan doldurulmuş bir tane alabilmek için Lego setimden vazgeçtim. Uykuya dalana kadar yüzünü okşadım ve köpeklerin açtığını sandığım yaralarını dokunuşlarımla iyileşebileceklerini umdum. Susamurlarına ilişkin hâlâ sevdiğim birçok özellik var; onları anlatan şiirlerde geçen her şeyden bahsediyorum aslına bakarsanız. Suyun içinde nerdeyse bir tilki boyutunda olan vücutlarının yosun gibi kıvrılabilmesini, kendilerini ataç gibi bükebilmelerini, hafif kişneyip ıslık çalmalarını ve sürekli atsineği savuşturur gibi burunlarını aniden kıpırdatmalarını harika buluyorum. Ara ara gelen sabır kabiliyetlerini, büyük bir aileymiş ve hep birlikte çok eğleniyorlarmış gibi takılmalarını, çocukken piyano dersinden kaçmak istediğimde saklandığım gibi, gün içinde yerlerde kıvrılıp yatmalarını seviyorum. Yaşanacak en iyi yerler konusunda ve kanal açma, gübreleme ve çitler konusundaki fikirlerine katılıyorum. Karakterleri varmış gibi davranmayı başarıyorlar. Fakat ben artık bunu yutmuyorum. Susamurları porsuklardan, tilkilerden ve köpeklerden daha az acı çekiyorlar. Bu yorumlarımla çocukluğuma ihanet ettiğimi kabullenmem gerekiyor artık.

Susamurları gibi ben de uzun yürüyüşler yaptım. Willimson'ın Tarka'sı, bir bedevi gibi Taw ve Torridge nehirlerinin etrafındaki tüm

alanı dolaşırdı. Williamson 1920'lerde, West Country nehirlerinin hâlâ mutlu, şırıl şırıl aktığı zamanlarda yazıyordu. O zamandan beri nehirlerimizi piretroidler ve poliklorlu bifenillerle (PCB'ler) ve içinde benzen halkaları olan başka tatsız şeylerle kirletiyoruz. Özellikle susamurlarının en önemli besin kaynağı ve en sevdikleri yemek olan yılan balıklarının bu nehirlerdeki kökünü kuruttuk. Sıradan bir susamurunun beslenme düzeninin yüzde seksen beşini oluşturan yılan balıklarının nehirlerdeki varlığını yüzde doksan oranında azalttık.

Tarka'nın iki nehri çevreleyen alanda bir aşağı bir yukarı dolandığını pek sanmıyorum. Yaptıysa da zorunda kaldığı için değil, istediği için yapmıştır; böyle insanlar varsa elbette susamurları da vardır. Fakat Tarka bugün yaşasaydı yirmi sene önceki atalarından daha fazla dolaşıyor olması çok şaşırtıcı olmazdı; neticede kilometre başına düşen balık sayısı eskiye göre daha az.

Benzen halkaları bozkır alanları aşmak, nehirler arası havzaları geçmek, tehlikeli olmasına rağmen yollara çıkmak ve başka susamurlarının yollarını kesmek zorunda bırakır susamurlarını. Açlık kızgınlığı ve saldırganlığı besler; bağırsaklar dışarı fırlar ve güçten düşülür; aynı bugün, hisse sahiplerinin paylarını artırmak uğruna gözlerinin hiçbir şey görmemesi gibi.

Susamurları geceleri avlanır fakat nesiller boyu geçim sıkıntısı çeken insanların da bildiği gibi, standart çalışma saatlerinde çalışarak iki yaka bir araya getirilemiyorsa, ay ışığında ya da susamurlarının durumunda olduğu gibi günün ilk ışıklarında çalışmak gerekir. Susamurunun metabolizmasını dar bir bütçeyle idame ettiren fizyolojik hesaplara, bir de Frankfurt'ta bir toplantı odasında takım elbisesi içinde her şeyi daha da kısıtlayan, uykularını kaçırıp zaten fazlasıyla gergin olan hayvanları daha da sinirli yapan gerçek muhasebeciler eklenir ve susamurları daha da az yerleşik yaşamaya başlarlar.

Susamurlarının küçük kafalarının içinde büyük haritalar vardır. Bu oldukça şaşırtıcıdır. Bu büyüklükte haritaların daha sakin, daha akıllıca bir yerde tutulacağını sanırsınız halbuki.

Susamurları sadece mekanların değil, panik, doygunluk ve kayıpla şekillenen hatıraların bir araya getirdiği bir zaman haritası

taşırlar zihinlerinde. Benim haritama göre, "Nehir dik bir vadiden akıyor. Kuzeyinde, kışları yapraklarını döken ağaçlar platoya tırmanıyor, aralarından bir dere geçiyor ve birahanenin iki kilometre ötesindeki nehirle buluşuyor. Güneyindeyse birçok farklı ağaç türüne ev sahipliği yapan yemyeşil bir orman var." Deneyimlerim ve hatıralarımsa, "Rachel oradan aşağıya inerken dizini kanattığında öyle yüksek sesle bağırmıştı ki sürekli uğuldayan ormandan bir saat boyunca çıt bile çıkmamıştı. Sonra saat on ikiden sonra biftek ve böbrekli turta servisi yapan bir birahaneye doğru tırmandık," diye fısıldar kulağıma. Susamurunun haritasıysa daha çok bir çizelgeyi ya da yapılacaklar listesini andırır. Süreksiz, yavan, sıfatlar veya zarflardan muaf bir liste. İtinayla mevsimlere göre düzenlenir ve ihtimalen şöyle bir şeye benzer:

Ay	1. Seçenek	2. Seçenek	3. Seçenek	4. Seçenek
Ocak	Yılan balıkları: Derin ve karanlık. Daha sığ olan Rockford göletlerine bak.	Kaya balıkları, yayın balıkları, Rosborough Kalesi'nin aşağılarındaki çopra balıkları.	Ördekler, sutavukları, sakarmekeler: Ördekler için Leeford'a bak. Barle ve Radworthy'deki gölete yürümeye değer.	Ne varsa o.
Şubat	Yılan balıkları: Derin ve karanlık. Her yer vasat. Brendon iki yıl önce verimliydi, fakat suyun altında dikenli teli ve patlayan çubuğuyla gezen adamı unutma.	Kaya balıkları, yayın balıkları ve çopra balıkları: Smallcombe Köprüsü.	Ördekler: sutavukları, sakarmekeler: Ocak ayıyla aynı.	Ne varsa o.

Ay	1. Seçenek	2. Seçenek	3. Seçenek	4. Seçenek
Mart	Yılan balıkları: Simonsbath Köprüsü'ne bak. Orada fareler de var, meze olarak yenebilir.	Her zamanki gibi: Holcombe Burrows.	Sazan havuzu. Yakınında edepsiz bir köpek olduğunu unutma.	Ne varsa o.
Nisan	Yılan balıkları: Belki Cherrybridge, ama geçtiğimiz Ocak ayında mazot kokuyordu.	Shilstone'daki kurbağalar. Oraya gitmişken akıntıda sürüklenen ölü koyunlara da bakmaya değer.	Hoccombe Water'daki ufak tefek canlılar. Kümes hayvanları sezonunun başlangıcı.	Ne varsa o.
Mayıs	Yılan balıkları: Flexbarrow'un altındaki kökler.	Yumurtlayan nehir bofaları: Erkeğin gövdesi dişiye kenetleniyor. İki al bir öde. Ölü olanlar ve yumurtlama sonrası ölenler. Barle'a bak.	Ördek yavruları. Anne karşı koymaya çalışırsa onu da yakala.	Ne varsa o.
Haziran	Yılan balıkları: Büyük Woolcombe'nin Barle'la buluştuğu noktadakiler.	Levrekler: Lynmouth açıklarındaki suyosunu ormanı.	Sinyal Kerevitleri: Barle. Yol üzerindeki ufak tefek atıştırmalıklar.	Ne varsa o.
Temmuz	Yılan balıkları: Cornham Ford'un yukarıları.	Alabalıklar: Köşeye sıkıştır. Kovalama. Tom's Hill'in altında olabilirler.	Sinyal Kerevitleri: Barle'da. Yol üzerindeki ufak tefek atıştırmalıklar.	Ne varsa o.

Ay	1. Seçenek	2. Seçenek	3. Seçenek	4. Seçenek
Ağustos	Yılan balıkları: Yağmur varsa Balewater. Yoksa Brightworthy'nin hemen aşağıları.	Alabalıklar: Köşeye sıkıştır. Kovalama. Geçen yıl Cloud Çiftliği'ndekiler fena değildi.	Sinyal Kerevitleri: Barle'da. Yol üzerindeki ufak tefek atıştırmalıklar.	Ne varsa o.
Eylül	Yılan balıkları: Hoar Oak Nehri iyi olabilir.	Nehir bofaları göçü. Watersmeet'in sığ yerlerinde öldür.	Sinyal Kerevitleri: Barle'da. Yol üzerindeki ufak tefek atıştırmalıklar.	Ne varsa o.
Ekim	Yılan balıkları: Eğer su yükselirse ve yeni ay varsa muhtemelen yılan balığı göçü olacak. Watersmeet'in hemen aşağısında bekle. Sığ sularda öldür.	Bofa balığı göçü. Watersmeet'in sığ yerlerinde öldür.	Sinyal Kerevitleri: Barle'da. Yol üzerindeki ufak tefek atıştırmalıklar.	Ne varsa o.
Kasım	Eğer su yükselirse ve eğer yeni ay varsa muhtemelen yılan balığı göçü olacak. Watersmeet'in hemen aşağısında bekle. Sığ sularda öldür.	Bu aya Ash Bridge civarındaki bofa balıklarıyla başla. Rockford göletlerinde ölmek üzere olan ya da yumurtlamadan hemen sonra ölmüş somonlarla bitir.	Sinyal Kerevitleri: Barle'da. Yol üzerindeki ufak tefek atıştırmalıklar.	Ne varsa o.

Ay	1. Seçenek	2. Seçenek	3. Seçenek	4. Seçenek
Aralık	Yılan balıkları: Myrtleberry Cleave'de olabilir. Ama bozkırda yağmur yağmışsa orası çok kötü oluyor.	Bu aya Rockford göletlerinde ölmek üzere olan ya da yumurtlamadan hemen sonra ölmüş somonlarla başla.	Kara yengeçleri, kuşlar, balık artıkları, akçaağaçların altındaki turnalar. Yağmurdan sonra solucanlar. Evet o kadar çaresiz bir noktaya geldik.	Ne varsa o.

Tabii ki gerçek susamurlarının dili burada yazılanlardan daha az edebi ve tumturaklıdır.

Zihnimi ve dolayısıyla dilimi onların sistemine uyum sağlayacak şekilde yönlendirmeyi başardım. Bunun için uykusuz geceler geçirmem, yıllar süren karşılıklı incitmelerle şekillenen bir ilişkiyi yeniden, yeniden ve yeniden yaratmam, üç gün soğuk yağmurda kalmam, üç gün oruç tutmam, bir çadır çubuğunu kaybetmem ve ayak parmağımı feci şekilde yarmam gerekti. Süreç beyaz gürültü, kafaya yavaş yavaş su damlatma, televizyondaki sabah programları ya da popüler radyo kanalları gibi geleneksel işkence tekniklerinin herhangi biriyle hızlandırılabilirdi de. Geri dönüşü mümkün olmayan bir kabahat işlemek, kaçacak ya da kaybedecek bir şeye sahip olmadan yaşamak zorunda kalmak da aynı işi görürdü.

Poliklorlu bifeniller öncesi hayata devam edip geceleri dolanan ve nispeten daha huzurlu bir susamuru olmaya karar verdim. Fakat bu maceraya gece başlamak mümkün değildi. Sağlık, güvenlik ve bunun gibi birçok nedenle nehri gündüz tanımak gerekiyordu. Tabii bu nedenle susamurunun gece deneyimlediği nehri gündüz bildiğim hâliyle tarif etmek zorunda kaldım. Gündüz daha basittir. Karşılaştırmalar ve referanslar hep yanıltır. Bu durum susamurunu, sanki halihazırda anlaşılması yeterince zor değilmiş gibi daha da karmaşıklaştırır. Özellikle benim zaman zaman yaptığım gibi çocuklarınızı

da yanınıza alıyorsanız ve onların Lyn Vadisi'ndeki huzurlu havayı aniden kaosa çevirebilecek bir anneleri varsa, pek fazla seçeneğiniz kalmaz.

Genellikle yalnızdım, çünkü susamurları da yalnızdır. Annelerinin yanında güreşen yaramaz yavruların olduğu bir resim de mevcuttur tabii. Bir seneye yakın bu şekilde takılırlar. Öyle olmak zorundadır çünkü nehir tekin değildir. Şubat'ta koca bir aileyi doyuran gölet, Mayıs'ta bomboş kalabilir. Yavruların içgüdüleri, Nisan'da bataklık bölgesinde kurbağaların olduğunu ve Aralık'taki yumurtlama döneminden sonra bitap düşen somonların kolayca yakalandıklarını bilecek kadar gelişkin değildir. Bütün bir sene süren ve geniş bir coğrafi alanı kaplayan sistemli bir eğitim şarttır. Tek dersi kaçırmak dahi ölümle sonuçlanabilir.

Fakat bu türden bir sosyallik kaide değildir ve anne susamuru için çok zahmetlidir. Belini büken okul ücretlerini ödemekten mümkün olduğunca çabuk vazgeçmek isteyecektir. Susamurlarının çoğu, çoğunlukla yalnızdır ya da yalnızlığa mecburdur. Hastalıklı nehirlerimiz sosyalliği destekleyebilecek kadar bereketli olmadığı gibi bir gölet de sadece bir kişiyi besleyebilir. İki değil.

Benim yavrularım zamanlarının çoğunda Habil ve Kabil'in hikayesine yeniden hayat veriyor, mobilyaları kırıp döküp kulübenin etrafında oradan oraya koşturuyorlardı. Karım çığlıklarla çaresizliğini anlatmaya çalışıyor, ben de nehrin beni alıp götürmesine müsaade ediyordum.

• • •

Exmoor nehirlerinde dalgıç giysisi olmadan senelerce gündüzleri gözlük ve şnorkelle yüzdüm. Fakat benim kullandığım "Exmoor nehirleri" tabiri fazla ulvi, şişirilmiş ve anlamsız kaçıyor. Heraklitos'un dediği gibi aynı nehre ikinci defa giremezsiniz. Oldukça doğru, beyine sadece anlık bir algının izlenimini tarif edebilirsiniz. O izlenimler arasındaki bağlantılarsa yanıltıcıdır. Yine de tutarlı bir anlatı ortaya koyabilmek için o yanılsamalara sırtımızı yaslamak zorundayız, yanılsamalar okunaklı bir hava yaratır.

Eğer bir yönetmen East Lyn'le ilgili bir film çekseydi, film müziği Debussy'nin en sakinleştirici hâliyle Wagner'in en histerik hâli arasında bir şey olurdu. Genellemeler yapıp hiddetli, dingin ve (entelektüel bir yaklaşımı olduğunu göstermek için) muğlak gibi küçük kategoriler belirlemesi gerekirdi. Nehrin hiddetli ve dingin hâli arasındaki geçişleri hiçbir zaman tam yakalayamaz ve bu yüzden hep muğlak kalırdı. Fakat nehri yaşam alanına çevirmiş olan susamurunun (suyla evrimsel ilişkisi yeni başlamış olmasına rağmen) ritimleri çok daha farklıdır. Daha çok tırmalayarak enstrüman çalmaya çabalayan amatör bir grup gibidirler. Yönetmenin kategorileriyle uyumlu herhangi bir noktası yoktur. Bu da bize genellemelerin saçmalığını, doğal bir mekanın hissini aktarmayı amaçlayan herkesin sahtekarlığını gözler önüne serer. Her şey tikel olanda ve ayrıntıdadır; açılan yaralarda, burkulan uzuvlarda, kesik kesik solumalarda, onları takip eden nefes alış verişlerde, suyla orman arasında evrim geçirirken aceleyle tüyleri dikelen, uğuldayan, ruh hâli iniş çıkışlı bir veledin minik beyninde yanıp sönen minik hafıza parıltılarındadır.

Yön bulmak gizemli bir zanaattır. Kafasını suyun yüzeyinden derinlere gömen bir susamuru aslında tırmanmaya başlamıştır; aniden kendisini bir sürü şeyin üzerinde bulur. Bir anda bir tepeden aşağıya bakmaktadır. Bir saniye önce etrafında sadece fondaki görüntüyü yaratan su dalgaları varken, kafasının ani hareketi sadece manzarayı değiştirmekle kalmaz, yaşam alanı olabilecek düzlemlerin çokluğunu da gösterir. Nehir kıyısındaki bir çukur, alabalık avlarken negatif uzamda derinlemesine ilerleyebildiği bir patikadır aynı zamanda.

Nehir kendisine has fırtınaları, ton farklılıkları ve çukurlarıyla farklı bir coğrafyadır. Badgworthy Water'daki bir su fırtınasının gözünden bakınca, bir saksağan yuvasının altında mutlak sakinlik vardır. Yana doğru iki adım atarsanız, saksağanın kanat çırpışlarından daha hızlı içeri ve derine çekilir, kendinizi kayalığın altında, senelerdir oraya takılıp kalmış ölü bir dişi koyunun yanında bulursunuz. Göğüs kafesinde kilitli bir yılan balığı, ahşap kulübesinde yaşayan ve avcılıkla geçinen bir çiftçi kadar şişmanlamış, mutlu mesut yaşamaktadır. Bir Şubat günü, sinsice yaklaşıp koyunun diyaframı-

nın eskiden olduğu yere bahçe tırpanını sapladım ve koyundan geri kalanları kıyıya doğru çekmeye başladım. Kendimi çok erkeksi ve kuvvetli hissediyordum ki yılan balığı beni taşaklarımdan ısırdı ve geldiği yere, Eosen devrine geri döndü.

Anlık olarak *var olan* fakat aslında olmamış ve olmayacak olan nehrin biraz aşağısında, suyun fırıl fırıl dönerek mağaraya eşlik ettiği taş basamaklar vardı. Mağaranın kendi derinliklerine zulaladığı bir miktar akçaağaç meyvesi dışında da bir şey yoktu. Oldukları yerde döne döne yukarı doğru çıkıp yine döne döne aşağıya iniyorlardı. Tekrar yukarı. Tekrar aşağı. Çürüyene dek.

Basamakların ilerisinde bozkır nehrin içine karışıyordu. Kızıl toprağın suya bıraktığı renk kavga çıkmış bir birahanenin tuvaleti gibi kıpkırmızıydı. Havanın güneşli olduğu parlak bir günde nehir yatağından gökyüzüne baktığınızda mavi gökyüzü ve kırmızı sular, retinanızın paletinde birbirine karışıp piskoposların giydiği mora dönüyordu.

Su içmek için nehre giren bir koyun, su göğüs hizasına gelene kadar ilerlemişse kırk altı metre etrafındaki her şeyi öldürür. Eğer sıcak bir günse ve daha da derinlere inerse sekiz yüz metre çapta ne var ne yoksa pirüpak eder.

Akıntının yürüyerek geçilebilecek kadar sığlaştığı bir nokta vardı. Zaman zaman susamuru kavgaları ve dışkılar olurdu. Haydutlar için, kabarık etekli kadınları taşıyan faytonların sallanıp sarsılarak geçtiği harikulade bir noktaydı bir zamanlar. Nehrin sığlığı mutlaka birkaç hırsızlığa zemin hazırlamış, hırsızlıklar da birkaç asılma olayına sebep olmuştu; ki bunlar da şüphesiz asılan kişinin bağırsaklarında sinek larvalarının kuluçkaya yatması gibi başka olayları doğurmuş ve o sineklerden bazıları da Exmoor nehirlerinde yakalanan balıklara yem olmuştu.

Tüm bunları, nehirde aynı zamanda hikayelerin aktığını, hikayelerin de başı sonu olmadığını söylemek için anlatıyorum. Susamurlarının avlandıkları ve benim de onların peşinden daldığım nehir bu.

• • •

Ben hep *onların* peşindeydim. Her zaman bir parça çamur ya da kumun içinde ayak izlerini arıyordum. Her bulduğum bok yığınına burnumu yaklaştırıp kokluyordum. Her ölü balığın solungaçlarının ardından bağırsaklarının *milkshake* gibi emilip emilmediğine bakıyordum. Hiç onlarla aynı hızda ya da önlerinde olamadım. Bazen neredeyse bir dakika boyunca onları pusuya düşürdüğümü, önlerine geçip onlar için hazırladığım sahneye yürümek üzere olduklarını düşündüm. Yanına bile yaklaşamadım bunun. Onlar sadece görülmek istediklerinde görülüyorlar. Bundan nefret ediyorum. Bırakın dostluğun umudunu yanılgısını bile bahşetmiyorlar. Susamurları, karşılıklılık ilkesine kedilerden bile daha az bağlıdır. Bu durum tüm garipliklerinden, uykusuzluklarından, titremelerinden, öldürme arzularından bile daha rahatsız edicidir.

Her şeye rağmen onların peşinden ben de suya girdim.

Uzun süre suyun içinde olmak önemliydi. Ne olursa olsun, on dakikalık bir deneyim bir saatlik bir deneyimin yakınından bile geçemez. Nörobiyolojik hesaplar tuhaftır. Yirmi dakikayla on dakika arasındaki fark on dakika değildir. Eğer bana inanmıyorsanız sabah uyanınca bağdaş kurup bir mindere oturun. Gözlerinizi kapatıp hiçbir şey düşünmemeye çalışın. Aklınıza üşüşen düşüncelerin her birini başparmağınızla işaret parmağınız arasında tutup uzaklaştırmaya çalışın. Bunu üç ay boyunca her sabah yapın ve sonra bana gelip on dakika üzerine on dakika eklediğinizde yirmi dakika ettiğini söyleyin.

Bu yüzden maço görünüşüm ve derimin altındaki katmanlaşmış yağa rağmen dalgıç giysisi giymeyi tercih ettim. Bu tercihimi farklı talihsizliklerle açıklayabilirim. Susamurları, benim aksime, az yağlıdır fakat biri altta ve ince, diğeri üstte ve kalın olmak üzere iki farklı kıl katmanıyla kaplıdır vücutları. Bu sayede mükemmel bir ısı iletkeni ve şahane bir yalıtkan olan havayı başarıyla tutup hapsedebilirler. Dalgıç giysileri de benzer bir mantıkla çalışır. Yalıtımın kaynağı büyük ölçüde neopren içine hapsedilmiş nitrojen baloncuklarıdır. Bu sebeple dalgıç giysisinin beni daha fazla susamuru yaptığını söylemek daha doğru olacaktır.

• • •

Günlerim badiresiz geçiyordu. Kafa üstü suya dalıp dirseklerimle kendimi ilerletmek ya da bir şeyleri avuçlamak için ara ara duruyordum.

Günün çoğunu susamurları gibi nehrin kenarında yatarak geçiriyordum. İlkin, nehrin gece hâllerini keşfetmeden önce, susamurunun gündüzünde olanları dinleyip koklayabilmek ve görebilmek için uzanıyordum. Daha sonra geceyi tanıdıkça, bir önceki geceden yorgun olduğum ve ışık lağvedildiğinde su içinde tüm duyularımın var güçleriyle çalışabilmesini istediğim için uzanmaya başladım. İşte o zaman başladı büyük gösteri.

Susamurlarının bir sürü gözde uzanma yerleri var. Onlar kadar geniş alanlarda yaşayınca bu mekanları belirlemek şarttır. Pek ince eleyip sık dokudukları söylenemez, ihtiyaçları benimkilerden pek de farklı değildir. Kuru, güvenli ve tercihen sessiz bir nokta isterler. Kadim bir dişbudağın altında atalarından kalma kubbeli bir saraya ihtiyaçları yoktur. Kullanılmayan bir atık su borusu ya da başıboş köpeklerden uzakta çalı çırpıdan bozma soluk bir kanepe de iş görür. Bende müteahhidin tekinin Rochester'ın dışına bıraktığı, içi tavşan kemikleri, mendiller ve şıringalarla dolu bir su borusunda uyumuştum bir keresinde. İçeri zaman öldürmek için parçalayacak bir şeyler arayan köpeğin biri girdi. Hırladım ve az kalsın kafasını ısırıyordum. Umarım terapisi hâlâ devam ediyordur. Fakat genellikle nehirden birkaç adım ötede, tek kulağını açık tutarak ve kendi aralarında mırıldanan, geceyi geçirmek için kalacak bir yer arayan otostopçulardan nefret ederek kıvrılıp yattım.

Benim hafızamda nehrin iki mevsimi var; aydınlık ve karanlık, yaşam ve ölüm. İlkbahar ve sonbahar çaresizdir, yazın kalbi küt küt atar. Kışsa tam tersidir. Dünyanın kalbi durur, hırıltısı bile duyulmaz bazen.

Gündüzleri ani hareketlerle suya girip çıkıyor, gülümsüyor, etrafa su fışkırtıyordum. Nehrin birbirinden çok farklı ruh hâlleri vardı fakat her biri zamana uyumlu akıyordu.

Nerede olursam olayım, güneş olduğu sürece nehrin tabanı deli deli kahkahalar atan kafataslarıyla kaplı kübist bir cehennemi andırıyordu. Deli kadınların rüzgarda dalgalanan saçlarına benzeyen yosunlar yüzleri örtüyor, çopra balıkları bu yosunların aralarında geziniyordu.

Nehrin orta yaşlı noktalarında, yüzler bir süreliğine düzleşiyor, saçlar geri çekiliyor, nehir nefes alabilsin diye sesler, tam kesilmese da kısılıyordu zaman zaman. Ardından denize birkaç kıvrım kala ortalığı menopoza benzer, utanç verici bir kriz kaplıyordu. Ruskin'in LSD almış hâli gibi etrafta salınan yeşillikler, üzerine sprey sıkılarak netliği kaybettirilmiş görüntüler, çaresizlik içinde giderek sertleşen su, Devon'dan önceki son birkaç kilometrede esip gürlüyordu. Köpüklü dalgaların öksürüklerini ve homurtularını duyabilmeye başladığınızda tekrar sakinleşiyor ve hızını gitgide azaltıyordu.

Nerede olursanız olun, günlük hayat genellikle uçlarda geçer, gizli saklı. Nehir yatağı bir çöldür aslında. Ara sıra iç mekanı boydan boya kateden cesaretli kafileler göze çarpar. Golyan balığı sürüleri titrer, kendisiyle gurur duyacak kadar irileşmiş kahverengi alabalıklar yosunlarla dans ederek dalgalanır. Taşların saçaklarının altında çakıl renginde binlerce göz sabırla karanlığı bekler.

Gündüzleri çölün çiçek açması enderdir. Sadece bir kere çiçeklenmenin ortasında buldum kendimi; Bir Haziran günü Staghunter's Inn'deki bol biralı bir öğle yemeğinin ardından mayıs sineklerinin yumurtaları çatlamıştı.

Belli bir mesafeden mayıs sinekleri, nehrin nefesi gibi görünüyorlardı. Aslına bakarsanız nehir onları üfleyerek saçmıştı etrafa. Suyun yüzeyi titreyen bir et yığınıydı. Üzerimdekileri çıkarmaya zahmet etmedim bile. Etrafta yürüyüşe çıkmış olan çok fazla insan vardı ve birkaç haftadır üzerimden çıkarmadığım giysilerimin yıkanması gerekiyordu. Botlarımı bir kenara koydum, ceketimi bir ağaç dalına astım ve küçük bir çamur kaydırağından baş aşağı kayarak nehre daldım. Kafamı dışarı uzattığımda bir sinek bulutu sardı etrafımı. Bu öyle kaotik bir topluluk değil, gayet düzenli bir seyrüsefer sistemiydi. Sinekler, şiddetli Hawaii dalgaları büyüklüğünde devasa su

tepeciklerinin etrafında yoyo gibi inip çıkıyorlardı. Suyun üzerinde belirgin geçitler vardı, ve iş çıkışı trafiğinde sağ şeride bağlı kalan araç sahipleri gibi disiplinli sineklerden saniyede beş bin tanesi uçup gidiyordu. Bir saat kadar her şeyin ortasında uzandım suya. Geçitlerden birine doğru kafamı kaldırdığımda, bir yönden gelen sinekler ağzımı ve gözlerimi doldururken, onların tersi yönden gelenler kafamın arkasında birikmeye başladı. Bir saat kadar dışarı verdiği nefeslerle sinekleri serbest bırakan nehir, sonunda içine çektiği bir nefesle tekrar yuttu hepsini. Geride kalan amaçsızlığa bakıp sevinsem mi üzülsem mi, bilemedim.

Suya girdiğimde karanlık köşelerde kaybolan kahverengi alabalıkların beni ortadan kaldırma istekleri, kollarımın ve bacaklarımın sudaki çırpınışlarına duydukları nefretten daha fazlaydı. Yüzeye doğru ilerlerken, çok uzun sürmüş bir cenazenin ardından taziyedeki yemeklere saldırmak için herkese dirsek atan kalantorlar gibi yanımdan sert hareketlerle geçiyorlardı. Alabalıklar için mayıs sineklerinin su yüzeyinde yarattığı katman, koca bir tepsiye istiflenmiş et dilimleri gibiydi. Tavanınızın aniden bir hamburgere dönüştüğünü hayal edin. Başınızı döndürürdü, ki balıkların da aklı gidiyordu buna. Suyun yüzeyinde ani hareketlerle belirip kayboluyorlardı.

İleride yabani sarımsaklar arasında sotelenmiş, etrafı izlerken ayaklarını telaşla birbirine sürten bir susamuru vardı. Midelerini doldurma hevesiyle kendilerini kaybeden alabalıklar, kolaylıkla başka bir midenin yemeği olabilirlerdi, fakat suyun içinde ortamın içine eden şişman bir insan vardı. Bana baktığında hissettiği kızgınlık güneşin altında buruk bir ilgisizliğe dönüşüyordu. Zaten susamurlarından farklı bir his aldığım hiç olmadı.

Çamurlu yüzeyi tırmanıp karaya çıktım ve kendimi sallayarak üzerimdeki su fazlasından kurtulmaya çalıştım. Sonra birilerinin ceketimi çaldığını fark ettim. Onlara hayatta bol şans diliyorum, ceketin kokusunu kaldırabilecek kadar midesiz olmaları beni şaşırttı açıkçası. Botlarımı bırakmış olmalarınaysa hiç şaşırmadım. Akşam yemeğine yetişmek için tepeye tırmanmaya başladım. Ben evde musakkaya gömülürken, Lynmouth kayalarındaki dalgalar, alabalık-

ların yiyemeyip bıraktıkları mayıs sineklerini proteinli bir kremaya dönüştürüyordu.

Aydınlık günler genellikle pek biyolojik olmayan, bereketsiz zamanlardı. Belli bir yüksekliği koruyarak araştırmaya ve koordinat toplamaya devam ettim. Çene kemiklerinin çıkardığı sesler yerine, etraftaki görüntüleri kaydetmek için fotoğraf makinesi diyaframı misali kapanıp açılan gözlerimden gelen minik klik sesleriyle ve parçalanmış hayvan vücutları yerine kafamda bir kolaj yaratabilmek için bir araya getirdiğim görüntülerle geçirdim günlerimi.

Nehir kıyısında piknik yapıp taşları top, etraftaki kalça kemiklerini de sopa olarak kullanarak kriket oynadık, gölgede uyukladık, dışkılarımızla belirlediğimiz alanların sınırlarını keskinleştirdik, balık yiyen kurtçuklarla kuş ve memeli yiyenleri (tatlarına bakarak) karşılaştırdık. Sonra bol bol çiğ balık ciğeri yedik; bir hafta boyunca günde en az beş farklı tür göçmen kuş sesi duyulmadığı müddetçe akşamları elma şarabı içilmeyeceğine dair bir kural koyduk; nehir kıyısında içinde hiç bozulmamış kuyrukkakan ve taşkuşu kemikleri olan kupa şeklinde bir oyuk bulduk.

• • •

İşte bu aydınlığın mevsimiydi. Hemen ardından, fazla eğlendiğim için beni yakalamaya çalışan okul müdürü gibi karanlığın mevsimi geldi peşinden.

Artık kış sorun değilmiş gibi davranmamın bir yolu yoktu. Doğanın ölmediğini, sadece yenilenmeden önce içindeki cevheri ortaya çıkarmak için dinlendiğini, benim de aynı koşullardan etkilendiğimi ve doğayla uyumlu davranmam gerektiğini söyledim kendime. Artık bu açıklamayla idare edemiyordum. Biyolojik olarak tam bir palavra olmasına rağmen, toprak bana ölmüş gibi geliyordu. Onunla herhangi bir bağ kuramıyordum. O ölü ve ben değildim, ben de ölmüş olsaydım bu kadar paniklemezdim. Öldüğü için nefret ediyordum ondan. Ben ona bu kadar inanmışken bize bunu reva görmüş olamazdı. Gidip en çok desteğe ihtiyacım olan zamanda ölüp gitmişti.

Geri geleceğini biliyordum fakat canlanmayacak, sadece yeniden dirilecekti. Benim ebediyette kurtarılmaya değil hemen o an kurtarılmaya ihtiyacım vardı. Ocak ayında ormanda uzanıp kulağımı yere dayadığımda duyabileceğim bir kalp sesi yoktu. Vadiden yükselen duman, ağaçların sakin nefesi değildi; çürüyen bir cesetin korkunç kokusuydu.

Kışın kendine özgü bir hayatı vardır. Kıyıkuşları ve su kuşları kıyıya gelir, kızıl ardıçlarla tarla ardıçları sarar etrafı. Fakat bunlar bir önceki senenin leş kalıntılarını yiyen kurtçuklara benzerler, hareketleri korkunçtur. O günlerde elimde elma şarabı ve bir kitapla şöminenin başına oturmuş, şişman, üşümüş ve kızgın bir adama dönüşüyor, her geçen gün için bir çentik daha atıp çilemi doldurmaya çalışıyordum.

Doğal yaşamla ilgili kitap yazan biri için pek de iyi bir tavır sayılmazdı. Yalandan da olsa doğanın tüm hâllerine karşı coşkulu bir hayranlık göstermem, yün çoraplarımı ne kadar sevdiğimden bahsederken fırtınanın ve donun marifetlerini sayınam gerekirdi. Ama yapamıyorum. Bu eksikleri olan bir yazar tarafından yazılmış eksikleri olan bir kitap olarak kabul edin. Öyle ki, susamurları güneş ortadan kaybolduğunda kaçıp gitmezken ben yanlarında dahi duramıyordum.

Kalmak için çok çaba gösterdim, inanın elimden geleni yaptım. Fakat zerre keyif almadım. Zaman zaman zorlayıcı da oldu. Aralık'ın ortasında Badgworthy'den Watersmeet'e süzülürken eklemlerimin uzay ve mekanda nerede durduklarını kestiremeyip tökezledim. Ocak'ta su kenarlarındaki ağaçların donmuş köklerini aralarında dinlenen şişman balıklar bulabilme umuduyla didik didik ettim; elde ettiğim tek şey parmaklarının soğuktan patlıcan gibi morarması oldu. Soğuğun ve kalori ihtiyacının susamurlarını uzak mesafeler arasında koşturduğunu bildiğim için nehir kıyılarını takip ede ede dolaştım; susamurlarıyla ya da kendim haricindeki herhangi bir canlıyla bağ kurabilmek için dolanıp durdum. Başaramadım. Kafam günlük hayatın gereksiz hengamesiyle dolu, e-posta yağmuru altında Bodleian Kütüphanesi'nde oturmak kadar anlam-

sızdı. Bozkır soğuğu böyle hissettiriyordu bana, beynimin çözülüp yeniden etrafındakileri algılayabilmesi için bu yokluğun bitmesi gerekiyordu. Empati kurabilmem ya da yarım yamalak da olsa gözlem yapabilmem için güneşin geri gelmesi gerekti. Bir gelse! Geldiği anda kendinden geçmiş depresif ruh hâlim manik dalgaların tepesine oturuyordu. O zaman yürüyüşlerde dışkı koklayıp gözlem yapan sıradan bir gözlemci olmaktan çıkıp özenti, kendini bir bok sanan, çekilmez, kör olası bir şamana dönüşüyordum.

Ne olursa olsun kışa tahammül edemiyorum. Bu kitap için ne kadar para ödediyseniz gidip yüzde yirmi beşini geri istemelisiniz.

Bu deneyim bana çok önemli bir şeyi öğretti; depresif bir şaman, avcı ya da doğabilimci hiçbir şekilde çalışamaz. Gri bir ruh, türler arasındaki o ince tülün ardına geçemez. Ben metafizikten anlamıyorum. Anladığım kadarıyla bir başkasının yerine geçebilmek için önce kâfi miktarda "ben" olmak gerekiyor ve depresyon "ben"i kritik eşiğin altına indiriyor. Belki de bir hayvan olmak sadece bir baba, iş arkadaşı ya da sevgili olmak için gerekli empatiyi ortaya koyabilmektir. Ve depresyondayken empati için gerekli enerji ve dikkati bir araya getiremeyecek kadar incinmiş "ben"i tedavi etmek gerekiyor. Bakım ve iyileştirme yöntemlerimiz son derece yanlış anlaşılıyor. Benliğinizden feragat ederseniz "ben"in önemini kaybedeceği iddia ediliyor. Ama biliyoruz ki, güneş yüzünü gösterdiğinde tam tersi de aynı derecede mümkün olacak.

Ya da belki şamanların epik anlatımını tercih edersiniz. Dünyalar arasında seyahat etmek yorucu ve tüketicidir, herhangi bir engeli olanlara uygun değildir. Levililer Kitabı'nın engelli rahipler hakkında dediklerini hatırlıyor musunuz? Şaman dünyasına hediye kültürü hakimdir; gerekli olan tek hediye zaten verebileceğiniz yegane hediyedir, ki o da kendinizdir. Girişi gözetim altında tutan susamuru ruhları sizi zambak yapraklarına sarılı, kırmızı kurdelenizle topallarken ya da dik durmaktan aciz gördüğünde emin olun ki, davetkar pençeleriyle gösterişli yılan balıklarından bir ziyafete buyur etmeyecekler.

• • •

Çaylaklığımı kabul edip haritalarımı gündüzleri çizdim. Yine de asıl mesele geceydi. Onu da öteledikçe öteledim. Gece ay ışığının aydınlattığı yaprak örtüsünde dolaşan bir porsuk olmak, ilk kampına giden yavru kurt kadar heyecan verir. Gece yarısı sağınızda solunuzda ne olduğunu bilmediğiniz şeyler kıpırdarken bir su birikintisinin dibinde uzanmak bambaşka bir his yaratır. Ölmek gibidir. Suyun içine çekilmeniz ya da fiziksel bir zevkin cazibesine kapılmanız gerekir. Nehir bana nazik davrandı ve usulca ayartıverdi beni.

Staghunters'da bilardo oynayıp birkaç bardak bira yuvarladığım bir akşamın sonrasında sadece ay ışığının seyrelttiği karanlık bir suya bıraktım kendimi.

Staghunters nazik, uğultuların havada asılı kaldığı bir yerdir. İçeriyi kadeh tokuşturmaları, hafif kahkahalar ve minik tıkırtılar doldurur. (Yeni) ceketimi giyer giymez kapının önüne çıktım ve nehrin sesi kulaklarıma dolarken, kulaklarım değişmeye başladı. Önce küçüklerdi ve kafamın iki yanına makul şekilde yerleştirilmişlerdi. Elli metre sonra lahana büyüklüğüne gelmiş, fırıldak gibi dönüyorlardı. Elli metre daha ileride ayak bileklerime dek inmişlerdi ve tarla farelerini baykuşları duyabildiğimden daha iyi duyabiliyordum. Bundan elli metre sonraysa mantar gibi önümde arkamda filizlenip çoğalmışlardı. Bir elli metre daha gittiğimde tüm vücudumu ince bir kabuk tabakası kaplamıştı. On beş dakika daha yürüdükten sonra retinalarım alışmaya başladı. Artık porsuk gözlerine sahiptim. O anda, eğer nehre atlarsam iki çift gözüm olacağını ve nehrin bana yepyeni kulaklar vereceğini düşündüm.

Sonuç olarak köprünün yanından giden patikayı takip ettim (ya yalpaladım diyelim). Bir dişbudak ağacının yanında soyundum, bir kayaya tırmandım ve kıskanç Ege tanrılarına feda edilmeye hazır besili kurbanlar gibi uzandım üzerinde. Sonra somonların arasına atladım. Kafam köpük ve mayıs sineği örtüsünü yarıp tekrar yüzeye yükseldiğinde karasineğin bileşik gözleri gibi kusursuz, sesi birlikte özümseyen kulaklarım vardı. Bu çok fazla şey duyumsamak anlamına geliyordu. Beynim sadece kafamın iki yanından yönlendirilen sesleri kullanmayı biliyor, ayak parmağımdan ve omzumdan gelen

seslerle baş edemiyordu. Beynim, önce alışılmadık açılardan gelen seslerle sersemledi, fakat bir süre sonra kendine gelip her biri ayrı mesafe ve yöndeki tüm alıcılarından gelen yayınları düzenleme yeteneğine sahip olduğunu hatırladı. Yönlendirdiği beden büyük, genç ve garip şeyler yapmaya muktedirdi. "Hiç dizlerinle bir şeyler dinledin mi?" diye sordu, "Bir de kendine insan diyorsun!"

Ses suyun içinde havada yol aldığından dört kat hızlı yol alır. Suyun içinde görme duyusu yerine işitme ve dokunma duyusuna dayanarak yolunuzu bulmaya çalışırsanız, mesafeler hayret edici biçimde kısalır. Elli metre ötede zemindeki taşları eşeleyen bir kerevit sanki dibinizdeymiş gibi duyulur. Kulaklarınıza dolan su megafon işlevi görür. O tıkırdayan pençeler, sadece korkulu Jura devri rüyalarında görülebilecek canavarlar hâline gelir. Bu yüzden suyun altı, kahramanların yaşayabileceği epik dünyalardır.

Yüzdürme tanklarından birine girmek için sağlam paralar ödemiş herhangi biri (nehirler varken buna ne gerek var anlamıyorum) bir duyu panelini devre dışı bırakınca ne olduğunu bilir. Kalan duyular daha da keskinleşir. (Hepsini birden çalıştırmak aslında fizyolojik değil yogavari bir deneyimdir.)

Nehirdeki ilk gecemde fener kullandım. Sonra bir daha elime almadım. Fenerlerden tiksinirim. Etrafı aydınlatmak yerine kararturlar. Geceyi renklerinden arındırıp hareket hâlindeki hayvanları dondururlar. Retinalarınızdaki düşük ışık yoğunluklarında çalışan çomak hücreleri siyah beyaz görüntüler yaratır. Retinanın renk paletindeki ince farklılıklar ya da becerikli bir merkezi işletim sistemi sayesinde gecenin gri renkleri öğle vaktinde beliren gökkuşağının renk yelpazesi kadar çeşitlidir. Biz bu gri tonları sadece temsil ettiklerini bildiğimiz renklere dönüştürmeyiz. Nörolojik simya bundan çok daha karmaşık işler. Geceleri beyinlerimiz çaresizce gündüzmüş gibi davranmaya çalışmaz, gündüz olmadığına emin olur. Beynimiz gece yaşayan bir canlının beynine dönüşür; bildiğim en büyüleyici dönüşümlerden biridir bu. Ve her büyülü şey gibi çok kırılgandır ve bizim temel içgüdümüz onu parçalayıp dağıtmak olur hep. Onu yok etmek ışığın kapama düğmesine basmak kadar kolaydır. Aniden

gerçekte var olmayan bir dünyanın içine düşer, ne gece ne de gündüz, sadece lityum ve kadmiyumla yaşayan bir canlıya dönüşürüz. Biz insanlar olmayan yerleri, olmayan yemekleri, olmayan insanları çok merak ederiz. Bu yüzden de fenerler satın alırız.

Soğuk suyla birlikte dayanıklılık kazanan insanlar (soğuktan ikinci sıradaki tatminlerini düşünemez noktaya gelene kadar) geceleri nehirdeki en harika canlıları görebilir, duyabilir ve hissedebilirler. Gündüzleriyse nehir isteksiz bir hâle bürünür. Yosunlar iç gıcıklayıcı hareketlerle salınmasına salınır fakat ameliyat odalarını örten hijyenik perdelerden pek bir farkları olduğunu söylenemez. En ufak erotik bir heyecan uyandırmaktan acizdirler. Daha çok duvar kağıdına ya da merkezi ısıtmalı, fazla aydınlatılmış bir müzedeki özenle seçilmiş eserlerin yan yana dizildiği bir sergiye benzerler. Fakat geceleri ayaklarınıza doğru uzanır; bacaklarınızı aşıp kasıklarınıza kadar okşarlar bedeninizi. Güneş ışığı yosunların renklerini suskunlaştırır; fakat güneş gökyüzünden çekilmeye başlayınca, şehvetli siyahlar, kırmızılar ve kahverengiler beliriverir. Karanlık ormanda gece bir kan damlası gibi pıhtılaşır; gece, nehrin içinde çözülür.

Nehirdeki o ilk gece benim için gündüzlerin anısını tamamen silip süpürdü. Fakat o bile kışı dayanılır kılmaya kadir değildi.

• • •

East Lyn Nehri'ndeki ilk yazımda suyun dar bir boğazdan fışkırarak derin bir gölete döküldüğü bir yer keşfettim. Orada su öyle hızlı akıyordu ki, kayalık bozkırlardan taşıyıp getirdiği taze havayı ve kuş seslerini nehir tabanına hızla çarpıp bırakıyordu. O kadar hızlı çarpıyordu ki baloncuklarıyla beraber bir sarmalın içinde yüzeye vuruyordu. İlk gün kafamı suyunda içine soktum, hava yüzüme bir maske gibi yerleşirken saçlarımda gümüş rastalar dalgalanıyordu. Yüzüm akıntının içindeyken devasa bir sineğin bin bir gözüne sahiptim sanki. Her biri ışığı kırıp retinama gönderdikçe sıradanlığını saklayamayan görme yeteneğim köhneleşiyor ve kendini bırakıyordu. Çömlekçinin dönen tahtasında kili şekillendirmesi gibi balon-

lara şekil verdim. Aydınlık mevsimlerde dini bir alışkanlıkmış gibi haftada bir kez o noktaya gittim. Benim için Şabat oydu.

Susamurlarının da manik arayışlarını bir kenara bırakıp dinlendikleri olur. Anlamlı tek şeyin kalori kazanmak ve üreme ihtimalini artırmak olduğu hayatlarında, anlamsızca oyun oynarlar suyla. Bunu da sadece kalori cetvellerindeki kazanç ve kayıp hanelerinin eşitlenebileceği bahar aylarında yaparlar. Ben de aynı şekilde yaptım.

Bahar beni kendime getirdiğinde ("bahar" ve "kendim" kelimelerini Ekim'den beri ilk kez birlikte kullanabilmenin dayanılmaz mutluluğu!) topraktan yeniden doğdum, ardımda bıraktığım karanlık yığından sevinçle uzaklaştım ve ani bir tezahürle nehre bıraktım kendimi.

Tanıdığım İskoç bir çiftçi, "Değişimi yüzünde hissedeceksin," derdi. Hava durumundan, ergenlik çağından, mide zehirlenmesinden ya da orgazmdan bahsediyor olabilir. Fakat bu dünyaya dair fena bir gözlem yapmıyor. Değişimi yüzümde hissettim. Sırıtmıyordu ama bazı olanaklar yeniden mümkün oldu.

Susamurları dünyayı çoğunlukla yüzlerindeki değişim üzerinden deneyimlerler. Yüzleriyle nehrin farklı katmanlarını yontarlar. Rockfor'daki sığ ılık sudan karanlık kuyulardaki koyu yeşil soğuk suya geçerken ani akıntı değişikliğini idare edebilen ilk hayvanlardır susamurları. Tüm bunları açıkça gözlemleyebiliriz fakat bu yolculukta hissedilenlerin tarifi mümkün değildir.

Çalışma masamın üzerinde 1930'larda Dorset civarında av köpeklerinin öldürdüğü bir susamurunun maskesi var. Cüretkar bir savaşçı ifadesi var yüzünde; kaçma ihtimalini yitirdiğinde dönüp onun canına okuyacak av köpeğinin taşaklarına sağlam bir pençe indirmeye karar verdiği ânı çok iyi hatırlıyor.

Bu savaşçı ifadesinin bıyıklarından kaynaklandığını fark ettim. Kendilerine özgü bir saldırganlıkları var. Anlaşmaların ve sınır ihlallerinin, dumanı tüten top mermisinin ve birden fazla uzuv kaybının bıyıkları onlar. Diğer bir ifadeyle, uzun, sık ve dikler.

Kökleri derilerinin derinliklerine kadar gider ve her biri duyu reseptörleriyle dokunmuş bir yuvanın içinden çıkar. Yuvaların içinde-

ki kalın sinir kabloları, verileri düzenleyip dünyaya suretini vermek için sabırsızlanan beyne doğru yol alır. Görsel resim nedir? Balık imgesiyle belirlenip görsel kortekste ortaya çıkan sinyaller ayaklara, dişlere ve mideye iletildiğinde son kertede, "Balıklar kuzey batıya doğru üç adım ileride," sonucuna mı varılır? Sanırım öyle. Susamurları işitme ya da koklama duyularını tercüme etmekte yetersizlerdir ancak biraz olsun başardıklarına kuşku yok. Normal şartlarda insanlar için yangının ya da bir kadının kokusu bir resme dönüşür, bir şarkı ilk dinlediğimiz salonu veya bir manzarayı çağrıştırır. Sadece sıradışı koşullarda, çoğunlukla da seks sırasında duyular arasındaki etkileşim durur ve sesle kokuyu olduğu gibi algılamaya başlarız. Avlanan bir susamuruna en çok sevgilimizle yatağa girdiğimiz anlarda yaklaşırız.

Ölüm gerçeği susamurunun ilk önce yüzüne vurur. Nehirde burun delikleri haricinde her yeri suya gömülmüş yatarken, önce koku ve eş değiştirme hikayelerini, ardından avcılar için verilen baloda pastaların kifayetsizliğini ve sonra içlerinde en tedirgin edici olan sesi, kızılağaçların altındaki yuvasından uluyan bir av köpeğine diğerlerinin koro hâlinde eşlik etmesini duyar. Belki biraz puf böreği ve saç yağıyla karışık ekşi sidik ve ölü buzağı kokusu da alır.

Fakat bunların hiçbiri önemli değildir, hepsini defalarca deneyimlemiştir. Av köpekleri yalıçapkınlarının mesken tuttuğu ağaçtan sekip suyu yararak susamurlarına yaklaştığında işin seyri değişir. O zaman bile bırakın korku duymayı, hâlâ cingözlük peşinde koşarlar. Ne zaman ki yanaklarını okşayan su av köpeklerinin hareketiyle çalkalanıp titremeye başlar, o zaman yan gelip yatmak yerine fırlayıp kaçarlar. Yanaklar üzerlerine düşeni yapıp sahneyi görme duyusuna bıraktığındaysa sona gelinmiş olur.

Sinir kabloları ne kadar önemli olsa da yanaklardaki bölgesel hissiyatın yoğun kalması gerekir. Susamurunun kafası mütemadiyen şişkin salgı bezleri gibi olmalı ve dış dünyayı can havliyle zorlayarak daha fazla algıya kucak açmalıdır.

Benim kendi yanaklarımı yeniden eğitebilmek için yapabileceğim pek fazla bir şey yoktu. Bıyık bırakmam da işe yaramadı, yüzümü

daha da hissizleştirdi sadece. Yoğun bir sinir ucu yatağına gömülü olmadığı ve zayıf kıllara sahip olduğu için rüzgar, su veya temasla uyarılmıyor, dolayısıyla zavallı sinir uçlarına da pek bir şey iletemiyordu. Bıyık bırakmak yerine suya girmeden önce tıraş olmak ve parazit ilaçları gibi suyun içindeki hayatı öldüren anestetik tıraş losyonlarından sakınmak çok daha iyi bir fikirdi.

Her şeye rağmen yanak odaklı yaşamanın nasıl bir his olduğunu anlayabiliyorum. Birinin yanağını okşamak cinsel organlarını ellemekten çok daha samimi bir harekettir. Aynı şekilde öpüşme de seksten daha erotiktir. Herkes fahişelerin öpüşmediğini bilir, bazı şeyler parayla satın alınamaz.

Yüzümle dünyayı daha bilinçli şekilde keşfetmeyi denedim. Yeni bir ortama girerken başımı eğdim. İlk kez tanıştığım insanlara elimi uzatarak (doğumdan itibaren bana bir centilmenin bunu yapması gerektiği anlatılırdı hep) ya da bir adım öne çıkarak yanaşmadım.

Bu yüzden sapkın olduğum düşünülse de, orta yaşlıların cinsellikten uzak yanak yanağa merhabalaşmaları üzerine çok fazla kafa yordum. Çimenlere, sandalyelere, kapı kirişlerine, pastalara, masa örtülerine, ağaçlara ve trenlere burnumu ve yüzümü sürttüm. Nehirlerde akıntının geldiği yöne yüzümü dönerek uzandım. Kendimi nehre bırakarak dalgaları ve burnumun yol açtığı daha gürültülü su tepeciklerini fark etmeye çalıştım. Sülüğün teki dudağıma yapıştı ve ben fark edene dek bir saat orada kaldı.

Aslında oldukça saçmaydı. Soğuk su, domuzların eklemleri kadar hissizleştirir yüzü. Zihnimi yüzüme odaklamama rağmen parmak uçlarım gibi davranmasını sağlayamadım. Bu esnada parmak uçlarım da donarak hissizleşti zaten.

Fakat zamanla, parmak uçlarımı hayvanların bıyıkları gibi kullanabileceğimi anladım. Az da olsa işe yarar tüm somatotopik haritalar bunu tavsiye ederdi zaten. Aslına bakarsanız susamuruna ait nöron dünyasının oldukça iyi bir taklidi olurdu bu. Susamurunun bıyıklarıyla nehirdeki basınç seviyelerini algılayabilmesi gibi parmaklarımın da benzer meziyetleri olacağını biliyordum. O bıyıklar da zaten yüksek bir dağın tepesindeki bir anten misali tek başlarına

çalışmıyorlardı, daha ziyade dişlerin ve ön ayakların da dahil olduğu kanlı bir konserin parçasıydılar.

• • •

Hemen hemen hepimiz susamurlarının suyun altında, Serengeti'de antilop peşinde koşan çitalar gibi uyumlu bir zarafet ve ihtişamla, sanki suyun molekülleri arasında hareket ediyormuşçasına koca bir balığın peşinden gittiği sahneler görmüşüzdür. Ve o sahneler her zaman susamurunun sığ bir yere oturup zafer dolu bir edayla elindeki ölü balığı afiyetle yemesiyle sona erer.

Bunu unutun. En azından İngiltere'deki susamurlarının ekseriyetinin hayatında böyle bir şey yoktur. Büyük balık kılçıklarına sadece Devon susamurlarının dışkılarında rastlanır. Bizim zor koşullarda yaşayan susamurlarımız, mevsimlik beslenme çizelgelerinde ancak ikinci ve üçüncü seçenek arasında gidip gelirler. Nehir tabanından beslenir, pençeleriyle taşların altını arayarak şaşkın bir iskorpite denk gelmeyi umarlar. Somerset'in susamuru aşığı James Williams'ın da gözlemlediği gibi kriket oynamaya benzer avlanmaları. Küçük balıklar bir taşın altından sahaya çıkarlar, susamurları da ortalarına dalıp onları yakalamaya çalışır. İskorpitlerin baş kısmı çok etli olmamasına rağmen sayılarının fazla olması ve tüm sene boyunca etrafta olmaları susamurlarının işine gelir.

Susamurları dokunma duyularını iyi kullanamamalarına rağmen, balık yakalamakta sıkıntı çekmezler. Dokunma kabiliyetlerimiz birbirine benzer ama yakaladığımız balık sayısında ciddi bir fark vardır. Herkes gibi ben de büyük balıkları yakalamaya çalıştım ve zıpkını olmayan herkes gibi başarısız oldum. (Bir keresinde Kintyre'da bir gölete paletle dalmış, ala balıkların kuyruğuna dokunduğumda tanrı mertebesine çıktığını hissetmiştim.)

Asıl Badgworthy'de fena çuvalladım. Derinliği çok olmayan, yüzüstü yatıp şnorkel takabileceğiniz sularda oyun nispeten daha kolay oynanıyor. Parmaklarımı ve yüzümü daha rahat kullanacağımı umarak maske kullanmayıp sadece şnorkel taktım. Yarı kör

bir vaziyette, burnumla ve ellerimle taşları çevirip altlarına baktım. Burnumu kullandığımda, kollarımla taşı kucaklayarak çevresinde bir ağ yarattım. Kollarımı kullandığımda biriyle kafamı taşa doğru ittirip diğeriyle balıkların etrafını kuşatarak kaçmalarını engellemeye çalıştım.

Büyük başarı elde ettiğimi söyleyemeyeceğim. Bir iki tane lekeli çopra balığı ve bir tane de kavgacı yayın balığı yakaladım. Yolunu kaybetmiş bir dikenli balık, mağara sanmış olmalı ki ağzıma giriverdi. Titreşen dikenleri damağımı Parkinson hastası bir dişçi gibi deldi deşti. Dolgularımın arasına sıkıştırıp ezmeli ve yutmalıydım onu. Bir farenin üzerine basıp ezemeyeceğim gibi bunu da yapamadım. Fakat bu davranışım oldukça tutarsızdı. Cuma akşamları masamıza kalça eti koyabilmek için inekleri vinçlerle ölüme götüren adamlara para veren biriydim ben. Tutarsızlığım bana özgü değildi elbette, ve sırf bu nedenle bu zalimliğin daha kötü ve daha az ilgi çekici olduğunu söylemeliyim. Mesafeyle, vekaleten hafifletilen suçluluk duygusuyla, ölüme dair en küçük fizyolojik ayrıntıların bile ahlaki önsezilerimize diğer her şeyden daha çok dokunmasıyla, fiziksel yakınlığın en basit hayvanla bile ilişki kurdurması ve bu ilişkinin de hayvanı öldürmeyi zorlaştırmasıyla ilgili her şey.

Küçük bir çocukken bir balığı ısırarak öldürmüştüm. Yanlışlıkla. Yorkshire yakınlarında bir göl kıyısındaydık, içinde golyan balığı da olan bir marmelat kavanozu vardı yanımda.

Chris, "Sıkıysa ağzına koy onu," dedi.

Ben de koydum. Sadece o kadarla da kalmadım, çiğniyormuş gibi yaptım. Sonra, "mış gibi" yaparken aniden ağzımdaki balığı ortadan ikiye ayırıverdim kazayla.

Sinek larvası ve kurt dolu bağırsakları serildi dilimin üzerine. Öldüğünü anladığımda beynimden yayılan elektrik dişetlerime kadar ulaştı. Suya tükürdüm. Üşüşüp ondan geriye kalanları yemeye çalışan başka golyan balıkları etrafını sardı.

Dehşet içindeki Chris, "Vay be!" dedi.

Ondan daha da büyük dehşete kapılmış olan bense, "Acayip iyiydi," diye karşılık verdim.

• • •

Bofa balıklarından korktuğum için taşların altına bakmayı hiç sevmiyordum. Susamurlarının bayıldığı bofa balıklarına karşı geliştirdiğim bu fobi, bu bölümü neden iyi kotaramayacağımı da gösteriyor aslında.

Biyolojik açıdan yaklaşacak olursanız fobiler mantık sınırları dışındadır. Badgworthy Water, çoğunlukla diğer balıklara parazit bulaştırmayan göl bofalarına ev sahipliği yapar. Burada ender rastlanan nehir bofaları da memeli bir canlının kalın derisine girip yuva yapmaktan çok daha önemli şeylerle ilgilenir. Ancak bir gün bofaların zavallı bir canlıyı dış kabuğundan başlayarak yiyip yutmasına tanık olduğum vantuzları ve gıcırtılar çıkaran dişleri gözümün önünden hiç gitmedi. Daha sonra yedikleriyle şişen bofa balığı kıvrılıp biraz dinlendikten sonra yumurtlamak ya da başka bir hayvana yapışmak için uzaklaştı.

Vedius Pollio, fincan kıran kölelerinden birini bofa balıklarıyla dolu bir havuza atarak öldürmeyi düşünür. Köle çığlıklar atarak başka türlü öldürülmek için yalvarır. Yazlık köşkünde konaklarken bunu duyan İmparator Augustus dehşete düşer, idam cezasını iptal eder ve Pollio'nun tüm fincanlarının kırılmasını emreder. Ne kadar da haklı!

Badgworthy Water'ın diplerindeyken aklımdan bunlar geçiyordu.

Bofa balıkları tanrının iyiliğini ve her şeye kadirliğini sorgulatır.

Dolayısıyla onları öldüren herhangi bir şeyin vicdanını sorgulamak ne kadar doğru olur bilemiyorum. Bu düşünce susamurlarını sevmeye en yaklaştığım an olabilir.

• • •

Balıklarla ilişkim duygusal karmaşadan uzaktır. Hiçbir çocuk japon balığına bayılmaz. Koi sazanlarına çuvalla para döken biri ya parasıyla gösteriş yapmayı seviyor ve pahalı bir balığa sahip olmanın ona verdiği statüden hoşlanıyordur ya da en basit hâliyle huzurlu

anlarında balığın kıvrılarak huşu içinde hareket etmesinden hoşlanıyordur. Susamurunun teki densizliğiyle koi havuzuna elini sokup en kallavisinden bir imparator balığı çıkarsa, balıktan geri kalanları bulan çocukların ardından üzülüp cenaze merasimi düzenleyeceğini sanmıyorum. Yoluna aniden tavşan çıkan bir adam daha fazla gaza basmayı aklından bile geçiremezken, yakaladığı uskumruyu sevinçle havada savurabilir (uskumru için suyun üzerine oltanın ucunda yaptığı yolculuk bizim için Mars'a yapılan yolculukla eşdeğerdir) ve ardından balıklar teknenin güvertesinde sıçrayarak ve can çekişerek son nefeslerini verirken kameraya gülümseyebilir. Aynı adam bir balığın gövdesine kancalar takarak onun daha büyük başka bir balığı yakalayabilmesi umuduyla suyun içine sallandırıp yem olarak kullanabilir. Söz konusu balıklar olduğunda tür olarak empati ve hayal gücünden mahrumuz.

Kabuklu deniz canlılarıyla her şey daha da çetrefilleşir. Onları canlı canlı kaynar suya atar ya da kafalarına çubuklar saplarız. Ama neyse ki bununla ilgili kendimizi az da olsa suçlu hissediyoruz bazen.

Çok garip. Bizden balık kadar uzak, farklı ve aynı sebeple bir o kadar öldürülebilirler. Evrimsel uzaklığımız empatiden uzaklaştırıyor bizi. Gövdelerini kaplayan kabuklu, kitine benzer zırh aramızdaki ayrımın duvarlarını örüyor.

Bence gözlerle alakası var. Kabuklu hayvanlar göz kırpamıyor, kirpikleri, kaşları, ya da ifadeleri yok. Ama oradalar; bize doğru geliyor, el sallıyorlar. Belki de bize doğru sinir ve kızgınlıkla yaklaşırken kucaklayıcı olduğunu sanan biziz. Onların sürekli bizi selamladığını düşünmeyi bir türlü bırakamıyoruz. İlişki kurma fikrine karşı koyamayan da biziz. Belki de sadece kendimize benzeyene karşılık verebilen sınırlı bir kapasiteye sahibizdir. Balık gözleri düzdür. Bizimkilerse kavisli. Düz şeylerin ruhları olamayacağına inanıyoruz. Ve balıkların kolları olmadığı için sarılamayacaklarından zaten sarılmak istemediklerini varsayıyoruz.

Her neyse, susamurları bunlara hiç aldırış etmiyor. Onların kaloriye ihtiyacı var. Biz onlar gibi değiliz. Her ne kadar empati kurdu-

ğumuz canlıları mideye indirmekte sıkıntı yaşamasak da öyle ya da böyle bir empati geliştiriyoruz.

Oxford'daki evimizin olduğu, çocuklarımızın cirit attığı ormanın içinden geçen nehirde bir sürü kerevit vardı. Çocuklar bir keresinde birini plastik bir torbada eve getirmişlerdi, ben mutfakta yerde yatarken suratıma koydular hayvanı.

O büyüklükte bir kerevitin koca kıskaçlarıyla susamurunun özgüvenini sarsacağını düşünürdüm. Alakası yoktu; bu koca kerevit çekingen, neredeyse iyi huylu bir canlıydı. Gözlerim kapalıyken ona parmağımla dokununca kıskaçlarını batırmasına, burun deliklerimi kavrayıp çekiştirmesine ve o çok tanıdık ataerkil hareketlerle kollarını havaya kaldırıp esnetmesine rağmen tüm hareketleri biraz acınasıydı.Tüm o abartılı zırhı ve heybetli duruşu, aniden karanlığın içinden çıkıp usta pençeleriyle kereviti dümdüz eden bir susamuruna en ufak tesir etmezdi.

Birlikte onu öldürmek için buzluğa koyduk, sonra çocuklar yağda kızarttılar.

• • •

Nehirde gece vaktini ötelemeye çalıştığım gibi denize de mesafeli yaklaştım her zaman. Her ikisi de bana ölümü çağrıştırıyordu. Ben deniz hakkında yazı yazmak için ne yeteri kadar gençtim ne de deneyimim vardı. Deniz, hem tarif etmek için çok büyük hem de tarifi imkansız olacak kadar basitti.

Kara benim gibi ikincil, türetilmiş ve açıklanabilirdi. Denizse bana benzemiyordu. Ama yine de susamurları da benim gibi denizi tuhaf bulduğu için içindeyken onlara daha yakın hissedebileceğimi düşündüm. East Lyn'deyken susamurlarını kavramak çok zordu, gerçi normal hâlleri de pek anlaşılır sayılmazdı. Her ikimiz de yabancısı olduğumuz bir yerde bir araya gelirsek birbirimizi daha iyi anlayabiliriz diye düşündüm. Farklı savaş bölgelerinden gelen mültecilerin zorlu bir dayanışma içinde olmaları gibiydi. Bu ister doğru ister yanlış olsun, denizi sonsuza kadar ertelemenin bir yolu yoktu.

Watersmeet'te nehrin şişman alabalıklarla dolup taştığı noktadan denize bıraktım kendimi. Yerden yere vurduğum fenerle onları geceleri takip edebilirdim. Gündüzleriyse bir köpek yavrusu gibi beceriksiz hareketlerle onlara çarptım durdum. Bir susamurunun umurunda bile olmazdı bu. Nehrin aşağısına doğru bu kadar ilerlemiş olan bir susamuru, heybetli dalgaların ardında onu bir sürü pullu canlının beklediğini bilerek ilerlemeye devam ederdi.

Bristol Kanalı'nda büyük gelgitler olur fakat kara o kadar diktir ki pek hissetmezsiniz. Denizin içinde olup biterler. Burada her şey ya denize ya da karaya aittir; ne idüğü belirsiz çok az alan vardır. Lynmouth'da köpüklü, hafif tuzlu bir belirsizlik birkaç kilometre boyunca devam eder fakat istila edilmiş toprak, toprak olmayı, sansarın akrabası olan susamuru da su samuru olmayı sürdürür.

Dönüp duran taşlar ve kuşlar suyu aşındırırken tiz bir ses çıkarırlar. Parlak bir Mart sabahı su üzerinde süzülürken, susamurları gece karanlığında balık pastanelerinin önünden yüzerek geçer. Oradaki balıklar bir başka türlü parlar, ay ışığı gibi gümüş renklidirler. Susamurlarının kabuklarını kırdıkları yengeçler, eskiden deniz yataklarıyla fazla açılan çocukları ya da bir kasa fazla balık yakalayabilmek için bir saat daha denizde kalan denizciyi yakalayıp ısıran yengeçlerin torunlarıdır. Ben de onlarla elimdekini paylaşabilirim. Aslında hepimiz birbirimizi yiyebiliriz.

Deniz şahsına münhasırdır. Karanın ve denizin hakimleri ve kuralları farklıdır. Ay denizdeki her şeyi sürekli çekiştirir. Kara aydan soyutlanarak yaratılmıştır. Ay en fazla bulutsuz bir gecede nehirlerdeki ve göllerdeki suyun birkaç metre içine uzanabilir. Karada yaşayan kadınların bedenlerinde de ay gelgitleri yaşanır ama bunun asıl sebebi hepsinin denizkızı olmasıdır. Denizde aydan kaçış yoktur. Tuzsuz bir suya dokunamayacağınız gibi ayı olmayan bir suya da dokunamazsınız.

Karada yaşayan susamurları, deniz kenarına geldiklerinde, en az benim kadar kafası karışmış ve şaşkın olurlar. Dunster'daki kumsalda dalgaların kıyıya vurduğu yerde, sanki ayaklarının ıslanmasından rahatsız olmuş gibi, tatil sevinci yaşayan küçük çocukların

neşeyle karışık korkusuyla zıplayıp dururlar.

Benimle East Lyn'den deniz kenarına kadar gelen susamuru çocuklardan biri, "Bu çok eğlenceli," dedi. "En azından bir süre için." Ben o kadar da emin değildim çünkü ondan daha fazla susamuruydum.

4
ATEŞ
Tilki

METROLAR ŞEHRE İNSAN BEDENLERİ ve elektrikli hava basan bir şırınga gibidir.

Bethnal Green istasyonundan çıktığınızda, üzerinde asılı eski tabelasında "Bana doğru gel, bırak alayım yorgunluğunu," yazan eski gri bir bina var.

Hemen köşeyi dönünce de peltek dilli nazik bir Budistin işlettiği bir kafe var. Ben romantik buluşmalarımın ardından soğan halkası ve peynir yemek için oraya giderdim eskiden. Muntazam tıraş olmuş, tiz sesli metroseksüellerle dolu bir yer artık. Onlar kızartma ve peynir yerine çam fıstıklarını tercih ediyorlar. Müziğin mi, tesisattan gelen seslerin mi daha kötü olduğuna karar veremediğim bir şeyler çalıyor. Herkes zayıf, ama kimse zayıf olmaktan mutlu değil.

Duvar resimleri arasına sıkıştırılmış bu kafenin dışında karşılaştım ilk kez bir tilkiyle. Etrafında mor renkli kınkanatlılar uçuşuyordu.

Buraya ilk geldiğimde daha az şatafatlı fakat daha özgüvenli bir yerdi. İnsanlar o mahallede oturmak zorunda oldukları için değil tercih ettikleri için orada yaşarlardı. Henüz espresso içenlerle balık köftesi yanında püre yiyenler arasındaki haşin ayrım baş göstermemişti.

O zamanlar her gece Golbin Road'da acı soslu makarna yiyip kitap okurdum; kararında bir Chianti'yi son damlasına kadar içer,

parkta yürüyüş yapıp eve dönerdim. Ilık bir Ekim gecesi torbacılar ve çiftleşmeye çalışan çiftler arasında dolanırken platformun yanındaki çimenlikte iki tilki gördüm. İkisi de kafalarını işini bitirmiş elektrik süpürgeleri gibi yere uzatmış sakince ve çimenliğin içinde kendi küçük çukurcuğunda yatıyorlardı. Yakınlarına kadar emekledim. İlgilenmediler. İyice diplerine kadar girince kaldırdılar kafalarını. Benim bir köpek ya da bir araba olmadığımı gördüklerinde de geri döndüler kendi işlerine. Çayır sineklerini yakalıyorlardı; her yer yumurtalarını bırakan sineklerle doluydu. Bu zaman alan bir eylem olduğu için nemden kanatları çimene yapışıp kalıyordu. Tilkiler de onları dilleriyle ayıklayıp yutuyorlardı.

Tilkilerin yanında dizlerimin üzerine çöktüm ve otlamaya başladım. Sineklerinki kadar kuru ve hafif olan gövdeleri ezmenin barbar hiçbir yanı yokmuş gibi geliyordu. Kurbanın açılıp saçılan iç organlarının tiksinmeye yol açabilmesi için önce iç organlarının olması gerekir. Bu sineklerin kolu kanadı kırılmış, uçmaları imkansız hâle gelmişti. Pirinç kağıdının fazla suda kaldığında dönüştüğü muhallebimsi lapayı düşünün, işte öyle bir kıvamı vardı her birinin.

Yarım saat geçmesine rağmen tilkiler hâlâ aynı yerdeydi. Tepelerindeki sodyum lambaların altında sistemli hareketlerle sinekleri yakalamaya devam ediyorlardı. Eklemlerim ağrımaya başlayınca, kalkıp harap olmuş takım elbisemle eve döndüm.

Bu tilki olmayı ilk deneyişim değildi. Dokuz yaşındayken babam eve heyecanla gelip, "Arabanın bagajına bak. Çok dikkatli ol ama," demişti.

Bagajdaki çöp torbalarında, yakın zamanda öldürülmüş iki erkek tilki, bir köpek ve bir dişi tilki vardı. Dişi tilkinin süt keseleri şişti, belli ki emzirdiği yavruları vardı. Muhtemelen dudakları memelerden zorla çekilmişti, ölü olamayacak kadar kızgın ifadelerle bakıyorlardı hepsi.

"Dişlerine dokunma!" dedi babam. "Strikninle öldürüldüler."

Ölmek için hoş bir yol değil. Bir keresinde çiftçinin biri bana köstebeklerdeki etkilerini anlatmış, ben de suratındaki o sert gülümsemenin nasıl yer ettiğini anlamıştım. Ölü bir kuzuya zerk ettikleri

zehri vücutlarına aldıktan bir süre sonra titremeler ve bulantı başlar genelde. Titremeler kasılmalara dönene kadar sıklaşıp şiddetlenir. Derbyshire yakınlarında karanlık bir tarlanın ortasında, diyaframları nihayet koyuverip renkleri maviye dönmeye başlayana dek bir o tarafa bir bu tarafa yürüyerek hareket etmeye, sırtlarını gevşetmeye çalışırlar. Sonra da köpük ve kan içinde boğularak can verirler.

Yavruları bulmaya çalıştık önce. Tepeye kazdığımız bir deliğin içinde üç gece boyunca bir tentenin altında geceledik. Doğum günü paramla bir tavuk aldım, dikkatlice etlerini ve organlarını parçalara ayırıp deliğin girişine itinayla serptim.

Yeterince istersem her şeyi yapabileceğime inandığım zamanlardı. Yavruların çıkıp gelmesini çok istedim. Ne istediğimi ya da kimden istediğimi bile tam bilmeden yetişkin tilkilerin beni ele geçirmesini, bu sayede yavruların nerede olduklarını bilebilmeyi ve onları benim yanımın güvenli olduğuna ikna edebilmeyi diledim.

Gece boyunca titremeye ve beklemeye devam ettik. Gelmediler. Bu benim ilk büyük hayal kırıklığım oldu.

Japonya'da olsaydım, tilki ruhları, davetimi havada kaparlardı. Orada bırakın iki kere sormayı, sormaya bile gerek kalmaz. Japonya'da yaşayan birçok insan farkında olmayarak takma kirpik takan, ince topuklularla yürüyebilen tilki ruhlarla mutlu bir evlilik sürdürürler. Aslında bu her zaman olumlu algılanmaz ve tilki ruhu çıkarma seansları da oldukça iyi iş yapar. Günlük hayatta bir tilki tarafından aldatılmamak için dikkatli olmak gerekir. En çok da telefonda, konuştuğunuz kişiyi göremediğinizde (sanırım Skype tilki ruhlarının işini biraz zorlaştırdı) tehlike büyür. Tilkilerin çıkaramadığı bazı insan sesleri vardır, *moshi moshi* gibi. Japonya'daki gündelik merhabalaşmanın içinde kullanılır. Eğer telefonun diğer tarafındaki *moshi moshi* diyemezse hemen kapatın.

Derbyshire tilkileri mutlak ötekiyi temsil ederler. Şeytani güçler olarak ruhun içine gizemli yollar açmadıkları, pis kokularını bulaştırmadıkları ve ince boklarıyla tüylerini kanlı kuş tüyleriyle karıştırmadıkları sürece türler arası sınırları geçmezler.

Tilkiler hayal kırıklığına sebep olur. Ölüme sebep olur. Evim,

yatak odam, sigara ve formalin şişelerimin yasaklandığı barakam cesetlerle doluydu. Onları ölü olarak nitelendiren sadece ben değildim. Benim için onlar, mozaikli banliyö duvarlarımızın ardına geçebilmiş küçük yaban hayat adacıklarıydı. Etrafımı çevreleyen banliyö sakinleriyle tilkilerin arasındaki farklar hakikaten yaşamama yardımcı oluyordu. Durumun türlerinin tükenmesiyle de hiçbir alakası yoktu. Sessiz ve hareketsizlerdi, fakat sinsi sinsi yürürken ya da koştururken onları gözlemlemek daha zor olurdu. Öte yandan hareketsizlikleri, benim veya etrafımdaki herhangi biri için tehlikeli olmaya devam ediyordu.

On bir yaşına geldiğimde durum değişti. Doğa günlüğümdeki yazı şöyle:

> 2 Şubat
> Mayfield Vadisi'nin aşağısında büyük bir çimenlikte ölü bir tilkiye (*Vulpes vulpes crucigera*) rastladım. Çürümenin o nahoş evresine girmişti ve eklemlerine sirayet eden ölümün sertliği son aşamadaydı. Hayvanın derisinin düzgünce yüzülmüş olması çok ilginçti. Kafatası ve iskeleti üzerindeki her şey olması gerektiği gibi, yerli yerindeydi. Gövdesinde çoktan ölmüş bir sürü kurtçuk vardı. Nedeni muhtemelen gece ısının düşmesiydi. Gövdeden kafatasını (alt çene kemikleri dahil) ve kuyruk kemiklerini ayırıp aldık. Üzerindeki gereksiz sıvılardan ve kalıntıdan kurtulmak için eve götürüp kaynattık. Daha sonra çamaşır suyuyla (klor) temizledik.

Yazının yanında bir de harita taslağı vardı.

Anlatım dilinin kabızlığı ele veriyor kendisini. Apaçık eksik olan bir şeyler var. O anda hissettiğim, ruhumu sarsan şokun esamesi bile okunmuyor. Bu tilki strikninle öldürülen tilkilerden farklı şekilde öldürülmüştü. Bir tilki için ölüm son derece ciddidir. Ebabiller bir yana, tilkiler bildiğim en hayat dolu canlılardandır. Onları ince, kaslı, ileri atılmaya ve av peşinde koşmaya hazır, tüm sistemleri hareketli köpeklerin yanında izlerdim. Köpeklerin alelacele koşturduğu,

birbiriyle yarıştığı zamanlarda bile tilkiler sakin adımlar atar, oyalanırdı. En iyi köpekler bile tökezlerken, tilkiler süzülürdü. Tilkiler bile bu kadar acımasızca öldürülebiliyorsa hiçbir şey güvende değil demekti. Ne ailem, ne kardeşim, ne de ben. Mezar açılmıştı.

Daha sonra o soğuk çimenliğin ortasında dikilmeye devam ederken bir başka düşünce geldi aklıma. Bu ölü tilki herhangi bir köpekten daha canlıydı. O anda ontolojik bir züppelikle varlıkların hiyerarşisi üzerine düşünmeye başladım. Bazı varlıklar o kadar kudretlilerdi ki kalpleri dursa bile hayatları devam ediyordu. Bu fikir beni senelerce lavuğun teki yaptı. Ne ben tam olarak kendime gelebildim, ne de bana tahammül eden insanlar etkisinden kurtulabildi.

İstersem tilki olabileceğim ve bunun için ya umarsızca canlı olmam (çok rahatlatıcı bir düşünce) ya da göz alıcı bir şekilde ölü olmam (garip bir şekilde huzur verici) gerektiği o anda belirdi zihnimde.

• • •

Tilkiler Buzul Çağı'yla birlikte sahneye çıktılar ve sonrasında tren raylarına, kanallara ve şehirlere indiler. Tilkiler İngiltere'nin muhafazakar Tory'lerine benzer. Şehirdeki sayıları ve varsıllığa olan sevgileri bunun kanıtıdır. Bazıları her iki yöne de gitmeye müsaittir. Pek çoğu (benim Doğu Yakası tilkilerim değil) tatlı, bahçeli şehirdışı evlerde yaşar ve takım elbiselerini giyip yola koyulan adamlar gibi zengin, kolay kazanımlar için şehre gelir. Diğerleri Tube durağı yakınlarında bir avukatın evinin bahçesinde yavrularına bakar ve şehrin dışında rahatlayıp temiz havanın tadını çıkarmaktan hoşlanırlar.

Londra'nın Doğu Yakası Tory'lere oy vermez. Burada tilkiler güç bela yaşarlar. Kulübe sahibi avukatların, tilki beslemeyi seven çocukları olur. Ama onlar da yoksul mahallelerde cilalı döşemelerle kaplı, yüksek beton duvarları olan evlerin içine hapsolmuş vaziyettedirler.

Buradaki insanların beyinleri küçüktür. Ya da ataları olan vahşi adamlarla karşılaştırıldığında küçük kalıyor diyelim. Geçtiğimiz

on bin sene içinde yüzde on ufaldı beyinleri. Köpekler de itaatkar adımlarla sahiplerini takip ettiklerinden onlarınki de küçüldü. En yakın ataları kurtlara göre, köpeklerin beyni yüzde yirmi beş daha küçüktür. Evcilleşme her şeyi küçültür.

Şehiriçinde yaşamanın tilkileri nasıl etkilediğini bilmiyoruz ama boyutları ve ağırlıklarında bir değişiklik olmağını biliyoruz. Şaşırtıcı değil. Kuş yuvaları, kirpi maması ve orta sınıfın ilgi ve alakalarıyla beslendikleri banliyölerde bile avlanmayı tercih ederler. Bizim gibi, tilkiler de çok yönlü olmak üzere tasarlanmışlardır. Bu sayede birlikte sıcaklığın, buzun ve tek tip tarım politikalarının üstesinden gelip başardık hayatta kalmayı. Onlar için pizza siparişini karşılamak ve tatlı ekşi sosun paketini açmanın düşüncesi bile çok daha zahmetlidir, tüm mekanizmaları dinlemek, pusuda beklemek ve atlayıp yakalamak üzerinedir. Bizim içinse öyle değil. Biz zaman içinde o kadar dar uzmanlık alanlarına sıkıştık ki artık eklemlerimizi esnetecek ya da beynimizi kıpırdatacak bile yer kalmadı. Biz kendimizi kanepeden kazıyamazken, tilkilerinse kendi tercihleri sayesinde, beyinlerini sağlam ve keskin, bacaklarını da çelik gibi tutmaya devam edeceklerine eminim.

• • •

Şehirli tilkilerin ritmiyle hareket etmek çok kolaydır. Ses odaklı hareket eden canlıların öncülerinden olan tilkiler, şafak vakti ortaya çıkıp geceleri hüküm sürerler. Gecenin gündüzle birleştiği gelgit saatinde yaşamayı tercih eder ve beraberinde gelen fizyolojik çıkarları gözetirler. Gerçi Doğu Yakası'nda doğru düzgün gece bile yok, sadece kirli gündüzler ve yanıp kavrulan alacakaranlıklar vardır. Buradaki tilkiler için günün kararmaya başladığı saatlerde ışıktan ziyade trafiktir azalan. Fotonların yerini sesler ve titreşimler alır. Taksilerin bankacıların hemen hemen hepsini evlerine bıraktığı vakitlerde dışarı çıkabilir tilkiler. Büyük bir alanı (Yüz yirmi beş hektar kadar) tavaf edip ve hep yaptıkları gibi her şeyi hafızalarına kazırlar. Avlanır ya da yağmalarlar, sonra elde ettiklerini gömüp

(genellikle dağınık, üstünkörü bir şekilde), tekrar tura çıkarlar, Asfaltın altına gömmek zor olduğundan, benim tilkilerim televizyon teslimatı yapılan kutuların ya da paletlerin altına özensizce itiştirirler bulduklarını. Seçtikleri bölgenin tamamını gözden geçirdikten sonra da dişe dokunur olanları ve en çok ihtiyaç duyduklarını alıp evlerine dönerler.

Trafiğin başlaması ve gündoğumu genellikle aynı zamana denk gelir. Old Ford Yolu'ndan kamyonlar etrafı titreterek ilerler, Porsche marka arabalar Canary Wharf tarafına doğru hırıldayarak devam eder, otobüsler kuzeydeki damacanalı, klimalı çalışma odacıklarına doğru taşırlar insanları. Tilkiler de bir önceki geceden kalan Hint yemeği kalıntılarını yalayarak ağızlarını temizler ve kıvrılıp yatarlar.

• • •

Giyim kuşamınız ne kadar derli topluysa tilki olmak da o derece zorlaşır. Hiçbir zaman jilet gibi giyinmedim ama yine de tilki olmayı denemeye başladığımda genelde olduğumdan daha pasaklı ve pespaye olmam gerektiğini hemen fark ettim. Lekesiz bir pantolon ve yırtık pırtık olmayan bir kazakla patlamış çöp torbalarını karıştırdığınızda resmen kiralık katil izlenimi veriyorsunuz. Üstünüz başınız korkunç durumdaysa, yorgun ve tükenmişseniz kimse sizi umursamıyor. Şeffaflaşıyorsunuz; insanların bakışları içinizden geçip gidiyor. Ne kadar kötü görünüyorsanız o kadar şeffaf oluyorsunuz. Eğer dört ayak üzerine inmiş, çuval kokluyorsanız görünmezsiniz. Tabii polislerin dışındaki herkese. O durumda bile, uyumak yapacağınız herhangi bir şeyden daha saldırgan kabul ediliyor.

Orman güllerinin altında yatarken sarsarak uyandırdı biri beni.

"İyi akşamlar."

"Size yardımcı olmak için yapabileceğim bir şey var mı, beyefendi?"

"Hayır yok, her şey yolunda."

"Ne yaptığınızı sorabilir miyim, efendim?"

"Küçük bir öğle uykusu, memur bey."

"Üzgünüm efendim ama burada uyuyamazsınız. İyi misiniz, efendim?"

"Gayet iyiyim, teşekkürler. Burada uyumamdaki sorun nedir?"

"Yasak. Eminim siz de biliyorsunuzdur, başka birinin arazisine izinsiz giriyorsunuz. Ev sahipleri bahçelerine gelişigüzel insanların uyumaya gelmesini istemezler."

(Uyumaya gelmek?)

"Merkezi Panama'da olan bir gayrimenkul şirketinin sahiplerinin neşesini kaçırabilirim yani, öyle mi?"

"Uyanıklık mı yapmak istiyorsunuz, efendim?"

Buna makul bir yanıt bulamadım. Polis de cevap vermem için ısrar etmek yerine başka bir konuya geçti.

"Sormamda sakınca yoksa, neden burada uyuyorsunuz?"

"Sorabilirsiniz tabii, fakat cevaptan hoşlanacağınızı sanmıyorum. Tilki olmaya çalışıyorum, ve..." Gözlerimi polisin iyi niyetinin üzerinde belirmeye başlamış basurdan kaçırmak isteyerek çabucak lafa devam ettim. "Tüm günü trafik seslerini dinleyerek ve insanların gövdeleri yerine sadece ayak bileklerini izleyerek geçirmenin nasıl olduğunu öğrenmek istedim."

Bu son gözlemi paylaşmak talihsiz bir hataydı. Ağzımdan çıkar çıkmaz fark ettim. Karşımdaki adam için bilekler, baldırlar ve bunları gözlemlemek öyle derin bir sapıklığı işaret ediyordu ki, cezasını birkaç sene kalacağım bir hücrede çekmem gerekebilirdi. Bir yandan da yüzünde benim az önce açık ettiğim sapıklığı hangi kanun maddesiyle ilişkilendirmesi gerekeceğini kestirmeye ve uğraşmak zorunda kalacağı bürokratik işlemleri hesaplamaya çalışan bir ifade vardı. Belirsizlik ve tembellik diğer içgüdülerinin önüne geçti ve bana gerçekten iki dudağının tüm kuvvetiyle vurgulayarak, "*Beyefendi*, evinize gidin, ve uğraşacak doğru düzgün işler bulun kendinize!" dedi.

"Ben de tam olarak onu yapmaya çalışıyorum."

Üzerimdeki yaprakları silktikten sonra eve doğru yol alırken bana uzaydan gelmişim gibi bakmaya devam ediyordu.

Bu tatsız olaydan sonra bir ödlek gibi evimin arka bahçesine gidip su geçirmez bir tentenin altında temiz bir uykuya daldım.

• • •

Tilkiler bazen otoyolları ikiye ayıran orta refüjde uyurlar. Saatte üç bin araç toz, plastik, deodorant, kusmuk, elektriksel titreşim ve bizim absürt bir şekilde güç dediğimiz şeyle birlikte yanlarından geçip gider. Ben de bir seferinde, kalp çarpıntısıyla ve kulaklarımı ihlal eden piston sesleriyle yoldaki refüjde yetişen maydanoz örtüsü içinde yattım. Doğal hayatın en laubali ve serkeş fazlalıklarından olan vahşi köpeklerin yavru bir geyiği kovalayan ve köşeye sıkıştıran hâli bile inanın bir tren ya da otobüsün vahşiliği yanında çok yumuşak ve incelikli kalır.

Tilkiler, farelerin çıkardığı tiz viyaklamaları yüz metre, ekin kargalarının kanat çırpışlarını yarım kilometre öteden işitirler. Hızla gelen bir karavandan on metre ileride uzanmak, muhtemelen bir hortumun içinde yaşamak gibi azap doludur. Hatta hapşıran, horlayan, homurdayan, öksüren, mırıldanan, inleyen, dönüp duran dipsiz gecenin içinde şehrin merkezinde olmak bile, kakafonik bir panayırı ziyaret etmeye benzer.

Benim cesaretimi kıran tilkinin esnekliği oldu. Başka herhangi bir hayvanda, duyuların entelektüel ya da hiç olmazsa şiirsel bir kavrayışına ulaşabilirdim. Fakat keskin duyarlılık ve tahammül yetenekleri çok zorluyordu. Bahsettiğim uygun yaşam alanlarını bulmak çok zor olduğundan hoş olmayan geçici çözümlere boyun eğen porsuklara mahsus isteksiz bir tahammülden bahsetmiyorum. Tilkiler ölçüsüz olmaktan *hoşlanıyor* gibi görünür. Tüm samimiyetleriyle rezil koşullarda var olabilmekle hava atarlar bildiğin. Benim doğa sevgisiyle dolup taşan coşkulu vaazlarımı kendileri için talep etmezler. Bu benim keyfimi kaçırsa da, bundan büyülenmeden edemiyorum. Onlar dünyanın gerçek sahipleri. Ben değilim ve olamadığım bir şeyi oldukları için de onlardan biraz nefret ediyorum. Diğer taraftan, fizyolojik ve duygusal olarak hayatta kalmayı nasıl başarıyorlar, gerçekten bilemiyorum.

Gerçekten bu kadar kozmopolit bir canlının büyük fedakarlıklar yapmasını; daha iyi bir görme ya da koklama duyusuna karşılık

işitme yetisinden feragat edeceğini beklersiniz. Genelleme yapanların da iyi uzmanlar olamayacağını düşünürüz, değil mi? Fakat oluyorlar. Şaşkınlık içindeyim.

• • •

Doğu Yakası'ndan nefret ederim. Defterlerimden birine, "Burası bir cürüm," diye yazmışım.

> Aslında çayırların üzerine mülteci kampı olarak kurulan bu çalışma kampından, yoksulluk ya da zenginlik sayesinde kaçışımızı satın alabiliyoruz. Bugünlerde çok az kişi burada evinde hissettiğini söyleyebilir, onların da çok azı bunu memnuniyetle söyler. Çok az insan gerçekten burada yaşıyor. Düşüncelerini uzaydan ışınlıyor, yemeklerini Tayland'dan, süs eşyalarını Çin'den sipariş ediyorlar. Mobilyalarıysa İsveç'ten yola çıkan metal bir kutunun içinde yüzerek ulaşıyor buraya. Bundan fazlası var mı bilmiyorum. En nihayetinde hepimiz yıldız tozundan meydana geldik.

Yıldız tozundan meydana gelmelerine ve Thai usulü körili tavuk yemelerine rağmen tilkiler de tamamen buranın yerlisi sayılırlar. Asfaltın her bir metrekaresinin tadını bilirler; yerin aşağı yukarı yedi santimetre üstünden kırk beş santimetre yukarısına kadar her açıdan bakmışlıkları vardır; 17A'daki evin girişindeki basamakların altında fare yuvası olduğunu, 29B'nin bahçesindeki sedir ağacının kovuğunda bombus arılarının yuva yaptığını görürler. Bayan S.'nin akıl almaz ihanetlerinden, Bay K.'nin ölüm döşeğinde sedyeyle götürüldüğünden ve M. ikizlerinin arka bahçelerinde başlattıkları çocukça zalimliklerin giderek şiddetini artırdığından haberdar olurlar. Jumbo jetlerin ve kazların uçuş yollarını bilirler. Kulübelerde, bölgenin Viktoryen ahalisine tifo bulaştıran istiridyelerin arasında barınırlar ve geceleri, her yer kapalıyken, neredeyse on kilometre yürürler.

Fakat çok uzun süre yaşayamazlar. Şehirli bir tilki olmak yorucu ve tehlikelidir. Her sene Londra'daki tilkilerin yüzde altmışı ölür. Oxford tilkilerinin yüzde seksen sekiziyse daha ikinci yaşlarına gire-

meden yaşamını yitirir. Yitirme ve kaybetmenin ne demek olduğunu bilirler. İlk yavrularını dünyaya getiren bir tilki çiftinin ikinci defa doğum yapabilecek kadar yaşaması ihtimali yüzde on altı civarındadır. Kaybın ne demek olduğunu bilmekle kalmaz aynı zamanda onu hissederler; benim hislerime benzer şeyler yaşar, benzer sesler çıkarırlar.

Oxford Üniversitesi'nde tilkilerle ilgili önemli araştırmaların birçoğunu yürüten ve kayda değer bulgulara ulaşan David Macdonald'ın evcil tilkileri vardı. (Ev sahibesinin, Macdonald ayrıldıktan sonra evi tekrar kiraya vermesinin çok zor olacağını söylediği kayıtlarda mevcut. Benim ve onun tilki sidiğine duyduğumuz heyecanı paylaşacak çok fazla insan olduğunu sanmıyorum.) Dişi tilkilerinden biri çim biçme makinesinin dönen dişlerine bacağını kaptırmış bir gün. Dizden aşağısını sadece ince bir doku parçası bağlıyormuş gövdesine. Macdonald'ın karısı yaralı dişiyi alıp arabasına taşırken, tilkinin eşi sürekli çekiştirerek dişi tilkiyi geri almaya çalışmış. Sonra da hareket eden arabanın ardından uzun süre bakmaya devam etmiş.

Ertesi gün dişi tilkinin kardeşi, zulaladığı bir sürü yiyeceği alıp yavrularını besleyen tilkiler gibi hafifçe inleyerek oradan uzaklaşmış. Bir seneden uzun süredir böylesine sesler çıkarmamış olan tilki, kardeşinin bir gece önce yaralandığı yeşilliğe götürmüş yemekleri. Kan izi olan otların altını kazıp oraya gömmüş ağzındakileri.

Benim kendi hikayemle duygusallık kurduğum nokta buydu. O nokta benim tilkileri diğer hayvanları gördüğümden daha insansı görmeme ya da kendimi onlara daha yakın bulmama neden oldu. Onları diğer hayvanlara kıyasla daha iyi kavradığımı düşünüyorum.

• • •

Tilkiler ve köpekler birbirlerinden çok farklı özellikler sergilerler. Farklı cinsler on iki milyon yıl kadar önce kromozomlarda meydana gelen bir ayrışmayla yollarını ayırdılar. Kurtların evrimleşmiş hâli olan evcil köpekler yetmiş sekiz çift, kızıl tilkiler otuz dört ya

da otuz sekiz çift kromozoma sahiptir. Yine de köpekleri izleyerek tilkiler hakkında öğrenebileceğimiz *bir şey* var.

Köpekler insanlarla çok iyi anlaşılırlar. Geçtiğimiz elli bin sene boyunca bu yetenekleri yüzünden tercih edildiler. Evrim tilkileri daha durağan taraflara doğru itekledi. Fakat tilkilerin köpeklerle ortak, ham bir zihinsel süreci paylaştığını söylemek yanlış olmaz. Bu doğruysa, köpeklerin yapabildiklerine bakarak tilkilerin nelere vakıf olabileceğini aşağı yukarı kestirebiliriz.

Köpekler üstün taklit kabiliyetine sahip, kuvvetli bağlar kuran hayvanlardır. İnsan hareketlerini on altı aylık bir insan yavrusu kadar iyi takip edebilir, insanların neye baktığını ya da neyi işaret ettiğini yakından gözlemleyebilirler. İnsanların sık kullandığı bir sürü sosyal hareketi ve beden dilini çözümlemeyi bilir ve bizimle işbirliği içinde olmak isterler.

Bazı köpeklerin hafızaları çok iyidir. Sıradan olanları, olağanüstü hızlı öğrenebilenlerden ayrı tutmak gerekir. Fakat bir eğrinin iki farklı ucu olduğunu bilmek, orta noktanın nereye denk düştüğünü kestirmemizi sağlar. 2001'de Alman televizyonunda bir programda rol alan Rico adlı bir Border collie'yi ele alalım. İki yüz farklı oyuncağın adlarını biliyor, ismi söylenen oyuncağı alıp getirebiliyordu. İnsan yavrusuyla aynı hızda yeni kelimeler öğrenme ve hatırlama kapasitesine sahipti. Oyuncakları arasına yenisi koyulduğunda, "Kalanların hepsini daha önce gördüm ama bunu ilk kez görüyorum, o hâlde bu yeni olan olmalı," benzeri bir ayrımla farklı olanı seçebiliyordu. Yeni oyuncağı bir ay boyunca ona gösterilmediğinde onu diğerleri arasında bulma başarısı yüzde elliydi. Yeni oyuncağın ismi kelime dağarcığına eklenmişti. Chomsky'nin ortaya attığı dilbilim teorilerine uygun bir şekilde dil kalıbına ekleniyor gibiydi. Macar laboratuvarlarında test edilen bir başka köpek olan Betsy'yse, üç yüzden fazla kelime biliyordu.

Bu zihinsel yeteneklerin ve eğilimlerin bariz duygusal (alın, o kelimeyi kullandım işte) sonuçları vardır.

Köpekler bağ kurdukları sahiplerinden ayrıldıktan sonra ayrılık kaygısı yaşarlar. Sahibi geri döndüğünde onu karşılamak için koşar,

zıplar ve neredeyse dans ederler. Annesini gören bir bebek kadar belirgin bir mutluluk ve rahatlama hissederler. Howden Moors'da, çocukluğumu geçirdiğim Derbyshire Peak District'te, Tip adlı bir çoban köpeği sahibinin ölümünden sonra yalnızlık içinde geçen, üzücü ve tehlike dolu on beş hafta boyunca bedeninin yanından ayrılmamıştı.

Tilkilerin var olan RAM'lerini, köpeklerin gösterdiği tepkilerin yanından bile geçmeyecek şekilde kullandıklarınaysa inanamadım. Tilkilerin iyi hafızaları olduğunu, aradan haftalar geçtikten sonra zulaladıkları yemeğin sadece nerede olduğunu değil, tam olarak ne olduğunu dahi hatırlayabildiklerini biliyoruz. "Yamuk duran meşenin sol tarafında kırmızı fare, ısırganotlarının altında tarla faresi var," diye mırıldanırlar kendi kendilerine. Karmaşık yöntemlerle özgün bir kelime dağarcığı (kırk farklı ses çıkarma tekniğine dayalı en az yirmi sekiz ses grubu) oluşturur ve X bir tilkinin çağrısını, tek eşli bir erkek tilkinin kendi dişisine yaptığı genel bir çağrı değil de, X'in seslenişi olarak ayırt edebilirler.

Tilkilerdeki bu yetenekler, köpeklerde olduğu gibi ilişki kurma kapasitelerine yansır. Tek farkı, bunun tilkilerin diğer tilkilerle ilişkilerinde geçerli olmasıdır (köpek–insan ilişkisi oldukça alışılmadık bir ilişki türüdür). Macdonald'ın sakat dişi tilki hikayesini dinleyip de inanmayan olabilir mi?

Macdonald'ın bir başka hikayesinde, köpek tilki karşını bir erkeğin patisine diken batar. Zamanla iltihaplanan pati, yürümesini engelleyecek hâle gelir. Hastalığı süresince, gruptaki dominant dişilerden biri ona yemek taşır. Bu oldukça gariptir çünkü yetişkin tilkilerin yemek konusunda son derece eli sıkı davrandığı bilinir.

Bunun karşılıklı bir yardımseverlik beklentisine işaret ettiği şüphesizdir. Dişi tilki, hastalandığı takdirde erkekten yardım bekler. Fakat bu karşılıklı çıkar ilişkisi, işin içinde duygusal bir taraf olmadığı anlamına gelmez. Çocuklarım için yaptığım fedakarlıklar bile bir nebze olsun Darwinci mantığa dayanır; onlardan benim genlerimi başarılıyla geleceğe aktarmalarını isterim. Bu ne onların üreme ihtimallerini ellerinden alan bir hastalığa yakalanmaları hâlinde üzül-

meyeceğim, ne de soyumuzu devam ettiremeyecek olmanın bir ölüm kalım meselesine dönüşeceği anlamına gelir.

Macdonald'ın anlattığı hikayeler ve köpeklerden alınacak derslerin basit okumaları çok hoşuma gidiyor. Tilkilerin ilişki kuran, empati besleyen canlılar olduğunu düşünüyorum. Romantikliğimle istediğiniz kadar dalga geçebilirsiniz.

Tilki, bildiğimiz kadarıyla ortak çıkarı olduğu diğer tilkilere karşı empati ve ilişkisellik geliştirir. Neo-Darwin'e göre durum bu, ki şüphesiz haklı. Öte yandan, bir kere ilişki kurma ve empati yeteneğine sahip olduktan sonra, onları bu sınırlar içinde tutmak oldukça zordur. Sürekli, evrimsel olarak alakasız türlere ve bireylere de sıçrar. İnsanlar eşeklere ve ölmek üzere olan çocuklara onlardan hiçbir karşılık alamayacaklarını bildikleri hâlde para verip dururlar. Hatta bu yaptıkları için övgü toplamalarına engel olacak şekilde gizli saklı verirler parayı. Kendi çocukları olan bir Nazi, başkalarının çocuklarını süngülerken, çocuğu olmayan bir Nazi'ye göre çok daha fazla zorlanır.

Dizlerimin üzerinde dururken, etraftaki sinek bulutunun içinde ve ölü tilkilerin ortasında kendime bunları anlatıyordum. Bu tilkilerin benimle iletişim kurma kabiliyetleri var. İlişki kurmayı istememek için hiçbir sebepleri yok. Birçok kez, neredeyse birkaç saniye boyunca, birbirimizin gözlerinin içine baktığımız oldu (Yorkshire Ormanı'nda, Cornish'de bir tepede, Haifa yakında bir portakal tarlasında, Peloponnese'de bir kumsalda). Her seferinde benim onlara kendimi anlatabileceğim ve onların da bana kendilerini anlatabilecekleri ilkel bir dil olduğunu düşündüm. Dünya ve Baby Boom Galaksisi kadar birbirimizden uzak olamayız.

O uzun saniyelerin ardından bile tilkiye, "Dinle, senin ve benim, ikimizin de bedenleri var ve o bedenler gri denizden yükselen bulutlar yağmur fırtınasına teslim olduğunda birlikte ıslanıyor. İkimiz de buradayız! Ben buradayım! *Sen* buradasın!" dedim.

Sen ve ben! Sonra birahanede demlenme vakti geldi çattı.

• • •

Doğu Yakası'nda yaşarken ara sıra akşam yemeğindeki makarnaya ara verip çöp tenekelerini karıştırırdım. Tilki burnu, kalın plastik torbaların içinde bile yemeye değer bir şeyler olup olmadığını anlarken, benim burnum ince plastik torbalarda dahi işlevsiz kalıyordu. O yüzden hepsini yırtmak zorunda kaldım.

Çerçöp yemeyi tatsızlaştıran tek şey benim kendi türümün salyalarına karşı hissettiğim içgüdüsel tiksintiydi. Yapacak başka bir şey olmadığından hile yaptım. Sürekli yanımda bir kavanoz baharat taşıdım ve her şeyin üzerine serptim. Saçma da olsa, baharatlayınca temizleniyordu ya da en azından bana ait oluyordu. Ben de kendimi başkasının salya tehlikesinden koruyordum böyle.

Başlarda tilkiler gibi zulalamayı denedim. Bir gün zulama geri döndüğümde yalağa burunlarını sokmak için kavga eden domuz yavruları gibi üç kahverengi fareyi alüminyum folyo kap içindeki pilav için tepişirken görünce midem kalktı ve vazgeçtim. Hakiki bir tilki, fareleri iştah açıcı olarak yerdi.

Eve sipariş verilen yemeklerin artıkları iyi fakat pek yavandı. Eğer Doğu Yakası, Batı dünyasının geri kalanı gibiyse, satın aldığı gıdanın üçte birini çöpe yolluyor. Benim bulduğum artıkların arasındaysa pizza, Hint yemeği, yumurtalı pilav, tost, kızarmış patates ve sosis hiç eksik olmuyordu. Fakat bunların dışında farklı bir yemeğe rastlamak mümkün değildi. İngiliz toplumlarının içinde en renkli mutfağa sahip yerlerden biri olan Londra'da herkes ne yiyorsa diğerleri de aynısını yiyor. Buradaki tilkiler bile insanlardan çok daha iyi besleniyorlar. Pizza, körili tavuk, yumurtalı pilav, tost, patates kızartması, sosis, tarla faresi, kırmızı fare, ev faresi, her türlü otoyol kazası kalıntısı, mevsime göre yaban meyveleri, Güney Amerika ve Afrika'dan uçaklarla taşınan mevsimsiz meyveler, mayıs böceği kurtçukları, baykuş kelebeği tırtılları, kınkanatlı böcekler, kanalizasyonda yaşayan sıçan kuyruklu kurtçuklar, solucanlar, tavşanlar (hem vahşi hem de dikkatsizce kafeslenmiş olanlar), yavaş ya da sakat kuşlar, plastik bantlar, kırık cam, KFC ambalaj paketleri, asalak bağırsak kurtlarını bertaraf etme ve tedavi edici kusma için kullanılan otlar ve bu saydıklarım dışında kalan hemen hemen her

şeyi yiyerek yaşıyorlar.

Çöp kutularının etrafında dolaşırken dikkatlice dinledim ve izledim. Evlerin ve dairelerin içinde de çöplerde bulduğumun aynısını buldum: Tekdüzelik. Hemen hemen herkes aynı kültürel diyeti uyguluyordu. Serin bir Eylül akşamı kaldırımda oturmuş sahipsiz bir turtayı mideye indirirken, pencerelerin ardındakileri görmeye çalıştım. Işıkların kıpırtısı yetmiş üç evdeki ahalinin televizyon seyrettiğini söylüyordu. Aralarından altmış dördünde ışık hareketleri eşzamanlı değişimler gösteriyordu ki bu da aynı programı seyrettiklerine delalet ediyordu.

Hiçbir tilkinin bir başka tilkinin baktığı şeye baktığı görülmemiştir. Bütün aile birlikte kıvrılıp yatsa bile, her biri tavuk kümesi, kızarmış soğan ya da tarla faresi rüyaları görürken de burunları farklı yönlere dönüktür. Her tilkinin aile içinde aldığı eğitimle koşullandırılan koku ve işitme yetilerindeki belli belirsiz nüanslar çevrelerinde olup biteni kavrayışlarını değiştirir.

Her canlı gibi bizim de tam anlamıyla istifade etmediğimiz duyularımız var, ama o kadar hissiz, umursamaz canlılarız ki bunun farkında bile değiliz. Çok duyarlı ellerimiz olmasına rağmen dünyayı kalın eldivenlerle kavrıyor ve sıkıldığımız anda da şekilsizlikle suçluyoruz.

• • •

Londra'dan vazgeçmeye epey yakındım fakat tilkilerin bu şehre duydukları inanç ve bağlılık bana öyle dokundu ki kararımı yeniden gözden geçirdim. Onlar kadar yakından bakmayı becerebilirsem sevmeyi de başarabilirim diye düşündüm. Bir şeylerden nefret etmek çok yoruyor insanı. Tilkilerin huzur bulmama yardım edebileceğini umuyordum.

Orada yaşarken neredeyse anestezi altındaydım. Dini hikayelerdeki lanetliler gibi gözlerim vardı fakat göremiyordum, burnum vardı fakat koklayamıyordum, ellerim vardı ama hissedemiyordum, kulaklarım yerindeydi ama işitmiyorlardı. Bana sürekli Londra'nın her şeyin merkezi olduğunu söylüyorlardı; yaşamın

kalbi burada atıyordu. Bazen bir şeyler döndüğünü hissedebiliyordum fakat sanki bulanık bir denize çok yüksekten bakıyormuşum gibi, netlikten uzak, belirsiz, koca bir mesafenin ötesinde olup bitiyordu her şey.

Sonra kör, sağır ve koku alamaz bir hâlde tilkileri takip etmeye başladım. Nihayetinde dişleriyle yakamdan yakalayıp birazdan anlatacağım dört adaya sürdüler beni. Adalarda duyularım açıldı, etrafımdakileri hissedip tasvir edebilmeye başladım. Doğu Yakası'nın geri kalanı sular altında kaldı. Eğer kalıp tilkilerle birlikte azmetseydim bana başka adalar da gösterirlerdi. Hatta belki benimle suyun derinliklerine dalar, Atlantis'i geri alırlardı. Böylece orada biraların tadına bakıp tepelerinde yürüyüş yapabilirdim.

Adalardan başka yere adım atmadığım gibi, Doğu Yakası'nda var olduğu söylenen şeytan tüyüne de hiç akıl sır erdiremedim. Belki de koruyucu ruhum adaların arasındaki yalaklarda, benden sonsuzluk kadar uzaktadır. Yine de adalarımı tasvir ederken takımadaların haritasını çıkardım. Takımadaların kendilerine has lezzetleri ve zevkleri var; sevilesi olabilirler.

Her şeyden çok sevmeyi istedim. Nefret ve tiksinti duygusundan öyle yorulmuştum ki. Eğer bir yeri sevmenin orada yaşayan tilkileri anlamanın ötesinde bir zanaat olduğunu bilseydim, sevmeyi anlamaya yeğlerdim. Neyse ki her koku almak için burnumu torbalara soktuğumda, sürünerek gezindiğimde ve çöp tenekesini talan ettiğimde ikisinin birbirinden farklı olmadığına kani oldum.

Adalardayken deneyimlediğim şeyin sıradan olduğunu söylemek yanlış olur. Tam tersine. Ben tilkilerin adalarda hakiki olanı gördüklerine, duyduklarına ve kokladıklarına eminim. Beni de hakiki olanı yaşamam için getirdiler buraya. Tilkiler bana gözlerini, kulaklarını ve burunlarını verdiler, ama sadece adalardayken.

Tilkiler Doğu Yakası'nın gerçek sakinleri. Yaşam alanının özünü aksettirerek yaşıyorlar. Onlarsız hayatta yapamazdım bunu. Ben kendimi ya da benim orayı algılayışımı yansıtan bir şekilde yaşadım. Etrafta yürürken bile, kendime tuttuğum bir aynada gördüklerimi notlarıma düşerken yaptığım şeye doğa yazımı dedim.

Tilkinin gözlerine baktığınızda kendi yansımanızı görmezsiniz. Dikey gözbebekleri kendine aynada bakmayı seven insanevladına pek haz vermez. Bir de tilkinin gözlerinin öteki tarafına geçip körili kusmuklara, kirpilere, okul yolundaki dört çarpı dörtlere bir bakın, yine de kendi yansımanızı göremeyeceksiniz. Kendinizi aramaktan yorulmuş gözlerinizle göremeyeceğiniz kadar "olduğu gibi" görürsünüz her şeyi. Gözlerin duyusal reseptörler olarak çalışması gerekir. Tilkilerin kafatasında o şekilde işler. Bizse gözlere bilişsellik atfediyoruz. Bunun tilkinin daha az bilincinin olmasıyla, dolayısıyla retinayla kirpinin tilkinin zihninde oluşturduğu resmin arasına girebilecek çok az şeyin olmasıyla alakası yok; sebep tamamen tilki bilincinin zehirli bencillik ve önyargılarla dolmamış olmasıdır.

Bahsettiğim adalar:

Ada 1

Gecenin geç saatlerine kadar bir sürü şey satın alabileceğiniz pek çok dükkan var. Yağ, sabun, kakule, kişniş ve gazyağı kokuyorlar. Sahipleri ne ölüyor ne de heyecan duyuyorlar. Bunlardan birinin yanındaki dar sokakta, üzerinde Barbados, Bangladeş ve Pasifik'teki ufak tefek yerlerin gümrük damgaları olan kasalar vardı. Kasaların altı yumuşak, tatlı, nemli ve alkollüydü. Mayalanan meyveleri görünce havalara uçtum. Eşekarıları bile beni sokamayacak kadar kendilerinden geçmişti.

Tilkiler gibi ben de karnının üzerine uzanıyordum. Bir iki metre ötemde bir duvar vardı. Yerden otuz santimetre kadar olan bölümü rutubetle kaplanmıştı. Duvar, bir taksi firmasının dalgalanan flaması dışında kızartılmış ekmek kadar kuru ve banaldi. Fakat yere yakın kısımda çeşitli mucizeler kıvranıyordu. Gümüş parıltılı bir sümüklüböcek, Kambriyen dönemde kaynayan ilkel çorbanın içindeki bebek trilobitler gibi havada yuvarlanan tahtakuruları, gotik bir kuleye saldırmaya hazırlanan bir tabur gibi bronz kalkan kuşanmış kırkayaklar, serpilen likenler, onların etrafında koltukaltı kılı gibi görünen saçaklı yosunlar.

Uzandığım yerden bir banyonun penceresi görünüyordu. Banyoda çok güzel bir kadın ve hiç de güzel olmayan bir adam vardı. Kadın neden çekip gitmiyordu? Bu tilkilere göre bir düşünce değildi. Kafamı yere indirdiğimde küften yemyeşil olmuş, Mayıs kestaneleri kadar gürbüz bir karnabahar gördüm. Kasaların arasında solucanlar vardı. Etine dolgun, birbirine ölesiye sadık eşlerin evlilik yüzükleri gibi kalınlaşmış solucanlar. Tilki olsa onları spagetti yer gibi dişlerinin arasından midesine indirdi. Her biri iki buçuk kalori. Günlük altı yüz kalori ihtiyacının iki yüz kırkta biri. Tilkilerin çoğu solucan yese de, bazılarının dışkılarındaki solucan artıklarına ve toprak kalıntılarına bakılacak olursa solucan uzmanı olduklarını söylemek yerinde olacaktır. Miras hukukçusu olmak kadar zahmetsiz bir hayat kazanma yöntemi.

Ada 2

Parkta çimentonun asfaltla kesiştiği bir nokta var. Kış aylarının suyu derzlerden içeri doğru püskürttüğü yerlerde çatlaklar dallanıp budaklanıyor. Çatlaklar, gözle görülmese de ani sel baskınının taşıdığı toprakla ve parkın yakınlarındaki köpek dışkısına yerleşmiş bağırsak solucanı yumurtalarıyla dolup taşmış. Otların yanı sıra çimento kamyonlarının jantları ve beyaz kamyonetlerin kürekleyip savurduğu kanarya otu tohumları, ki muhtemelen bunlar Kent'te bir ya da iki at öldürmüştür, rüzgarın da yardımıyla tohum vermiş topraklarda.

Çıplak ayak yürüyecek olursanız çimentonun peynir rendesi gibi çok minik ve sivri çıkıntılarla dolu olduğunu fark edersiniz. Hiçbir şeye kucak açmaz. Güneş bile mümkün olduğunca hızla terk eder onu. Asfalt soğuk havalarda bile ılık ve süngerimsi bir kıvamda. Hava sıcak olduğunda ayaklarınızı saracak katran buharları yükselir. Siyaha çalan damarlı dövmeler bırakır tabanlarınızda.

Tilkilerin aşırı hassas ayakları var. Geceleri sekiz saat boyunca yolları arşınlayan şehir tilkilerinin tabanları, üzerine süt dökülüp ince gevrek bir katman oluşması için fırına verilmiş kadife bir yüzeyi andırır. Ayakları da yüzleri gibi postlarının ardına uzanır; ba-

caklarından sinir köklerine gömülü kısa kalın tüyler çıkar. Biyolog Huw Llyod bir gün evinde şöminenin önünde uyuyan tilkisinin bacaklarını gıdıkladığında hayvan uyanmaksızın geri çekmiş ayaklarını. Bu tüyler, spor sahalarına ekilenlerden biraz daha yaban olan her çimlik alanda taranır. Yürürken burun deliklerinizin boyunuz kadar deve dikenleriyle okşandığını hayal edin. Baharda ormanın içinden geçen tilkinin yaşadığı tam da budur.

Bu kadarı da fazla. Bu kadar da iyi olmaları gerekmiyor. Sinir uçları kemikten kutularda saklanan tilkiler, zorlu zeminlerde ve dağ eteklerinde toynaklarını yere vura vura hünerle dans ediyorlar. Açıkçası doğal seçilimin tilkilere daha eli sıkı davranmasını beklerdim.

Ada 3

Fidanların toprak üstüne yükseldikten sonra ya mantar gibi genişlediğini ya da havuç gibi daraldığını düşünürüz. İşin aslı öyle değil. En narin ağacın bile toprak altında geniş bir yaşam alanı var. Güneş gören bölümlerini sadece yemek pişirilen mutfaklar olarak düşünebilirsiniz.

Yere uzandığınızda bunu önünde sonunda anlarsınız. Ben kavramak için üç saat boyunca bir ağacı izledim. Yer altında solgun köklere işaret eden düşük omuzlara sahipti.

Bahçenin kalın derisini yırtarak çıkan ağaç, yorulup ağırlığını çitlere yaslamış, başını zor taşıdığı için önündeki masaya doğru meyleden sarhoş bir adam misali eğilmek zorunda kalmıştı. Karıncalar, böcekler ve kulağakaçanlar, yanar dönerli su yolları gibi, ağacın dallarından ve gövdesinden dökülüyordu. Öyle ya da böyle, ölü ya da canlı şeyler yiyeceklerdi; zaten ölüyle canlı arasında net bir sınır olduğunu söylemek pek mümkün değildir.

Doğu Yakası'nda ağaçların arasından ellerimin ve dizlerimin üzerinde koşturamadım. Yeteri kadar ağaç yoktu. Ama başka yerlerde yapabildiğim kadar çok yaptım. Bir tepeden aşağıya kızakla kayarken etrafı nasıl görürseniz tilkiler de ağaçları o şekilde görürler. Tilkilerin gözleri de, diğer avcı hayvanların çoğunda olduğu gibi, başlarının ön kısmında bulunur. Böceği benimle aynı şekilde görür-

ler, ama yanından koştuğumuz ağaç türlerini ben onlardan daha hızlı tanıyabilirim. Onlar için yanlarından koştukları ağaçlar koyu gri sütunlarda ibarettir. Alışveriş merkezlerinin üst katlarındaki jetonlu motor oyunlarında hızlandıkça sağda ve solda belirsizleşen ve pek de sevimli olmayan engeller gibi.

Araba ya da motor kullanma simülasyonları gerçekten araba veya motor kullanmaya benzemez ama kendinizi bir tilki gibi hissetmenize katkı sağlar.

Bahçedeki ağaca bir tilki gibi koşmayı denedim. Dizlerimdeki deri soyuldu ve yan evdeki kadın perdeyi çekip iyi olup olmadığımı sordu.

Ada 4

Burnumla eski bir pizza dilimini ters çevirdim. Birilerinin arka bahçesinde duruyordu. Nasıl oldu da kuşların, farelerin ve tilkilerin gözünden kaçtı bilemiyorum. Birkaç haftalık hava değişimi yaşayacak kadar uzun süre orada kalmayı başarmıştı. Bir haftadır yağmur yoktu ama hava nemliydi. İtalyan sucuğunun üzerinde gösterişli, yeşil bir kürk bitmişti. Kenarlarında, kürkün giderek inceldiği yerlerde insan dişi izleri vardı. Büyük ihtimalle küf ve insanların boğaz salgılarındaki streptokoklar alan hakimiyeti için savaşıyordu. Alt kısmı, iş çıkışı saatinde hareketin hiç bitmeyecekmiş gibi göründüğü metro tünellerine benziyordu. Buğday ortalıkta cirit atıyor, her zaman bir sonraki besine ilerleyişinde mekanik hareketleriyle dikkat çeken hamamböcekleri kalabalığı idare ediyordu.

Beni yakalayan koku oldu. En üst katmanda, domates ve hiç çürük kokmayan, onu yerine çimlenen sporlarının kokusunu içine çekmiş domuz pastırmaları vardı. Altındaysa macunumsu, mayalı canlılar kol geziyordu. Domates, metro tünellerine yarım santimetre (ince hamurlu bir pizzaydı) ve iki haftalık mesafedeydi. Fakat asıl önemlisi ben bunların hepsini saniyenin binde birinde burnuma çekip tanımayı başarmıştım.

Kokular tarihsel bir yolculuk vadeder. Pizza buna ufak bir örnekti. Kambriyen öncesi kayaçlardan bir nefes çektiğinizde nörolo-

jik kapılarınızdan birkaç milyar yıllık bilgi sızar. O durumda koku çok zayıftır. Moleküllerin çoğu başka canlı ve cansızlara tutunarak uzaklaşmış, geride kalanlarsa arkaik bir film tabakasının altına hapsedilmiştir.

Benthal Green Yolu'ndan ilerleyen bir tilki aldığı her nefesle geçtiğimiz beş, elli ya da beş yüz yılı çeker içine. Asfalt ve çöp tenekelerinin arasında yaşamak yerine o senelerde yaşar. Tilkinin gerçek coğrafyasını koku duyusunun sıkıştırdığı zaman algısı oluşturur.

Pizza dilimi kendi başına bir ada olmak için yeterli değildi. En yakın adaya giden yola işaret eden bir işaret tabelasıydı. Adanın kendisi, patlamış bir çöp torbasının yanında duran, ufalanan süngerimsi bir ağaç kütüğüydü. Turnusol gibi torbadan akanları emiyor ve hem torbanın hem de atalarının gerçek doğasını ortaya döküyordu. Tebliğ kokudaydı ve kokunun özü tarihseldi, antropolojikti, ticariydi ve ahlaksızdı, umursamazdı, gergindi; var olan diğer tüm sıfatların hepsiydi. *Ve ben bunların hepsini aynı anda duyumsadım.*

Sanırım limon ağacıydı ama eşekarıları, yağmur ve çöpten sızan köri alıp götürmüştü onu. Gözenekli olduğu için kokularla gelen hafıza için elverişli, güvenli ve geniş bir yerdi. Belki yüz yıl önce ekilmişti, belki o noktaya dikilmesinin özel bir anlamı yoktu ve onu oraya dikenler de güdülerini izah edecek bir dil geliştirmemişti henüz. Yarım yüzyıl sonra, genişleyen kökleri yan bahçeye yer açmak için kesilince, yitip gitti o da.

Öldüğünde koku biriktirmeye başladı. Canlıyken daha çok kendisi gibi kokardı.

Çöp torbasından kurtulup birkaç gece ağacın kanatları altında onunla birlikte uyudum.

Burnum üç farklı aşamadan geçti. Önce yaşlı bir ağacın kokusunu aldı ve o kadavraya dönene dek yoğurdu. Daha sonra büyük ve sivri burnum kokuyu ayrıştırmaya başladı. Muhtemelen 1970'lerin ortasından kalma dizeli koklayıp daha sonra incelemek üzere bir kaseye koydu. Sonra tekrar geri döndü ve Süveyş Krizi'nin ortasında Rusya'dan gelen fırtınanın kokusunu aldı ve kenara koydu. Bu ikisini aradan çıkarınca hızlandı. Geçen ayın regl kanaması, bebek

odasını neşelendirmek için cesur bir girişim, Vietnam mutfağının en büyük klasiklerinden birine ait fazla iddialı ve pek popüler olmayan bir deneme, güvenli seks için birkaç başarılı çaba. Bir sürü fasulye. Hepsi kaseye bir bir yerleştirildi.

Burnum kasenin etrafında ayrıştırdıklarından memnun, geri döndü.

Daha sonra ayrıştırmanın katletmek olduğunu anlamaya başlayınca parçaları tekrar bir araya getirdi. İncelemeye alınmamış ilk nefeste içine doldurduğunu bir kere daha buldu; tüm kase aynı anda burnundan içeri sızdı ve bütün bir yüzyılı bir kerede kokladı.

Sanırım tilkiler bu şekilde kokluyor. Fakat anda benim sahip olduğumdan daha fazla zamana sahipler ve o zamanı daha dolu yaşıyorlar. Benim yeni açılan bir galerideki dikkat çekici bir resimden gözlerimi alamamam gibi o da ilgisini en çok çeken şeye odaklanıyor. Fakat ben tüm galeriyi nasıl kısa sürede görüp çıkıyorsam, tilki de milenyumu bir saniyede görüp arkasında bırakıyor. Milenyum yolculuğu sırasında geçen haftanın pirzolalarına ya da son dakika ortaya çıkan tarla farelerine rastlıyor, ama yine de tarama eksiksiz tamamlanıyor.

Sadece burunlar bu şekilde zamanda yolculuk edebilir. Gözlerimiz ve kulaklarımız da aynı şekilde ama ışık ve ses çok hızlı hareket edebildiklerinden fark edemeyiz. Yüzyıllık yıldızlardan gelen ışığı görebiliriz ve bu ışık bir nanosaniye uzaklıktaki kızarmış patates ve balık dükkanının ışığıyla birlikte retinamızın paletine karışır. İkisinin karışımını gerçeklik adını verdiğimiz dünyanın resmini yaratmak için kullanırız. Aslına bakarsanız gerçeklik, Benlik tarafından karıştırılıp çalkalanan ve bazen birbirinden çok farklı zaman dilimlerinden oluşan bir kokteyl gibidir.

Bu saydıklarım benim adalarımdı. Bir meyve yığını, bir çimentonun köşesi, bir ağaç ve bir kütük. Beni tilkiler götürdü bu yerlere. Estetik bir tercih olarak tilkinin manzarasını çalışma odamdaki ya da otobüsteki manzaraya yeğ tutarım. Çok daha güzel ve ilgi çekici. Haritacılık açısından bakarsak tilkilerin Doğu Yakası, benimkinden çok daha gerçekçi ve çok daha fazla bilgiyi dikkate alıyor. Hem

daha anlık hem de daha geniş görebiliyorlar. Karıncaların bacaklarındaki kıllarına, dünyanın yaratılışından beri pişirilmiş, boşalmış, tükürülmüş, yetiştirilmiş her şeye anbean tanık olabiliyorlar. Hepsi orada. Tilkiler bana içinde yaşamaya ve sevmeye değecek kadar derin bir Londra gösterdiler. Ben ve Doğu Yakası arasında ve tabii ki ben ve tüm o pis, perişan, kırılmış insan mekanları arasında kolay olmayan bir barış müzakeresi yürüttüler. Harika bir armağandı.

Ben her yeri değil sadece adaları öğrenebildim. Şehir, adaların arasından akan sularda belli belirsiz kıpırdanıyordu. Benim mecazi tilkilerim içinse belirsizlik yoktu.

• • •

Zamanda yolculuk sadece göz alıcı bir şiir sanatı değildir. Tilkiler avlanmak için de kullanır. Yakınlarda bir tarla faresinin çıkardığı sesler, farenin tilkinin sağ ya da sol yanında oluşuna göre iki kulak zarına farklı zamanlarda ve farklı yoğunluklarda ulaşır. Biraz basit trigonometri, çokça deneyim, bir sürü sonuçsuz girişim sonucunda beyin kaba bir algıya sahip olur. Daha zor olsa da (evrimsel olarak saf avcı türler söz konusu olduğunda) devamlı, tekdüze bir inlemenin de yeri saptanabilir. Her kulağa ses dalgasının farklı bir noktası erişir, sağ kulağa tepe noktası, sol kulağa en alçak noktası çarpar. Fazlalıklar ve eksiklikler, ses çıkaranı ele verir. Fakat tilki başını sabit tutarsa, ses kaynağı mekanda tek bir nokta olarak kalmaz, inlemeyle başlayan ve tilkinin kulağında sonlanan kavisli bir düzleme dönüşür. Tilkinin sesin katettiği yol üzerindeki her noktayı belirlemesi imkansız olduğundan daha iyisini iki farklı yoldan başarır.

Birincisi, kafasını ya da kulaklarını oynatır. İnlemeyi tilkiye bağlayan düzlem hareket etse de, inleme olduğu yerde kalır. İlk düzlemle başın hareketinden sonraki düzlemi karşılaştıran tilki, ihtimallerini daraltır. Birkaç kez başını salladıktan ve kulak kıpırdattıktan sonra çıkış noktasını kararlı bir şekilde belirleyecek kadar çok veri elde eder. Yine de hayranlık verici bir başka düzenlemeden daha bahsetmek gerekir.

Bunun ne kadar harikulade olduğunu tam olarak kavrayabilmek için size en yakın parka gidip sıçan köpekleri izleyin. Vücutlarını kuzey güney eksenine yerleştirerek işlerini görmeyi tercih ederler. Dünyanın manyetik alanının nispeten daha az hareketli olduğu bir pozisyondur bu, ama her zaman dingin değildir. Üzerinde gezindiğimiz erimiş kaya köpürdükçe manyetik fırtınalar ve akımlar yaratır. Fakat Hades'in sakin bir gününde köpeğinizin boşaltım sisteminin dünyanın merkezine bağlı olduğunu unutmayın.

Tilkiler bunu yapıyor mu bilmiyoruz, ama dünyanın manyetik alanıyla uyum içinde olduklarını biliyoruz. Küçük memelilerin üzerine kuzeydoğu yönünden atılma huyları var ve bu yönden hamle yaptıklarından öldürme oranları daha yüksektir. Kuzeydoğudan saldırdıklarında yüzde yetmiş üç, güneybatıyı tercih ettiklerindeyse yüzde altmış oranında başarılı olurlar. Bunların dışında bir yönden atlamaları durumundaysa öldürme oranları yüzde on sekize kadar düşer.

Manyetik alanı, konum ya da yön hesaplamak yerine mesafe hesaplamak için kullanırlar (hatta bunu yaptığını bildiğimiz tek hayvan tilkidir). Bu oldukça önemlidir. Tilkinin doğal yaşam alanında pek çok şey mesafe saptamayı karmaşık hâle getirir. Ses dalgalarının hızı, havanın sıcaklığı ve nem oranına göre değişerek tüm trigonometrik hesaplamaları kaydırır. Çimenlerin arasından slalom yaparak ilerleyen ses, ince dallardan seker, yerin içine sızar ve rüzgarda dans eder. İşlek kemirgen patikalarında çimler nadiren laf taşırlar. Ola ki taşıdılar hafif bir rüzgar kapar bütün izleri. Gereğinden fazla ya da az saldırı israf gibi geliyor bana. Yeniden toparlanıp saldırmak için bir şans daha olmayabilir.

Bu koşullarda tilki, manyetik alana belli bir açıdan zıplar (tercihen manyetik kuzeyden yirmi derece uzaklıkta). Kulağına ulaşan sesin açısını bilir. Ses çizgisinin manyetik çizgiyle kesiştiği noktada bekler yemeğini. Chastise Operasyonu sırasında Dambuster'ların Ruhr barajlarıyla aralarındaki mesafeyi nasıl belirlediklerini biliyor musunuz? Su yüzeyinde iki takip ışığı kesiştiğinde doğru yükseklikte olduklarım anlıyorlardı. Tilkilerin yaptığı da bunun aynısıdır, tek

farkıysa takip ışıklarından birinin ses diğerinin manyetik olmasıdır. Konum belirlediklerinde, bacak kasları yırtılır ve onlara eşlik eden diğer kaslar kan ve açlıkla dolar.

Dayanağını tümüyle dünyadan almak nasıl bir şey acaba? Seslerin yerini ben de onlar gibi kafamı oynatarak belirliyorum. Peki ya kuzeybatı hattını kanınızda hissetmek? Her adımımız diğer her şeyle ilintili bir bağlam sunardı. Dünyanın bir yaması değil gerçek bir vatandaşı yapardı bizi.

Bir keresinde bir birahanede yaşlı kadınların dünyanın nasıl kötüye gittiği üzerine konuşmalarına kulak mısafiri oldum. Gençler, pek tabii ki, eskiden oldukları gibi değillerdi. Fakat oldukça tuhaf bir açıdan değişmişlerdi. Avare, pis, uçkuruna düşkün, saygısız ve alkolle zehirlenmiş olmalarıyla alakalı değildi –ki öylelerdi. Manyetik alanlara artık fazlasıyla duyarlı olmalarıydı asıl sorun.

"Biliyor musun, kiliselerin ve benzeri yerlerin tepeleri ve diğer şeyleri yerinde tutabilmek için manyetik alanlar üzerine dizildiğini düşünüyorlar."

"Yok artık!"

"Düşünüyorlar valla. Bak anlatayım. Tüm ülkede güç hatları olduğunu ve eski insanların bunları bildiğini, bunlara göre inşaat planları yaptıklarını söylüyorlar."

"Olacak iş değil!"

"Öyle öyle. Birisinin üzerinde miyim şu anda merak ediyorum, popom titreşiyor."

Böylece devam etti, önce popolar ardından memeler titredi, şekilsiz pantolonlar alay edercesine elektriklendi, Benidorm'dan alınmış şömine rafının konumu mistik yorumlarla yeniden gözden geçirildi. Konuşma ben art arda bira ısmarlarken ve *Greenmantle*'ı okumak için dikkatimi toplamaya çabalarken gece boyunca uzadı gitti.

Hor gördükleri torunların aslında haklılık payı var. İstediğiniz tilkiye, çiftçiye, sıçma pozisyonu almış köpeğe ya da modernitenin karanlık şafağından öncesini bilen herhangi birine sorabilirsiniz. Ekip dikmek mıknatıs misali gezegene çeker insanları. Birlikte anlamlı bir şeyler yapabilmek için tek umudu asılı kalmaya devam

etmek olan buzdolabı mıknatıslarıyız biz. Üst Paleolitik dönemde bir yere bağlı olmamak kör ve beceriksiz olmakla eşdeğerdi. Aksi takdirde nerede durduğunuzu, adamakıllı ve kesin bir biçimde ya da içgüdüsel olarak bilebilmenin imkanı yoktu. O yüzden kim olduğunuzu ve neden var olduğunuzu da bilemezdiniz.

Ben de kendini beğenmiş ergen tavrımla bira lekeleri içindeki defterime yazmayı sürdürdüm. Kadınlardan daha manyetik değildim. Benim atalarım da geçtiğimiz bin sene içinde onlarınki gibi ayaklarını ve gözlerini kesip atmıştı. Ama en azından bunun beni ya da onları daha iyi yaptığını düşünmüyordum.

Belki de abartıyorum. Bir tilki, daha çok avlanmak için manyetik kuzeye yirmi derece açı yaptığında, spinli bir servis atışı için bileğini son raddeye kadar büken bir pinpon oyuncusundan daha estetik ya da aşkın bir şey yapmış olmuyor. Daha az estetik ya da aşkın olmadığı da kesin. Bu da abartmadığımı, tam da kararında olduğumu söyleyebilmem için bir kanıt. Dünyaca ünlü bir masa tenisçisiyle masa arasındaki bağ inanılmazdır. Bana göre masa sadece bir parça tahtadan ibaretken, sporcu içinse akıl almaz şeylerin gerçekleşebileceği bir sahne, benzersiz güzellikte becerilerini sergileyebileceği bir zemindir. Bu da sadece masa ve oyuncu arasındaki bağ sayesinde mümkün olur.

Bir yere bağlı olmayan benim için tüm dünya, uluslararası masa tenisi turnuvalarında masaların altında kullanılan tahta parçaları kadar kifayetsiz olabilirken tilkilerse gece gündüz pinpon peşinde koşabilir.

• • •

Doğu Yakası'nın bu bölgesinde kilise bahçeleri ve kanal kıyıları fazla temizdi. Ortalıkta tarla fareleri geziniyordu ama onları avlayabilmek için daha uzun çayırlara ihtiyaç vardı. Çimenlerde izlerini bulana dek nefesimi tutarak ilerlemem gerekiyordu. Ancak ondan sonra ayağa kalkıp avlanan bir kerkenez gibi onların üzerine kapanabilirdim.

Tilkiler, bulundukları noktadan yatay olarak üç metre ileri sıçrayabilirler (Bu benim için sekiz metreye denk gelir). Ayrıca oldukça yükseğe de zıplayabilirler. Bir geyik avcısının yüksek bir noktaya tırmanıp av sahasını daha iyi görmek istemesi gibi, tilkiler de büyük ihtimalle yukarı doğru zıplayarak çayırı daha iyi görmeye çalışırlar. Gerçi tilkiler avlarının yerini manyetik ve işitsel alanlarında önceden belirlerler ama belki de görsel bir netlik arayışı içindedirler sadece.

Fare avlarken benim yükseğe zıplamama gerek yoktu. Gözlerim fiziğim nedeniyle en atletik tilkinin sıçrayacağı en yüksek noktadan daha yukarıdaydı. Kulaklarımınsa pek işlevi yoktu. Fareler (ve muhtemelen diğer kemirgenler de) benim kulaklarının da işitebileceği seslerden ultrasonik ses dalgalarına kadar geniş frekans aralıklarında sesler çıkarabilirler. Tilkiler yüksek frekanslarda benden daha başarılıdır; üç bin beş yüz hertzde en iyi performanslarını sergilerler. Benim için de aynısı geçerlidir (insan kulağı yüz ila üç bin beş yüz hertz arasındaki seslere duyarlı olmasına rağmen işitsel kapasitesi çok yönlüdür). Dokuz yüz ila on dört bin hertz arasındaki seslerin yüzde doksanının ve hatta en gencimizin işitme aralığından bile daha yüksek olan otuz dört bin hertze kadar varan seslerin üçte ikisinin yerini kesin olarak tespit edebiliriz.

Tilkiler önce keşfe çıkar (tarla faresi yuvalarının nerelerde olduğunu belirlemeye çalışır), sonra herhangi bir ses bekler, kafasını ya da kulaklarını oynatarak kerteriz almaya çalışır, gerekirse kuru bir yaprak hışırtısı gibi daha düşük ve böylece daha erişilebilir bir frekans yakalamaya çalışarak, destekleyici bilgilere ulaşmayı amaçlar. Ardından manyetik mesafeyi netleştirir, zıplar, anlık bir görsel doğrulama yapar ve en nihayetinde öldürür.

Benim tekniğimse önce yuvaları belirleyip yuvaya yakın durarak beklemek, bir süre ince uzun yaprakları izleyerek bir hışırtı duymaya çalışmak, umut dolu ve ani bir hareketle kendimi paldır küldür yere bırakmak, suratımı fare bokuna bulamak, ıskalamak, üstümü silkelemek, etrafta toplanıp benim ne yaptığımı anlamaya çalışan duyarlı sivillere açıklama yapmaya çalışmak ve polis gelmeden ortadan sıvışmaktı.

Bunu uzun saatler boyunca yaptım. Takıntı hâline geldi. Yanlarına bile yaklaşamadım ama iflah da olmadım. Yüzlerce girişimin birkaçında avımı benimle küstahça dalga geçerek uzaklaşırken gördüm. Hatta içlerinden biri dönüp gözlerimin içine baktı. Anatomik olarak bir tarla faresinin dudak bükemeyeceğini sanırsınız. Yapabiliyorlar ama, gördüm.

Küçük memelilerin hayatı Mors alfabesiyle yazılıdır, noktalar ve çizgilerden ibarettir. Noktalar arasındaki çizgilerden. Her bir noktada (noktalardan çok noktalı virgüller), durumun detaylı analizini yapabilmek için bir duraksama gelir.

Bir gün su kenarındaki kır farelerini izledim. Birkaç saniye koşturup üç saniye bekliyorlardı. Bunu bir süre bu şekilde tekrarladılar. Her bir beklemede önlerindeki yaprak yığınının içinden nasıl geçeceklerini (belki de geçip geçemeyeceklerini) düşünüp tartışıyorlardı.

Avcıların çoğuysa avı gibi davranır ya da avının ritminde hareket etmeye çalışır. Tilkiler bunu yapmazlar. Tilkilerde kesik hareketler yoktur. Bildiğim diğer tüm hayvanlardan daha çok kendileri olmayı başarırlar. Ne avlarından ne de avlanma alanlarından ödün verirler. Şehrin kaosunda var olan tilkiler kumsalda ya da dağda yaşayan tilkilerle aynı alışkanlıkları devam ettirirler. Gereksiz yere avlanmakta ısrar edip kalp damar tıkanıklığıyla ilintili hastalıklardan ölmeyi reddederler. Tamamen şehirleşmiş insanlar insanlıklarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyayken, tilkiler tilki olarak kalmaya devam ederler.

Şehirli tilkilerin tilkiliğiyse çok daha takdire şayandır çünkü sık sık sakatlanırlar, ve tabii ki araçlar yüzünden. Kendilerine güvenlerinin bir sonucu olarak, bu tuhaf yırtıcı hayvanlardan kaçmak için yeterli sebep görmezler. Otoyollar tilkilerin yuvasıyken neden çekilmesi gerekenler onlar olsun ki? Sarsıntı ve ışık, savunma mekanizmalarını harekete geçirmeye yetecek kadar korkutmaz tilkileri.

Kahramanca bir deney, şehir tilkilerinin Londra'daki baş döndürücü hayatlarının tüyleri diken diken eden bir endişe ve acıyla yoğrulduğunu ortaya koyar. Bir deneyde üç yüzden fazla ölü tilki Londra sokaklarından toplanıp, sineklere yem edilmek üzere yere

serilir. Deney sonucunda, tilkilerin karbon zengini ormanlarda toprağa karıştıktan sonra yüzde yirmi yediye yakınının aslında daha önce tüfekle vurularak yaralandığı ve kemiklerinin tekrar tekrar birbirlerinin üzerine kaynadığı görülür.

Tilkilerin yaralandıklarında duygusal ve zihinsel olarak nasıl tepki verdiğini tam olarak bilemiyoruz, fakat pek çok köpeğin, bacaklarından fırlamış kırık kemiklere nasıl şaşkınlıkla bakakaldığını daha önce görmüştüm. Hemen yeni doğmuş bir yavruyu yalar gibi kemiğin ucunu yalamaya başlıyorlar. İster yavru olsun ister kırık kemik, vücutlarından çıkan şeylerin gizemiyle aynı şekilde başa çıkıyorlar. Her ikisine de kucak açarak.

Ben de kırılan kemiğimin ucunu gördüm bir keresinde ve hiç hoş karşılamadım. Damarlar kendi kendilerini durdurana dek kan püskürttü gözlerime. Biz zaten sürekli beklenmedik şeyler sayesinde hayatta kalabiliyoruz. Bir kalp hücresini cam bir yüzeye bırakın, ne yönettiğini bile bilmeyen bir orkestra şefinin batonunun ritmiyle kasılmaya devam etsin.

Tilkileri yaralayan sadece araçlar değil, zaman da yıpratır onları. Londra tilkilerinin yüzde otuz beşi çoğunlukla omuriliklerinde görülen ve eklemlerde bozulmaya yol açan spondilozdan muzdariptir. Hayatlarının üçüncü yılına girebilmiş tilkilerin yüzde altmış beşinin ve inanılmaz yaşlı kabul edebileceğimiz altı yaşma kadar yaşayanların hepsinin omurgasında arterit vardır. Beyaz yaka olsalar uzun bir hastalık izni almalarına sebep olacak kadar sağlıksız bir sırtla olimpiyat oyunlarına katılan Romanyalı jimnastikçiler gibi çitlerin üzerinden atlayıp güvercinlere saldırırlar aniden ya da cıva gibi tavşanların üzerine inerler. Gündüzleri gölgede serilip yatmayı dört gözle beklerler. Gecenin gelişini de, ofisine arada sızlayan siyatiğinden daha bağlı bir adamın sabahları çalar saatini duyduğunda gösterdiği heyecanla karşılarlar.

• • •

Uzun, çok uzun bir günün ardından sığınağımın çatısı altında uyku-

ya daldım; terleyerek, titreyerek, uyanarak, kesik kesik, huzursuz, hiçbir şekilde rahat yüzü görmeden. Gördüklerim sığınağa giren bir tilkinin görecekleriyle aynıydı. Gökyüzü yoktu. Bu alçak seviyelerde, yatay perspektifler sarplaşıyor, bir tahliye borusu dünyayı hızla ucu yokluğa açılan bir huniden içeri yolluyordu. Dikey perspektifler mide bulandırıcıdır. Gözlerinizi yerden kaldırdığınız anda sadece bir duvarla karşılaşırsınız. Bir kuyuda yaşıyordum, ışık tepeden, gözle görülmeyen bulutların ve dumanların içinden damlıyordu.

Tilkilerin renk algısına dair fazla bir bilgiye sahip değiliz. Kırmızı-yeşil renk körü olmaları kuvvetle muhtemel. Londra'da bu pek bir fark yaratmaz aslına bakarsanız. Çiçeklerin görgüsüzce abartıldığını düşünen bu insanlar, ya griyi tercih etmişlerdir ya da önü kesilemez batı rüzgarlarının ve serumla alınan güneş ışığının etkisiyle her yer pastel renklere bürünmüştür. Tabaklarındaki bezelyelerle oynayan çocuklar gibi yakaladığı fareyle oynayan tilki, nihayet farenin kafasını kopardığında gri çimenlerin üzerine yayılan kanı, sadece grinin bir ton koyusu olarak görür.

Kendime hakim olamadan üzerimdeki zemin örtüsü içinde debelenip durdum; kötü kokuyordum ve pislik içindeydim. Öte yandan dikkatlice etrafı kolaçan ediyordum.

Benim seyir hâlimle tilkininki arasında çok bir fark yoktur. Gün içinde kısa mesafelerde tilkinin görüş keskinliği aşağı yukarı benimki kadar iyidir, fakat gözlerinin dikkatini çekebilmesi için benimkilerden daha fazla kıpırtıya ihtiyaçları vardır.

Retinasının odağında renkleri ayırmakta iyi olan çubuk hücrelerinden ziyade hareketi sezmede iyi olan koni hücreleri ağır basar. Öğle ortasında, tilkinin görüş alanına giren yavru tavşan, hareketsiz durduğu sürece güvendedir. Silahını yavaşça havaya kaldıran bir adam, silueti ufukta bile görünse, tilkiyi avlayabilir. Siluet (görülemez olduğu için değil, idrak edilmediği için) tilkinin sadece düzenbozan sesleri algılamaya koşullanmış zihnindeki arka plan sesleri arasında kaybolur.

Benim gözlerim gün içinde şekilleri algılamakta daha başarılı ve beynim de onlarla daha çok ilgiliydi. Gündüzlerin aşırı sıkıcılı-

ğı içinde, bir tilkinin fark edebileceğinden daha fazla eğlence vardı benim için. İlgimi çekmesi için yan yan yürüyen bir böceğe ya da aniden şekil değiştiren bir gölgeye ihtiyacım yoktu, ki gördüğümde sevinmiyor değildim. Bir çam ağacı gövdesiyle, yosun saçağıyla ya da metal çöp tenekesinin deliklerinden çıkan garip uğuldamayla da pekala zaman geçirebilirdim.

Yuvarlak gözbebeklerim ortalığı amaçsızca taramak, dünyayı içine almak, istila etmek isteyen her şeye geçit vermek için yaratılmıştı. Geçtiğimiz birkaç milenyumun etkisiyle pasif ve korkak hâle gelen şey beynimden başkası değildi. Artık kapıdan içeri girmek isteyen herkesin isimlerini alıp sadece zararsız olduğuna emin olduklarını içeri kabul ediyor.

Tilkiler, dünyayla aralarına tahminen daha az bilişsel engel koyarlar. Daha çok gözbebeklerinin fiziki kabiliyetleri dünyalarını sınırlar. Gündüzleri çok daha şüpheci ve ayrımcı davranan gözbebekleriyle bakarlar dünyaya. Geceleri gözbebekleri benimkiler gibi yuvarlaklaştığında ormanın ve sokakların sunabileceği tüm ipuçlarına ihtiyaç duyarlar. Gün içindeyse nöbet subayları gibi hazır olda bekleyen dikey yarıklara dönüştüklerinden gereğinden fazla ışığın içeri girmesine engel olurlar. Gözkapaklarıyla birlikte çalışarak görünen dünyayı tam olması gereken kıvama getirirler.

Tilkilerin ve benim benzer sesler işittiğimiz de oldu elbette. Çarpışma sesleri duyduk (ki tilki muhtemelen o sırada akşama ne yiyeceğini aklından geçirmiştir), radyoda kendilerinden geçercesine neşelenen insan seslerini dinledik, bıçak gibi sert bir nesneyle bir şeylerin parçalandığını duyduk, bir şeyler öğütüldü, rendelendi, gümbürdedi, sürtündü ve vızıldadı. Bunların hemen hemen hepsi benim için çok ilginçken tilki hiç oralı bile olmadı. Boyunu geçen hiçbir şey kayda değer değildi onun için. Havadan gelen tehditlerden korkmayacak şekilde evrim geçirmişti (en kuvvetli kartal bile onun için bir tehdit oluşturmuyor). Arada sırada bir çiftlik evinin camından gelen ölümcül patlamalarsa evrimi gök tanrısı korkusuna doğru yönlendirmeye yetecek kadar önemli değildi. Yani tilkiler, (benim senelerce bağdaş kurarak oturduğum, kramplar içinde zihnimi temiz tutmaya

çalışıp başarısız olduğum farkındalıkla) kavak ağaçlarının yumuşak çıtırtılarını, masaj yapan duşun kalp ritmi benzeri basınç seslerini, saçaklar altındaki kuş yuvasını mesken edinen sığırcıkların düzensiz pıtırtılarını duyup anında göz ardı edebilirdi.

Kuru yaprakların çıkardığı sesler bana hafif bir hışırtı gibi duyulurken, ona sanki kulağının dibinde birileri sivri tırnaklarını davula sürtüyormuş gibi geliyordu. Deneyimli meditasyoncuların nefeslerine odaklanmaları gibi genelden (ya da genelin beş karış altında olan biten genel şeylerden) yapraklara yönlendiriyordu dikkatini.

• • •

Tilki olmanın büyük kısmını kendi yavrularım olmadan deneyimledim. O zamanlar eğlenceli geliyordu. Şimdi daha eğlenceli olabilir ve daha çok şey görebilirim. Yavrularım gözbebeklerimi oyabilir ve dikey yarıklar hâline getirebilirler. İnsan yavruları hiçbir şeye benzemedikleri kadar benzerler tilki yavrularına. Benimkiler tilkiler gibi (kitapların arkasında ve halıların altında Haribo yığınları var) ve aynı gerekçelerle zula yaparlar (küçük mideler ve tüm somut delillere karşın ertesi gün yemek olmayacağını fısıldayan kıyamet sezgileri var).

Zula yerlerini hatırlama yetenekleri tilkilerinki gibi hem iyi hem kötü.

"Şekerlemeleri nereye koydun?"

Birinci ve ikinci hafta: "Lego kovasının arkasına."

Üçüncü hafta: "Lego kovasının arkasına galiba? Ya da belki de penis şekilli kabağın oraya?"

Dördüncü hafta: "Hangi şekerlemeler? Lütfen söyle, hangi şekerlemeler?"

Kazı yapmaları gerektiğinde, gömerken yer eden hatıralarının beyinlerinin en derinlerine gittiğini fark ediyorlar. Örneğin Exmoor'da domates konserveleri gömdük ve her ne kadar iki hafta sonra hatırlama kapasiteleri tilki/şekerleme düzeyine düşmüş olsa da üç ay sonra yerlerini tam tamına hatırladılar.

Değişmelerini istemiyorum. Düzgün bir hayat sürmek için ihtiyaçları olmayan şeylere sahip değiller, eksikleri de yok. Bu anlamda tilkiler gibiler. Evrimlerinden değil; daha az samimi, duyarlılığın imkansız olduğu bir dünyaya ayak uydurarak değişmelerinden korkuyorum.

Benzer nedenlerle şehiriçinde yaşayan kızıl tilkiler için de endişeliyim, gerçi o yönde değiştiklerine dair hiçbir kanıt yok. Olacak olsaydı şimdiden belirtileri olurdu. Genetik ve evrim bir araya geldiğinde hızlı ve güçlü bir makine gibi çalışır. Yine de tilkiler için hâlâ bir tehlike var. Öfkeyle hırlayan gümüş tilkiler, sadece kırk nesil içinde, insanları gördüğünde kuyruk sallayan, istekli seslerle ağlaşan, uzatılan elleri yalayan insan canlısı varlıklara ait huylar göstermeye başladı.

Tanrı ya da Darwin, benim çocuklarımı benzer terbiyelerden korusun.

• • •

Kedilerden nefret ediyorum. Gerçekten nefret ediyorum. Bu kuşları, küçük memelileri ve benzerlerini seven herkesteki tutkulu sevgisizlik değil. Tamamen sezgisel, verdikleri hasarla orantısız, her sene pekişen bir his.

Kimse sevemez kedileri kediler kadar. Tabiatları gereği sevilmeye uygun değiller; anlamsız, soğuk ve kabalar. Bir kediyi sevmek için onu olmadığı bir şeye çevirmeniz gereklidir. Onu bir sevgili, metres ya da eski bir okul arkadaşı gibi giydirmelisiniz. Kedilerin ait olduğu yer, başarısız bir taksidermistin elleridir.

Başlarına kötü şeyler gelmesini dilemiyorum, onlar hakkında herhangi bir dileğim bile yok. Üreme organlarının yok edilmesinin iyi olacağına tutkulu bir şekilde inanıyorum. Oxford'un şehirli tilkilerinin midelerinden çıkan şeyler arasında kedi tüyünün sadece binde dört yer tutması çok büyük talihsizlik; ki o da muhtemelen arabaların ezdiği kedilerden kaynaklanıyor.

Kedi pisliği kokusu sinirlerimi yerinden oynatıyor. Önce çişlerinin kokusundan nefret etmeye mi başladım yoksa kedilerden hep mi nefret ediyordum bilmiyorum. Şu anda ikisi de farksız geliyor

bana. Fakat sığınağımdaki zemin örtüsüne kızgınlık döneminde attıran bir kedi yüzünden başıma korkunç şeyler geldi.

Örtünün üzerine bir tavuk budu koyup sığınağın içine girdim. Kısa süre sonra omzumda duran tavuk parçasına erişmek isteyen arsız ayakları sırtımda hissettim. O küstah yaratığı ezmek istiyordum. Dişlerini ete geçirmesini bekleyip Vezüv yanardağı gibi patlama sesleri çıkararak aniden püskürdüm. Ani bir tırmıktan sonra herhangi bir veterinerin vereceği sakinleştiricilerin dindiremeyeceği nevrozlarla uçup gitti.

Avlunun ucundaki bahçeden bozma yere kadar kovaladım onu. Kalasların üzerinden atladı, ben de peşinden. Saksıyı devirdi, ben de peşinden devirdim. Çitin üzerinden geçip diğer tarafında çite paralel koşturdu. Ben de peşinden koştum. O bunların hepsini balerinvari bir estetik içinde yaptı. Ben öyle yapamadım.

Bir kulübeyle duvar arasına düştüm, bir dakika boyunca hareketsiz kalarak zar zor aldığım nefeslerle lanetler yağdırdım dünyaya. Kafamı kaldırınca on metre ileride, sivri kırmızı tüylü bir canlının dikey gözbebeklerine yakalandım. Ağzının bir köşesinden tavuk budu sarkıyordu, puro gibi durduğuna yemin edebilirim. Bakışlarımı adeta ele geçirdi, beni hapseden oydu, kesinlikle ben kontrol etmiyordum. Sonra uygun gördüğünde beni serbest bıraktı, bahçenin köşesine yürüdü ve daha önce orada olmayan bir kapıdan çıktı gitti.

• • •

Tilkiler Londra'yı bir süreliğine bana geri verdiler. Eğer isteseydim daha fazlasını da verirlerdi, ama onlara baskı yapmak büyük haksızlık olacaktı. Çok fazla kendi hâllerinde, çok fazla kendileri gibilerdi. Istatistiklerin makul gördüğü yumuşak mevsimlerde yapmak istedikleri başka şeyleri var onların. Benimse tilkilere verebileceğim hiçbir şey yok. Bana, benim ev atıklarıma, vahşi dostluklara duyduğum sempatiye ihtiyaçları yok. O lüzumsuzluk hissi ve tavuk budu puronun üzerinden gülümseyen gözlerin hatırası her şeyin iyi olacağına dair ihtiyacım olan güveni verdi bana.

5*
TOPRAK / II
Alageyik

ALAGEYİKLER KURTLAR ONLARI avlasın diye tasarlanmıştır.

Kurt olmaktan daha kolay bir şey yoktur. Şimdi size bir hikaye anlatacağım.

Öncelikle "kazanmak iyi, feragat etmek kötüdür," diye meleyen bir toplumda büyüdüm. Sonra "Halkın Refahı" adını verdikleri zorunlu derslerde, bırakınız yapsınlar ekonomisini öğretip Salı günleri öğleden sonraları, komünistleri vurduklarında sahiplerine büyük madalyalar kazandıran II. Dünya Savaşı'ndan kalma Lee-Enfield tüfeklerine bakmaya götürecek kadar utanmaz bir okula gittim.

Sonra tarihi bir üniversitede buldum kendimi. Hem etrafımdaki sütunlar hem de sarhoş eğitim görevlileri bunun sürekli altını çiziyordu; mezun olan her nesille birlikte, yerçekimsizliğin doğal yasaları okulun mükemmelliğini bir üst seviyeye taşıyor, mükemmelliğine mükemmellik katıyordu. Adam Smith'in şan ve şerefi tüm dünyayı sararken bu da böyle devam etti. Altı sene süren sıradan bir hayatın ardından bir gün, Cam Nehri'ne bakan meşe kaplamalı bir odada sek şeri içmeye davet edildim.

"Cambridge'den ayrılmak üzeresiniz beyler. Alçak gönüllülüğün dünyayı ele geçireceği doğru olabilir, fakat benim size tavsiyem, o gözünüzü diktiğiniz pozisyona ilişkin ciddi bir teklifle karşılaşana dek herkesi ezip geçin."

Bu yetkilerle donatıldıktan sonra uygun adımlarla dünyaya açıldık. Ben de, kanunen aksi mümkün olmadığından, bir kurt olarak sıvıştım işin içinden.

Anayasanın değişmesi için devrim gerekir ve benim uzunca bir süre buna vaktim olmadı.

Kurt olmanın asasını taşıyabilmek için ne var ne yok kuşandım ben de. Bu profesyonel kelleler, kağıtlar, kızlar ve silahlar demekti. Bir de Eylül'de Euston ve Iverness ya da Fort William'a giden yataklı tren vagonlarına binmem gerekti.

O trenlere bayılırdım. Hâlâ da bayılıyorum. Yemek vagonlarında ciddi ayrımcılık yapılır. Kompartımanınızda bırakmak güvenli olmadığı için mikrodalgadan taze çıkmış yemeğinizi yerken, sizi izlemekten salatasını yiyemeyen turistlerin bakışları altında yanınıza almak zorunda kalırsınız tüfeğinizi. İzleyenler arasında fallik bir dostluk vardır; biz birbirimize olan güvensizliğimizden ve nefretimizden bile daha fazla nefret ederiz yabancılardan. Adalarda üretilen malt viski yerine, uçuş dergilerinden birinde gördüğü Glenfiddich isteyen meraklı köylüye kaşlarımızı kaldırırız. Su geçirmez montlarıyla, havadar pantolonlarıyla, kolayca bağlanan botlarıyla ve hepsinden çok candan tavırlarıyla sessizce dalga geçeriz. Hepsinin haritaları ellerinde hazırdır. GPS'lerine koordinatlar girer, çiftlik barakaları arasındaki mesafeyi hesaplarlar. Bizimse yön bulmaya ihtiyacımız yoktur. Gitmek istediğimiz yere gider öldürmek istediğimiz geyiği öldürürüz. Bizim Parson's Green'de gereğinden pahalı bir birayı yuvarladığımız sürede triatlon koşabilecek kadar dayanıklı ve kendine güvenen bu insanların bizden, bizim onlardan nefret ettiğimizden daha çok nefret ettiği ve haritasız çıktığımız yolun bir tepesinde bize aslında onların çobanlık edeceği gerçeğini kendimize itiraf etmekten pek hoşlanmıyoruz. Hayır efendim, bizler kurduz, geyik olan onlar. Biz onları yeriz. Onlara da üzerlerine düşeni yapıp ıspanak yedikleri için minnettar kalırız.

Trenin North Midlands'e yaklaşmasıyla turistler yataklarına erkenden girebilmek için koridorda telaşla ilerlemeye başlarlar. Herhangi birimizden kaçmak için ne zaman koşmaya başlayacaklarını

kestirebilmekse pek mümkün değildir.

Turistler ortaya çıkmadan önce her şey çok basitti; bir tarafta kurtlar diğerinde av vardı. Fakat şimdi ortaya çıkan yeni kurtlara daha yakından bakmamız gerekiyor, aralarında liderler, yakında lider olacaklar ve iz sürücüler var. Silahını yeni kılıfına sarmasını bilen turistin tekinin bir kere bile tetiği çekmediğine eminim örneğin. Sis inmeye başladığında, gözündeki o şişe dibi baykuş gözlükleriyle erkek geyiğin kalbini sabitleyebileceğini hiç mi hiç sanmıyorum. Hele kolları... O kollarda üç saat boyunca yağmurda geyiğin ortaya çıkmasını bekledikten sonra titremeden tüfeği doğrultacak kuvvet kalacağından da şüpheliyim. Yanındaki kız da güzel yeterince ama bizim locadaki masamıza ikinci bir davet kazanmaya yetecek kadar değil.

İnsanın kendisini kandırması her zaman mümkün değildir. En azından benim zihnimde hep köşede kendi başına, ne eksiği ne fazlası olmadan oturan alaycı bir adamın resmi belirir. Olduğu yerde aynı anda hem çay hem su içer, yanında kullanılmaktan yıpranmış, oturduğu koltuğa dayalı silahı durur ve orijinal metninden Sofokles okur. Beni öldürüp yemekten hiç gocunmayacağını, bilakis mutlu olacağını belirten bir edası vardır.

Fort William'a geldiğimizde dönen tekerler kurtlar arasındaki farkları ortaya döker. Geriye sadece gülümsemeye devam eden Sofoklesçinin, dağlarda akan suların sessizleşebildiği kadar sessiz, doğal aristokrasisi kalır. Bizler istifra eder gibi, örselenmiş, kaskatı ve korku içinde Land Rover'lara doluşuruz.

Kurtlar gibi localar da birbirinden farklıdır. Bazılarında (sanırım Almanlar, Amerikalılar ve karmaşık ortak kira sözleşmeleri olanlarda) ekose halılar ve duvar kağıtları, ulvi denecek kadar kusursuz taşlar, düz ekran televizyon ve et suyu vardır. Diğerlerinde peynir kasaları, mutfakta bir varil bira, odun ateşiyle ısınan bir kuruma odası ve yine et suyu olur. Ben, Prenses Diana sağ olsun, sadece ikinci loca grubuna dahil olanlarla avladım.

Kahvaltılar keyifli ve duruma uygun şekilde etçildi. Sonra ya tekneyle gölün çevresindeki ıssız sahillerden birine gidilir ve kam-

panyanın (biz adını böyle koymuştuk) karada ve suda hüküm süren başlangıcı yapılır, ya tepenin etrafından neşeli bir yürüyüşle rüzgarın daha merhametli olduğu topraklara gidilir, ya da otların arasından sürüne sürüne mutfak pencereleri gözetlenirdi.

Kurt olduğum yıllarda, ateş eden pençelerimle bir sürü geyik öldürdüm. Tam sayıyı bilmiyorum. Hiçbir zaman günlük tutmadım. Günleri belgelemenin onları muhafaza edeceğini ve bu sayede beni de onların içine hapsedip ânı yaşamamı engelleyeceklerini düşündüm. Ayrıca günlüklerin olan biteni yakalayamayacağını, o yüzden de günlük tutmanın anlamını daha da yitirip amacına hizmet edemeyeceğini düşündüm. Fakat olan bitenin ben de farkında değildim. Hâlâ da tam değilim. O zaman da utanılacak bir tarafı vardı geyik öldürmenin. İki yüz elli metre uzağımdaki bir canlının yanına kadar gidip bir mızrak saplayabilmem söz konusu bile değilken, dürbünden gördüğüm canlıları öldürmenin adaletsizliği değildi utanmam gereken. Öldürme eyleminin kendisi de değildi, o eylem eyalet yasalarında tanımlanmıştı ve yasalarda belli bir sayıda geyiğin ölmesi gerektiği yazılıydı. Utanç hissinin ilişki kurmakla, yakınlıkla ve dolayısıyla o dürbünün öteki tarafındaki iki yüz elli metreyle alakası vardı. Benim korkunç, samimi ve geri döndürülemez bir şey yapmamla alakası vardı; ben ekosistemdeki bir küftüm. Bir şeyi sonlandırıp bir başkasını başlatıyordum. Tetiğe basmak sorumluluk almak anlamına gelmiyordu ve ben olay yerine gitmeyip elimi taşın altına koymaktan bile acizdim. Vızıldayan kurşunun kaburgalar arasından zikzaklar çizerek girmesinin, kemikler arasından sekmesinin ve damarları parçalamasının ne demek olduğunu görecek kadar yakında değildim. Özür dilemek için de orada değildim. Açıklama yapmak ya da iftihar hissiyle gelen suçluluk duygusunu omuzlamamak için yaklaşmıyordum. Erkek geyik narin ve mükemmel bir canlıdır. Bense umursamazca ve kolaylıkla yok ediyordum onu. Yaratılanı yok etmek (sanırım mantığım yok oldu) çok tanrısız bir hareketti. Koşer kurallarının, insanların bir zamanlar vejetaryen olduklarına ve insan olmayan hayvanlarla varoluşumuz için elzem bir bağ kurduklarına dair tarihe dayanmayan ısrarını anlamaya başlıyordum.

Paramparça olmuş bir geyiğin bedeni yanımda dururken, ağız dolusu kanlı sosis yemiş bir Hasid kadar tiksinti içindeydim. Kirli hissediyordum ve sonrasında çekmecelerden aniden çıkarak geçmişi anımsatacak hatıra fotoğrafları istemiyordum. Günlüğüm olmadığı için şu an elimde tepeler ve düzlükler boyunca takip ettiğim, çeşitli badirelerden koşarak kaçan mitolojik bir hayvanın hatıraları var sadece. Alageyiğin hikayesini oluşturan badireler sadece alageyiğe aittir; karacalar, zebralar, Afrika antilopları ya da inek antiloplarına yer yoktur bu hikayede. Zebraya rengini, Conaglen geyiğinin kalın kahverengi kılları verirken, alageyikler diğer hayvanlardan tamamen ayrılırlar. Öldürdüğüm diğer toynaklılardan çok daha özgün bir yaşamları vardır onların. Ölümlerinin benzersizliği bile kıskanılasıdır.

Şimdi size bir av sırasında alageyiklerin nasıl izlendiğini (bir avı av yapan hırs, takip ve elbette hayal kırıklığına da değinerek) anlatacağım.

Önce önünde yığılmış kum torbaları olan bir sipere gidersiniz. İki yüz metreden yaptığınız atışlarda üç kurşunu, aralıkları birbirinden üç santimetreden fazla olmayacak şekilde denk getirene dek kadife pantolonlu sıska biri şüpheli bakışlarla süzmeye devam eder sizi. Bunu beceremiyorsanız trene geri dönme vakti gelmiş, varlığınızın pek bir anlamı kalmamış demektir. Hayatın tabii ki devam edeceğini fakat asla eskisi gibi olamayacağını anlarsınız o an. Çünkü sizden avcılık gömleğini bir kenara bırakmanız beklenir.

Başarılı olduğunuzdaysa sıska adam sizi başıyla onaylayarak tüfeği elinizden alır ve birlikte tepeye doğru yürümeye başlarsınız. Hedefi vurmuş olmanın verdiği rahatlıkla arkadaşça sohbetler etmek istersiniz, fakat bu isteğiniz çoğu zaman geri teper. Avcı olsanız bile piramidin en altında yer aldığınız her daim hatırlatılır.

O sıskanın yapması gereken bir sürü işi vardır öte yandan. Siz yürürken o tepeyi gözleriyle tarar. Siz de tararsınız ama yine de aynı olmaz. Uzağı çok iyi gördüğünüzü göstermeye çalışırsınız, zaman zaman durup tepenin eteklerinde bir yeri daha net görmeye çalışıyormuşçasına eğilirsiniz ama kandıramazsınız kimseyi.

İkiniz birden durursunuz. İz sürücü dürbününü çıkarır, siz de onu izlersiniz. İkiniz birden gözden geçirirsiniz tepeyi. İz sürücü, "Orada iki güzel erkek geyik var. Ama önleri dişiler duruyor. Asla erkekleri vurmayı başaramayız," der. Siz hiçbir şey göremezsiniz ama görmüş gibi sallarsınız kafanızı. Yerden biraz çimen koparıp rüzgarın ne durumda olduğunu anlamak için havaya savurursunuz.

Sıska gözleriyle tepeyi tekrar tararken, dişlerini gıcırdatır. Ardından bir kayaya oturur, cebinden çıkardığı pirinç dürbününü gözüne yerleştirdikten sonra dizinin üzerine bırakır. "Dağın eteklerinde vurulabilir bir erkek geyik var," der, "belki oraya gidebiliriz."

Dile getirilmese de, ortada karmaşık bir plan vardır. Dağın tepelerine açılan vadiye inmeye başlarsınız. Rüzgar geyikten size doğru eser ve görüş alanında değilsinizdir, o yüzden bu aşamanın hızlı atlatılması beklenir. Hava aniden değişebileceği gibi geyik de en küçük şeyden korkup kaçabilir.

Vadi tepeyle buluşmadan önce oradan ayrılmanız gerekir. Gözcü yaşlı bir dişi geyiğin zihninde gökyüzünün haritası varken sizinki ritim tutar. Bir melodideki en ufak değişikliği ya da akorlardaki bir farklılığı anında fark edersiniz. Aynısı dişi geyik için de geçerlidir. Ardından patikadan ayrılıp tehlikeli topraklara girersiniz. Henüz emeklemeye gerek yoktur. Yine de önünüzden giden iz sürücü, "Başını fazla kaldırma," der. Yavaş yürürsünüz. İki büklümsünüzdür. İz sürücü aniden durur. Siz bir adım kadar arkasından ilerlerken ve adamın yüzünde bir gülümseme emaresi yaratmayı bile becerememişken, vaktinde duramaz ve çarparsınız ona. Uzanıp sizi tutar, ceketinizden çekiştirerek arkasına saklar. Dişi geyik kafasını kaldırır ve iz sürücüye bakar. Hiç mutlu değildir. Gergin ve uzun süren bir dakika boyunca dişi geyik avcıya bakar. Sonra başını tekrar önüne eğer ve otlanmaya kaldığı yerden devam eder. İz sürücü hiç hareket etmez. Bir iki dakika sonra dişi kafasını kaldırır ve bu sefer düpedüz size bakar. Eski bir numaradır. İlk bakış onu tatmin etmez. Dişi, eğer şüpheli bir durum varsa kafasını önüne eğerek muhtemel tehlikeyi kandırdığına emin olur; ikinci kez baktığındaysa hareket hâlinde yakalar tehlikeyi. Bu dağ eteğiyle tepe arasında birkaç defa tekrar

eder. Yapmanız gereken boynun hareketini fark edip gözler size kilitlenmeden durmaktır.

Erkek geyikler tepenin eteklerinde otlar. Güvenlik için dişilere güvenir. Erkeğin iki yüz metre ötesinde sık çalılıklar vardır. Son aşamadaki emeklemeyi gizleyebileceği gibi kurşunu da yutup yok edebilir. Çimenlikle buluşmadan önce önce iki yüz metre daha yürümeniz gerekir.

Yüzüstü yatarsınız, cinsel organlarınız yeri süpürür. Kendini beğenmiş ve biraz da başına buyruk avcılar, çoğu zaman erkek geyiklerin hayatlarını kurtarmıştır. Onu yakalamak istiyorsanız, kıtaların seyriyle aynı hızda ilerlemelisiniz; geyikler kendileriyle aynı hızda hareket eden şeyleri fark edemezler.

Leş arayan bir kuzgun sizi fark ettiğinde daha iyi görebilmek için alçalır ve elinizin kıpırdadığını gördüğü anda birdenbire yönünü değiştirir. Dişi geyikse uçuş yönündeki değişimin çabucak varır farkına. Dünyanın huzurlu ritmindeki bu küçük sapmadan hiç hoşlanmaz. Kafasını kaldırıp hareketsiz tutmaya başlar, onunla aynı anda diğer dişilerin kafaları da aynı ip bağlı kuklalar gibi kalkar. Dolaylı alarmlar, ilk elden deneyimlenen tehditler ve korku kadar endişe verici değildir. Diğer dişilerin kafaları dostane bir havayla birkaç dakika içinde önlerine düşer ama kocakarı ikna olmaz bir türlü. Lütfen, birileri ona toprağın da nefes alıp verdiğini söylesin. Göz kırpışlarımızı görebileceğini düşünerek başınızı eğer, sonra yeniden kaldırırsınız. O ise kafasını daha da uzatır, burun delikleri büyür. Belki de kokunuz indiğiniz kayalıklardan aşağıya ulaşmıştır. Uzunca bir süre sonra burun delikleri küçülür ve kafasını tekrar önüne eğer. Bakmaya devam eder ama artık yüzünü size dönmüştür.

Ona beş dakika daha zaman verip ardından bir yüzyılda yarım santimetre yol gidecek bir hızda ilerlersiniz. Daha hızlı hareket etme seçeneğiyle rüzgarın yön değiştirme tehlikesini karşılaştırırsınız. Çünkü on derece bile fark etse dişi sizi fark eder ve siz de erkek geyiği sonsuza kadar kaçırırsınız. Yeşil çuha üzerinde yuvarlanan bilardo topunun hareketlerini tahmin etmek zordur; oyun o andan itibaren kokunuzun yuvarlanıp geyiklerin ayakları dibine serilmesi

ve küçük önemsiz hareketlerle belirlenecektir. Ve az önce yazdığım cümlenin hiçbir anlamı yok, ama umurumda değil; burada yaşam ve ölümden bahsederken metaforlar birbirlerine karıştırılmadığı sürece hikaye hep eksik kalır. O kadar fazla bilinmeyen var ki, erkek geyiği öldürebilmeniz sadece tanrı izin verirse mümkün olabilir ve sakın size bir güzellik yapılacağını düşeneyim demeyin.

Dişi geyik kafasını kaldırır, indirir; tekrar kaldırır ve tekrar indirir. Sizinle hiç alakası olmadan hareket eder. Erkeğin kaderinde ölmek varsa, vardır. Hem geyik hem de sizin açınızdan artık dua etmek için çok geçtir; ayrıca böyle bir yerde duaları kimse duymaz. Fakat en azından canınızı yakacak bir şeyler yapabilirsiniz. Buralarda böyle yöntemler işler. Yanağınızı derinizi hissetmeyene dek kayaya bastırırsanız bu sayede zihniniz biraz aydınlanır ve daha da önemlisi kocakarının kafasının kalkmasını engellemiş olursunuz. Dananın kuyruğunun kopacağı yeşilliğe altmış metre kaldı. Oraya varmak iyi olur ama dişinin kokunuzu rahatça alabileceğinden eminsiniz. Iskalamaktansa ateş etmemek yeğdir, diğer taraftan ıskalayacağınıza da eminsiniz; parmaklarınız uyuştu ve yeteri kadar iyi değilsiniz. İyi derken iyi bir nişancı olmanızdan bahsetmiyorum, iyi ahlaktan söz ediyorum. Geyiğin boynunun kalınlığına bir bakın. Her zaman boyundur önemli olan. Bir de tepede sürünmekten sıyrılan çoraplarınızın altından gözüken teninizin beyazlığına bakın. Zavallısınız. Zavallı olmak, hiçbir şeyi hak etmemek demektir. Sıska beyaz bacaklar, o kalın boynu yere indirmeyi hak etmiyor. Sıska ve beyazlar çünkü hiçbir kahramanlık göstermediler, hiç kahramanlıkları yok çünkü sıska ve beyazlar. Burada ahlak ya Homer'inki gibidir ya da hiç yoktur delikanlı!

Çalılığa vardınız artık. Öldürmeyi hak edebilecek kadar fazla acı çekmediniz. Aralarda mutlu olduğunuz anlarınız oldu, ama bunlar da şu saatten sonra ancak kurşunun yalpalamasına neden olur. Dirseklerinizin üzerine yükselirsiniz. Tüfeğin patlama sesinin kulakları sağır edişini, bulunduğunuz yerle Inverness arasındaki her şeyin patlamanın etkisiyle yerinden oynaşını ve parıldayan mermi kozasının kendisini yere bırakışını hayal edersiniz. Etrafınızdaki sert çalı-

ların tehlikeli dokunuşlarına karşılık yapılacak en akıllıca şey tetiği kilitlemektir. Sonra tüfek tekrar omza. Erkek geyik hareket ediyor. Arkası size dönük şimdi. Bacağını yakalayabilir ya da bağırsaklarını çiğneyebilirsiniz. Silahınızı yavaşça indirin. Geyik yere uzanırsa müthiş olur, belki uzanır. Fakat rüzgar ve yıldızlar yönlerini değiştirdiler, kocakarı artık sizin dostunuz. Yerinde duramıyor, hareketliliği her şeyi etkiliyor. Gitmek üzere. Fırlayıp koşabilmek için kalçasını yere yakınlaştırıyor. Bunu vurdumduymaz erkek geyik bile fark ediyor ve dönüyor.

Deriniz ve kanınız süründüğünüz kayalarda kaldığı ve bu belli ki yeterli olduğu için; ayrıca neyse ki fazla zaman da olmadığından, her şey nispeten kolay. Silahı omzuna yerleştir, nişan al, bacaklardaki tüylerden yukarı doğru devam et, göğsü görür görmez tetiği çek ve parmağını tetiğe basılı tutmaya devam et. Sıktığınız kurşun havayı yırtarak sol kapakçıktan içeri giriyor. Kendinizi geyiğin kalbine doğru ilerlerken hayal edin. Ya da mermiyi içeri doğru ittirdiğinizi. Ya da yavaşça, anlayışla geyiğin kalbine doğru çağırın mermiyi.

Sendeliyor. Ciddi değil gibi gözükse de, organların arasında kalbe isabet eden kurşun geziniyor. Geyik öksürüyor. Yetersiz bir tepki. En nihayetinde, geyiğin hayatındaki en büyük olay bu. Sıradan, gündelik bir öksürükten fazlasını hak ediyor.

Geyik koşmaya başlıyor. Talihsizlik. Peşinden koşmanın hiçbir anlamı yok. Durumu kabul etmek gerekiyor, kabul etmeyip ne yapacaksınız ki? Başınızın üzerinde fırtına bulutları toplanırken, kuzgun bir gaga dolusu bağırsak için havada daireler çizerken ve Land Rover'ın radyosundaki akşamüstü haberleri başlamak üzereyken kabul etmekten başka ne yapabilirsiniz? Çalıların arasından göz kırpan boynuzları, bir kılıçtan çok ağacı andırıyor. Siz oraya vardığınızda gözüne bir sinek konmuş olacak. İz sürücü, "İyi işti," diyecek ve içinizde eğer biraz edep varsa neyi kastettiğinden bihaber olacaksınız.

Benim ve aslında ölü olması dışında benden daha iyi durumda olan hayvanın birlikte poz verdiği uygunsuz kahramanlık fotoğrafları çekmeye yanaşmıyoruz. Daha öncesinde fark etmediğiniz bir

bıçak hayvanın karnını deşiyor. Siz banyoya doğru yol alırken ve bu sırada yaşananları unutup akşam yemeği için uygun bir sohbet konusu hâline getirirken bağırsaklar kıpırdanmaya devam ediyor.

O an geldiğinde erkek geyiğin varlığı sona eriyor ve unutulup gidiyor; ve sen dostum, besin zincirinin tepesindeki sonsuz yalnızlığında, yanındaki Sofoklesçi sırıtıp yavaş alkışlarla seni tebrik ederken işe yarar bir avcı kabul ediliyorsun artık.

Kurt olmanın başka bir yolu daha var. Çok eskiden beri Exmoor'da var olan ve sayıları üç bini bulan bir alageyik sürüsünden ve onları avlamak için eğitilmiş köpeklerden söz ediyorum.

Taunton'a giden trene atlıyordum cuma günleri. Ağrılı boynumla ertesi günü nasıl geçireceğimi düşünerek uykusuz bir gece geçiriyor, erkenden uyanıp yağmurun yıkadığı kırsalda dağ tırmanışlarına uygun bir at bulduktan sonra korkmaya bile vakit bulamadan boynuz peşinde bozkıra dalıyordum.

İki günde bir, köpekler bir erkek geyiğin bedenini nehrin kıyısına getiriyordu. Yirmi kilometrelik koşunun her metresi bana insan yavrusu olmakla ilgili unuttuklarımı tekrar hatırlatıyordu. At sırtındayken çok büyük hissediyordum kendimi. Vücudumdaki serotonin yükselip alçalırken, karaçalılar dalga dalga büyüyor, bir hayali andırıyorlardı. Bu neşeli kan gölünde yaşadığım her sarsıntı, etrafımdaki her şeyi yeniden doğuruyordu. Vadinin eteklerinden yükselen üçgen boynuzlunun titreyişleri, "Evet öldü!" diye haykırıyor, ıslak kayalar, "Biz yaşayabilelim diye öldü!" diye yankılanıyordu adeta. Ölüm, seks ve çocukluk, bunların tümü fazlasıyla karmaşıktı benim için. Fazla düşünmemek için elimden geleni yapıyordum.

O andan sonra zamanın nasıl işlediğini kavramaya başladım. İnsanların değişmesi, kişiliklerinin oturması için ne kadar zaman gerektiğini anladım. Değişim, deneyimin yoğunluğu ve süresi arasındaki orana bağlıydı. Oxford'a geri dönen tren yolculuğunda embriyonun ahlaki hakları üzerine bir broşürün arkasına tuhaf bir metafizik denklemi karalamaya başladım. İstisnai olarak yirmi yaşını deviren alageyikler olsa bile, on beş yaşındaki bir geyiğin de hayatı dolu dolu yaşadığı kabul edilir. On beş geyik yılının seksen

insan yılına denk geldiğini varsayarsak, bir geyik yılı, yaklaşık beş insan yılına denk gelir. Kabaca, geyiğin bir birim zamanda insana kıyasla zamanda beş kat daha fazla yaşadığını söyleyebiliriz. Bu da etrafındaki dünyaya beş kat daha fazla dikkat sarf edebilir demektir. Geyiklerin kısa uyku sürelerini de hesaba katmak gerekli tabii. Tüm bunlar da... Aslında hiçbir şey. Sadece boş laf. Saçmaladım. Sonra da hesap yaptığım kağıdı buruşturup attım. Alageyiklerin beni utandırdığı inancıyla çıplak ve yetersiz buldum kendimi. Daha uzun yaşamak için onlardan öğreneceğim çok şey vardı. Sabahları erken uyanıp ormanı, akşamüstleri de çalılıkları dolaşmalıydım, biraz düzensiz fakat oldukça pratik bir yöntem.

Alageyiklerin benden daha yoğun yaşadığına karar verdiğime göre avcılığın beni giderek daha fazla zorlaması gerekiyordu. Onları öldürmenin ahlaki açıdan beklediğimden daha ciddi bir mesele olduğuna hükmetmeliydim. Öyle olmadı. Çünkü ben dahil, kimsenin ahlaki tutarlılığı yoktur ve tabii bir de avdan çok keyif aldığım gerçeği vardı.

• • •

Damascus Road'da, burun deliklerinden boşalan kanla yerdeki karı kızıla boyarken ormanın içindeki arkadaşlarına doğru koşmaya çalışan geyik sayesinde değişmedim. Ya da yaralı bir dişiyi, dizleri dibindeki yavruyu avcı köpekleri bulamasın diye burnuyla kaldırıp yakındaki eğreltiotu yığının içine fırlatırken gördüğüm veya geri zekalı bir bankacının iki kere isabet ettirmesine rağmen öldüremediği ve oradan geçen bir yabancının son kurşunu sıkarak acısına son verdiği bir geyiğin kanlar içinde yerde yatarken yanında durup sırıttığı fotoğrafını bana gösterdiği ve bunun için takdir beklediği an değildi beni değiştiren. Porlock'da, av mevsiminde denize koşan geyikleri teknelerden kementlerle yakalayıp boyunlarını keserek öldüren adamlar da değildi. Locada bir akşam yemeğinden sonra yıllanmış Burgundy içerken o günkü ölümcül atışımı düşünüp kahramanca hissetmeye çalıştığım ama başaramadığım an, ya da kaz tüyüne bulanmış bir hâlde, golf pantolonlu reisler tarafından izlenirken veya

tepede dikilmiş, kahvaltının ardından öldürmek için gözüme kestirdiğim alageyiğin sırtına vuran yağmuru dinlerken de değişmedim.

O anlar yardımcı oldu. Fakat asıl sebep olan politikaydı. Saydığım anlar, çok etkili olmasa da, politikaya katkı sağladı. Hayvanların katledilmesiyle ilgili çok büyük bir yanlış olduğunu anlamaları için insanların kendilerinin de kurban olduklarını kavramaları gerekiyor. Hissedarlar ve CEO'lar tarafından hırpalanmış ve ölüme terk edilmiş çocukları ve ölümün benim kendi aileme de bir tüfek atışı mesafede olduğunu gördüğümde kurabildim aradaki bağları. Kalbinden kan damlayan bir solcu olana kadar kanayan kalpler hakkında anlamlı sözler yazamadım.

Ona rağmen, başarılı bir avcı olmanın avladığım cinslerle ilgili daha fazla bilgiye ulaşmama yardımcı olduğunu düşünmeye devam ettim. Çok büyük bir hataydı.

• • •

Dunster'lı bir sıvacı olan Matt, benimle Stogumber'daki White Horse'da buluştu. Ailesi Exmoor ve Quantocks'da nesiller boyunca tilki ve yabani tavşan kovalamıştı ve ülkedeki en iyi burunlu geyik avı köpeklerinden bazıları arabasının arkasındaydı. Aralarından biri, Monty, beni avlayacaktı.

"Botunu koklamasına izin ver," dedi Matt. "Seni daha terlemeden bulacağımıza eminim."

Uzamaya yeni başlamış mısır fidelerinin yanından koşmaya başladım. Bir süre önce yağmur yağmıştı ve ayak izlerimden minik sis bulutçukları yükseliyordu. Avlanan bir geyik olmak için talihsiz bir havaydı.

Ölmeyecektim fakat kovalamaca yine de çok mühimdi. Alın size, insanın sinir sistemini bozan bir ruh hâli. Ayakkabımın içine kaçmış küçük bir çakıl, normalde önemsiz olacakken o anda evrenle el ele bana komplo kuruyorlardı. Kısa, kuru çitler uzamış ve kayganlaşmıştı. Kalbimin sıkışması mideme vurdu ve bulantı gelip boğazıma oturdu. Denizden yükselen tuzlu sisin kanıma karışmasını engelli-

yordu tıkanıklık. Ben aceleyle oradan oraya koştururken, etrafımdaki her şey sonsuz sakindi. Tarla tüm acımasızlığıyla rahatına bakıyordu. Küçük bir böcek mısır koçanlarının birinde ağır adımlarla yürüyordu. İçinde oldukları rahatlık ve umursamazlık yüzünden nefret ettim hepsinden.

İlk birkaç kilometre böyle geçti, sonra mısırlar bacaklarıma dolanmaya başladı, duyduğum tek ritim kalbimin gümbürdeyen sesiydi. Tarladan kendimi atmayı başardım. Yürüyüşüm normal seyrini alıp kalbim kaburgalarım arasındaki yerine geri dönerken, göğsümdeki gelgit tekrar başladı. Orman akıl almaz biçimde keyifli görünüyordu ve bana kastı yoktu. Her şeyin bir sesi vardı ve sesler genellikle sempatiklerdi. Isırganotları bacaklarımı yaraladıkları için özür dileyip Monty'nin bana doğru hızla gelen sarkık dudaklarına daha beterini yapacaklarına söz verdiler.

Fakat sonra ormanın nezaketinden şüphe duymaya başladım. Yanından geçtiğimde tüm vahşi hayat kurallarına göre havalanması gereken bir leş kargası, başımın bir iki metre üzerindeki dalda hiç istifini bozmadan beni seyrediyordu. İki büklüm olmuş hâlimi gördüm gözlerinde soluk soluğa. Bir karganın gözlerinde her şeyin siyaha boğulmasını beklerdim, fakat ben içlerine kıpkırmızıydım. Leşimden birkaç parça alabilmek için öldürülmemi beklediğini düşündüm. Bu hiç de geyikçe bir davranış değildi.

Bunun dışında, çoğunu bilinçsizce yaptığım pek çok hareketle, avlanan bir geyik gibi davranıyordum. Damarlarımın içinde kortizol ve adrenalin dolaşıyordu. Kortizol beni tetikte ve gergin tutuyordu. (Ertesi gün bağışıklık sistemini bastıran etkisi, bademciklerimi korkunç bir virüse karşı savunmasız bıraktı.) Kanım bağırsaklarımdan bacaklarıma doğru yönlendirilmişti. Harcadığım enerji yüzünden aniden yere yığılsam ve tekrar kalkıp koşmaya başlasam da ara ara durup kafamı havaya kaldırıp gayriihtiyari etrafı kokluyordum. Hareket edebilen kulaklarım olsaydı dikilir, sağa sola dönerlerdi. Her ne kadar sakinleşmek ve kokumu yok etmek için su arasam da, ki bu geyiklerin de yaptığı bir şeydi, bulabildiğim en kuru toprağa doğru koştum. Kuru toprağın kokuyu pek iyi tutmadığını, tutsa bile

partikülleri kendisine yakın bir tabaka içine hapsedip koklanabilir partiküllerden çok azını havaya bıraktığını (bir sürü kitap okuduğum için ve av köpeklerini izlediğim için değil, doğmadan öncesine ait bir bilgi olarak) biliyordum.

Bir geyiğin tercih edeceğinin aksine, ormandan çıkmak istiyordum. Köpeklerin geyikleri ağaçlık alanlardan açık alana çıkarmaları çok zordur. Bazen saatler sürer. Geyikler geri çekilir, yaprakların arasında gövdelerini yere indirerek yatar ve kaçarak kurtulmak yerine savaş numaralarıyla köpeklere karşı gelirler.

Ormanda kalmak benim için daha mantıklı olacaktı. Kokular ağaç gövdelerinden sekerek East Lyn Nehri'nin karanlık köşeleri gibi anaforlar yapar. En eğitimli burun için bile ormanda kokuyu bulmak zordur. Açık alanlarda, koku çimenlerin arasında sümüksü bir iz bırakır ve avın yönünü işaret eder; böylece ne tarafa doru ilerlediğini kestirmek kolaydır. Evet, rüzgar kokunun yönünü değiştirebilir, ama sadece rüzgar yönünde birkaç metre öteye taşır, kokunun izi hâlâ takip edilebilirdi.

Tüm bu nedenlerle açık alana gitme isteğim oldukça tuhaftı. Sanırım, endişe verici bir çoğunluğun evinde ölmek istemesi gibi evrim geçirdiğimiz yerlerde ölmek istiyoruz. Biz Doğu Afrika'nın açık alanlarında evrimleştik. Bir sürü insanda olduğu gibi bende de bu olgunlaşmamış açık alan arzusunun sinirsel dışavurumları oluyor: Karanlıktan ve mağaralardan korkuyorum (aslında, herkes gibi ben de hayata bir mağarada başladım ve o zamandan beri hiçbir yerde kendimi oradaki kadar güvende hissetmedim); geceleri perdeleri ardına kadar açıp parıltılı yıldızları ve evrenin canlılığım hissedebilmeyi istiyorum; günışığı almayan bir odada kendimi huzursuz hissediyorum, yeraltındakileri yiyen kurtçukları yerüstünde beslenen kurtçuklardan daha tiksindirici buluyorum; ve tabut gördüğümde içim ürperiyor. Dağlardaki özel bir bakım kliniğinin şehirdekine göre daha pahalı olmasında ve deniz kenarındaki sayfiye yerlerinin günbatımını seyretmek isteyen emeklilerle dolu olmasında şaşılacak bir şey yok. Hepsinin ucu Tanzanya'ya dayanıyor.

Ben ölmeyecektim ama bunu böbreküstü bezlerime anlatmanın

bir yolu yoktu. Mısır tarlasında zorla itekliyorlardı beni. Nefesim sağır ediciydi. Başka hiçbir şey duyamıyordum.

Sessizlikten ziyade, uluyan köpeklerin ve hırıltılı ciğerlerin heyecan verici düetini bekliyordum. Yaşanan drama uygun, hatta bu dramı şereflendiren ve huzur veren bir müzik uygun olurdu. Fakat arkamdan hiç ses gelmiyordu. Boşta sallanan çene kemikleri arasından gelen cenaze marşını duymuyordum.

Sessizliğe tahammül etmesi zordu. Bu da savanların bize mirasıydı ve ormanlara neden şüpheyle yaklaştığını pekala açıklıyordu. Nörolojik olarak açık alanlarda tehlikeleri, fırsatları ve seçenekleri beklemeye şartlanmıştım. Zebra sürülerini, yer değiştiren bulutları ve dalgalanan çimenleri mesafeli bakışlarla izlemeye alışkındım. Açık alanlarda görülemeyen, duyulamayan, koklanamayan şeyler olsa da yerlerini tayin etmek her zaman mümkündür. Yüksek çalıların içinde çok büyük olasılıkla aslanlar kol gezdiğinden zebraya ulaşmak için etrafından dolaşmalıydım. Sonuçta tehlikeleri sezmesini değil, olası tepkileri zihnimde düşünüp tarttıktan sonra riskleri ortadan kaldırmasını iyi biliyordum.

Fakat Somerset çayırında nefes nefeseyken riskleri hesaplamaya yetecek kadar bilgiye sahip değildim. Fizyolojik olarak, açık alanlardaki ihtişamlı ölümlerden kaçınmak için programlandım ve tam da bu nedenle, öleceksem başka herhangi bir yerde değil, açık alanda olmasını istiyordum. Kahramansı üstanlatılarım, fizyolojik altyapımı doğrulayacak şekilde evrildi. Horatius, Romalılar'ı Etrüskler'e karşı köprüyü müdafaa etmeleri için cesaretlendirmeye çalışırken, "İnsan/Korku veren ihtimalleri karşısına alarak/Babasının külleri/Atasının sunakları için/Daha iyi nasıl ölebilir?" diye sormuştu. Zebraları görebilmek için aslanlarla nasıl mücadele edilmesi gerektiğinin şiirsel bir ifadesidir bu aslında. Bizler farklı yüzleri olan canlılarız. Olaylar ve sorunlarla yüzleşiriz. Yüzleşmekte iyiyizdir. Bunu yapamadığımızda panikleriz. Başarılı olduğumuz şeyleri yapamadığımızda huzursuzluk içinde kalakalırız; bu yüzden, yaralı kuzuları avlamakta başarılı ofis çalışanları, ölümüne stresli, endişe içinde ve ilaçlara fazlasıyla bağımlı yaşarlar.

Beni kovalayan av köpeğiyle yüz yüze gelememek korkutuyordu beni. Adrenalin ve kortizolun artık pek yardımı dokunmuyordu, hatta hipertansiyon hastası maaşlı kölelere zarar verdikleri gibi bana da zarar vermeye başlamışlardı. Kaslarımı çelik gibi yaparken zihnimi donduruyorlardı.

Bu işin kazananı olamayacağımı biliyordum, av köpekleri yaşlılık kadar acımasızdır. Bir gün önce bırakılan bir kokunun izini sürmeye devam edebilirler. Aceleyle hareket etmezler. Yüzlerine takındıkları ciddiyet o kadar tuhaftır ki. Onları kandıramazsınız, dikkatlerini dağıtmak imkansızdır. Koca bir muhasebe defterini dikkatle inceler gibi her şeyi iki kere kontrol ederek çalışırlar. Yaptıklarından keyif almadıkları ya da heyecan duymadıklarından, yerinde duramayan, kana susamış tilki avı köpeklerinkine benzer hatalar yapma ihtimalleri sıfırdır. Tilki avı köpekleri kokuyla sarhoş olup salyalarına hakim olamazlar. Geyik avı köpeklerinin salyaları sürekli akar, ama belli bir özenle. Tilki avı köpekleri karizmatik savcılarken, geyik avı köpekleri iddianameleri tekrar tekrar okuyan sıkıcı karakterlerdir. Eğer bir gün suçlu bir sanık olursam, bana lütfen sadece ve sadece havalı savcılar verin.

Monty bir başka mısır tarlasının yanında bana yetişti nihayet. Onu ilk gördüğümde on metre kadar uzaktaydı. Sonra, yarı kör gözlerinin ardından o da gördü beni. Sadece arkasını döndü. Yapılacak işler listesine tik atmaktan başka yapması gereken bir şey yoktu, görevini tamamlamıştı. Geri dönüp birkaç dakika geriden gelen Matt'e doğru yavaş adımlarla yürümeye başladı.

Sessizlik sinir bozucu olduğu kadar can acıtıcıydı da. Külüstür bisikletimle Oxford etrafında dolaşırken insanların yaklaştığını duyamayıp yoldan çekilmedikleri anlara özel bir konuşma hazırlamıştım. Aşağı yukarı şöyle:

> Benim yoluma çıkmışsın. Ben hızla hareket eden bir metal ve yağ yığınıyım. Çıkardığım sesi Afrika'daki ataların bir kilometre öteden duyabilir ve aniden yüzüstü yere yatar ve elindeki mızrağa sarılarak kalp atışlarını durdurmaya çalışırdı. Bir metre arkan-

dayım ve burada olduğumun farkında bile değilsin. Yeteneklerinin o kadar büyük kısmını yitirmişsin ki ben senden daha iyiyim. Şu anda da bu korkunç gürültülü kornayı çalarak sana ikinci bir şans daha veriyorum.

Bu bilinci yaymak bir tutkuya dönüşmüştü. O kadar ki, algısız ve duyarsız, hareketsiz turist sürülerinin arasından geçmek için yolumu değiştiriyor, onları eski zamanlarına geri çağırmayı ümit ediyordum.

Monty de aynısını başarmıştı. Alageyiklere bana öğrettiklerini öğretmesi imkansızdı. Ben de etraflıca aşağılanmış ve korkutulmuş olmaktan mutluydum. Açık alanda sekiz kilometre koşturduktan sonra bir av köpeğinin beni yakalamasıyla av olmanın ne demek olduğunu öğrenemezdim. İki avcının dövüştüğü bir yarışmada benim sonuncu geldiğim bir müsabaka olurdu bu sadece. Av olmak hiçbir zaman gösterişli değildir.

Büyük av hayvanları genellikle hızlı öldürülür. Köpeklerin saatlerce kovaladıkları ren geyiği görüntüleri televizyonda çok iyi durur ama pek gerçekçi değildir. Genellikle kurtlar ağaçların arasından aniden fırlar, birkaç metre boyunca kovalar, ve sonra ya öldürür ya da vazgeçer. Termodinamik matematiği böyle çalışır.

Kurtların aksine, geyik avı köpekleri asla vazgeçmez. Bu köpeklerle geyik avlanmasını engellemek isteyenlerin en sık başvurduğu argümandır. Alageyikler uzun mesafe koşucusu olmaya uygun evrim geçirmediler. Çok az uzun süreler koşmaları gerekti. Onlar daha çok kısa mesafe koşucuları kabul edilirler. Exmoor'da avlanan geyiklerse, ortalama on iki kilometre ve üç saatlik koşunun ardından yakalanırlar. Bunun fizyolojik bedeli de ağır olur tabii. Eğer yüz metre koşucusuysanız yarı maraton koşmak sizi mahveder. Bu fizyolojik bedellerin dişe dokunur delilleri olup olmadığı üzerine hararetli tartışmalarsa hâlâ sürüyor.

Yüksek laktaz seviyelerinin geyiğin öznel acı deneyimine dair ne ifade ettiğini ya da aniden artan alyuvarların konuyla alakalı olup olmadığını tartışabiliriz. Fizyolojik tartışmalar da önemli, ancak etik tartışmalar için yeterli zemini oluşturup oluşturmadıklarından

emin değilim. Elbette tüm bunların fizyolojik bir bedeli var; sabit ödeme için gerekli olan sermaye elinin altında olmadığı için hayvan köşeye kıstırılabiliyor. Yüksek hızlı merminin otlayan bir erkek geyiğin kalbini parçalamasına kıyasla daha ağır bir zararı olduğu kesindir. Fizyolojik zararların "duygusal" sonuçları da olur (o tırnak işaretlerini dilediğiniz gibi bırakabilir ya da kaldırabilirsiniz). Avlanan geyiğin adrenalin seviyesi hızla yükselir ve ateşlenen nöronlar elektrikli soba gibi alev alır. Fakat bunun acı verip vermediği, acının nasıl tanımlandığına bağlı. Acı ve zevk arasında çok ince bir çizgi vardır ve çoğu zaman da görünmezdir. Acı zevki de beraberinde getirir: Koşmaktan yorulmaya başlamış erkek geyik çiftlik çitleri üzerinden atlarken kaslarını yırtar ve bunun sonucunda beyni ağrı kesici endojen opioidlerle dolar.

Uzun mesafe koşuları yaptım. Bazen ihtiyacım olan her şeyi sırtımdaki bir çantada taşıyarak günde seksen kilometre koştum ve ertesi sabah uyanıp daha fazla koştum. Kasların kakafonik çığlığı, Mozartvari bir beynin vahşi doğanın geri kalanıyla aynı frekansta tınladığı için tatlı diyebileceğimiz bir harmoniye dönüştürdüğü bir melodi hâlini alır. Uyku tulumuna sarılmış, kramplar içinde kıvranıyor, kanıyor ve derimin su toplayan yerleri sızım sızım sızlıyorken hep şöyle söyledim kendime, "Demek bacakların asıl işlevi bu ve hayatta olmak böyle bir his!"

Bunların sebeplerinden biri benim mazoşist bir sapık olmam olabilir, ki tek sebep oysa avlanan geyiklerle ilgisi olmayan bir çıkarım yapmış olurum. Pek sanmıyorum.

Ben açık havada, kalbimi yerinden oynatan yirmi beş kilometrelik bir koşunun ardından, derimi çizen dikenli çalıların içinde köpeklerin önünden koşmaktan ve korkudan bacaklarım güçlenmiş ama bitap vaziyette, vücudumun istemsiz salgılamaya başladığı eroin bilincimi kafamdan sıyırıp alırken, aniden gelen av köpeklerinden birinin bağırsaklarını dışarı dökme ihtimalinin olağanüstü umuduyla, tuzlu gözlerimle Wales tarafındaki sise baktıktan hemen sonra ağzımda bir tutam otla, ani bir darbe ardından yere yığılarak ölmeyi tercih ederim.

Fakat belki de benim isteklerim gariptir. Çoğunluk hızlı ve sıradan bir ölümü (akşam yemeğinde aniden gelen feci bir kalp krizi mesela) tercih eder. Birkaç nesil öncesinde insanlar ani bir ölümden paçayı sıyırabilmeyi arzularlardı. Daha fazla zaman için, hayatlarına daha çok anlam katmak için, vedalaşabilmek, kendilerini değerlendirebilmek ve başkalarının unutamayacağı ilişkiler kurabilmek için dua ederlerdi. Şimdilerde dualar bunların hepsinden azade, birdenbire boşluğun içine çekilebilmek için ediliyor. Oldukça garip.

Alageyiklerin kendi ölümleriyle ilgili pek bir fikirleri yoktur. Avcılara karşı yürütülen suçlamalara ecel korkusu eklenmemelidir. Korkmak için belirgin bir sebebiniz olmasa da korkuyor olabilirsiniz; ve aslına bakarsanız soyunuzun tükenmesinden duyduğunuz endişenin yanı sıra kapanan çene kemiklerinden korkmak için daha pek çok sebep vardır.

Mezbahaların gürültülü, uğultusu ve mahpusluğu, ölüme yaklaşan büyükbaş ve küçükbaşlara korku salmaz. Kafalarına ölüm tabancası dayandığı anda bile kaçmak için özel bir çaba sarf ederken az önce öldürülmüş bir arkadaşlarının cesedine mutlu mutlu bakmaya devam ederler. Atlar etraflarında ağır yaralı başka atlar varken son derece normal davranırlar. Derin yaralardan, aşırı kanamadan, dışarı pörtlemiş kemiklerden hiç etkilenmezler. Çimenlerin arasındaki at cesedini kokladıktan sonra devam ederler otlamaya. Koyunlar ve domuzlar da aynı şekilde kesinlikle türdeşlerinin öldürülmesinden etkilenmezler. Çiftlik geyikleri açık arazilerde vurulduğunda, silahın sesi hâlâ hayatta olanları ürkütür, fakat ceset görmek, yeterince leşle karşılaşıp da silahı kendi hayatlarına bir tehdit olarak algılayana dek harekete geçirmez geyikleri. Tamamen kanla kaplı olmadığı sürece, neşe içinde ölü geyiklerin ağızlarından düşen patatesleri yerler. Alageyikler tehlikelerden uzak durmaya programlıdır. Fakat onların "tehlike" tanımında varoluşsal bir kategori ya da varoluşsal bir sıkıntı yoktur.

Kendi ölümünden korkmakla başkasının ölümüne üzülmek aynı şey değildir. İdam hükmü giymiş psikopatlar karanlığa huşu içinde

ayak basmazlar. Fakat arada inkar edilemez bir bağ vardır. Eğer geyikler başka bir geyiğin ölüsünü gördüklerinde korksalardı, kendi sonlarından kişisel bir endişe duyduklarını iddia edebilirdik. Fakat etkilenmiyor olmaları bu fikri savunmayı zorlaştırıyor.

Bu diğer hayvanların ölümlerinin duygusal bir hissizlikle karşılandığı anlamına gelmemeli. Otçul hayvanların birbirleriyle duygusal bağ kurduklarını inkar edemeyiz. Hayatta kalan hayvanın hayatında yer tutmuş olan bir başka hayvanı öldürmek bir ekosistemi ortadan kaldırmakla aynı anlama gelir. Bunun rahatsızlık vermesi kaçınılmazken geviş getiren hayvanlarda, atlarda ve domuzlarda rahatsızlığın duygusal ilişkilenmeyi tetiklemediği de görülür. Hatta empati kurabildiklerine dair bile çok az kanıt vardır. Onları makineler, açık denizdeki yalnız adalar ve soğuk genlerin taşıyıcıları olarak tasavvur etmeliyiz.

Hayvanların empati yetenekleri üzerine yapılan çalışmaların metodolojik zorlukları olsa da, bazı türlerin gerçekten empati yeteneğine sahip olduklarına dair deliller vardır. Hint şebekleri, fareler ve güvercinler, kendi türlerinden birine elektrik akımı, kendilerineyse yemek ödülü veren düğmeye basmaktan kaçınıyorlar. Şebekler söz konusu olduğunda, eğer düğmeye basan şebek elektrik şoku yiyen şebeği tanıyorsa ya da daha önce ona da elektrik şoku verildiyse tepkileri daha da kuvvetli oluyor. Bir kavgadan sonra şempanzeler (ve muhtemelen diğer memelilerin ve kuşların büyük kısmı) saldırganı değil şiddete maruz kalan hayvanı şefkatle teselli ediyorlar (bu davranışı karşılıklı iyi niyet veya türdeşini korumak olarak adlandırmak daha az gerçek ya da daha az derinlikli hâle getirmez).

Güvercinlerin, ekin kargalarının ve farelerin empati kurabildiğini düşününce geviş getiren daha karizmatik ve daha büyük memelilerin empatiden yoksun olmaları garip geliyor. Büyük cüsseli, kahverengi gözlü, uzun kirpikli tek bir yavruya uzun yıllar itina ve özveriyle annelik yapan bir canlının daha iyisini yapmasını beklersiniz. Ölümün mayalarında özel bir yeri var sanırım. Besin kaynağı olmak için varlar ve var oluyorlar. Ölüm bir uzaylı ya da korkulması gereken bir istilacı değil onlar için.

C. S. Lewis, indirgemecilerin savları doğruysa, insanların ölümden bu kadar çok şikayetçi olmamaları gerektiğini belirtmişti. Soğukkanlı olup bunu nefes almak kadar doğal kabul etmelerini salık veriyordu. "Balıklar denizin ıslak olmasından şikayet ediyor mu?" diye soruyordu. İnsanların ölümden şikayet etmesi ölmek üzere yaratılmadıklarını, alageyiklerin ölümle bir meselesinin olmaması ölmek için yaratıldıklarını gösteriyordu.

Ahlak, tamamıyla olmasa bile, doğal beklentilerin yerine gelmesiyle alakalıdır. Bir otobur yemek bir etobur yemekten daha az kabahatlidir. Otoburlar ölümü bekler, etoburlar beklemezler.

Her kültürde etoburları yemekle ilgili tabular vardır; bu konuda şamanlar da Yahveh'le hemfikir olurlar.

• • •

Bir süreliğine bir av gibi kovalanmak ve ölümü bir saplantı hâline getirmek, ne avcı olarak geçirdiğim yılların izini silebildi ne de ben işin doğasına vakıf olabildim. Evet, ateşe yakın duran kısık gözlerle ilgili hatıralarım var ve ateş etrafında kendimi daha güvende hissediyorum. Yakınlarımda benim tırmanabileceğim kadar alçak ama kurtların ulaşamayacağı kadar yüksek bir ağaç dalı varsa daha mutlu oluyorum. Çocuklara *Kırmızı Başlıklı Kız*'ı okumanın sadece eğlenceli değil, son derece önemli de olduğunu düşünüyorum. Ölüm, zaman zaman küçük dilini titreştiren bir ağza benziyor. Vücut bütünlüğümü koruma içgüdüm ve sadece parçalara ayrılarak ölme korkusuyla açıklanabilecek bir ampütasyon merakım var.

Yine de tüm bunlar hikayemin sıfatlarını değil sadece noktalama işaretlerini oluşturuyor. Gözlerim kamaşmış bir hâlde, bir elimde mızrak bir elimde kalkanla alevlerden çıkışımın hikayesi bu. Büyükannenin bonesini kafasına geçiren kurt ise bu hikayenin mağdur karakteri. Ben hep yere yakın olan o dala tırmanıp, mızrağımı fırlatmadan önce azarladım herkesi; buzul çağında kenara ayırdığım yedek kurt kürklerine sarınıp ısındım. Tüm vahşilerin avcısıyım ben; ete dönüşmeden de et yiyebiliyorum.

Sadece soğuk beni bir geyiğe dönüştürebiliyor. Buzul çağında o soğuğun içinde birlikte geldik bugünlere.

• • •

Kış gelince geyikler tepelerden inmeye başlarlar. Onları Rannoch Moor'un Inveroran tarafındaki patikaların yakınında, yanlarına yaklaştığımda bile başlarını kaldırmadan, ayaklarıyla karı eşeleyerek ilerlerken gördüm; birbirlerini rüzgardan korunmak için kullanıyorlardı, hareketsizdi çoğu. Kalın tüyleri, açlıktan içeri göçmüş karınlarını saklayamıyordu. Kar acımasız geçen birkaç ay boyunca yerden kalkmamıştı. Geyikler, yeteri kadar sert eşelerlerse çimen bulabiliyorlardı. O kadar enerji harcamanın riskine değer miydi tartışılır, ki toynaklarındaki kararsızlık da bunu gösteriyordu açıkça. Böyle bir kararsızlık her zaman ölüme yakın düşer. Vahşi hayat sadece tedbirli kararlılıkla uyum gösterir.

Sırt çantamı çıkarıp ellerimin ve dizlerimin üzerinde geyiklerin yanına kadar emekledim. Bu gizlenme amaçlı değildi, apaçık ortadaydım. Dört ayaklılar gibi davranmaya da çalışmıyordum. Arka ayaklarım üzerine dikilerek yürümekten daha kolay olduğu için böyle ilerliyordum. Her adımda göğsüme kadar batıyordum; karın içinde tünel açarak ya da yüzerek ilerlemek daha kolaydı. Geyikten çok köstebek gibiydim. Geyiklerin nasıl sadece bileklerine kadar kara girmeyi başardıklarını ya da çimene ulaşabildiklerini anlayamıyordum. Hendekten iki yüz metre sonra bile tek bir ot parçasına rastlamadım. Sonra zemin dikleştikçe karlar aşağıya kaydı; geyikler rüzgarın temizlediği yüksek bir platodaydı artık.

Benim işe yaramaz, hatalı, güçsüz kuvvetsiz uzuvları olan silahsız bir gövdeden ibaret olduğumu gördüler. Daha önce çiftliklerdeki besili, ehlileştirilmiş, ruhsuz geyiklerde görmediğim büyükbaş hayvanlara özgü bir gevşeklikleri vardı. Onlardan bana ekşi bir rüzgar esiyor gibiydi, burnumdan değil genzimden içeri sızıyorlardı. Aç olduklarını haber veren belli belirsiz bir keton kokusu alıyordum. Bu geyikler kaslarını yakıyorlardı ve öleceklerdi. Eğer ortalığa saman

serpmiş olsaydım, önce boş boş bakmaya devam eder, ardından yere uzanır ve yenmeyi beklerlerdi. O raddeye gelindiyse aslında nazik bir ölüm sayılabilir. Uykuya dalar ve ölümün içine çekilirsiniz, geriye kalan ne varsa donar ve kalıntıları siyah kanatların üzerinde tepeye yükselir.

Orada saatlerce oturdum aralarında. Artık daha fazla yerdeki karı eşelemiyorlardı. Bir ölü kadar hareketsizlerdi; anıt misali öylece duruyorlardı. Geldiğim patikaya geri dönerken kafalarını oynatmadılar bile.

Çok aptalca davranmıştım. Sırılsıklamdım. Geyiklerin arasındayken, başka vücutların desteğiyle ısınıyordum fakat yalnız kalınca tehlike büyüyordu. Günışığının tükenmesine az kalmıştı. Glencoe'dan geçen yolun yukarısına doğru ilerlemeye çalıştım, yüzüme kar taneleri düşüyordu artık. Loch Linnhe Gölü'nden bir karaltı çıkıverdi aniden. Kinlochleven üzerinde yükseldi, Glencoe'ya doğru uzandı ve ağzını açtı. Içinden şişman, kanatlarını çırparak ileri atılan bir kar fırtınası kuşu belirdi. Kingshouse'a geldiğinde alçaktan uçmaya başladı, Rannoch'a geldiğinde pençelerini dışarı çıkarıp inişe geçti. Pençelerden kaçmayı başardım ama kanatlar yüzüme çarptı, gözlerimi kararttı ve dizlerimin üzerine düşürdü beni.

Ayağa kaktım ama bir daha düştüm, kalktım, düştüm, tekrar kalktım ve tekrar düştüm. Bir süre sonra umursamamaya başladım. Kar yumruklarını savuruyor, soğuk etlerimi kanatıyordu. Çok ilgi çekiciydi. Sonra, ilgilenemeyecek kadar yorgun düştüm. Sadece uyumak istiyordum, o da uykunun benim için battaniye ve rahatlık demek olmasından. Üzerime bir şeyler örtmek istiyordum ve bunun kar olması umurumda değildi. Bir battaniyenin altına girebilsem uğultuyla dönüp duran denizin sesini duymayabilirdim.

Sonra ince, berrak, kuru ve münzevi bir ses duydum. Kendi sesimi tanıdım. "Rüzgardan kalksan iyi edersin," dedi, ben de cevap verdim, "Ah, uğultuyu kesmek ve ısınmak için." Cevap verdim, "Evet, yani, öyle de diyebilirsin. Fakat buradan kalkman gerek." İkna edici sebepler sunmaya ihtiyaç olduğunu fark ederek, "Eğer kalkmazsan bir daha kızarmış ekmek üzerine fasulye yiyemezsin."

Ufak bir es verip daha ulvi bir etki bırakması için de, "Asla," diye ekledim.

İkimiz birlikte bir parça odun ve bir duvar bulduk. Bir kazak, bir şapka ve o hiç kullanılmayan büyük plastik hayatı idame çantalarından bir tane çıkardık. Gece boyunca el ve ayak parmaklarımızı oynattık, bildiğimiz tüm telefon numaralarını sıraladık, ta ki şafak sökene dek. Sabah her iki yanımızda keton gibi kokmayan ve bize yaşlı, iyi huylu köpekler gibi bakan iki geyik vardı.

Ben alageyiklerin yediklerini yiyemiyorum. Geyikler nerede olursa olsunlar, beslenmelerinin yarısından fazlası ottan oluşur. Exmoor'da bunun üzerine dikenli fundalıklar, şifalı bitkiler, geniş yapraklı ağaçların yaprakları, ara sıra liken, yosun ve iğne yaprakların bir araya geldiği bir garnitür eklenir. Ben geyiklerin sevdiği bütün bitkileri tanıyorum. O bitkileri kokladım, püre yaptım, çorbasını pişirdim, köklerinden dişlerimle kopardım ve çiğnedim; geviş getirmeyi (havalı ya da başarılı bir girişim olduğunu söylemek zor) deneyimleyebilmek için yuttuktan sonra kusmayı, gecenin ilerleyen saatlerinde akşam yemeğindeki balık ve patatesleri tekrar tadabilmek için bol bol geğirmeyi denedim.

Küçük bir deftere böğürtlen çalılarının, sarmaşıkların, ısırganların, ekşi yoncaların ve pek çok bozkır bitkisinin tatlarını betimleyen sıfatlar yazdım. Geyiğin dünyasının taklit ettiğim diğer yanları için de sıfatlarım vardı; kuzey rüzgara doğru dışkılamanın nasıl bir his olduğunu, kargaların uyandırmasının nasıl hissettirdiğini, ölü bir yavrunun güneş ve yağmur altında nasıl koktuğunu anlatan sıfatlar.

Saçlarımın karışıp çamura bulanmasına izin verdim. Bir sürü farklı iklim koşulunda kendi çişimin torf, taş ve geniş yapraklı bitki örtüsü üzerinde nasıl koktuğunu not aldım. Geyiklerin iğne yapraklı ormanları sevmemelerinin nedenlerini ve dişi alageyiklerin kışın yapraklarını döken ağaçlar arasında neden uzun zaman geçirirken erkek geyiklerin tam tersini yaptığını düşündüm ve birçok gün ve gece, farklı mevsimlerde her ikisinin de hayatlarını yaşamaya çalıştım.

Sporcuların ayaklarında oluşmuş mantarlarla toynaklıların mantar hastalıkları arasında benzerlikler kurdum ve orantısız bü-

yük ayakların nasıl hissettireceğini anlayabilmek için aylarca ayak tırnaklarımı kesmedim. Vadiyi bir bütün olarak koklamaya çalışmak zorunda değildim, kokusal verileri tek tek ele alabileceğime karar verdim. Beklemekte olan bir garsona asla, "Menüyü sipariş etmek istiyorum," demezsiniz değil mi? Sadece insan burnunun bu kadar bütüncül bir algısı vardır. Bense yavaş yavaş *à la carte* bir burna sahip olmaya başladım.

Tüm bu oyunların sonuçlarını ortaya koymanın duyarlı bir davranış olacağını söyleyenler olacaktır, fakat ben yapmayacağım, çünkü bir anlamı yok artık.

• • •

Soğuğun derinliklerinde ölümle burun burunayken geyiklerle buluşmak bambaşka bir hikayeydi. Ama öte yandan biz hiç kendimizde değildik. O kadar sıska ve sarhoştuk ki adım atan bir insandan ya da sıçrayan bir geyikten epey farklı bir görüntü sergiliyorduk. Orada geyiklerle buluşmak aslında geyiklerle buluşmak değildi; hayaletlerdi bir araya geldiklerim. Limitleri zorlayan koşulların bize kendi yeterliliklerimizi gösterdiği doğru değildir. Yeterliliklerimiz bolluk zamanlarında ortaya çıkar. Önemli olan zenginliği nasıl idare ettiğimizdir.

Geyikler sabırla ya da sabırsızlık içinde, yaz aylarında gelen bolluğu bekler. O aylar alageyikleri tanıması en zor ama onlarla tanışmak için de en doğru zamanlardır.

Exmoor geyikleri sıcaklar bastırdığında vadilerin diplerine kadar gömülürler. Ağaçlar vücutlarını sarar, boynuzlarına sokulurlar. Boklarının çevresinde şişman sinek öbekleri vızıldar. Geyikler çimenlerin birbirlerine karışmalarını değil ezilme seslerini dinleyerek hareketsizce yatarlar; kokuları ayrıştırıp, duydukları sesleri önem sırasına göre dizmeye çalışır, o sıralamaya göre hareket ederler.

Temmuz ortasında bir gün, güneş doğduktan hemen sonra yaşlı bir meşe ormanın dik yamacına tırmandım ve sopa yardımıyla vadinin içlerine, meylin giderek azaldığı ve soluk alınama izin verdiği alanlara doğru süzüldüm sessizce.

Orman tepeden bakıldığında bir yosun demetini andırıyor, içindeyken yosunlar buğday bitlerine nasıl görünüyorsa bana da öyle görünüyordu. Zaman zaman bir dalın uzaklarda esen rüzgarın etkisiyle kıpırdadığına dair söylentiler olur ama asla bir dedikodudan öteye gitmezdi. Yaz sıcağında da alageyikler de sadece bir rivayetten ibaretti.

Daha önce burada oldukları anlaşılıyor. Ezip geçtikleri yabani burçaklar belirgin yarıklar oluşturmasaydı erişilmesi daha zor olurlardı. Boşluk, yokluk demektir. Ölmüş bir ebeveynin ardında bıraktığı eşyalar gibi yokluğu anlatır. Eşyalar bırakılmamış olsaydı kaybedilen kişinin her an çıkıp gelebileceğine dair bir umut olurdu. Kaybın inkarını imkansız kılan geride kalan nesnelerdir.

Burada bükülmüş dudak şeklinde bir su birikintisi var. Katmer katmer eğreltiotları sarkıyor üzerinden. Sadece bir geyiğin ayağa dikilirken başıyla yaprakları oynattığı yerde bir boşluk var. Kokusu bozkırdan gelen havayla biraz dağılmış olsa da mevcudiyetini koruyor hâlâ. Suyun yüzeyinde kalın, birbirine karışmış geyik kılları var. Su un ufak olmuş bir pencereyi ya da iç içe geçmiş on bin nişan dürbününün psikolojisi bozuk rüyasını andırıyor.

Üzerimdekileri çıkarıp suya girdim. Baldırlarıma kadar çamura gömüldüm, ardından panik içinde kendimi geri çektim, yavaşça bacaklarımı açtım, derin nefesler almaya ve kan emen atsineklerinden uzakta kalmaya çalışarak sırtüstü uzandım.

Su birikintisi bir doğumhaneye benziyordu. Larvalar fırlayıp yalpalıyor, suyun iki boyutlu yüzeyinde dengelerini kaybedip başka vücutlardan meydana gelen çamur gölüne gömülüyorlardı. Henüz doğmadan ölmeye başlayan canlılar geziniyordu suda, saçlarım keçe gibi olmuştu. Bir erkek geyik su birikintisinden çıktığında, güneş kürkünün üzerindeki tüm bu küçük canlıları kurutur. Tepenin üzerinde dikilen bir alageyiğe baktığınızda binlerce ölü omurgasızın gözlerindeki yansımadan görürsünüz kızıl kürkünü.

Ağaçlardaki tehlike çanları susup da hayat normale dönene dek uzandım. Bu aşağı yukarı göğsümdeki çamurun kuruyup kalıplaştığı zamana denk geliyordu. Sudan ilkel zamanlardaki gibi çıktım;

kollarım ve bacaklarım bir koelakantın yüzgeçleri kadar etkindi. Eğreltiotu örtüsünün üzerinde korku ve endişenin, yerlerini başka hislere bırakmalarını bekleyerek yattım. Kendime sürekli bunun ilginç ve renkli bir deneyim olduğunu söylemeye çalıştım.

Fakat başaramadım. Onun yerine, tehlike ve korku hisseden erkek geyiğin yapacağını yapıp tetikte bekledim. Kuş gözlemciliği yaparken güzergahlarını belirleyebildiğim için bunu da yapabileceğimi düşünerek tehlikenin metastaz yapacağı yerleri tespit etmeye çalıştım.

Burnumun belirleyemediği mesafeyi gözlerim takip edebilsin diye rüzgarın yönünü belirleyip arkama alabileceğimi; görsel duyarlılığımı harekete odaklarsam beklenmedik kavisler çizen yeni bir dal olduğunda buz keseceğini ve titiz bir veterinerlik fakültesi öğrencisi gibi sıradan olanı her yönüyle tanırsam sıradışı olanı fark edebileceğimi biliyordum. Dolayısıyla ufuk çizgisine kadar olan her yeri kafama kazımaya başladım. Her detayına dikkat edip gözlerimi kapadım ve tüm tümsekleri hatırlamaya çalıştım. Çevremdeki çiftlik köpeklerinin seslerini ve mizaçlarını öğrendim.

Delicesine giyinmek istiyordum. Derimin üzerindeki çamur ve kitin katmanı bir yere kadar koruyucuydu fakat sinekler acıkmıştı. Kasıklarımı ölümcül bir şuta karşı sağlam durmaya çalışan bir futbolcu gibi sımsıkı tutuyordum. Kafamda giysilerimi normalde oldukları gibi düşünmüştüm ama fazla davetkar olmamaları için onları da su birikintisine sokup ıslatmam gerekti. Sonra ormana girip keşfetmeye başladım.

Kendi yüksekliğimde yapabiliyordum bunları. Yetişkin erkek geyiklerin omuz hizası yerden yüz yirmi yedi santimetre kadardır. O yükseklikle göz hizası arasında da yaklaşık altmış santimetre mesafe vardır. Benim göz hizamda olsalardı, yol üstündeki eğreltiotu örtüsünden (hiçbir zaman sevilen bir yemek olmamıştır) gelişigüzel ısırıklar alırlardı. Benim gördüklerimin aynısını ama (ormanın yaz renklerinden bazılarını yok eden) yeşil ve kırmızı renkleri ayırt edemeyerek ve (bizim gözlerimizin kuvvetli filtrelerle ayırdığı) gökyüzünü dümdüz yapan ultraviyole ışınlara hassasiyet göstererek görürlerdi.

İşin zorluğu, ormanı geyik algısından insan algısına değil, insan zamanından geyik zamanına aktarmaktaydı. Büyüyen, salınan ve yerde sürünerek ilerleyen şeylerin hızından aniden saatte otuz kilometre hıza uyum sağlayabilmek demekti. Baş kısmı ve vücudun geri kalanı iki farklı trafik kazası geçirmiş gibi, gövde bağımsız bir şekilde karaçalılardan hız alırken boynuzların ağırlığı başı vahşice geriye doğru çekiyor olmalıydı.

Yavaş yavaş çamurun, çiyin ve ışığın içinde, hayal gücüme kan gönderebilmek için kendi titreşimlerime göre hareket etmek yerine, ormanın sakin nabzına uyum sağladım. Başımı güneşin hızında kıpırdattım. Zaman biriminin bir güneş günü olduğunu ve geri kalan her şeyin Diet Pepsi kadar suni olduğunu hatırlattım kendime.

Altı saat boyunca tek bir yoğurtotu sapının hareketlerini seyrettim. Etrafındaki hiçbir şey hareket etmiyordu. Yerin altında bir tarla faresi ya da üstünde kanat çırpan tek bir kuş yoktu. Aynı ritimle salındı durdu uzun süre. Etrafındaki diğer yoğurtotları hareketlerine son verdiler. Yavaş yavaş değil. Aniden. Güneş kuş cıvıltılarını topyekun susturdu.

Bir ekşi yonca öbeğine doğru ilerledim. Sinekler buraya pek rağbet göstermedi. Sekiz saat boyunca ileride bir örümceğin genç bir kayınla genç bir meşe arasına köprü örmesini seyrettim. Akşam çiyi düştüğünde ağın neredeyse hepsini gözden kaçırdığımı fark ettim. Bir karınca idrar yolumdan yukarı tırmanmaya çalıştı. İltifat ediyor gibiydi.

Karanlık çöktükten sonra, ormanın hem son birkaç damla güneş ışığını kendisine saklamak için kucakladığı hem de gün boyunca içine çektiği güneşi dışarı üflediği bir zaman vardı. Bu çıplak bir insanın belki de en sıcak, mutlu mesut güneşe sarınıp üzerini örtebildiği zaman dilimiydi.

Fakat yıldızların acıması yoktu. Bana da kaskatı olmuş giysilerimi çekip üzerime eve geri yürümek düştü.

• • •

Yazın ilerleyen aylarından birinde evimizin olduğu tepedeki karaçalı öbeğine uzanıp yattım. Çiçekler o kadar sarıydı ki, manzarada yanıklar bırakarak diğer tüm renkleri kasıp kavuruyordu. Etrafa tuhaf bir Hindistan cevizi kokusu hakimdi.

"Beni beş dakika rahat bırakın," dedim çocuklarıma. "Sonra gelip beni bulun ve olduğum yerde öldürün."

"Olur," dediler.

İlk akla gelen hataları yapmaları on dakika sürdü. Önce en malum olduğunu düşündükleri ama aslında öyle olmayan yerlere baktılar, sonra da gerçekten malum olan yerlerde aradılar beni. Sonra kafa yormaları gerekti.

Aralarından birinin, "Geyik gibi davranmaya çalışıyor," dediğini duydum. "Nehre gitmiştir," deyip nehre gittiler.

"Ağaçların altında olmalı," dedi Tom. "Geyiklerin ormandan gelen canlılar olduğunu söylemişti bir keresinde." Bunun üzerine gidip ağaçların arasına baktılar. Sonra sıkılıp bir şeyleri yıkıp dökmek üzere eve gittiler.

Karaçalılar akıllarına gelmedi çünkü fiziksel korunmaya ihtiyacım olabileceğini düşünmediler. Bugünlerde geyiklerin fiziksel korumaya ihtiyacı olmuyor. Eğreltiotlarının aksine, karaçalılar kurdun gelebileceği alanları birkaç çizgiden ibaret izleme noktalarına çeviriyor.

Fakat hiç kurt yok. On dördüncü yüzyıldan beri olmadı ve o zamanlardan beri moderniteye kucak açıldı.

Alageyikler hayatlarının çoğunu, çok eskiden ağaçları koyunlar ve gemiler için devrilmiş hayalet ormanlarda geçiriyor. Hayaletleri görüyormuşçasına hareket ediyorlar; boynuzları takılmasın diye Agincourt Muharebesi'nden önce kesilen ağaçların dallarına denk geldiklerinde başlarını eğiyor, Bronz Çağı'ndan beri gölgesi olmayan ağaçların gölgesine yatıyorlar. Asla içlerindeki kadim toprağı söküp atamıyorlar. Gerçi başarabilselerdi, kendilerini de söküp atmış olurlardı.

Hiçbir şeyde olmasa bile bu konuda anlıyorum onları. Aslına bakarsanız elimden başka türlüsü gelmiyor. Hiçbir insan, geçmiş ye-

rine hayali bir gelecekte yaşayamaz; her ne kadar günümüzün modern insanları, sinir yapıları yüzünden, alageyiklerin şimdiki zamandan vazgeçememeleri gibi ânı yaşamayı beceremese de. Benim içinse ormanda bir yürüyüş ya da alışveriş merkezine girip çıkmak bir mesele. Uygun koşullar bir araya geldiğinde günde bir saati olduğum yerde ve olduğum zamanda geçiriyorum. O saatin tümü inanılmaz yoğunlaşmış bir dikkat (kendi kendime, çok da inanmayarak, "şimdi BURADAYIM! İŞTE BU!" diye feryat ettiğim zamanlarda) ya da çocuklarımın etrafta olmasını gerektiriyor. Geri kalan zamanda bir çiftliği uzaktan izliyor, çiviotu kokluyor, kılıçların birbirlerine çarparken çıkardığı sesleri dinleyip bozkurtların alageyikleri etkisiz hâle getirişine dalıp gidiyorum.

• • •

Richard Jeffries şiirsel monografisi *Red Deer*'da Exmoor'a ilişkin,"Haddon Hill'de bakışlar Severn Sea'ye bakan Dunkery'den St. George's Channel yakınındaki Sidmouth Gap'e kadar uzanır; yani gözler İngiltere'yi boydan boya görebilir," der.

Alageyikler keskin bakışlara sahiptir. İngiltere'nin ufuklarını görmeyi kesinlikle hak ediyorlar. Bu çalışmanın çevre etmenlerini ve hayvanların yerel ve dolayısıyla o yerin temsilcisi olabilmelerini inceleyen bir çalışma olması gerekiyordu. Bozkırda kilometrelerce yürüyecektim, gemi kaptanları gibi gözlerimi buğulu mavi ufukta bir noktaya dikip uzun uzun bakacaktım, ağaç kovuklarında uyuyup Parracombe'den Dulverton'a dek kaynak sularını içecektim, bir sürü farklı bölgenin şiveleri dolacaktı kulaklarıma, jeoloji üzerine yazmaya başlayıp makroekonomiyi yalayıp yutacaktım. Harikulade olacaktı.

Fakat radyo takip verileri her şeyi mahvetti. Erkek geyiklerin her biri için iki sinyal arasındaki mesafenin en fazla 9,6 kilometre, dişi geyikler için 7,2 kilometre olduğu görülmüştür. Jochen Langbein umut kırıcı yazısında, "Bir ay ya da mevsim içerisindeki ortalama değerler Exmoor'daki alageyiklerin dört kilometrelik mütevazı

alanlar içerisinde kaldığını gösteriyor," der. Olgun dişi geyikler dört yüz yirmi sekiz hektarlık alanlarda dolaşırken, yetişkin erkekler çok daha fazla hareket ederler. Onların (benim de eskiden olduğu gibi) iki farklı temel sınırı vardır; biri kızgınlık döneminde tercih ettikleri, diğeri de senenin geri kalanında kullandıkları. Bu şekilde toplam alan bin hektara ulaşır. Onlar da benim gibi kızgınlık dönemlerinde normale göre daha fazla dolaşırlar. Aslında kızgınlık dönemi ve sair zaman arasında yalnızca iki ila altı kilometre fark vardır. Zamanında Bethnal Green ve Fulham arasındaki taksi yolculuklarımı hatırlayınca benim kızgınlık ve sair zaman mesafelerimle geyiklerinki ürkütücü şekilde birbirine yakınlık gösteriyor. Benim türümün ve onların türünün erkekleri dolanmayı seviyor.

Bu West Country geyiklerinin dar görüşlü olmasından kaynaklanmaz. Iskoçya'nın dağlık arazilerindeki dişi geyikler dört yüz ila bin hektar arasında bir alanda koştururken erkekleri bin ila üç bin hektarlık alanlarda gezinir. Exmoor'daki dişi ve erkek geyiklerden daha geniş alanlarda dolaştıkları doğru, fakat bu çıplak tepelerde daha az yemek bulabilmelerinden kaynaklanır. Avrupa'nın geri kalanı için konuşacak olursak, mevsimler arası değişiklikler oldukça düşüktür; ender olarak on kilometrenin üzerine çıkarlar ve bunlar genellikle soğuktan kaçmak için bayır aşağı inilen yolculuklardır.

Geyikler yerel hayvanlar olmadığı için büyük resmi görmem mümkün görünmüyor. Buna rağmen, yerellik ve yöre üzerine yürütülen çalışmalarda alageyiklerin de yer alması gerekir. Ben hareket hâlinde olup yürümek istedim çünkü durmak ve anlamak çok yorucuydu. Eğer birileri, benim yaptığım gibi, internet sitelerinde kendilerini "gezgin" olarak tanımlıyorsa, bir şeylerden kaçtığına emin olabilirsiniz. Peki neden? Ben bunu kendime saklamayı tercih ederim.

Alageyikler topraktan güç alırlar. Belki toprağa geri dönüşlerini kolaylaştıran da bu varoluş biçimleridir. Benim hissedemeyeceğim bir aidiyet duygusuna sahipler.

• • •

Büyük resmi tamamen kaybettiğimi kabul ettikten sonra açığımı mesafeyi artırarak kapamaya çalıştım. Beş yüz hektarın ne demek olduğunu kavrayabiliyordum. Haritadan bakınca kolay görünüyordu.

Av eti olmamak için Exmoor'un alageyikleri, püskül püskül ağaçlar, ve tepelik arazileriyle Exmoor Ormanı'na doğru süratle kaçarlar. Yapıları tepelerde yaşamaya uygun değildir. Exmoor bozkırları, sadece kilometrelerce dalgalandıkları için bozkır gibi görünen bir dağ tepesinden ibarettir. Alageyiklerin kemikleri üzerinde yağ olmadığı gibi çölü kaldıracak bir mizaçları da yoktur. Buradakilerin toynaklarının altında yumuşak bir doku vardır. Aralarından geçtikleri hayalet ağaçların posası üzerinde yürürler. Avcılar onları uzak mesafeden görebilir, büyük bir sıçrama yaptıklarında üzerlirine av köpekleri yollayabilirler.

Kulübe, Brendon Common'dan anayola çıkan, semenderlerin ve cücelerin olduğu köprüden geçerek Hoar Oak Water'ı arkasında bırakan, meşhur çaycıların ve inleyip sallanan hippi karavanlarının olduğu otoparktan birkaç adım uzaklıktaydı.

Yazı bozkırda oturup çimenleri bekleyerek ve çıkmadıkları her saniyeyi panikleyerek geçirdim.

Yazın çocuklarla birlikte ormanda, eğreltiotlarımn arasına uzandım; bitkilerin damarlarından akan şeker nehirlerinin yaprakbitlerinin şnorkellerine boyun eğdirişini izledim. Avarelik yapmayan avareler yakınımızdan geçerken, kendi anarşist buzağılarımı enselerinden tutup yere bastırdım.

Sonbaharda erkek geyiklerle birlikte ortalıkta dolaştım, aç kaldım, iyi ve sağlıklı yavrular yetiştirme yolunda sarf ettikleri özen ve ihtiyattan bunalarak genetik çarkıfeleği gelişigüzel döndürmek için bulabildiği ilk erkekle işi pişirmeye hazır dik başlı bir dişi geyiği vadiden sıvışırken gördüğümde, bir erkek geyik gibi sevindim.

Kış aylarında oturdum, pinekledim ve yürüdüm. Toprak nefret dolu olduğu ve ölü zımbırtılardan meydana geldiğinden yazın gölgesine sığındığım ağaçların dallarına tırmandım çoğu zaman. Geyikler dayanıklıdır. Ben de onlarla buluşabileceğim ortak noktanın dayanıklılık olacağını düşündüm.

Sonra tekrar tekrar aynı şeyleri yaptım.

Yorulmaya başlıyordum. Kulübede çaresizce ve nefretle notlarımı ve kitapları karıştırıyordum. Alageyiğin dünyasına dair hiçbir şey söylemiyor ama ona karşılık kaçmaya çalıştığım kendi dünyamla ilgili çok şey anlatıyorlardı. İnsanbiçimci düşüncenin hastalıklı sularında hızla dibe batıyordum.

Bunun en büyük sebebi, boynuzları ne kadar ağır, boyunları ne kadar kuvvetli ve adımları ne kadar sadık olursa olsun, alageyiklerin kurban olmak için var olmalarıdır. Yaşam alanları kurbanların yaşam alanıdır; kurban gözleriyle bakmayanlara görünmezler. Monty'den kaçmak için koştuğum birkaç dakika, Glencoe'de geyiklerin arasında titrediğim birkaç dakika, Hoar Oak'da üşüyen dişi geyiklerle bağ kurabildiğim birkaç hayali dakika dışında ben bir kurban olamadım. Hayal gücü ve pratik zeka avlanmama yardımcı oluyor, sürekli bir korunmasızlık hâlinin önüne geçiyordu.

Bu hata tüm araştırmamı berbat etti. Eğer zamanın başladığı andan itibaren yargılanmayacaksam ayak tırnaklarımı kesmeyi bırakmamın bir alemi yoktu. Sonsuza kadar Caledonian yataklı treninin restoran vagonunda, etrafım hedeflerle çevrili, silahlarım yanımda kalmaya mecburdum.

Exmoor ya da İskoçya'daki alageyiklere bir türlü ulaşamadım. Onlara kasabın kapısına karton kutular içinde bırakıldıklarında daha yakın sayılırdım.

Trendeki Sofoklesçi yine yavaş ritimle alkışlıyor sözlerimi, bu sefer ciddi mi iğneleyici mi, emin olamıyorum.

6*
HAVA
Ebabil

BAZI İNSANLAR EBABİLLER, köpekler ve termitler üzerine yazabileceklerine inanırlar. Böyle düşünmelerine neden olabilecek durumları aşağıda listeledim.

1. Bazı köpekler, sahipleri evden kilometrelerce uzakta da olsa veya planlarını değiştirip dönüşlerini bilinmeyen bir zamana da ertelese, ne zaman geleceğini bilirler.
2. Bazı insanlar da yapabilir bunu. Kalahari yerlileri, ava çıkan grubun ne zaman av yakaladığını, tam olarak ne yakaladığını ve ne zaman geri döneceklerini seksen kilometre öteden bilebilirler. Beyaz adamın telgraf aletinin telepatiyle çalıştığını varsayıyorlardı.
3. Norveççede bu olayı tanımlayan bir kelime bile vardır: *Vardøger*. Ayak seslerini, araba tekerlerinin mucurlu yolda gıcırdadığını, kapının açıldığını veya botlardaki karın temizlendiğini duyarsınız fakat aslında orada kimse yoktur. Duyduğunuz kişi beş dakika içinde gelecektir. Oldukça işe yarar bir his. Bu sayede çay yapacak ya da misafir giysilerinizi üzerinize geçirecek zaman bulabilirsiniz.
4. Çoğumuz birinin bize baktığını görmesek bile fark ederiz.
5. Termitler kördür. Koku ve ses sinyalleri sayesinde iletişim kurar-

lar. Bu şekilde iletilebilen bilgi oldukça kısıtlıdır. Eğer yuvaları zarar görür ve yuvanın ortasına ses ve kokunun aktarılmasını engelleyecek bir tampon yerleştirilirse, iki farklı tarafta kalan termitler iletişim kuramaz hâle gelirler. Sonrasında her iki tarafı da tekrar bir araya gelmek için tamir ederler. Bu her birinin detaylarına ve yöntemine vakıf olduğu bir mega projedir. Sosyal böceklerin çoğu için aynı yorum yapılabilir.

6. Kuş ve balık sürüleri gibi koro sırasındaki kızlar da grubun tümünü etkileyecek bir dalgaya karşı birbirleriyle uyum içerisinde hareket ederler. Aslında dalganın etki süresi her birinin tepki süresinden çok daha kısadır, ama onlar da aynen bir balarısı gibi o an için kendilerinden daha büyük bir süper organizmanın parçaları olurlar.
7. Bebek ağaçkakanlar ebeveynleriyle tanışmazlar. Yetişkin ağaçkakanlar, yavruları uçmaya hazır olmadan önce, Afrika'ya göç etmek için Avrupa'yı terk ederler. Gençler Afrika'daki ataların-dan beri aynı yerde duran yerleşim yerlerini içgüdüsel olarak, yetişkinlerden yardım almadan arayıp bulurlar.
8. Kral kelebekleri ABD'deki Great Lakes Bölgesi'nde kozalarından çıkar ve kışı Meksika'nın dağlık bölgelerinde geçirmek üzere güneye göç ederler. Bahar geldiğinde kuzeye dönerler. Fakat göçen ilk nesil, yolculuk ettikleri bölgenin güneyinde (Teksas ve Florida arasındaki alan) çoğalır ve sonra ölürler. Onların yavruları Great Lakes'e ulaşır ve birkaç nesil boyunca orada çoğalır. Sonbaharda Meksika'ya göçen nesil, daha önceden güneye göçmüş kelebeklerin üç ila beş nesil ilerisindedir.
9. Yumurtadan yeni çıkan tavuk yavruları genellikle ilk gördükleri canlıya bağlanırlar. İlk gördükleri bir robot bile olsa onun anneleri olduğunu düşünürler.

   Meşhur bir deneyde robotun hareketleri rasgele komutlar veren mekanik bir sistem tarafından belirlenir. Robotun anneleri olduğunu düşünen yavrular mümkün olduğunca robota yakın durmaya çalışır. Robot ve yavruların arasında bir bariyer olmasına rağmen psikokinetik olarak robotun hareketlerini

yakınlarına çekmeyi başarırlar. Aynı deney, robotla ilk gruptaki yavruların kurduğu ilişkiyi kurmamış olan bir kontrol grubuyla denendiğinde aynı sonuç alınamaz.

10. Yeni bir kimyasal bileşen ortaya çıkarıldığında (çok sık olur ya hani), kristalleştirmek zordur. Yıllar sürebilir. Fakat Cambridge'deki bir araştırma grubu kristalleştirmeyi başarırsa, Melbourne'daki bir başka grup bir hafta sonra aynı işlemi gerçekleştirir. Oldukça iyi ve detaylı kayda geçirilmiş örnekler vardır. Şüpheciler bu olayı kristalin bir parçasının ("kimyagerin sakalı" hipotezine dayanarak) diğer laboratuvara bir şekilde ulaşıp yeni kristalleşme için bir örnek teşkil ettiği fikriyle açıklamaya çalışırlar. Fakat çoğunlukla böyle bir ilişkiye kanıt bulunamaz.
11. Benzer etkiler hayvanlarda da gözlemlenir. Oxford'daki X araştırma grubu yıllar süren çalışmalarla farelere belirli numaralar öğretmeye çalışırsa, Sydney'deki Y araştırma grubunun da Oxford'daki gruptan habersiz aniden kendi fareleriyle aşama kaydettiği gözlemlenir.
12. Eğer iki hücreli denizkestanesi embriyosunun hücrelerinden birini öldürürseniz, yarım değil bütün bir denizkestanesi meydana getirir. Eğer iki denizkestanesi embriyosunu birleştirmeyi denerseniz dev bir denizkestanesi elde edersiniz.
13. Milyonlarca farklı tür hücreden oluşan bir el, büyümesi gerektiği kadar ve alması gereken şekle ulaşıncaya kadar büyür. Fakat gerektiğinden daha uzun ya da rasgele gelişmez.
14. Ben bazı insanları seviyorum. Bazılarını da belirli bir kusurları olmamasına rağmen sevemiyorum. Yanlarında kendimizi neşeli ve iyi hissetmediğimiz iyi niyetli, nazik, fedakar, eğlenceli insanlar her zaman vardır.
15. Neşelenip mutlu olduğumuz yerler vardır, bazı yerler de çok benzer özelliklere sahip olmalarına rağmen bizi mutlu edemezler.
16. Sevgi.
17. Einstein-Podolsky-Rosen Paradoksu: Aynı kaynaktan gelen partiküller (aynı atomdan yayılan ışının iki fotonu gibi) bir şekilde

birbirlerine bağlı kalırlar ve birindeki değişim diğerinde de etki eder.

18. Neo-Darwinci inanış için eşeyli üreme, doğal seçilimin yararına olduğu kanıtlanan genleri öne çıkarmak yerine saklı tuttuğu ve kamufle ettiği için gerçek bir baş ağrısıdır.
19. Bazı hastalık ve travmalar hafızayı işlevsiz bıraksa da, insan beyninde hafızanın anatomik yeri hiçbir zaman saptanamamıştır.
20. Başkalarının yararını kendi yararın kadar gözetmek.
21. Topluluk.

Tüm bu olgular ebabillere dair ve dolayısıyla dünyaya dair gerçekleri anlatır. Onlar dünyanın ayrılmaz bir parçasıdır, aynı benim gibi. Bu sıraladığım olgular ebabillerle ilgili yazabilmek için başka herhangi bir yeteneğe ihtiyacım olmadığını gösterir. Bu aynı zamanda büyük bir rahatlama getirir çünkü ebabiller tartışmasız ötekiyi temsil ederler. Ben de bir başka tür "öteki" olduğum için onlarla ilgili yazabilirim ya da (ruh hâlime bağlı olarak) hiçbir canlının "öteki" olmadığını iddia edebilirim.

• • •

Bazen o kadar da uzak gelmiyorlar. Hemen şimdi biri başımın bir iki metre üzerinden geçti, dümdüz bir çizgi takip ederek yukarı doğru ilerledi, ne duraksadı ne de sarsıldı; bir düşüncenin gelip geçişi kadar hızlı ama daha korkusuzdu. Bir şeyler ancak düşünce kadar hızlı hareket ederse düşünceler ona yetişebilir fakat düşünce asla göklerdeki mavilikten istifade edemez ya da bir ebabilin hayatını bir çırpıda bilemezler.

Tükürüğüyle birbirine tutturduğu beş yüz sineği, çatı saçaklarındaki bir sıcak hava kafesine taşıyan bu ebabil, evimizin üst katındaki çalışma odamın hizasına geldiğinde çığlık atıyor. İçeri doğru kitaplara, insanlara ve çaya; çiçekli yatak takımlarına, Edward tarzı duvar işçiliğine, sahte lamine duvar kaplamalarına, 15. yüzyıl İtalya

kültür sermayesini yansıtan monografilere; ayılara, kafataslarına, Tibet maskelerine, psikolojisi bozuk kuklalara ve tonla kibarlık budalası çaresizliğe bakıyor. Alçalıp yükselirken iyi hissettirmesi haricinde hiçbir sebebi olmadan basıyor çığlığı. Yaprakbitleri, uçan kınkanatlılar ya da seks peşinde koşmuyor.

Ben de ebabille birlikte amaçsızca çığlık atıyorum.

• • •

Bu ebabil dört sene önce Oxford'da yumurtadan çıktı. Birkaç hafta boyunca bir çıban gibi şişip durdu, sonra çöp tenekemize doğru yuvarlandı, çitlere varmadan kanatlarını fark etti. O gece Oxford'un birkaç kilometre üstünde arada bir kanatlarını rüzgara karşı çırparak ve gökyüzüne daireler çizerek dolaştı. İki hafta sonra yapacağı Afrika yolculuğuna başlamıştı bile.

Bir sonraki yaz geri geldi, evimizin etrafında uçtuktan sonra yumurtlamadan tekrar Afrika'ya döndü. Oxford'a geri geldiğinde evin birinde kendisi için bir delik ve dölleri için yuva buldu. Çatımıza konduğu âna dek yere hiç değmemişti. Ne bir ağaca, ne de bir binaya dokunmuştu. Böceklerin dışındaki hiçbir şeye elini sürmemişti dört yıl boyunca.

• • •

Ebabiller iki farklı kelime grubuyla tanımlanırlar; bunlar şeffaflığa ilişkin ve şiddet içeren kelimelerdir. Aslında bu iki grup birbirine ters düşmez. Şiddet şeffaflığı ulaşılabilir kılar. Ebabiller bizim de ulaşabilmemiz için göğü yırtarlar. Aradaki peçeyi kaldırırlar.

Ebabiller gelmeseydi eldekiyle yetinmek zorunda kalırdık.

Bu sene geç geldiler. Endişe içindeydik. Her sabah çok erken kalkıp bir ebabil çığlığı duyduğuma yemin ederek pencereye koşardım. Etrafta sadece benim gibi amaçsızca ağaçlarda uyuyan, çamurun ve pisliğin içinde dolanan güvercinler olurdu.

Ve bir gün ben sırtüstü uzanırken aniden çıkıp geldiler.

Gökyüzüne bakmak yerine yüzümü izleyen Rachel, "Baba neden ağlıyorsun?" diye sordu.

"Çünkü her şey olması gerektiği gibi, çünkü dünya hâlâ yerli yerinde," dedim.

"Tamam," dedi.

Ebabiller hep aniden belirir ve aniden kaybolurlar.

• • •

Hava yavaşça ilerliyor. Yukarıda, plankton benzeri canlılar; yaprakbitleri, başka böcekler, örümcekler, kınkanatlılar havanın içinde savruluyorlar. Yaprakbitinin teki, İngiltere ormanlarında bir otun gövdesinden havaya savrulup gökyüzündeki bir akıma kapılarak, Pireneler'i geçtikten sonra Cebelitarık Boğazı'nm öteki tarafına savrulmuş Moritanya'da bir yelpazekuyruğun kursağına yapışmış olabilir.

Girdapları haritalamayı denedim. Bunu yapmanın en iyi yolu dalları üzerinde ayakta durabileceğiniz yüksek bir ağaca tırmanmaktır; bu sayede farklı yüksekliklerden bakabilir, sıradan bir günü mükemmel bir şekilde geçirebilirsiniz.

Havada uçuşan şeytanarabalarma bakarak girdapları tespit edebilirsiniz. Bir yaprakbitinden daha ağır değillerdir muhtemelen.

Yere yaklaşınca şeytanarabası çekimser olmaya başlar. Sağa sola sallanır, tüm muhtemel hava akımlarının kuvvetini değerlendirmek ister gibidir. Yerden bir metre yükseldikten sonra ne tarafa gitmek istediğine karar verir ve tabii bu sırada aynı tomurcuktan gelen bir başka parçacık tamamen farklı bir yöne gitmiş olabilir.

Girdaplar, ormanda ya da tarlaların üzerinde gözle görülmeyen bacalara benzer. Baca duvarları oldukça kalın ve serttir, pek bir şey kaçamaz içlerinden. Genellikle birbirlerine yakınlardır fakat nadiren birbirlerine tamamen paralel uzanırlar. Zaman zaman kesiştikleri bile olur. Hepsinde merkeze doğru çeken bir kuvvet vardır fakat içlerine aldıklarını doğrudan yukarı yönlendirmezler. Her birinin içinde kendi gelgitleri ve türbülansları vardır. Böcekler ve tohumlar

birbirlerine ve duvarlara çarpıp takla atarlar. Tepe noktasından zar zor çıkmayı başaran bir yaprakbiti aniden yazın şişman yanakları tarafından tekrar aşağı itilebilir ve aşağı giden yolda kendisinden bir saat önce yukarı tırmanmaya başlamış bir başka sineğe denk gelebilir.

Ağaçların bittiği yerin üzerinde düğümlenmiş bir delta hayal edin. Bacalar şişip düğümlenmeye başlar ve içlerinden çıkanları topluca karıştıran büyük bir kaseye boşaltır. Arbededen kurtulup kıyıya vuranlar kendi hızlarında ve ritimlerinde hareket etmeye başlar, akımlar genişler ve yoğunlukları azalır.

Ebabiller hava akımlarında otlarlar. Belki de yakınlarında bir başka delta ve bir başka düzlük vardır. Yüz metrelik bir yükseklikte yenebilecek şeylerin çok da fazla olmadığını kabul etmek gerekir. Ebabiller genellikle bundan daha yüksekte uçarlar ve burada yemek bulmak neredeyse imkansızdır.

Açık arazideyse durum değişir. Güneş dünyada ne var ne yok kurutur. Rüzgar toprakların üzerinden süzülürken bir duvara ya da hendeğe denk gelir ve yükselerek mantar biçimli dalgalanmalar oluştururlar. Hava kanalları devasadır; minik örümcekler ve yaprakbitlerinden oluşan koca nehirlere benzerler; bazıları yüzlerce metre genişliğe sahiptir, tarlalardan yüksek bulutlara akın ederler.

Yazları gökyüzü genellikle kalın ve sert katmanları olan bir sandviçe benzer. En üst katta ebabiller beslenir, altında kırlangıçlar ve onların altında da çimenlerin uçlarını kuyruklarıyla okşayabilen başka kırlangıçlar vardır. Ebabiller bazen kırlangıçların alanına girerler. Havanın ıslak elektrik yüküyle ağırlaştığı zamanlarda daha da aşağıya, kırlangıçların arasına girip göllerin ve tarlaların üzerine inmek zorunda kalırlar.

Ebabiller seçici ve sevdikleri besinleri bulamadıklarında aç kalmaya razı olan besleyicilerdir. Günde beş bin civarında böcek yakalamalarına, ağızları balık ağı gibi açılabilecek kadar geniş olmasına rağmen genellikle bu şekilde avlanmazlar. Büyük, iğnesiz böceklerin peşine düşerler. Onları yakalamak üzere yollarını değiştirirken görebilirsiniz ebabilleri. Ayrımcılıkları belli nüanslar içerir. Arıların

peşindelerse, içgüdüsel olarak iğnesiz erkek arıları bulurlar. Saniyede on beş metre hızla giderken dişi ve erkek arıları birbirinden ayırmayı deneyin. Taraflarını belli eden özel üniformalar giymezler nihayetinde. Ebabillerin nasıl ayırt ettiklerini bilmiyoruz ama görsel bir tarafı olduğu kesin gibidir.

Ebabiller yırtıcıdır; gökyüzünün av köpekleri denilebilir onlar için. Biri sığ ve monoküler, diğeri daha derin ve büyüteç etkisine sahip iki göz çukurları vardır. Bu onlara muhtemelen binoküler bir görüş sağlar ve bu sayede hızlı uçan böceklerin mesafesini hesaplayabilirler. Çitalar ve gökdoğanlara benzerler. Ebabil avını gözüne kestirdiğinde, gökdoğanın güvercine, çitanın ceylana ve benim geyiklere yaptığım gibi, avın büyüklüğüyle orantılı bir mesafede durur. Her seferinde benzer görsel-mekansal meselelerin çözümlenmesi gerekir. Aynı gökdoğan gibi, ebabil de büyük resimden detaylara geçiş yaparken başını eğer. Ağızda iğne bırakmayacak bir av için bu şarttır.

Her ne kadar çoğunlukla spor için avlansalar da, ebabiller de, bacaların taptaze böcek sürülerini servis ettiği zamanlarda delicesine doyurmaktan alıkoymazlar kendilerini.

Bir seferinde bu av cümbüşünün ortasında kaldım. Küçük bir çocuğu bir süre kalması için yuvaya sürüklüyordum ki, gökyüzü bağırtılı kara kıvılcımlarla kaplandı. Böcek yumurtaları yeni çatlamış ve çıkanlar ağaç tepelerinden yükselmeye başlamışken, ebabiller keskin virajları hızla alıp güç bela aralarında uçmaya; ağızlarını açık tutup böceklerin en yoğun uçuştuğu yerlere dalarak beslenmeye başladılar.

Yolun karşısına geçtim, yanımdaki üç yaşındaki çocuğa ısırganotlarının yanında beklemesini söyledim ve tırmanabildiğim kadar yüksek bir ağaca tırmandım. Yerden oldukça yüksekteydim. Mümkün olan en yüksek ağaç dalına kadar çıkıp avlanma deltasına doğru uzattım kafamı.

Gri, güdük ve kuru bir dil beni çimdikliyordu. Gözlerim fal taşı gibi açılmıştı. Aşağı doğru inerken yüzümde serin bir elektriklenme hissettim. Bir avuç dolusu larva girmişti ağzıma ve yüz elli metre

ileride, bir çocuğu evine bırakan yepyeni bir Mercedes'in üzerine tükürdüm hepsini.

Ebabillere en fazla bu kadar yaklaşabildim.

Ebabil olmayı denemek yerine, tanrı olmayı denemeye de çalışabilirdim pekala.

• • •

Emniyet kemerimi takıp kendimi paraşütle gökyüzüne bırakmak bana yüksekliğin tadını öğretti; fakat yerden iki bin değil, iki metre yukarısı uygundu damak zevkime. Rüzgarın uğultusunu da bu sayede öğrendim fakat o sesi odun gibi bir kafanın iki yanına sabitlenmiş tıkaçlı kulaklarla duymak zorunda kaldım. Bana irtifa kazandıkça ısının nasıl değişeceğini öğretmedi, yüzüm endişeden tamamen hissiz ve korkudan kıpkırmızıydı, vücudumun geri kalanıysa naylon ve yüne sarılıydı.

Ebabiller, zeminin şeklini verdikleri nefesle anlar, kokuyu takip ederek ilerlerler. Dünyanın elma şekeri gibi sıkıştırılmış ve yapışkan, yansıyan suretinde avlanırlar.

Aşağıdaki ormanlara ve tarlalara baktım. Ebabillerin pizza teslimat noktaları. Biz asla kalkıp da gitmeyiz; telefonda bedensiz bir sesle konuşmayı tercih ederiz onun yerine. Orada ne olduğuna dair hiçbir fikrimiz yoktur. Durup düşünmeyiz bile. Nerede olduğunu aşağı yukarı tahmin ederiz, o kadar. Eğer mecbur kalırsak yolumuzu bulabilmek için kullanırız (ebabilin bazı bölgesel yerleri yol tabelaları olarak kullanması gibi). Teslimat noktasının pizzadan başka bir önemi yoktur bizim için. Ebabil de gökyüzündeki evinde yeryüzünün teslimatını bekler, aynı bizim gibi.

Şairlerin ebabiller söz konusu olunca uhrevileşmesi çok anlaşılırdır. Eğer herhangi bir şey gerçek anlamda uhrevi olabilirse, o ebabildir.

Kendimi bir ebabile dönüştürmemdeki en büyük engel onun havaya, benimse toprağa ait canlılar olmamız değildir. Asıl engel hızdır. Ben korkunç derecede yavaş bir hayvanım. Havanın dokusunu

algılayışımızda aramızda muazzam bir fark vardır fakat hızın hayatımızda oynadığı rolle karşılaştırıldığında o bile bir şey ifade etmez.

Dayanıklılık söz konusu olduğunda, ebabil bir sürü insanla karşılaştırılabilir. Yirmi bir yaşına kadar yaşadıkları bilinir. Asıl fark yaşadıkları her bir seneye sığdırmayı başardıklarında yatar.

Rakamların doğruluk payı olduğu için biraz aritmetik kullanmak istiyorum.

Ebabiller, her ilkbahar ve sonbaharda Oxford ve Congo arasında dokuz bin kilometre mesafe katederler, bu da senede on sekiz bin kilometre demektir. Bu sayının, günlük ihtiyaçları için uçuşları hesaba katılmadan yapıldığını da unutmayın. Sonbaharda altmış altı gün (Otuz gün yolculuk, otuz altı gün mola), ilkbaharda yirmi altı gün (yirmi bir gün yolculuk ve beş gün mola) yol yaparlar.[3] Sonbaharda günde üç yüz kilometre giderek dokuz bin kilometreye yaklaşırlar ve ilkbaharda da günde dört yüz otuz kilometre yol alırlar. Göç yolundaki molalarında beslenerek, havada süzülerek, uyuyarak ve oynayarak yetmiş beş kilometre, hayatlarının geri kalanında da ortalama yüz kilometre uçtuklarını hesaba katmayı unutmayalım.

Sonuç tablosu aşağı yukarı şöyledir:

İlkbahar Göçü: 9.000 km + 375 km mola uçuşları
Sonbahar Göçü: 9.000 km + 2.700 km mola uçuşları
Senenin geri kalanı: Günde 100 km x 273 gün = 27.300 km
Yıl Toplamı: 48.375 km

Yirmi bir yıl boyunca toplam 1.015,875 kilometre yol alırlar. Dünya ve Güneş arasındaki mesafenin yüz ellide birine; Ay'la Dünya arasındaki mesafenin yaklaşık iki buçuk katına eşittir.

Ebabiller ortalama on altı buçuk santimetre boyundadır. Ben yüz seksen üç santimetreyim; yani bir ebabilin on bir katı uzunluğundayım. Oransal olarak, onların yirmi bir senede uçtuğu mesafeyi

3. İsveç'teki ebabillere ait rakamsal veriler yaklaşık olarak şu şekildedir: Sonbaharda ortalama toplam altmış dokuz gün (otuz gün yolculuk ve otuz dokuz gün mola); ilkbaharda ortalama toplam yirmi dokuz gün (yirmi bir gün yolculuk ve sekiz gün mola).

yürümeye kalksaydım, Güneş'e olan uzaklığın on üçte birini, Ay'la Dünya arasındaki mesafenin de yirmi dokuz katını yürümem gerekirdi. Ebabille aramdaki ritmi bozmadan onun kadar uzun yaşasaydım (insan yaşamında seksen dört yaşına denk gelir), Güneş'e olan uzaklığın neredeyse üçte birini ve Ay'la Dünya arasındaki mesafenin yüz on altı katını gitmiş olmam gerekirdi.

Fakat hayat yolculuk etmek ve öldürmekten ibaret değildir (gerçi bir saniye durun ve aniden milyonlarca kafanın belli bir hedefe doğru yönelip onu ağızlarıyla kapmaya çalıştıklarını hayal edin). Bahsettiğimiz yirmi bir yaşındaki genç, belki de yirmi bir kere yavrulamış olabilir. Her mevsime düşen yavru sayısı 1,7 kadar yüksek bir oran. Bu da ömrü boyunca otuz dört yavru eder. Bunu benim için dörtle çarpınca yüz otuz altı yavruya denk gelir.

Zamanlarını böyle geçirirler, peki ya ne yaptıklarıyla ilgili algıları ne âlemdedir? Ve eğer (kesinlikle büyük bir şüphe söz konusu) bizim gibi kendi hayatlarını bir film gibi seyrediyorlarsa, bu film hangi hızda oynatılıyordur? Ve kafa koparırken ne kadar heyecanlanıyorlardır?

Eğer bu soruların herhangi bir anlamı varsa, ne kadar kabaca olursa olsun bir şekilde algının hızına dayanmalıdır.

Salyangozlar çok yavaş hareket ederler. Olayları ancak, aralarında saniyenin çeyreğinde biri kadar bir fasıla varsa fark edebilirler. Eğer salyangozun önüne geçip parmağınızı saniyede dört defa ya da daha fazla sallarsanız hareketsiz tek bir parmak görür. Uyuşukluk hareketi dondurur, bulanıklaştırır ve basitleştirir; hatları belirsizleştirirken farklı hareketleri birbirlerine karıştırır ve karıştırırken bir sürü şeyi kaybeder, nesneleri tanınmaz hâle getirir. Eğer zaman bu parçaların birer öğesiyse, nesneleri olduğu gibi gördüğü yalanını söyler. İmgeleminiz içinden zamanı boşaltır. Fazla basitleştirme bir kandırmacadır.

Buna kıyasla hız, eğer ayak uydurabilirseniz, zamanın değerini gösterir. Yaptıklarınızı zamanın bakış açısıyla görebilirsiniz; karmaşıklığı ve nüansları beraberinde getirir. Eğer bazı kuşlar gibi saniyenin iki milyonda biri ardına gelen sesleri ayırt edebilirseniz, yavan

duyulan kuş cıvıltılarının barok karmaşasını da anlayabilirsiniz ve elinizden gelen tek şey dizlerinizin üzerine düşüvermek olur. Cıvıltılar da, optik, felsefe ve teoloji gibi büyük şaşkınlıklar yaratır. Sadece kırkayağın kadifemsi devinimlerine kör kalanlar ve çiğdemlerin topraktan burunlarını uzatırken çıkardıkları homurtulara sağır olanlar değer vermeyi bilmezler, onları bu yüzden suçlamak da anlamsızdır.

Diğer bir ifadeyle hızlı donanımların veya yavaş yazılımların dünyayı etkin bir şekilde yavaşlattığını söyleyebiliriz. Sesleri çok iyi ayırt edebilen bir kuş, benim kuş seslerinin hızını azaltırsam duyacağım şeyleri duyabilir. Benim iki sesi birbirinden ayırınam için muhtemelen aralarında bir saniyenin iki yüzde biri kadar zaman olması gereklidir. Kuşlar benim üç saate yakın sürede duyabildiğimi bir saniyede duyarlar.

Ve diyelim ebabillerin ömrü kısalmaz da yirmi bir sene yaşarlarsa ve birim zamanda bana kıyasla on bin kat daha fazla yaşadıklarını düşünürsek, iki yüz on bin yaşında ölecekler demektir. Doğu Afrika'da insanlığın ilk ortaya çıktığı anla şimdiki zaman arasındaki fark kadar bir zaman var arada.

Şimdi bunu bir de, birçok farklı nörolojik yaklaşımın çokça önemsediği fiziksel hız üzerinden değerlendirelim. Saatte en fazla bir metre yol alan salyangozun hareketlerini görsel olarak fark etmek zordur mesela.

Ebabiller söz konusu olduğunda, uzun mesafelerde günlük göç hızı (biraz rüzgarın da desteğiyle) en fazla altı yüz elli kilometredir. İlkbahar göçünde günlük ortalama hızsa üç yüz otuz altı kilometredir. Hedef takip radarının verdiği bilgilere göre, ilkbahar göçündeki ebabiller saniyede yaklaşık on buçuk metre hızla uçarlar. Bunu gün boyunca sürdürebilirlerse dokuz yüz on altı kilometre yol katetmiş olurlar.

Dünyanın en hızlı koşan insanı Usain Bolt, yüz metreyi saniyede yaklaşık on iki buçuk metre hızla koşarak rekor kırmıştır. Ardından durup bir bayrağa sarılmış, eline enerji içeceği tutuşturulmuş ve omuzların üzerinde stadyum turuna çıkmıştır. Ebabiller aynı hızla

günde üç bin üç yüz altmış kat daha fazla yolu neredeyse bir ay boyunca hemen hemen her gün uçuyorlar. Kendi yemeklerini yakalıyor, çöllerin, denizlerin ve dağların üzerinden uçarken yollarını bulabiliyorlar. Biz en iyi hâlimizde bile, onların yanında salyangozlar misali kalıyoruz.

Tabii ki tüm bu aritmetik karşılaştırmaların karşısına dikilebilecek son derece ciddi itirazlar mevcuttur. Yazarken bir taraftan ben de benzer iddiaları geçirdim aklımdan. Hepsine katılıyorum. Karşılaştırmalar tamamen değersiz olsa bile, yararları da vardır. Değersizliklerini kanıtlayıp tartışmayı bir başka zemine taşımak için gereklidirler.

Ortaya çıkan rakamlar ebabillerin dilbilgisi olabilir. İyi dilbilgisi gereklidir, fakat şiir için yeterli değildir.

Konu ebabiller olduğunda şiirsellik kifayetsiz kalınca ben de analitik olmayı denedim.

• • •

Havada ebabillerin peşine takılamıyorum. Burada daha fazla ebabil gibi hissediyorum. Tabii ki uçakta olmak da bir şey değiştirmiyor. Gaz dolu vızıldayan bir metal tüpün içindeyken ebabillere olabildiğince uzağım. Gördüğüm manzara kişiliksiz bir krokiye benziyor sadece.

Benim için havada olmak, taşaklarımı sıkan kemerlerden ibaret bir deneyimden başka bir şey değil. Yalpalıyorum, savruluyorum ve çalkalanıyorum. En iyi hâlimde kocaman bir yaprak biti, süzülen bir ebabil yemi gibiyim. Yeryüzünde en azından art arda birkaç saniye yuvarlanıp sağa sola manevralar yapabiliyor, fırtınalı havada ormanın içinde yürürken rüzgar etrafımda göçmen ebabilin çevresinde dolandığı hızda estiğinde kendimi güvende hissedebiliyorum. Yolda giysilerimi üzerimden çıkarıp rüzgarla dikleşen kıllarımdan bilgi edinmeye çalışıyorum. Benim kıllarımla ebabilin kanatlarının sınırlarını çizen ve boşlukta nerede durduğu bilgisini vererek dümen kontrolünü sağlayan kıl tüyleri arasındaysa büyük bir fark var.

Su içinde olmak belki daha yakın olduğumuz bir his, ama yine de o da epey farklıdır. Su içindeyken, denizin üç kilometre yukarısında uyuyan bir ebabil gibi umarsız olurum. Bacaklarım onun çatallı kuyruğuyla aynı görevi yerine getirir. Kollarımı kılıca benzeyen kanatlarıyla aynı açıda tuttuğumda beni aşağı ya da yukarı yönlendirebilirler. Her şeye rağmen su, ebabil olmamı kolaylaştırdığı kadar engelliyor da. Hızı ortadan kaldırdığı için ebabile ait zaman algısını da yok ediyor. Yavaş bir ebabil ölü bir ebabilden daha az ebabildir.

Ben en iyi karadayken ebabil olabiliyorum. Karada en azından ebabillerin beslendikleri hava akımlarını koklayabiliyor, ebabilin üç yüz metre yükseklikte yakalayacağı eşekarısının sesini kulağımın dibinde duyabiliyorum. Bir sineği, ebabilin güdük boynunu aniden döndürüp gagasıyla kapacağı hızda üzerimde öldürebiliyorum.

• • •

Oxford'daki bahçemde oturup algının, duyarlılığın ve kelimelerin ötesinde bir ebabilin gökyüzüne yükselişini ümitsiz gözlerle izledim.

Gittiklerinde duyduğum hisler dayanılmazdı. Kanalın öteki tarafına, Fransa'ya kadar takip ettim onları, kalıntılar arayan matemli bir mürit gibi, görmüş ve yemiş olabilecekleri şeyleri harfiyen kaydettim. Kamp ateşi kokularının notlarda yer alması çok önemliydi; ebabiller ateşin ısıyla bulutlara yükselttiği kınkanatlıları yemiş olabilirlerdi. Pirene kafelerindeki sohbetlerin önemi vardı; bir gece önce aynı masalarda aynı ses tonlarıyla gerçekleştirilmiş aynı konuşmalar, küflenmiş beyaz duvarlardan sekerek ve çınlayarak dağın tepesine doğru tamamen aynı açılarda yükselmiş, ebabillerin alışık olduğu uğultuyu ve hırıltıyı yaratıp havada süzülen bir yaprakbitini ebabilin dikkatini çekecek şekilde sarsmışlardı.

Endülüs bahçelerindeki şarapların o geceki tadı ince ayrıntılarıyla tasvir edilmeliydi çünkü ebabil bokundaki nitrat üzümlere nüfuz etmiş ve üzümlerden beslenen böcekler çürümeye başlayıp karides ve limon bulutu içinde yükselirken kim bilir kime yakalanmış olabilirlerdi.

Dünya sebeplerden örülmüş sımsıkı bir ağ gibiydi. Her sebep bir diğeriyle ilintiliydi ve dikkatli izlendiğinde her şeyin ucu ebabillere dokunuyordu. Sanırsam, psikoza girmeme ramak kalmıştı.

Ebabillerin kendi aralarında alfa ve omega olarak ayrılması alfabenin kalanını hor görürken benim kelimelerimi turnusol kağıdına yazmama sebep oluyordu. Senelerce böyle saplantılı yaşadım. Zaman zaman eğlenceli bir oyun gibiydi; kendimi beğenmişliğim içerisinde bunun bir deney olduğunu söyleyerek paye vermeye çalıştım. "Ebabiller, tenis oynarken incittiğim dirseğim ve iflas eden İzlanda bankaları arasında nasıl bir ilişki kurarlardı?" diye soruyordum kendime. Dalga geçebilecek kadar hafife aldığım sayılı anlarda kendime tutucu pazar okullarını hatırlattım:

> Öğretmen: "Caleb, ufak tefek, tüylü, kabarık kuyruğu olan, fındık ve benzeri şeyleri yiyen ve daldan dala atlayan hayvan hangisidir?'
>
> Caleb: "Hımm, cevabın İsa olması gerektiğini biliyorum, çünkü hep en doğru cevap odur ama bu anlattığınız sanki sincap gibi."

Benim için hep en doğru cevap her zaman "ebabillerdi."

Sonraları, bu patolojiyi pekiştirip bütünlüklü hâle getirirken başka bir gariplikle karşılaştım. Ustanın adımlarına saygı gösteren müritlerin adımlarına saygı gösterenler gibi ben de ebabilleri nasıl takip ettiğimi izlemeye başladım. Baharda Cebelitarık'ın akıntısına bakan o barda, aynı sandalyede aynı şeriyi içerek oturdum çünkü orası ebabillerin karaya ayak bastığını gördüğüm ilk yerdi. Müzisyenlere daha önce ebabilleri davet eden melodinin aynısını çalmalarını söyledim. Her sene Nisan sonu Mayıs başında, Oxford'da onları ilk kez gördüğüm yolun başına ulaşana kadar yerden ayırmıyorum bakışlarımı.

Bu en basit tanımıyla kişilik bozukluğu ya da obsesif kompulsif bozukluk gibi geliyor kulağa. Belki de öyledir, ama yine de "alışkanlık" gibi daha kibar bir kelime tercih edilebilir.

Alışkanlıklarımla içim rahat, hatta mutluyum bile. Belki de bu sayede ebabil olmaya bir adım daha yaklaşabilirim. Diğer tüm yollar tıkanmış görünüyor.

Aksi ispatlanmış olsa bile ebabiller de benimle aynı doğa kanunlarına tâbidir. Ölümsüzlüğün tadını bilmelerine rağmen ölürler. Yerçekimi onlara, bana ettiği kadar anlam ifade etmiyor ama yerçekiminden etkilenmiyor da değiller. Aynı sınırlar içinde yaşıyoruz. Birlikte yaşayabiliriz, birlikte seyahat edebiliriz, halihazırda ortak alışkanlıklarımız mevcut ve daha fazlasını kazanmak için çalışabiliriz.

Bu bölümün başında pek çok fikrini paylaştığım biyolog Rupert Sheldrake'e göre, doğa kanunları alışkanlıklar gibidir; evren bu şekilde davranmaya alıştığı için gerçek kabul edilirler. Sodyum ve klor atomlarının doğal bir biçimde tuz kristalleri meydana getiren bir dizilime girmelerinin sebebi öyle yapmaya alışmış olmalarıdır. Daha önce trilyonlarca sefer aynı dizilim yaratıldı, şablonu oturtuldu, elektrostatik kanallar nazikçe açıldı, defalarca tekrar edilerek süreç mükemmelleştirildi. Alışkanlık hâline gelen olaylar dirençle karşılaşmazlar. Alışkanlıklar devamlı oldukları için oluşurlar, alışkanlık hâline geldikleri için de sürer. Düzenli koşan ya da diyet yapan herkesin bilebileceği gibi, yeni alışkanlıkları oluşturmak zordur. Evren üzerine yeni rotalar çizmesi zor bir yüzeye sahiptir. Fakat herhangi bir şeyi bir kez yaptıktan sonra yeniden yapmak çok daha kolaydır. Kimyagerin sakalını, Oxford ve Sydney'deki sıçanları düşünün. Evrim tarihinin bu kadar düzensiz görünmesine şaşmamalı, milyarlarca yıl hiç hareket olmuyor ve sonra aniden iki ayak üzerinde dikilip adım atmaya başlıyoruz.

Benim parmaklarım, uçları hatırladıkları bir örüntünün sınırına dayandığı için büyümeye son verdi. Bu alışkanlıktan gelen bir davranıştı. Parmaklar örüntüye itaat eder. Genç guguk kuşlarını kolektif bilinçdışında kökleşmiş, ne yapmaları gerektiğini söyleyen hafızaları getirmiştir Afrika'ya. Jung, guguk kuşları, parmaklar ve tuz kristalleri konusunda haklıydı.

Söylediklerim tonla mistik düşünceyi içinde barındırır. Sodyumun klorla, ilkel parmakların ideal parmakla, genç guguk kuşla-

rının atalarıyla konuşması gerekir. Koca bir göç kafilesi cadı tahtasının başına oturmuşçasına değişir, işler ürkütücü olduğu kadar platoniktir de. Ebabiller altı bin metre yükseklikte milyonlarca ölü ebabilin oluşturduğu, ulvi bir akıntıya kapılır. Pireneler'in üzerinden Akdeniz boyunca, Dahara'nın batı kıyısından Kongo'nun içine kadar, ölümle tanışmış sakinler tarafından kuşatılır gökyüzü.

Tanınmış bir zoolog, "Bu bahsettiklerinin hiçbirini göç hareketleriyle bağdaştırman gerekmiyor," demişti. "Geleneksel biyoloji gerekeni gayet iyi yapar. Kuşların genetik haritaları ne tarafa gitmeleri gerektiğini söyler. Ayrıca sürecin ince ayarlarını verebilecek bir sürü mekanizma daha vardır. Kafalarının içindeki manyetik kristaller mesela. Güneşin gün içindeki konumuna bakarak zamanı ölçen saat sistemleri mevcuttur. Zorunda kalırlarsa bulutlardan kırılan UV ışınlarını da kullanabilirler."

Hadi canım! O kadar kolay yani? Beni Sheldrake'in kollarına atan bu konuşma olmuştu. Akla hemen Terence McKenna geliyor, "Modern bilim, 'Bize bir tane mucize verin ve biz de geri kalanı açıklayalım' prensibine dayalıdır," demişti. Bu yorum, doğal dünyayı bir bütün olarak açıklıyordu: "Bahsettiğimiz mucize, evrendeki tüm kütlenin, enerjinin ve bunları kontrol eden tüm kuralların birdenbire hiçlikten meydana gelmesidir. "

Bölümün başında listelediğimiz rahatsız edici olgular için de aynısı geçerlidir. Önce genetik olarak özdeş hücreleri görünmez bir tasarıma bağlı kılan, bu eğilimi bir sistem hâline getirip tatbik eden kanunları gösterin, biz de neler olduğunu detaylarıyla anlatan, içinde "önceden belirlenmiş somatik farklılaşma" gibi terimlerin geçtiği makaleler yazalım; ki böylece aslında ne olup bittiği hakkında hiçbir fikrimiz olmadığı gerçeğini gizleyebilelim. Genç guguk kuşlarında, rehberleri olmadan kilometrelerce uçarak atalarıyla karşılaşacakları Afrika'ya göçme güdüsü yerleşikken, biz olduğumuz yerden akılcı çıkarsamalarla bir kere Afrika'ya vardıklarında nasıl da manyetit kullanarak dönebileceklerini tartışıyoruz. "Genetik harita," kolektif bilinçaltından daha mı az gizemlidir? Hayır, ama açıklama gücüne de sahip değildir ne yazık ki.

Sheldrake'in hipotezinin açıklama gücünü küçümseyebilir ya da ampirik temelini sorgulayabilirsiniz, fakat guguk kuşu göçlerinin içsel bir pusuladan daha iyi bir açıklamaya ihtiyacı olmadığını görmeyen birinden daha iyi bilim yaptığı kesin.

Sheldrake, guguk kuşları ve ebabilleri göç akıntılarına doğru çeken, parmak hücrelerine hangi noktada durmaları gerektiğini söyleyen ve atomları alışıldık kafeslerin ardında uysalca tutan kuvvetlere "morfik alanlar" adını verir. Ona göre, bir alanın gücü kısmen benzerliklerin işlevselliği üzerinden gelişir. Sanırım, teorik olarak evrendeki her şey o veya bu şekilde bir alan tarafından bir arada tutuluyor, fakat ailevi benzerlikler alanın kuvvetini artırıyor.

Bu hakikaten alışkanlık üzerine konuşmanın bir başka yolu aslında. Bir ebabilin diğer ebabillerle ortak alışkanlıkları vardır. Alışkanlıklar başka alışkanlıkları sağlamlaştırır. Fakat biz sadece kendi türümüzün diğer üyeleriyle değil, diğer tüm türlerle alışkanlıklarımızı paylaşırız. Zaman içinde biz köpeklerimize benzerken köpeklerimiz de bize benzer. Ormanda yaşamaya başladığımızda da ağaçların dilini öğreniriz.

Bizim sadece biyolojik canlılardan öğrenmediğimiz artık gün gibi ortada. Herhangi bir şeyden bir şey öğrenmek kahinlikten farksızdır. Ben Yunancayı hayatta olan birinden öğrendim, o kendi Yunancasını şu anda hayatta olmayan diğerlerinden öğrenmişti. Ayrıca öğretmenim, bildiğim kadarıyla, Gotiklerden ve Berberilerden miras aldığı genetik özellikleri de bana aktardı öğretisi içerisinde. O da benim gibi ölü maymunlar, lemurlar, semenderler ve meyve sinekleriyle oldukça benzer bir genetik kodlamaya sahipti.

• • •

Ben de birtakım ebabil alışkanlıklarına sahip olduğumdan tüm bunlar heyecan verici ve ufuk açıcıydı. Pahalı, uzun soluklu, kökleşmiş alışkanlıklarım beni trenlere, teknelere, uçaklara ve birahanelere, bahçelere, eski sevgililerin kanepelerine, deniz fenerlerine, park banklarına, Tel Aviv'deki gösterişli sigorta şirketi plazalarına, Ber-

lin'deki bir ilkokula, banliyölerdeki saçakların altında yarasa boku ve fiberglasla dolu tozlu koridorlara ve bir sürü başka olmayacak yere sürükledi.

• • •

Hareketli Batı Afrika şehirlerinden birinde eşcinsel bir kuaför vardı. Salonu talepkar tanrıçasına sabırla tapındığı bir mabede benziyordu. Tanrıçanın adı "Güzellik"di. Zevksiz olduğunu söyleyenler vardı ama yanılıyorlardı. Gezip gördüğü ülkelerden en iyi addettiği her şeyi, örneğin Paris'ten sineklerin bodoslama dalabileceği incelikte perdeler, İtalya'dan yüksek yoğunluklu polietilenli mozaikler getirmişti. Fakat o Batı Afrika'da kalmayı tercih etmişti ve orada en iyi addettiği şey, pelesenk ağacı altında ellerini göbeklerinin altında birleştirmiş, başlarının üzerindeki antilop boynuzlarıyla, gözleri kısılana dek kaşlarını çatan, memeleri dikkat dağıtıcı şekilde orantısız ana tanrıçalardı.

Kuaför salonun bahçesinde Glasgow'da el arabasında Iron Maiden tişörtleri satan dostum Nigel'la birlikteydim. Kedi büyüklüğünde yarasalar etrafımızda dönerken ağustosböcekleri jeneratörün uğultusuyla uyumlu, mükemmele yakın bir beşinci senfoni çalıyordu. Kuaför bir şişe Château Margaux'yu bardaklara doldurdu.

İkinci şişenin yarısına doğru bize güvenmeye başladı.

Eliyle çağırarak, "Buraya gelin," dedi.

Öpüşen iki Bombax ağacının arasındaki tünelden geçip altın rengine boyanmış bir kulübeye vardık. Kuaför bir sürü asma kilidi açtı, kirişe vidalanmış Yahudi mezuzasına dokunduktan sonra kapıyı itti ve gemici fenerini yakıp içeri girmemizi söyledi.

Kulübenin zemininde taze kesilmiş yapraklar vardı. Duvarlar parlak maviydi ve en dipteki haricinde boştu.

Dipteki duvardaki taş masa üzerinde tütsülük ve Brahman düğünlerindekilere benzeyen kırmızı ve sarı karanfillerle örtülü bir resim vardı.

"Vay anasını!" dedi Nigel.

Evet, katılıyorum. Fotoğraftaki bir ebabildi.

• • •

Fotoğraf nehrin epey yukarılarında çekilmişti. Lekeliydi ve netliğini kaybetmişti. Gökyüzünde bir kuş vardı; mangrovlarm üzerinde uçan bir ebabil, kareyi terk etmeden az önce yakalanmıştı fotoğraf makinesine.

Kuaför dizlerinin üzerine çöktü, tütsüler yaktı, sonra geri geri yürüyerek kapıya ilerlerken bizi de dışarı ittirdi. Kilitleri sessizlik içinde yeniden yerleştirdi ve bizi bahçeye süpürerek bardaklarımızı ağzına kadar doldurdu.

Sonrasında ebabilden bir daha hiç bahsetmedik. Körfezin aşağısına akan lağıma doğru ilerledik.

Oradan ayrıldığımız gecenin devamında Nigel, "Sence de oraya gitmemiz gerekmiyor mu? Nehrin yukarılarına?" diye sordu.

"Bence gitmeliyiz," dedim. Gittik.

• • •

Nigel daha önce hiç ebabil görmemişti. Gerçi Barnes'daki evinin tepesindeki nilüfer gibi dalgalanan uydu çanaklarının üzerinden gelen çığlıklarını duymuş olmalıydı. Aslında yanında patateslerle servis edilmeyen kuşlara ilgi gösterınemişti daha önce. Fakat şu anda cin çarpmış gibiydi.

"Üç buçukta yola çıkabiliriz, o saatlerde hava serinlemiş olur," dedi.

"Hiç de serin olmaz. Altıya kadar yolu var, o zaman daha tahammül edilir olur," dedim.

"Sabahtan bahsediyorum," dedi ve deli gibi gülmeye başladı.

"Aceleye gerek yok, hem de hiç," dedim.

Bunu kendimden hiç şüphe etmeyerek söyledim. Ama özgüvenin nereden geldiğini bilmiyordum.

"Etrafta sürüyle ebabil var," diye de ekledim.

Teknik olarak doğruydu bu. Eylül başındaydık. Oxford'dan gelen ebabillerin nispeten keyifli Afrika yolculuklarını yapıyor olması

gerekiyordu. Fakat aceleye gerek yok dememin sebebi bu değildi. Yeniden nasıl o kadar özgüvenli olabildiğimi merak ettim.

Oyalanacak fazla zaman yoktu aslında. Nigel da tartışmayı seven bir adam değildi. Sabah üç buçukta akşamdan kalma, tıraşsız, aç biilaç ve küskün bir hâlde yola çıktık. Böyle planlamamıştım.

Nigel şafak sökene değin çılgın gibi araba sürdü. Sadece ön tekerlerimizde bir köpek can verdiğinde, ben kusmak istediğimde ve arabanın dingilleri kaydığında durduk.

Dingiller insandaki iyi ve kötüyü ortaya çıkarır. Nigel da buyurgan, usanmaz ve acımasızdı. Benim hafızam yoldan geçen bir arabayı durdurduğu, arabanın dingillerini aldığı ve dokuz kişilik bir aileyi bozuk arabalarıyla ortada ağlayarak bırakıp gittiği konusunda ısrar ediyor. Bu gerçek olmasa da tam olarak böyle hissettirdi. Her ne olduysa, birden (hatta hemen) kendimizi bira içerken bulduk. Nigel devasa denizci dürbünleriyle gökyüzünü tarıyordu, ben de kıyıya giden otobüslerin kalkış saatlerini öğrenmeye çalışıyordum.

Kıyıya giden otobüs yoktu. Onunla kalıp gökyüzünü izleyişini izlemek zorundaydım. Sadece izlemiyor, dinliyordu da; ta ki ben ona Afrika'daki ebabillerin sessiz olduğunu söyleyene kadar. Dinlemeyi bırakması iyi oldu, yoksa her kapı gıcırtısında ya da kedi sesinde yerinden fırlıyordu.

Nehir kenarında aşağı yukarı yürüyor, inatla gözlerini kısarak güneşin içinden ebabillerin çıkmasını bekliyordu. Gün ağarır ağarmaz ayağa dikilmişti (ebabiller pek erkenci değildir), sade kahve içerek reflekslerini tetikte tutmaya çalışıyor, ebabillerin bir ağacın arkasına saklanması ihtimaline karşı yeniden pozisyon alıyor, bazen de kedi fare oyunu oynuyormuşçasına aniden yer değiştiriyordu. Gün batmaya yakın gümrükten aldığı Jack Daniels'dan hüzün dolu bir bardak doldurup kandırılmış gözlerle gece kuşlarını izlemeye başladı.

Aceleye hiç gerek yoktu. Henüz ortaya çıkmayacaklardı. Kartpostalların kıvrılmasına, dalları parmaklara benzeyen ağacın fırtınadan korunmak için yumruk gibi kapanmasına ve samanların zamanından önce çürümesine daha vardı. Herkes fırtınayı bekliyordu, hem de bir önceki fırtınadan beri. Beklemek yaptıkları tek şeydi.

Her taraf gözleri oyulmuş ahşap maskelerle doluydu. Kıyı şeridinden kilometrelerce içeride, anakaranın ortasındaydık, buna rağmen neredeyse bir kilometre gelgit vardı. Karanın ve denizin pazarlık yaptığına dair en ufak bir emare yoktu. Deniz hiçbir imtiyaz vermek zorunda değildi. Gri başlı martılar, tavuk butları için kavga eden çocuklarım gibi, derisi yüzülmüş bir Gine babunu bacağı için kavga ediyorlardı. Uyluk kemiğinin başı inci gibi parlıyordu. Büyük, yaşlı ve bıyıklı şeyler, malgrov ağaçlarından sinsi sinsi yürüyerek ve bazen de çekiştirilerek, bağırsaklarına girip çıkan öncü solucanları öldürmek için hazırlanıyordu mızmızlanmadan.

Birkaç gergin günü anlattığım şekilde geçirdikten sonra Nigel, "Onları görene kadar buradan ayrılmıyoruz, biliyorsun değil mi?" dedi.

"Elbette," dedim.

Ertesi gün çamur ve tehditleri arkamızda bırakarak dikenli çalılık araziye doğru yol aldık. Burada kahverengi şeyler ortaya çıkmaya başladı ve mavi ya da dikenli karanlık tünellere girerek ortadan kayboldular. Ölü şeylerin hepsi beyaz ve kuruydu. En büyük tehlike her zaman nemdedir; burası her şey bir yana, kollarını terli bir merhabayla bize uzatmadığından nehirden daha nazikti.

Nigel'ı izlerken izlemekten yorulmuştum. Ceketimi çıkardım, bir ağaç gövdesine yaslandım, karıncaları saydım ve uyudum.

Yarım saat uyumuş olmalıyım. Yana devrildim. Ve sonra aniden uyandım; ayaklarımın üzerine sıçradım ve bağırmaya başladım, "Buradalar! Buradalar!"

Nigel derin uyuyordu. Uyanması için tekmeledim. Gökyüzünü parmağımla gösterdim. Bir an için ince bulutlar haricinde hiçbir şey yoktu. Sonra, emin olduğum gibi belirdiler. Yedisi birden, sessiz çığlıklar atarak, bir alçakta bir yüksekte, rüzgarı kovalayarak, yerin üç yüz metre yukarısında, eski bir otobüsün klimasını andıran sıcak hava dalgasını takip ederek, bu dünyanın kuşları olduklarından yerkürenin hava düzeneğini göğüsleyerek çıkıp geldiler.

"Vay anasını!" dedi Nigel.

Evet, katılıyorum.

• • •

Bir ebabilin Pireneler'de yakaladığı bir kınkanatlı, Gambia'ya geldiğinde boğaz kesesinde canlı canlı kıpırdanıyor olabilir ve kabuğu küçük bir bok parçasının üzerinde yere doğru kavisler çizerek Kongo'daki çocuk askerlerin bölüğü üzerine düşebilir. Kabuk düşmanın kafasına nişan alınmış bir kurşunun hedefini şaşırtabilir. Emin olmak imkansız. Fakat ebabillerin önemini anlamak için iyi bir sebep sonuç ilişkisine ihtiyacımız yok her zaman.

Ben de ebabille aynı yolu, onun kadar ilham verici ve neşe dolu olmasa da katettim. Her sene Ekvator'un bir tarafından diğerine uçarak ebaillerin Dünya'yı dikişlerle birleştirdikleri yolculuklara çıktım. Ebabiller birbirinden ayrılan iki parçayı bir araya getirmeleriyle bilinirler. Pratik ve tıbbi bir *tikkun olam*. Mecazen söylersek, dünyayı tamir ederler. Ebabilleri tasvir etmek için neşterler ve iplikler kullanılır.

Ebabiller geri döndüklerinde Rachel'la birlikte ağladık; dünyanın bir sene daha bir bütün olarak kalacağını görmenin iç huzuruyla.

Ulvi gibi diğer kelimeler de yüceliğe atıfta bulunur. Ebabiller bizim adımıza sürekli bir şeyler yaparlar. Bizi kurtarırlar. Biz zorunda kalmayalım diye sürekli hareket ederler. Bir porsuk, Welsh tepelerinde yerleşik bir hayat sürebilir çünkü onun yerine gerekli devinimi yerine getiren ebabiller gibi fevkalade başka canlılar mevcuttur. Onların kalpleri pıt pıt atarken göğüs kafesleri gelgite teslim olur. Küçük şeylerin ölmeden uyumasına müsaade edilsin diye dünyanın feryadını ebabiller eder. Durgun suyun içinde hava kabarcıklarını diğer canlıların nefes alabilmesi için ebabiller yaratır. Hareketsiz olmak ölmekle eşdeğerdir. Hareket sabitliği mümkün kılar: Kuşatıcı şekilde uluslararası olana, yerel ve kapalı olana var olma şansı tanır.

Hareket sürdürülebilir sistemler içine inşa edilir. Tanrının istikrarlı bir şekilde hareketli olanı sabit olana tercih ettiği açıktır. Hareketli bir çoban, sabit bir çiftçiden her zaman daha iyidir ve kardeşinin hareketliliğini kıskanan çiftçi, çobanı öldürmek için her

nesil elinden geleni yapar. Habil ebabillerle kendisinden bekleneceği üzere yakından ilgilenir.

Banliyölerdeki ev sahiplerinin daha fazla ısı, güvenlik ve düzen için izole ettirdikleri çatılar yüzünden ebabillerin sayıları giderek azalıyor (yuvalarını yapabilecekleri yerler azalıyor). Eğer ebabiller giderse biz de gitmek zorunda kalırız.

Ebabillere ne kadar ihtiyacımız olduğunu en çok hareket kabiliyeti olmayan insanlar bilir. Ebabil edebiyatında en bilinen insan karakteri, motorlu tekerlekli sandalyesiyle gökyüzünde ebabillerin çizdiği şekillere bakıp, "Onlar hareket edebildikleri için *ve ben de onların bir parçası olduğum için* hareket edebilirim," diyen MS hastasıdır.

Batı Afrika kırsalında ağacın altında uyurken hâlâ birkaç kilometre uzakta olan ebabillerin sessiz bağırtılarına uyandım. Belki de emekleyerek, yüzerek ya da zıplayarak yakınlarında olamayacağımı bildiğimden olsa gerek diğer hiçbir türle kuramadığım başka bir bağ kuruldu aramda ebabillerle.

Koşulsuz teslimiyet güç kazandırır. Ben de onlarla hareket etmemin başka yolu olmadığı için ya da hareket etmemin hiçbir yolu olmadığı için, ebabillerle uçabilirdim. Buna rağmen ebabiller Nigel'ı hareket ettirebildiler. En nihayetinde ona hüsran dolu bir durgunluk yaşatacaklardı, ama o zamana değin gerekli alışkanlıkları kazanmış olacaktı; insanları tırpan-kanatlarıyla yakalayan balıkçıların ağına düşecek; zihni düğümleyip hapseden vantuzlu dokunaçlar tarafından yakalanacak; morfik alanlara huzurla dalacak ve gerçekten büyümeye başlayabilecekti.

• • •

Bunu kolay bir şeymiş gibi anlatmamalıyım. Ne kadar yol katettiğimizi de hesaba katın.

Bir süre önce, yelek giyen çok sevimli bir şamanın ruh hayvanımızı nasıl bulabileceğimizi anlattığı çok sıcak bir Kızılderili çadırının içinde oturuyordum.

"Gevşeyin," dedi bize. "Gözlerinizi kapatın ve bir delik hayal edin. Bir tavşan ya da tilki deliği ya da aslına bakarsanız yeryüzünün derinliklerine inen herhangi bir delik olabilir. Sonra oradan aşağı doğru inmeye başladığınızı canlandırın gözünüzde. Elinizden geldiği kadar net olsun zihninizdeki görüntüler. Ağaç köklerini görün. Aralarından kıvrılarak dolaşın. Çürüyen yaprak kokusunu çekin ciğerlerinize. Inmeye devam edin, durmaksızın aşağıya doğru inin. Bir hayvanla karşılaşacaksınız. Onu selamlayın. Sizi gördüğüne sevinecek. Size yardım etmek istiyor. Burası onun mekanı, kibar olun çünkü misafirsiniz. Sizi yönlendirecek, aşağı inişinizde size öncülük edecek. Takip edin. Maceralar yaşayacaksınız. Hepsi bu. Eğer aşağı inen bir yol düşünmekte zorlanıyorsanız mutfağınızdaki gideri takip edin. Sizi aynı yere götürecektir."

Bir süre sonra şaman çok hızlı davul çalmaya başladı. Dışarıda insanlar gong sesiyle sırılsıklam olmuştu. Yaşam gücü sevginin liderliğinde yeniden düzenleniyordu. Çocuklarımsa çadır sopalarıyla birbirlerine vuruyorlardı. Hepimiz kendi deliklerimizin içine daldık. On beş santimetre gittikten sonra kafam sıkıştı. Diğerleri başka dünyalara dört nala koşarken, ben kan ter içinde bekledim.

Aralarından biri nefes nefese, "Ben bir kurtla karşılaştım," dedi. "Boynunda beyaz lekeleri olan büyük gri bir kurt. Büyük mavi gözlerinin gözbebekleri altın rengiydi. Onunla gitmek istemedim ama beni burnuyla dürttü ve burnu o kadar ılıktı ki huzurlu ve rahat hissettim. Sırtına çıkmama izin verdi. Tüylerinin arasına gömüldüm ve tabanlarımda çam kozalaklarını hissettim - *onun* tabanlarında!"

Mecburi bir şaşkınlık ve gülümsemeyle karşılık verdik.

"Dik bir tepeye tırmandık, ya da tırmandım demeliyim belki de. Sağ tarafımda geyik kokusu alıyordum ama aç değildim. Ağaçların arasından zeminine garip kemikler gömülmüş bir mağara gördüm. Ön ayaklarımla eşelemeye başladım. Sonra beni geri çağıran davulu duydum."

Bu sefer geçen senekine kıyasla çok daha yoğun bir deneyim geçirdiğine inanıyordu.

Üzgünüm, ama ben inanmıyorum. Anlattıklarını yaşamadığını

iddia etmiyorum. Gözle görülür şekilde dürüst ve açıktı. Zorlu ve acı dolu çıraklık dönemlerinin, yorgunluğun, açlığın ve halüsinojen sinek mantarlarının etkisiyle yaşandığı için bu bir şamanizm değildi. Kayadaki bir yarığın içinde kilometrelerce karanlıkta sürünüp buldukları şey bu değildi. Bu bir örtünün ardına gizlenmiş bir dünya değil, bir rasta kafanın hayal gücüydü. Bu kadar kolay değil. Alışkanlıkları kazanmak gerekiyor. Hayvan bacaklarının ya da kanatlarının yapabildiklerini yapabilmek gerekir. Sadece başarıyla yönlendirilmiş iyi niyet ya da hayal gücü yeterli değildir maalesef.

İlk uyanışta söylenen Musevi duası, "O'nun kurallarını yerine getiren herkes sağduyu sahibi olur," der. Başlangıçta kavrayış yoktur, fikir yoktur. Başlangıçta eylem vardır. Toprak, hava, su ve ateşin büyülü alaşımından meydana gelen maddi bir dünyada soyut kavramları ya da hayaletleri, Kızılderili çadırında yapmaya çalıştıkları gibi doğrudan kavrayamazsınız. Çok akışkan, çok havaidirler, muhteşem somut bir dünyada rastlantısaldır mevcudiyetleri. Karada kirlenmeniz, havada üşümeniz ve korkmanız, ateşte tutuşmanız ve suda midenizin bulanması gerekir. Tanımak istediğiniz canlılar gibi aynı pençe ya da kanat hareketleriyle toprağı sürekli eşelemeniz ve durmadan eşelemeniz gerekir.

Ebabillerin alışkanlığı uçmaktır. Uçabilmek için onların alışkanlıklarına sahip olmanız gerekir.

Sonsöz

"PEKALA, BU KİTAP ne anlattı bunca sayfa?"

Bir adada, kırmızı şarap içerken her kadehinden sonra burnundan bıyıklarına doğru umarsızca soluyan ünlü bir şairle oturuyordum.

Ona kitabın neyle ilgili olduğunu anlattım.

"İmkansız." Aslında absürt demek istedi, fakat diyemeyecek kadar zarifti. "Beşinci bir boyutta yaşamayı denemek gibi. Matematiksel tarifini yapabilirsin, ama içinde yaşamanın nasıl bir deneyim olacağını tarif etmen mümkün değil."

"Hayır öyle değil," dedim. "Ya da eğer öyleyse, daha önce hiç gerçek anlamda bir insan ilişkisi deneyimleyip deneyimlemediğimden şüphe duyarım. İçinde yaşadığım üç boyutu tilkiyle paylaşıyorum, dördüncü boyut olan zaman insanlar için olduğu kadar tilkiler için de bilmece gibi, kararsızca akıyor. Burunlarına çektikleri tek bir kokuyla birkaç senelik bilgiye bir anda ulaştıkları doğru: Zamana teleskopla bakabiliyorlar. Fakat bu benim aile albümünü hızlıca baştan sona elden geçirmemden fersah fersah uzak değil."

Şair kaşlarını kaldırıp acıyan düşünceli bakışlarını yüzüme çevirdi.

Nedenini bilmiyorum ama içimden anlatmaya devam etmek geldi: "Burnunu düşün, ortalama burunlara göre seçici, hele benimkine kıyasla çok seçici. Öyle olmasa bu son derece güzide tavernaya

gelirken yanında kendi şarabını getirme gereği görmezdin. Yine de "şarap" dediğinde ne kastettiğine dair bir fikrim var, hatta "iyi şarap" diyerek kastettiğinin ne olduğunu da aşağı yukarı kestirebiliyorum. Senin "iyi şarabı" anlatırken kullanacağın bazı sıfatları ben de kullanabilirim. Daha fazlası için, şu anda olmasa da zamanla çalışarak ve öğrenerek burnumu hassaslaştırabilirim."

"Fakat," diyerek söze başladı, "Alabama'lı bir Güneyli Baptist dünyasında nefes almanın ne anlama geleceğini bilemem. İnsanın ruhunu yeniden terbiye edip öğrenemeyeceği şeyler var."

Ona hak verdim. Bu gerçekten beşinci, altıncı ya da yedinci boyutun dünyasıydı. Yaptığı karşılaştırma bana umut verdi.

"Büyük ölçüde doğru," dedim. "Tilkiyle bir köktendinciye göre çok daha fazla ortak yönüm var. Odun, toprak, kemik, meni ve soğuk havadan oluşan bir dünyanın parçaları olarak tilkiyle birlikte daha önce de yaşadık, şimdi de yaşıyoruz. Daha önce de karşılaştık, şimdi de karşı karşıyayız ve bir araya geldiğimizde 'ben ve sen' diyerek hitap edebilecek kadar yakın hissediyorum. 'Ben'in bu karşılaşmalarda büyüdüğünü söyleyebilirim. Ve eğer 'ben' büyüyebiliyorsa, 'sen' neden büyümesin?"

Gözlerini devirdi, benzersiz ve aklaya hayale sığmayacak lezzetteki şarabından bir yudum daha aldı ve konuyu Giritlilerin ve Trakyalıların dillerindeki farklılıklara getirdi.

Oturduğumuz taverna, eskiden keçi ayaklı Pan'ın Çuha Adası bakirelerine serenat yaptığı ve birkaçını hamile bıraktığı zeytin bahçelerine tepeden bakıyordu. Edepli veya edepsiz her Baküs perisinin yapacağı gibi yolun aşağısındaki üzümlerden yapılan şarabı içtim; ve bir süre sonra kitabının önermesi gülünç gelmemeye başladı. En azından dalındaki meyveleriyle birlikte değerlendirmenin yüreklendirici olmasa bile daha adil olacağına kanaat getirdim.

• • •

Ben sınırlarda büyüdüm; toplumun sınırında (hiçbir zaman tam olarak bir yere ait olmadık), şehirle yaban hayatın ayrıldığı yerler-

de gezindim hep. Geceleri birkaç sevimli sokak arşınladıktan sonra neon ışıklar kısılır ve ben de kendimi şehre tepeden bakarken bulurdum. Bir ayağım süpürgeotlarına uzanır, diğeri asfalta basardı; bir ayağım ışıkta diğeri karanlıkta olurdu.

O gece yürüyüşleri beni ben yaptı. Beni sınırlar biçimlendirdi. Onlar olmazsa ben çözünerek yok olurum. Ne süpürgeotuyla ne de asfaltla hayatta kalabilirdim.

Hep diğer insanların da benim gibi olup olmadığını merak ettim. Hâlâ da ediyorum. Benim gibi olduklarını umuyorum bencilce. Eğer benim gibilerse onlarla tanışmak istiyorum.

Anlattığım sebeplerle, yeni ufuklardan hem korkarak hem de onlara ihtiyaç duyarak büyüdüm. Biraz gezip okuduktan sonra insanların onları diğer canlılardan ayıran sınırları aşıp aşamayacağını merak etmeye başladım. O sınırlar türleri o günün kurallarına göre sınıflandıran son derece yapay sınırlar gibi gözükmeye başladı. Ve nereden bakarsanız bakın, (Hıristiyan inancının ayrıştırma sevgisine dayanarak iddia edebileceği gibi) sürekli ihlal ediliyorlardı. Ya da (flüt çalan ve çok daha fazla eğlenen kıllı pasaklı adamların tarif edeceği gibi) daha da zenginleşmek için birbirlerine nüfuz ediyorlardı.

Ben şamanın amansız, neşeli, doğa sever yolunu takip edebilirdim. Fakat çok korkuyordum. Onun yerine kuş gözlemciliğini ve felsefi soyutlamaları tercih ettim.

Soyutlamalar söz konusu olduğunda üç soru ilgimi çekiyor. Çok belli olmasa da, bu kitapta onların cevaplarını araştırıyorum.

İlki doğrudan süpürgeotu, asfalt ve şamanizmle ilgili: İnsanın seçme kabiliyetinin sınırları var mıdır?

Az da olsa bağımsızlığımızın olması bile hem mükemmel hem de ürkütücü. Bağımsızlığın az rastlanan, örneğin ötenazi hakkı gibi durumlarda ciddi bir değeri olduğunu düşünmeye alışkınız. Fakat aslında günlük verdiğimiz kararlar hem çok korkutucu ve hem de hayatımızı ciddi derecede etkiliyor. Bakın; erken uyanıp birkaç kilometre koştuktan sonra soğuk bir duş alıp *Middlemarch* okumaya da karar verebilirsiniz, yatakta kalıp sabah programlarını izleyemeye

de. Aralarında hiç küçümsenmeyecek bir fark var ve seçmesi hiçbir zaman zahmetsiz değil. Yaşam ve ölüm arasında bir seçim bu. Ben yaşamı seçiyorum.

Sürekli kendi kendimize, "Aklıma koyarsam yapamayacağım şey yok," deriz. Gerçekten öyle mi?

Bunu anlamanın iyi bir yolu var. Eğer porsuk olmayı başarabilirsem, bağımsızlığımdan emin olabilirim.

Diğer soru kimlik ve özgün olmakla ilgili.

Ben genelde bir özelliğimin olup olmadığından endişelendim, varsa da belli belirsiz olmalıydı. Charles Foster kimliğinin reddedilemeyecek, sarsılmaz bir özü olduğuna emin olmak istedim.

Bunun bir yolu da tilki olup hâlâ benim gibi kokuyor mu ona bakmaktı.

Üçünü soru ötekilikle ilgili.

Dünya üzerinde tamamen yalnız olduğumdan endişe ediyorum. Ötekine tamamen nüfuz edilememesi beni korkutuyor. Bir ilişki içinde olduğumu düşündüğüm zamanlarda aslında değilim. Herkesin birbiriyle çakışan hedefleri var. Ne karşımdakini anlıyorum, ne de anlaşılıyorum.

Yardımcı olabilecek bir alıştırma biliyorum; eğer insandışı bir hayvanla hakiki bir iletişim kurmayı başarabilirsem, insan ilişkileri için de umut taşıyabilirim. Ebabillerle bağ kurabilirsem çocuklarımla da kurabilirim. Öklidci aksiyomlarla ebabillerle iyi bir ilişki kurduğumu ispat edemem, fakat iç içe geçmiş duygulara saplanıp kalmayacağım için insanla kurduğum ilişkiden çok daha yalın bir bağ kurduğumu gösterebilirim. Bu aynı zamanda hayvanla insan arasında gelişen iletişimin gerçek olduğunun da kanıtı sayılabilir. Eğer öyleyse ve insanla insan arasındaki ilişkiye benziyorsa, çocuklarımı hiç tereddüt etmeden sevebilirim.

Bunlar dağlarda, bataklıklarda, nehirlerde, denizlerde ve göklerde üzerine düşünüp çalıştığım konular.

Sanırım biraz yol alabildim.

Anatomimiz ve fizyolojimiz bazı sınırlamaları zorunlu kılıyor. Ve tabii, fanilik de. Ben uçamıyorum. Kanatlarımın olmayışının yarat-

tığı kaybı şiirsel yollarla telafi edecek kelimelerin hepsini öğrenmek için yeterli zamanım da yok. Fakat kendimizi bir başkasının yerine koymakta üzerimize yoktur. Ebabille yeteri kadar empati kurarsanız ya ebabile dönüşürsünüz ya da kilise kulesinin etrafındaki çığlık çığlığa yarışı izlemekten öylesine keyif alırsınız ki, ebabil olmayışınızı umursamazsınız.

Iyisiyle kötüsüyle, Charles Foster yerde sürünürken, pençe atarken ve suyun dibine dalarken kendisi gibi kokmaya devam etti. Hatta *daha da* kendisi gibi kokmaya başladı. Sebebinin dönüşüm çabamın başarısızlığı olduğunu düşünmüyorum, onun yerine ne kadar kendinizden verirseniz o kadar geri alırsınız kuralı ispatlandı. Her anlamda huzur vericiydi, özümü oluşturan ve üzerinde çalışmaya değer *bir şeyler* var olduğunu gördüm.

Bazı hayvan olan "ötekilerle" tanıştım. Ormanlar usulca gezinen "senlerle" dolu. Londra'nın Doğu Yakasında bir bahçede küstah bir tilkinin dikey sarı gözbebekleri tarafından esir alındım, kalabalık barlarda uzaktan gelen davetkar olduğu kadar tehditkar da olan bakışlardan mütekabiliyeti ve eksikliğini fark edebilecek kadar çok gördüm.

Bu son derece heyecan verici; hem tanıyabilir hem de tanınabilirim.

• • •

Dördüncü bir soru daha var. Felsefi bir dile dökmeye gerek duymadım. Benim hayvanlarım benimle aynı dünyada yaşıyor mu? Benimle aynı suda yüzüyor, aynı çöp tenekelerinde eşeleniyor, aynı toprağı kazıyorlar mı? Wales'i gören sisli kanala bakıyor ve Gine Körfezi'nin yükselen çürük kokusunu duyuyor mu onlar da?

Bu soruyu sona bırakmıştım çünkü fikirlerim her yarım saatte bir değişiyor, bense açıklığa kavuşmalarını umuyordum.

Kavuşmadıkları için minnettarım.

• • •

Sürekli vahşi doğada kalamam. Bazen korku, duman ve hırs kokan yerlerde olmam gerekiyor. Oralardayken, porsukların Welsh'de bir tepenin içinde uykuda olduğunu, bir susamurunun Rockford göllerindeki taşları kaldırıp altlarına baktığını bilmek, deri ceketimin içinde beni terleten güneşe bakan bir tilkinin göz kırptığını düşünmek, Hoar Oak yakınlarında bir alageyiğin hayalet ağaçlar arasında geviş getirdiğini hayal etmek, çalışma odamın üzerinde yumurtadan çıkan ebabilin avlandığını, insanların görüş mesafesinin üzerindeki yüksekliklerde, Kongo Nehri'nin göklerindeki sıcak maviliklerde uçtuğunu bilmek çok rahatlatıcı.

Bunların beni rahatlatması oldukça garip. Aslında huzur vermek yerine dalga geçmeleri, "Burada yoksun, ha, ha, ha!" demeleri gerekir.

Neden tam tersi oluyor?

Benzer bir huzur hissini sadece sevdiğim (sevgi her neyse) insanlar ve nesnelerin devamlı varlığından emin olduğumda alabiliyorum.

Belki de bu canlıları seviyorumdur (sevgi her ne demekse). Bu düşünce beni korkudan iki büklüm yapıyor. İki yüz sayfa boyunca insanbiçimcilikten imtina ederken en kötü hâliyle karşımda duruyor.

Daha da kötüsü, bahsettiğim sevgi (artık her neyse) mutlaka karşılıklı olmalı. X beni sevmeden ben X'i sevemiyorum.

Bunun üzerine düşünmem gerekli.

Teşekkür

KAYNAKÇA VE TEŞEKKÜR genellikle iki ayrı bölümdür. Öyle olmaları bana garip geliyor, bir insanın kendisi ve okuduğu kitaplar arasında net bir ayrım yapabilmesi mümkün mü bilmiyorum. Herhangi birine bir konuyla ilgili fikrini ve bilgi dağarcığını sorduğumda, verdikleri cevap okudukları her şeyden beslenir. O yüzden, burada insanlar ve kitaplar eşit derecede önemlidir.

Yardımı dokunan herkesin adının geçtiği bütünlüklü bir liste değil aşağıdaki. Bütün listeyi çıkarmak isteseydim tanıştığım her insanın adını koymam ve onların tanıştığı, duyduğu ve gördüğü herkesin isimlerini de eklemem gerekirdi. Sonra o kişilerin ve onların tanışmış olduğu başka kişilerin isimleriyle sonsuza kadar uzayan bir liste çıkardı ortaya.

Bazı isimleri değiştirdim.

Kaynakça oldukça seçici oldu. Konuyla ilgili daha fazla araştırma yapmak isteyenlerin başvurabileceği temel metinleri ekledim. Bu kitap için gerekli araştırmayı yaparken yüzlerce bilimsel makale okudum. Sadece beşinden alıntı yaptım (kurtların porsuk avcılığını konu edinen makaleyi, pek çok kişi inandırıcı bulmadığı için; hayvanlarda empati üzerine yazılmış makaleyi, konusundaki pek çok önemli makaleye referans verdiği ve tartışmalı bir konuya değindiği için; alageyiklerin farklılık gösteren davranışlarıyla ilgili makaleyi,

birçok olguyu temin ettiği ve avlanan alageyiklerin fizyolojik reaksiyonları hakkında olanı, Bateson Raporu ve Joint Universities Çalışması'na konu olduğu için; ebabil göçü üzerine makaleyi, ebabil bölümündeki verilerin çoğunu sağladığı için).

Benim harikulade arkadaşlarım Jay Griffiths ve Iain McGilchrist, elle tutulur hiçbir sebep yokken bu kitaba inandılar. İlk cümlelerimi Iain'ın Skye'daki evinde oturup Uists üzerinde toplanan fırtına bulutlarına bakarken ve Iain akşam yemeği için istiridye ayıklarken yazdım. Son rötuşlarını yaparken Jay'le Exmoor'daki Brendon Common'da yürüdük, başıboş tazılardan kendimizi daha yeni kurtarmıştık.

Yetenekli temsilcim Jessica Woollard'a, fevkalade editörlerim Profile'daki Mike Jones ve Metropolitan'daki Riva Hocherman'a, zekice düzeltileri için Juliana Froggatt ve Inkwell Management'dan yumuşak kalpli, deneyimli George Lucas'a çok minnettarım.

Peak District'deki tüm yaratıcı anarşi çalışmaları için Colin Roberts'a, asla kendimi kurtaramayacağım doğa tarihi merakıyla beni zehirledikleri için Derek Whiteley ve Andy Powell'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Porsuk Adam kimliğimi olumladıkları için Indicknowle Çiftliği'nden Mark ve Sue West'i; bir kumsalda bulduğum en iyi iki şey oldukları için Nigel ve Janet Phillips'i ve bir sürü başka şey için Paul Kingsnorth, Andy Letcher, Hugh Warwick, James Crowden, Arita Baaijens, David Bostock, Geoff ve Mandy Johnson, Katherine Stathatos, Gus Greenlees, Annabel Foulger, Magnus Boyd, Marnie Buchanan, *Dark Mountain* ekibi ve *Shooting Times* editörlerini buradan selamlıyorum.

Ayrıca sabır taşı karım Mary'e ve ve tabii ki hayatımda herkesten daha çok önem teşkil eden öğretmenlerim ve yavrularım Lizzie, Sally, Tom, Jamie, Rachel ve Jonny'e büyük şükran borçluyum.

Kaynakça

1. Bölüm: Hayvanlaşmak

Abram, David. *Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-than-Human World*, New York: Vintage, 1997.

——. *Becoming Animal: An Earthly Cosmology*, New York: Pantheon, 2010.

Baker, J. A. *The Peregrine,* Robert Macfarlane giriş yazısıyla, New York: New York Review Books, 2005.

'BB' [Denys Watkins-Pitchford]. *Brendon Chase*, Londra: Hollis, 1944.

Bradbury, Jack ve Sandra L. Vehrencamp. *Principles of Animal Communication*, Massachusetts: Sinauer, 2011.

Downer, John. *Supersense: Perception in the Animal World*, Londra: BBC Books, 1988.

Foer, Jonathan Safran. *Eating Animals*, Londra: Hamish Hamilton, 2009. [Türkçesi: *Hayvan Yemek*, çev. Garo Kargıcı, İstanbul: Siren Yayınları, 2015.]

Griffiths, Jay. *Wild: An Elemental Journey*, Londra: Penguin, 2008.

Household, Geoffrey. *Rogue Male*, Londra: Chatto and Windus, 1939.

Klein, Bradley G. *Cunningham's Textbook of Veterinary Physiology*, Amsterdam: Saunders, 2012.

Lewis-Williams, David ve David Pearce. *Inside the Neolithic Mind: Consciousness, Cosmos and the Realm of the Gods*, Londra: Thames and Hudson, 2009.

McGilchrist, Iain. *The Master and His Emissary: The Divided Brain and the Making of the Western World*, New Haven, Connecticut: Yale University Press, 2012.

Monbiot, George. *Feral: Rewilding the Land, Sea and Human Life*, Londra: Penguin, 2014.

Morell, Virginia. *Animal Wise: The Thoughts and Emotions of Our Fellow Creatures*, Brecon: Old Street Publishing, 2013.

Page, George. *Inside the Animal Mind*, New York: Broadway Books, 2001.

Rothenberg, David. *Survival of the Beautiful: Art, Science and Evolution*, Londra: Bloomsbury, 2011.

2. Bölüm: Porsuk

Insanlar

Tabii ki Burt ve Meg.

Dr. Chris Newman, WildCRU, Oxford Üniversitesi.

Derek Gow, Upcott Grange Çiftliği.

Hugh Warwick.

Mark West, Indicknowle Çiftliği.

Oxford'daki Wytham Ormanı gönüllüleri.

Kitaplar

Barkham, Patrick. *Badgerlands: The Twilight World of Britain's Most Enigmatic Animal*, Londra: Granta, 2013.

Clark, Michael. *Badgers*, Stowmarket, Suffolk: Whittet, 2010.

Jones, Cynan. *The Dig*, Londra: Granta, 2014. [*Uzun Kuraklık - Kazı*, çev. Kıvanç Güney, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.]

Justice, Daniel Heath. *Badger*, Londra: Reaktion, 2015.

Neal, Ernest. *The Badger*, Londra: Collins, 1969.

Roper, Tim. *Badger*, Londra: Collins, 2010.

Makale

Sidorovich, V. E. ve I. I. Rotenko ve D. A. Krasko. "Badger (*Meles meles*) Spatial

Structure and Diet in an Area of Low Earthworm Biomass and High Predator Risk," *Annales Zoologici Fennici*, sayı: 48, (2011), s. 1–16.

3. Bölüm: Susamuru

Insanlar

Nigel Phillips, Somerset Vahşi Yaşam Fonu.

Ione Willcock, Exmoor Milli Park Yönetimi.

Simon, James, Richard ve Wendy Wyburn, Staghunters' Inn, Brendon, Exmoor.

Kitaplar

Allen, Daniel. *Otter*, Londra: Reaktion, 2010.

Chanin, Paul ve Guy Troughton. *Otters*, Stowmarket, Suffolk: Whittet, 2013.

Darlington, Miriam. *Otter Country: In Search of the Wild Otter*, Londra: Granta, 2012.

Kruuk, Hans. *Otters: Ecology, Behaviour and Conservation*, Oxford: Oxford University Press, 2006.

Maxwell, Gavin. *Ring of Bright Water*, Londra: Longmans, 1960.

——. *Rocks Remain*, Londra: Longmans, 1963.

——. *Raven Seek y Brother*, Londra: Longmans, 1969.

Williams, James. *The Otter*, Ludlow, Shropshire: Merlin Unwin, 2010.

Williamson, Henry. *Tarka the Otter*, Londra: G. P. Putnam, 1927.

4. Bölüm: Tilki

Insanlar

Profesör David Macdonald, WildCRU, Oxford Üniversitesi.

The Coniston Foxhounds, the Blencathra Foxhounds, the Lunesdale Foxhounds, the Melbreak Foxhounds, the Pennine Foxhounds, the Dumfriesshire Foxhounds, the South Shropshire Foxhounds and (her ne kadar tilki avlamasalar da) the Ecclesfield Beagles, the Shropshire Beagles ve the Trinity Foot Beagles'ın Dönem Başkanları.

High Peak, Derbyshire'daki koyun çiftçileri.

Roger ve Doreen Westmoreland.

Malcolm ve Pip Chisholm.

Mike Smith.

Mervyn Vickery.

Kitaplar

'BB' [Denys Watkins-Pitchford]. *Wild Lone: The Story of a Pytchley Fox*, Londra: Eyre and Spottiswoode, 1938.

Harris, Stephen. *Urban Foxes*, Stowmarket, Suffolk: Whittet, 2001.

Henry, J. David. *Red Fox: The Cat-like Canine*, Washington DC: Smithsonian Books, 1996.

Lloyd, H. G. *The Red Fox*, Londra: Batsford, 1980.

Macdonald, David. *Running with the Fox*, Londra: Harper Collins, 1989.

Wallen, Martin. *Fox*, Londra: Reaktion, 2006.

5. Bölüm: Alageyik

Insanlar

Burada adı geçen herkes Highland locasının, bölümde bahsettiğim cadoloz şovenizminden derinden nefret ediyor ve bahsettiğim insanlardan hiçbiri suçlu bulunamaz.

Dr. John Fletcher, Reedie Hill Geyik Çiftliği, Auchtermuchty.

Richard Eales, Exmoor Milli Park Yönetimi.

David Greenwood, Devon and Somerset Staghounds'un Dönem Başkanı.

Devon and Somerset Staghounds, Quantock Staghounds ve Tiverton Staghounds'un Dönem Başkanları.

İskoçya'nın dağlık arazilerinde av takipçiliği ve yaverliği yapan genç çocukların pek çoğu, Duff ve Phylla Hart-Davies.

David Lyon.

Katy Stewart-Smith.

Dr. Chris Thouless, Save the Elephants.

Dr. Murray Corke, Cambridge Üniversitesi Klinik Veterinerlik Bölümü.

Profesör Peter Clegg, Liverpool Universitesi Veterinerlik Fakültesi.

Profesör Roger Smith, Kraliyet Veterinerlik Okulu.

Profesör Christine Nicol, Bristol Üniversitesi Veterinerlik Bilimleri Fakültesi.

Dr. Liz Paul, Bristol Üniversitesi Veterinerlik Bilimleri Fakültesi.

Dr. Jo Edgar, Bristol Üniversitesi Veterinerlik Bilimleri Fakültesi.

Matthew Price.

Farlap Bloodhounds.

Kitaplar

Bateson, P. *The Behavioural and Physiological Effects of Culling Red Deer*, National Trust'a rapor, Londra, 1997.

Patrick, Chalmers. *Mine Eyes to the Hills: An Anthology of the Highland Forest*, Londra: A. C. Black, 1931.

Fletcher, John. *Deer*, Londra: Reaktion, 2013.

Fortescue, J. W. *The Story of a Red Deer*, Londra: Sportsman's Press, 1897.

Harris, R. C. ve T. R. Helliwell, W. Shingleton, N. Stickland ve J. R. J. Naylor. *The Physiological Response of Red Deer (*Cervus elaphus*) to Prolonged Exercise Undertaken During Hunting*, Newmarket: R&W Publications, 1999.

Hart-Davies, Duff. *Monarchs of the Glen: A History of Deer Stalking in the Scottish Highlands*, Londra: Jonathan Cape, 1978.

——. *Among the Deer*, Wykey, Shropshire: Quiller, 2011.

Jeffries, Richard. *Red Deer*, Londra: Longman, Green, 1884.

Langbein, Jochen ve Rory Putman. "Studies of English Red Deer Populations Subject to Hunting-to-Hounds," haz. Victoria J. Taylor ve Nigel Dunstone, *The Exploitation of Mammal Populations*, Dordrecht: Springer Netherlands, 1996.

Prior, Richard. *Deer Watch*, Wykey, Shropshire: Swan Hill, 2007.

Williamson, Henry. "Stumberleap," *The Old Stag*, Londra: G. P. Putnam, 1926.

Makaleler

Edgar, J. L., C. J. Nicol, C. C. A. Clark ve E. S. Paul. "Measuring Empathic Responses in Animals," *Applied Animal Behaviour Science*, sayı: 138, (2012): s. 182–93.

Langbein, J. "The Ranging Behaviour, Habitat-Use and Impact of Deer in Oak

Woods and Heather Moors on Exmoor," *Deer*, sayı: 10, (1997): s. 516–21.

Tomas, L. H. ve W. R. Allen. "A Veterinary Opinion on Hunting with Hounds," www.vet-wildlifemanagement.org.uk/images/ stories/item-images/pdf/ VetOpinion.pdf.

6. Bölüm: Ebabil

Insanlar

Profesör Tim Birkhead, Sheffield Üniversitesi.

Profesör Susanne Akesson, Lund Üniversitesi.

Dr. Andrew Gosler, Oxford Üniversitesi Edwards Grey Enstitüsü.

Profesör Yossi Leshem, Tel Aviv Üniversitesi.

Amnonn Hahn.

Shira Twersky-Cassell.

Uluslararası Ebabil Seminerleri'nin tüm katılımcıları fakat özellikle Ulrich Tigges, Chris Mason ve Gillian Westray.

Kitaplar

Chantler, Phil ve Gerald Driessens. *Swifts: A Guide to the Switfs and Tree-Swifts of the World*, Robertsbridge, Doğu Sussex: Pica, 2000.

Garner, Alan. *Boneland*, Londra: Fourth Estate, 2012.

Lack, David. *Swifts in a Tower*, Londra: Methuen, 1956.

Sheldrake, Rupert. *The Presence of the Past: Morphic Resonance and the Habits of Nature*, Londra: Icon, 2011.

——. *Dogs at Know When Their Owners Are Coming Home, and Other Unexplained Powers of Animals*, Londra: Arrow, 2000.

Makale

Akesson, S., R. Klaassen, J. Holmgren, J. W. Fox ve A. Hedenstrom. "Migration Routes and Strategies in a Highly Aerial Migrant, the Common Swift," *Apus apus*, Light-Level Geolocators' tarafından, *PLoS ONE*, sayı: 7/7, (2012), s. e41195.

CHARLES FOSTER

HAYVAN OLMAK

Bu değerli gezegeni herkes ve her şey gibi paylaşan insanlara, canlı olmaya dair samimi ve radikal bir bakış açısı sunan *Hayvan Olmak*, hayvan olmayı deneyimleyebilmek gerçekten mümkün müdür, sorusunu hep yakınında tutarak diğer canlı türleriyle aramızda zaman içinde oluşmuş sınırları belirsizleştirmeye dönük bir çabanın ürünüdür.

Bir imkansızın peşinden giderek hayvan olmanın doğasını keşfe çıkan tutkulu doğabilimci Charles Foster, porsuk, susamuru, alageyik, tilki ve ebabil "olmayı" tecrübe etmeye kalkışarak, yitirdiğimiz vahşiliğimizin, inkar ettiğimiz vahşiliğimizin ve vahşileşebilmemizin nükteli hikayesiyle zamanda unuttuğumuz tabiatımızı yeniden hatırlamamızı sağlıyor.

"Doğa yazını genellikle etrafı sömürgeci adımlarla arşınlayan ve iki metrelik mesafeden yeryüzünde gördüklerini anlatan insan hikayelerinden ya da hayvanların giyindiğini savunan insanlardan ibarettir. Bu kitap dünyayı, çıplak Welsh porsukları, Londra tilkileri, Exmoor susamurları, Oxford ebabilleri, İskoç ve West Country alageyikleriyle aynı düzlemde görerek anlatmak üzerine bir çabadır. Aynı zamanda koklama ve işitmenin görme duyusundan daha işlevsel olduğu bir yaşam alanında hareket etmenin nasıl bir his olduğunu öğrenmenin de hikayesi... Bir nevi edebi Şamanizm, ve itiraf etmeliyim ki, çok ama çok eğlenceliydi."

kolektif kitap | www.kolektifkitap.com

9 786055 029142